LORENZO CARCATERRA

SAUGI VIETA

baltos lankos
savaitgalio knyga

LORENZO CARCATERRA
SAUGI VIETA

Iš anglų kalbos vertė
VIOLETA TAURAGIENĖ

baltos lankos

UDK 820(73)-3
Ca205

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Eglė Jurkūnaitė

Versta iš:
Lorenzo Carcaterra, *Safe Place*, Balantine books, New York, 1994

Printed in Lithuania
ISBN 978-9955-23-221-6
ISSN 978-9955-23-134-9

Skiriu savo motinai, tėvui ir Susan

Padėkos žodis

Yra keli tuzinai žmonių, su kurių pagalba aš galėjau užbaigti pasakojimą apie savo tėvą, nes jų prisiminimai suteikė galimybę įminti kai kurias šeimos mįslės dalis. Visi jie, dėl skirtingų priežasčių, paprašė manęs jų neįvardyti.

Esu dėkingas abiejų savo tėvų gebėjimui pasakoti istorijas, už smulkias detales, jų pridurtas prie kiekvieno pasakojimo, ir už laiką, kurio jie nepagailėjo, atsakinėdami į krūvas mano klausimų.

Ačiū Davidui Hirshey už tai, kad pirmas pasiūlė mintį parašyti šią istoriją, Jay'ui Lovingeriui ir Peteriui Bonventre'ui – už jos išrutuliojimą į žurnalo *Life* straipsnį ir Jimui Gainesui – už to straipsnio išspausdinimą.

Taip pat dėkoju Lerettai Fidel už tai, kad įžvelgė, kas slypi už to pasakojimo, ir dinamiškam Adamo Berkowitzo bei Amy Shiffman duetui už jų išmintį ir rūpestį. Ačiū Irene Webb už jos padrąsinančius žodžius ir aštrias įžvalgas.

Ačiū Peteriui Gethersui už tai, kad jis – svajonių redaktorius, kokio ieško visi rašytojai, ir Stephanie Long, kuri visada kantriai atsakydavo į kiekvieną mano klausimą, net ir patį kvailiausią.

Yra dar nemažai kitų, nuo Pete'o Hamillo, kuris labai seniai vis drąsino Niujorko *Daily News* redakcijos kurjerį, iki Dicko Burgheimo, mokiusio savo *Time* korporacijos rašytojus rašyti glaustai ir aštriai, bei Jacko Sanderso, visada įkalbinėjusio mane rašyti, kad ir kaip tai būtų skausminga.

Labai ačiū Williamui Diehlui, širdies draugui, ir mano kraujo broliui Eugene Izzi.

Ir dar labai ačiū Sonny Grosso bei televizijos serialo *Top Cops* komandai – ypač Liz Wagner ir Johnny Garage'ui, kurie padėjo man daug daugiau ir įvairiau nei patys įsivaizduoja.

Ačiū Ponui G. už širdį didumo sulig Hadsonu, Laurie Prencipe, kad viskuo pasirūpino, ir Hankui Gallo, kad visada buvo šalia.

Ačiū mano dukrai Kate, kad pakentė mane tais mėnesiais, kai rašiau šitą knygą, ir sūnui Nickui už šypsenas, kuriomis jis mane pradžiugindavo, kai rašyti buvo ne itin lengva. Ačiū žmonai tiesiog už supratimą.

Taip pat ačiū Cicco, Bam–Bam, Didžiajam Danui, Bobby, Paolo ir Mažajam T. Man nereikia sakyti jums už ką. Pasimatysime šventėje.

Prologas

Apie savo tėvą sužinojau būdamas keturiolikos metų, kai vaikštinėjau Iskijos, Viduržemio jūros salos, esančios už šešiasdešimt keturių kilometrų nuo Neapolio pakrantės, paplūdimiu. Mano kaklas buvo apmuturiuotas baltu medvilnės rankšluosčiu, ryto saulė šildė man nugarą, o švelnios bangos atsimušdavo į žirnelių žalumo žvejo valtį. Vaikų būrelis prie kranto statė smėlio pilis, o trys vokiečiai turistai pritariamai linksėjo galvomis. Tai buvo 1969 metų birželio vidurys, pirmoji mano vasara toli nuo namų ir pats ramiausias mano gyvenimo metas.

Mano motina, susmukusi ir išvargusi, stovėjo šalia manęs įsmeigusi akis į jūrą. Ji vargiai pastebėjo marokietį prekiją, siūlantį su nuolaida nusipirkti pigių daiktų, ar paplūdimio valkatą, pardavinėjantį atvėsintus ką tik prapjauto kokoso riešuto griežinėlius. Ji palietė man ranką, slenkantys metai buvo sušvelninę jos rudas akis.

– Tau jau metas sužinoti tiesą, – tarė ji. – Apie savo tėvą.

– O ką aš turiu sužinoti?

– Jo pirmoji žmona, – tarstelėjo ji. – Ji mirė ne nuo vėžio.

– O kaip ji mirė?

– Jis ją nužudė.

Motinos žodžiai smogė man it kirviu. Stovėjau, įdūręs į ją akis, norėdamas įsitikinti, kad ji pasakė tiesą, kad ūmus manyje sukilęs pyktis ir sumaištis turėjo pagrindą. Ašaros riedėte riedėjo jos įdegusiais veidais, ji pabučiavo mane į skruostą ir pasišalino. O aš sėdėjau prie vandens, virpėdamas saulėje, spausdamas rankšluostį prie pečių. Taip ištūnojau iki pat vakaro, stebeilydamas į ramius vandenis ir galvodamas apie tėvą.

Regėjau jo veidą ir stengiausi įsivaizduoti jį įdūkusį. Per visus tuos metus išmokau gyventi su žiauriu tėvo įnirčiu, pasirinkęs lengviausią – susitaikymo su juo – kelią, niekada nepamaniau, kad tas šlykštus jo bruožas galėtų nuvesti jį toliau nei keli smarkūs kirčiai ir skaudūs niuksai. Kad kada nors jis dėl jo peržengtų žmogžudystės ribą. Tik jau ne su manim. Tik ne su mano motina. Tik ne su kuo nors, ką mylėjo.

Aš mylėjau savo tėvą. Mudu buvome neišskiriami, mus siejo draugystė ir kraujo ryšys. O štai dabar, vos per kelias valandas, tie jausmai pakito visiems laikams, ir tik todėl, kad tėvas užmušė moterį, kurios aš niekada nebuvau matęs. Pirmą kartą, kiek save prisimenu, mintis apie tėvą mane išgąsdino.

Beveik visą tą dieną jūra buvo rami, į minkštą paplūdimio krašą plakėsi neaukštos bangos. Įsikasiau pėdomis į drėgną smėlį, atsukau veidą vandens purslams, mano sąmonę urbė daugybė neatsakytų klausimų. Kodėl tėvas užmušė savo žmoną? Ką ji pasakė ar padarė, kad paskatino taip aklai suveikti jo įnirtį? Kaip jis tai padarė? Kada? Kur? Kas atsitiko po to, kai jis ją nužudė? Jeigu tai padarė, kodėl nesėdi kalėjime? Kodėl gyvena laisvėje, su žmona, sūnumi ir turi darbą, leidžia laiką taip, lyg niekada nebūtų nutikę nieko šiurpaus?

Supratau, kad turėsiu sužinoti viską, kas tik įmanoma, apie tą žmogžudystę ir jos padarinius, nors tuomet dar nežinojau, kaip sunku tai bus. Nežinojau apie visus tuos gimines ir kaimynus, su kuriais turėsiu susidurti, nei apie visus tuos melus ir nusivylimus, kuriuos turėsiu įveikti.

Nežinojau, kada visos tėvo kortos bus atverstos ir ar išvis tai ištversiu.

Tą ilgą dieną šviesos nužertame paplūdimyje už daugiau nei pusseptinto tūkstančio kilometrų nuo namų aš nė nenutuokiau, kad mano tėvo nusikaltimui lemta įsismelkti į kiekvieną mano gyvenimo atkarpėlę. Iš kur galėjau žinoti, kad vieną gražią dieną privalėsiu pasakyti moteriai, kurią norėsiu vesti, kad mano šeima paženklinta šiurpia dėme, ir pažvelgti jai į akis ieškodamas baimės požymių? Tuomet nė nenutuokiau, kaip toji žmogžudystė paveiks mane kaip tėvą ar kaip ji palies mano paties vaikų gyvenimus.

Tada aš nežinojau, koks esu panašus į tėvą ir kokia našta man bus tasai žinojimas bei kokia baimė už jo slypės. O svarbiausia – aš nežinojau, ar išvis galėsiu atsakyti į klausimą, kurio baiminausi nuolat būti visų klausiamas: ar ir aš galėčiau, kaip mano tėvas, nužudyti ką nors man artimą?

Žinojau tik tai, kad mano tėvas – žudikas ir kad man kažkaip reikia surasti tiesą, slypinčią už to žmogaus ir to žudiko.

Tai užtruko devyniolika metų. Tai, kas prasidėjo šiltą dieną Iskijos paplūdimyje, baigėsi šaltą ūkanotą 1988 metų lapkričio 8-osios rytą, drauge su mano tėvo mirtimi. Jis buvo septyniasdešimt vienerių metų, ir paskutiniai penki jo gyvenimo mėnesiai buvo gailūs žiūrėti. Greitai plintantis kaulų vėžys atėmė jam kojas. Jį ištiko švelnios formos silpnaprotystė, dėl jos skaidrūs pokalbiai tapo sunkūs ir labai trumpi. Veido raumenys susmuko, akys įkrito, o balsas nunyko iki kimaus šnabždesio. Jis neteko svorio, rankos pasidarė lūžios, o visas kūnas buvo nusėtas šalto prakaito lašais. Jo kūnas tapo pavargusio, mirštančio seno žmogaus, visiškai nepanašaus į tą tėvą, kurio aš taip ilgai bijojau, kūnu.

Tėvas paliko mane išsakęs keletą paskutinių prašymų.

– Aš nenoriu būti palaidotas, – pasakė jis. – Žiurkės manęs neės. Sudegink mane. Supratai? Sudegink mane. Tai greitas ir lengvas būdas. Nekišk manęs į jokį rūsį. Nekenčiu jaustis uždarytas.

Jis norėjo, kad pasakyčiau motinai, kaip jis gailisi dėl tų audringų dešimtmečių, kuriuos jai teko su juo iškęsti.

– Tau lengviau sekasi parinkti žodžius nei man, – pasakė. – Tave ji išklausys. Manimi ji jau nebetiki. Aš mėginu pasakyti jai pats, bet į ją žiūrėdamas apsiverkiu.

Kartais lankydavausi jo ligoninės palatoje ir kiauras valandas spoksodavau į jį, liūdnai stebėdamas, kaip kitados jo toks galingas kūnas nebeatlaiko kovos. Apatinė jo veido dalis įsiremdavo jam į dešinį petį, lūpų kampučiuose susirinkdavo seilės. Jis žiūrėdavo į mane ir šypsodavosi.

– Kaip tik šito tu ir norėjai, ar ne, pirdžiau? – sakydavo jis. – Šito tu ir meldei kiauras naktis. Galiausiai tavo maldos buvo išgirstos.

Kitomis dienomis prie jo ištverdavau vos kelias minutes, apmažindavau neperskaitytų bulvarinių laikraštukų ant jo naktinio stalelio ir nesuvalgytų vaisių, gulinčių prie pietų padėklo, ir išeidavau.

– Negali to suvirškinti, ar ne, pirdžiau? – sušukdavo jis tuomet. – Negali matyti manęs mirštančio, taip?

Tada aš puldavau prie liftų, vildamasis išvengti susirūpinusių tėvą prižiūrinčių slaugių žvilgsnių.

Jis buvo teisus. Aš negalėjau žiūrėti, kaip jis miršta. Tiek daug naktų per šitiek metų aš meldžiau jo mirties, ir vis dėlto, jai priartėjus, norėjau, kad šioji paliktų jį ramybėje. Jo kančiose nebuvo jokios pergalės, galas nesuteikė jokio pasitenkinimo. Mano pyktis jam išliko, gal buvo net stipresnis nei kada nors, bet sykiu radosi ir liūdnumas, nes su šito seno žmogaus mirtimi aš prarandu ne tik didžiausią savo priešą, bet ir patikimą draugą. Tai buvo tai, ką mūsų buvusio rajono bukmekeriai vadino kritiniu momentu.

Vieną rytą, jau prieš pat galą, čiulpdamas pusę greipfruto, tėvas pamojo man prieiti.

– Tu visada norėjai kažką sužinoti apie mano gyvenimą, – prabilo. – Kodėl?

– Man tai svarbu.

– Kodėl?

– Negaliu tiksliai paaiškinti. Svarbu, ir tiek.

– Ketini apie tai parašyti?

– Gal. Niekada apie tai nepagalvojau.

– Ar jie tau sumokės, jei parašysi apie mane?

– Kas nors gal ir sumokės.

Jis nusigręžė, žvelgė pro savo kambario dešimtame aukšte langą, prisimindamas šimtus suktybių, dešimtis apgavysčių – visos jos buvo suplanuotos iš baimės įsikinkyti į darbą. Didžiausias jo apgailestavimas, tvyrojęs tarp mudviejų neišsakytas, buvo, kad jis numirs, nepalikęs pinigų man, ar – dar blogiau – dviem mano vaikams. Faktiškai buvo likę dar keturi tūkstančiai jo skolų, kurias reikėjo sumokėti.

– Kiek? – paklausė jis. – Kiek tau kas nors sumokės, jei parašysi apie mane?

– Tėti, prašau.

– Kiek?

– Nežinau.

– Milijoną?

– Ką?

– Ar kas nors sumokės milijoną už mano pasakojimą?

Aš pažvelgiau jam į akis, per daugybę mėnesių pirmąsyk pamačiau jas pagyvėjus ir užsidegus, pamačiau, kaip jis pradėjo lengviau kvėpuoti, o rankos iš susijaudinimo įsitempė, ir supratau, kad mano tėvui toji galimybė priversti sumokėti kažkam už jo papasakotą istoriją gali būti tik paskutinė suktybė. Ypač jei tas kažkas bus jo sūnus.

– Ar kas nors sumokės milijoną už mano pasakojimą?

– Galimas daiktas.

Jis ištiesė ranką, norėdamas paspausti manąją. Aš ją paėmiau.

– Niekada daugiau tau nemeluosiu.

– Apie nieką?

– Net apie tą žmogžudystę.

Jis giliai įkvėpė oro. Girdėjau gergždžiant jo krūtinę – vėžys skynėsi kelią į plaučius.

– Taip, – patvirtino jis. – Net apie tą žmogžudystę.

Tvirčiau suspaudė mano ranką, gniaužtai jau nebuvo kaip anksčiau. Mudu skyrė vos keli centimetrai, iš atviros burnos sprūdo mirštančio žmogaus kvėpavimas.

– Pasistenk iššokti aukščiau bambos, pirdžiau, – pasakė jis. – Įdėk į tai viską, ką savyje turi. Padaryk tai, ko nepadariau aš.

– Ką gi?

– Papasakok teisybę. Man nesvarbu, ką tatai užgaus. Ar girdi, ką sakau, pirdžiau? Papasakok teisybę.

Per kitą apsilankymą atnešiau tėvui dvi riekes arbūzo, plytelę „Hershey“ šokolado su migdolais ir *Daily Racing Form*. Ramiai nužingsniavau ligoninės koridoriumi jo palatos link. Stabtelėjau prie durų ir palaukiau, kol slaugė baigė keisti jam paklodes, supureno pagalves ir sutvarkė lovą. Ji buvo neaukšta, kresna, pusamžė jamaikietė, kalbėjo progiesmiu ir buvo linksmo būdo. Pamatė, kad stoviu prie pravirų durų ir skaitau tėvo ligos aprašą.

– Užeikite, jaunuoli, – pakvietė. – Aš jau beveik baigiau.

Ji suėmė tėvo ranką ir ją paglostė.

– Išeinu, Marijau, – pasakė. – Jums manęs nebereikia. Sūnus atėjo.

– Kada bus pietūs? – paklausė tėvas.

– Netrukus, – atsakė ji.

Ir pažvelgė į mane.

– Jis nespėja suvalgyti vieno patiekalo, o jau prašo kito, – paaiškino ji. – Nemeluoju.

– Jis jau per senas, kad pasikeistų.

Slaugė pasigręžė į tėvą ir mirktelėjo jam.

– Netrukus pasimatysime, gražuolėli, – pasakė.

Priėjo prie manęs ir plačiai šypsodamasi paėmė už žasto.

– Labai džiaugiuosi dėl jūsų, – tarė pašnabždomis.

– Kodėl?

– Jūsų tėvas man viską pasakė, – paaiškino. – Kad palieka jums milijoną dolerių. Manau, tai nuostabu. Jums taip pasisekė, kad turite tokį tėvą.

Pažvelgiau jai per petį į tėvą, sėdintį lovoje ir mudviem besišypsantį.

– Toks puikus žmogus, – pridūrė ji, išeidama iš kambario. – Toks puikus žmogus.

Tėvo palaikai buvo kremuoti lapkričio vienuoliktąją, o po dviejų dienų už velionį buvo laikomos mišios. Po mišių, įprastinių pyragaičių, kavos ir pokalbio su draugais bei giminėmis šiltai aprengiau vaikus ir išsivedžiau pasivaikščioti į parką. Patraukėme į žaidimų aikštelę, tą pačią, į kurią mane vesdavosi tėvai, kai buvau mažas. Įsodinau Niką, tuomet dvejų metukų, į sūpynes ir žiūrėjau, kaip jo sesuo Keitė, tuomet šešerių, jį smarkiai įsupo. Atsirėmiau į stulpą ir juodu abu stebėjau.

Keitė pažvelgė į mane, liovėsi supusi brolį ir priėjo artyn.

– Tėti, man reikia nosinaitės, – paprašė.

Išsitraukiau vieną iš palto kišenės ir pasilenkiau nušluostyti jai nosies. Ji prisitraukė prie manęs ir apsikabino.

– Man labai gaila senelio, – pasakė.

Tie žodžiai užklupo mane iš netyčių.

– Man irgi gaila, – atsakiau.

– Nuo ko jis mirė?

– Nuo vėžio.

Ji vėl nuėjo supti brolio.

– Tai negerai? – paklausė ji.

– Taip, labai negerai.

– Ar pasiuntei jam gėlių?

– Ne. Nepasiunčiau.

– Kodėl?

– Jis nemėgo gėlių.

– Ak.

Ji įsupo brolį taip aukštai, kaip tik leido sūpynės, jo kojos kabaldavo šaltame vėjyje, veidą iškreipė šypsena. Žiūrėjau į juos ir buvau dėkingas už tą jų teikiamą vidinę šilumą.

Nikas pavargo suptis beveik tuo pat metu, kai Keitė pavargo jį supti. Nukėliau ištiesusį rankas sūnų ir visi trys patraukėme tolyn.

Praėjome pro beveik tuščią karuselę, po visą parką aidėjo muzika, sklindanti iš jos gaubto.

– Senelis atsivesdavo mane čionai kiekvieną savaitgalį, – pasakiau dukrai. – Kartą davė penkių dolerių banknotą ir liepė suptis, kol baigsis pinigai.

– Ar ilgai tai truko? – paklausė Keitė.

– Ilgai, – atsakiau. – Kone visą popietę.

– Tau patiko?

– Vos neapsivėmiau, visai apsisuko galva, – paaiškinau. – Bet man patiko. O dar labiau patiko būti su juo.

– Mama sako, kad tu panašus į senelį, – pasakė Keitė.

– Daug kas taip sako.

Į kairę nuo mūsų ant plikos kietos žemės pačiame įkarštyje vyko futbolo rungtynės, priešais tą lauką ant suolų sėdėjo saujelė benamių vyrų ir moterų: jų akys žvelgė nieko nematydamos, lūpos murmėjo kažkokius žodžius. Nikas užmigo kėdutėje su rateliais, galva nusviro į vieną pusę, ranka vis dar gniaužė pustuštį apelsinų sulčių butelį.

– Ar aš esu kada nors mačiusi senelį? – paklausė Keitė.

– Labai seniai, – atsakiau. – Kai buvai tokia kaip Nikas.

– Ar aš jam patikau?

– Labai, – atsakiau. Jis vadindavo tave Lėleveide. Mėgdavo klausytis, kaip tu juokiesi. Visuomet apie tai kalbėdavo.

– Koks jis buvo? – paklausė ji.

Aš pasilenkiau ir suglėbiau Keitę viena ranka, kita stumdamas Niko kėdutę.

– Tu per daug klausinėji, – pasakiau pabučiavęs ją į skruostą.

– Būk geras, papasakok man, koks senelis buvo? – paprašė ji.

– Jis buvo senelis, ir tiek, – atsakiau. – Gal geresnis už daugelį kitų, bet senelis, ir tiek.

– Kaip tu, – pareiškė Keitė.

– Ką?

– Tėtis, toks kaip tu.

– Tikrai taip, – atsakiau. – Senelis buvo tėtis. Toks kaip aš.

Patraukiau į Centrinio parko vakarų gatvę, namų link, duktė vis dar buvo prisiglaudusi prie mano šono.

Pirmoji knyga

Aš jau esu tau sakęs, Rajanai,
jei tik žmogui pasiseka, tai jau ir pergalė.

Trevoras Howardas Frankui Sinatrai
filme *Fon Rajano ekspresas*

I

Pirmas sugniaužtas kumštis nusileido po motinos žandikauliu. Kitas trenkė į viršutinę lūpą. Nuo smūgio jos galva atšoko nuo miegamojo sienos. Tėvas pakėlė dešinę ranką, pasiruošęs smogti dar kartą. Kairė ranka buvo ištiesta į priekį, delnas gniaužė prijuostės ir kasdienės suknelės palą. Jo akys buvo išsprogusios ir pilnos įsiūčio, o veidas baltas kaip kreida.

Motina stovėjo bejėgė, laukdama kito skaudaus smūgio. Blauzdas laikė suspaudusi, keliai trynėsi vienas į kitą, viena juoda šlepetė nuslydo nuo kojos. Iš nosies per smakrą tekėjo plonytė raudono kraujo čiurkšlė, iš akių plūdo ašaros.

Dešinė veido pusė jau pradėjo tinti. Patamsinti akiniai, nukritę ir sudužę, gulėjo tarp jos krūtinės ir kairės tėvo rankos. Kitas smūgis pataikė jai į dešinę akį ir iš karto praskėlė odą. Jei ne tėvas, ji būtų nugriuvusi ant grindų.

Tėvas spoksojo jai į veidą, pyktis jau ėmė sklaidytis jo kūne. Raumenys leidosi, į putlius skruostus grįžo įprastas raudonis.

– Neišdargauk su manimi, *puttana**, – pasakė jis motinai. – Jei dar kartą pamatysiu tave su juo kalbantis, suluošinsiu. Niekas nekalbės apie mane man už nugaros.

– Jis tik stabtelėjo pasisveikinti, – paaiškino motina jam itališkai. – Mudvi su jo seserim buvom artimos draugės. Jo laivas jau kelios dienos stovi uoste ir jis žinojo, kad aš gyvenu netoliese. Jis atvežė naujienų iš namų. Tik tiek. Prisiekiu. Tik tiek.

– Ar buvai kur su juo nuėjusi? – paklausė tėvas, vis dar tvirtai įsikibęs į jos suknelę ir prijuostę. – Ar buvai, apsikrušusi kale?

Motina, vis dar menkai kalbanti angliškai, sumišusi dėl tokio klausimo papurtė galvą.

– Ne, – atsakė ji, – ne. Aš niekur su juo nebuvau.

Tėvas pažvelgė į savo žmoną, giliai įkvėpė oro ir spjovė jai į akis. Pasisuko ir nusviedė ją veidu žemyn ant lovos už savęs.

– Einu aplankyti motinos, – pareiškė. – Kad vakarienė būtų gatava, kai grįšiu.

Žengė pro mane, paglostė man galvą, pabučiavo į kaktą ir išėjo pro priekines mūsų trijų kambarių buto nuomojamame daugiabutyje su šaltu vandeniu duris.

Buvo pusė keturių po pietų, 1956 metų sausio 9-oji. Trisdešimt ketvirtasis motinos gimtadienis. Man buvo dveji metai ir trys mėnesiai, sėdėjau ant seno didžiulio kelioninio lagamino, atstojusio aptvarėlį vaikui žaisti ir lovą, o jame gulėjo išmesta „Ronzoni No. 9“ spagečių dėžė. Šis vaizdas, kaip tėvas muša motiną, – patys ankstyviausi mano tėvų bendravimo prisiminimai.

Mano tėvai susipažino Iskijos saloje 1938 metų vasarą.

Tai buvo šešioliktieji Benito Musolinio diktatūros Italijoje metai ir šalis džiaugėsi ekonomikos atgimimu. Šiaip jau kainos buvo mažos, lira – stipri, o darbo buvo gausu. Kurortinės sălos, tokios kaip Iskija ir Kapris, klestėjo, viešbučiai buvo pilnut pilnutėliai, o paplūdimiai sausakimši saulės išalkusių turistų.

* Kekše, – *it.*

Nors daugelį salos gyventojų nervino kalbos apie galimą karą, tokia gausybė turistų, trokštančių išleisti atostogų pinigus jų pakrantėse, tą įtampą mažino.

„Iskija tuomet buvo tokia saugi vieta, – kartą pasakė man senelė Marija. – Mintis apie karą buvo tokia tolima, ji buvo kažkas, ką privalėjo įveikti Romos politikai. Iskijoje, kaip ir visoje Italijoje, buvo taikos metas."

Mano tėvai buvo pirmos eilės pusbroliai. Juodu supažindino jųdviejų teta Nanela, vyriausioji mano tėvo motinos Rafaelos ir mano motinos tėvo Gabrielio sesuo.

Mano motina, irgi Rafaela, tuomet buvo šešiolikos metų. Ji buvo vidutinio ūgio, tankiais garbanotais plaukais, droviai šypsodavosi.

Mano tėvas Marijas buvo dvidešimt vienerių ir pirmą kartą lankėsi Italijoje. Buvo gražaus išraiškingo veido, kūnas tvirtas kaip boksininko, o tamsūs kaštoniniai plaukai jau buvo vos pradėję slinkti. Neišbuvęs saloje nė savaitės, jis pašaliniams ir draugams jau gyrėsi „pražudęs tris merginas".

Motina nervingai trynė ranką į šviesiai mėlyną sijoną ir spaudė ištiestą tėvo delną. Tėvas pasilenkė ir negrabiai pabučiavo motiną į abu skruostus. Nusišypsojo, kai pamatė, kad ji nuraudo.

– Atsipalaiduok, brangute. Aš niekada tavęs nenuskriausiu, – buvo pirmieji jo mano motinai pasakyti žodžiai. Vargana italų kalba jis pakvietė ją į kiną. Ieškodama pagalbos ji pažvelgė į tetą ir atsakė „ne", kai suprato, ko jis prašo.

– Gerai, – tarė tėvas, – tuomet gal rytoj.

Spitrijo į ją, kai jiedvi su Nanela patraukė į kulinarijos parduotuvėlę, kurią laikė Karkaterų šeima.

– Jis dailus jaunuolis, – pasakė Nanela, įsikibusi į motinos ranką. – Pašėlęs, bet kas tokio amžiaus nėr pašėlęs.

Kurį laiką jiedvi ramiai žingsniavo, vyresnė moteriškė ėjo atsargiai, kad nesukluptų ant slidaus grindinio. Nanela sustojo už kelių žingsnių nuo parduotuvėlės durų ir pasisuko į savo jaunąją dukterėčią.

– Taigi, *bella*[*], – kreipėsi į ją, – ką manai apie tą pašėlusį vaikiną? Ar jis tau patiko?

– Jis mane gąsdina, – atsakė motina.

Po to pirmojo susitikimo mano tėvai nesimatė penkiolika metų. Daug ko nutiko jiedviem per tą laiką, daugiausia tragiškų dalykų. 1953 metų rudenį mano motina buvo trisdešimt vienerių metų našlė, padedama savo šeimos augino paniurusį vienuolikmetį sūnų. Šešių mėnesių sūnus ir policininkas vyras ilsėjosi ramybėje minkštoje Udinės provincijos žemėje šiaurės Italijoje – dvi tylios Antrojo pasaulinio karo aukos.

Tas karas ir tos mirtys gerokai pakeitė mano motinos išvaizdą – jos plaukai ir kūnas išseko, akys įkrito ir tapo liūdnos, eigastis sulėtėjo, o kitados toks stiprus humoro jausmas beveik nunyko.

Ji dėvėjo tik juodus našlės drabužius, margaspalvius sijonus ir sukneles, kuriuos kitados taip mėgo, atidavė jauniausiajai seseriai Nensei. Valgė mažai, kalbėjo dar mažiau ir kasdien lankėsi bažnyčioje.

„*Casa e ciesa*, – pasakė motinos sesuo Ana. – Namai ir bažnyčia. Niekas daugiau jai nerūpėjo. Tai buvo vienintelis gyvenimas, kurį ji pažinojo. O kai dėl kokių nors vyrų, tai Rafaela neturėjo jokių ketinimų ištekėti dar kartą, juolab už tokio vyro kaip tavo tėvas.“

Į Iskiją tėvas atplaukė citrinas gabenančiu laivu. Tamsiai rudos vėjastriukės kišenėje su užtrauktuku turėjo susuktus 175 dolerius, kitus 50 buvo įsigrūdęs į batą. Buvo trisdešimt šešerių metų, šiek tiek aptukęs, nuplikęs ir prieš mažiau nei šešis mėnesius paleistas iš griežtojo režimo kalėjimo Komstoke, Niujorko valstijoje. Su savimi turėjo vieną bagažo vienetą – mažą mėlyną rankinį lagaminėlį. Jo viduje buvo dveji juodi sportiniai marškinėliai, pilkas megztinis, dvi poros rudų laisvų kelnių, trys didelės „Hershey“ šokolado plytelės ir mėlyna suknelė su smulkių baltų gėlių raštu. Suknelė buvo lauktuvės mano motinai, moteriai, kurios vesti jis atplaukė į Iskiją.

Antrąjį vakarą Iskijoje tėvas sėdėjo greta mano motinos jos tėvų namuose, valgomajame baltomis sienomis, darbuodamasis prie

[*] Gražuole, – *it.*

antros didžiulės spagečių lėkštės. Sugaišo šiek tiek laiko reikšdamas savo ketinimus, visiems, kas tik galėjo girdėti, apskelbė, kad jau seniai yra įsimylėjęs mano motiną. Bet tik dabar, paaiškino, pasijuto pakankamai stiprus finansiškai, kad suteiktų jai patogų gyvenimą Amerikoje.

Pasakojo jiems apie didelius butus, didelius automobilius, didelius atlyginimus ir ilgas atostogas. Pasakojo apie savo keliones į tolimus pasviečius, į vietas, apie kurias jie nebuvo nei girdėję, nei žinojo tokių esant. Žadėjo mano motinai visą pasaulį, o jos sūnui – visą visatą, ir nė vienas iš tų patiklių žmonių, sėdinčių aplink maistu ir gėrimais apkrautą stalą, nė valandėlės tuo nesuabejojo. Tėvas jiems buvo giminė. Nebuvo pagrindo manyti, kad jis kalbąs ką nors kita, išskyrus tiesą.

Laiką tam pasirinko tobulai. Mano senelis Gabrielis vadavosi mirtimi nuo skrandžio vėžio Neapolio ligoninėje. Didėjančios gydymo sąskaitos išsunkė visus šeimos finansus ir mano motina drauge su sūnumi jautėsi prisidedanti prie tų santaupų eikvojimo. Be to, ji buvo vieniša moteris, ilgėjosi permainų ir žūtbūtinai norėjo pabėgti nuo to, kas virto nuobodžiais kasdienybės ritualais. Šešeri jos vedybinio gyvenimo metai Salerne ir Udinėje, už šimtų kilometrų nuo uždaro Iskijos mentaliteto, buvo smagūs, tad ją sujaudino mintis apie gyvenimą Amerikoje.

Ji puikiai žinojo ir tai, ką toks pasikeitimas reikštų jos sūnui Antonijui. Berniukas buvo drovus, uždaras, mažai kalbėdavo ir niekada nesišypsodavo. Nors augo apsuptas beprotiškai jį mylinčių tetų ir dėdžių, buvo akivaizdu, kad jam reikėjo tėvo, žmogaus, kuris jį pamokytų ir jam patartų. Motina žinojo, kad jis nei fiziškai, nei protiškai netiko profesijoms, kurias dažniausiai rinkdavosi Iskijos jaunuoliai.

Ji neįsivaizdavo savo sūnaus prie turistinio autobuso vairo ir nemanė, kad jis jausis laimingas tarnaudamas prekybiniame laive. Kaip ir dauguma moterų, ji norėjo jam geresnės ateities. Manė rasianti ją Amerikoje.

Tėvai susituokė 1954 metų sausio18-ąją: labai ramiai, be gėlių, be muzikos, be nuotraukų ir be išorinio jausmų rodymo. Motina

vilkėjo tamsiai mėlyna eilute ir kremine šilko palaidinuke. Tėvas buvo pasirišęs skolintą kaklaraištį ir nenustygo vietoje tas keturiolika minučių, kurių prireikė antrą kartą tapti vedusiu vyru. Vilkėjo vienais iš savo juodų sportinių marškinėlių, kurių trumpos rankovės buvo paslėptos po švarku, pasiskolintu iš šeimos draugo. Atrodė piktas ir išsiblaškęs.

Motina verkė ir laikėsi už turėklo, vargiai girdėdama tuos monotoniškus žodžius, kuriuos bėrė ligotas kunigas, atliekantis ceremoniją. Tėvas menkai pažinojo savo pabrolį, o motinos pamergė visas išvakares praleido stengdamasi, kad tos vestuvės būtų atidėtos.

Stovėdamas nuošaly kampe, tyliai nunarinęs galvą, Antonijas stengėsi sutūrėti ašaras, mat baiminosi dėl motinos ir savo ateities.

„Aš niekada to nesupratau, – pasakė jis vėliau. – Ir niekas nesuprato, iš tikrųjų. Rodės, kad tos vedybos įvyko tiesiog netyčia. Juodu nebuvo vienas kito įsimylėję, tai buvo matyti vos į juos pažvelgus. Nesuprantu, kodėl ir vienas, ir kitas tai padarė. Manau, kad jie ir patys nesuprato.“

Pobūvio salėje įvyko tylūs pietūs, paruošti mano senelės, į kuriuos susirinko niūrus šeimos narių būrelis. Nuotaika buvo kupina įtampos, vargiai tinkanti šventei. Tėvas valgė mažai, o išgėrė daugiau nei įprastinę savo raudonojo vyno normą. Vienu metu paliko užstalę, išėjo pro priekines duris, atsistojo ant viršutinio laiptelio, nulenkė galvą ir atvirai raudojo.

Motina žvelgė į jį pro atvirą virtuvės langą. Ji pylė alyvų aliejų į didelį dubenį pomidorų, bazilikų ir raudonųjų svogūnų salotų ir pati vos teįstengė sulaikyti ašaras. Neišėjo paguosti tėvo ir net nepasidomėjo, kodėl jis verkia.

„Iš karto supratau, kad ką tik padariau didžiausią savo gyvenimo klaidą, – pasakojo ji. – Stengiausi apmąstyti visus motyvus, dėl kurių už jo ištekėjau, ir visi jie buvo beprasmiški. Aš nemylėjau jo. Jis netgi vargiai man patiko. Ir vis dėlto ištekėjau už jo. Nunarinau akis į savo vestuvinį kaspiną ir nežinau kaip supratau, kad padariau kažką siaubinga.“

Vestuvės truko mažiau kaip valandą.

Vėlyvą popietę juodu išvyko savaitės povestuvinės kelionės į Pompėją. Pirmąją naktį praleido „Sirakusa“ viešbučio trečiajame aukšte, dideliame erdviame kambaryje, kurio viduryje stovėjo lova su baldakimu, du rudi senoviški staleliai – jai iš galų, rudas fotelis – prie lango su vaizdu į Šv. Džovanio Džuzepės našlaičių prieglaudą.

Tame kambaryje mano tėvų vestuvės buvo užbaigtos, o aš buvau pradėtas.

Vos jiems pasimylėjus pirmąkart, tėvas, laikydamas glėbyje motiną, prisipažino jai, kad sykį jau buvo vedęs ir turi trylikos metų dukterį, gyvenančią Niujorke.

Motina atsisėdo lovoje.

– Su kuo ji gyvena? – paklausė ji.

– Su mano žmonos giminaičiais, – atsakė tėvas.

Motinai net silpna pasidarė.

– O kur tavo žmona?

Tėvas pasilenkė arčiau motinos.

– Jos nebėra, – paaiškino. – Aš ją nužudžiau.

Paskui tėvas vėl prisitraukė mano motiną ir pradėjo mylėtis antrą kartą.

Trečiąjį vakarą tėvai vakarieniavo restoranėlyje prie viešbučio. Jau buvo įpusėję pagrindinį patiekalą – spagečius su kalmarais ir aštriu raudonuoju padažu, kai priėjo padavėjas, nešinas atšaldyto šampano buteliu.

– Nuo pono, sėdinčio kampe, – pasakė padavėjas, rodydamas į neaukštą tamsiaplaukį vyrą, sėdintį vieną ir gurkšnojantį espreso kavą.

Tėvas pažvelgė į tą vyrą ir dėkodamas pamojo. Vyras linktelėjo galva ir pamojo atsakydamas.

Padavėjas pastatė šampano taures, atkimšo butelį ir pripylė jas, ant storos baltos staltiesės nuvarvėjo putos. Padavėjas pažvelgė į mano tėvą ir krestelėjo galvą vyriškio, sėdinčio prie stalelio kampe, link.

– Lučianas, – pasakė beveik pašnabždomis.

– Žinau, – atsakė tėvas.

– Kas jis? – paklausė motina.

– Didis žmogus, – atsakė tėvas. – Mafijos galva.

Tą rytą, kai jie sutarė grįžti į Iskiją, motina sukrovė abu jųdviejų krepšius ir sutvarkė viešbučio kambarį. Baigusi nuėjo į vonią apsirengti kelionei.

Tėvas buvo išėjęs nusipirkti amerikietiško laikraščio ir pasitikrinti, kada išplaukia laivas. Grįžo į kambarį, kai ji stovėjo priešais vonios veidrodį ir šukavosi plaukus.

– Ką darai? – paklausė jis.

Motina pašoko.

– Tu mane išgąsdinai, – pasakė. – Negirdėjau, kaip įėjai.

– Ką darai? – paklausė jis rodydamas jai į plaukus.

– Ką turi omeny? – paklausė motina. – Rengiuosi kelionei. Argi laivas išplaukia ne tuoj pat?

– Niekada nesišukuok plaukų virš praustuvės, – pareikalavo tėvas.

– Kodėl?

– Nemėgstu, kai į ją prikrinta plaukų, – paaiškino. – Man pasidaro bloga. Kalėjimo kameroje gyvenau su vaikinu, kuris visad šukuodavosi virš praustuvės. Tai buvo siaubinga. Niekada daugiau to nedaryk.

Motina brūkštelėjo šukomis paskutinį kartą. Tėvas išplėšė jas jai iš rankos.

– Ką, po velnių, aš ką tik pasakiau? Ką!

Motina, sulaikydama riksmą, užsidengė rankomis burną.

– Atsiprašau, – išlemeno.

Tėvas sviedė šukas mediniu kotu motinai į veidą. Tos pataikė jai po kaire akim. Tėvas sviedė jas dar kartą ir pataikė į kaktą. Trečias smūgis kliudė motinai nosies pertvarą, įdrėskė odą, ištryško kraujas.

Tada tėvas sviedė šukas į baltas plyteles. Ir išėjo, užtrenkęs paskui save duris.

– Palauksiu tavęs apačioje, – tarstelėjo per petį. – Laivas išplaukia po penkiolikos minučių. Nepavėluok.

◆

Tėvai išbuvo Iskijoje iki balandžio pirmosios, tada tėvas nusprendė, kad jam jau metas grįžti į Niujorką. Motina buvo jau trys mėnesiai nėščia. Juodu mito senelės Marijos maistu ir gyveno iš mažos motinos, kaip policininko našlės, pensijos.

Išvykdamas tėvas už penkiolika dolerių kažkokiam jūreiviui pardavė savo vėjastriukę ir dar pasiskolino keturis šimtus dolerių iš pusbrolio. Pasakė motinai, kad jam reikėjo pasiųsti pinigų į Ameriką sumokėti už praėjusių keturių mėnesių buto nuomą ir naują sofą, kurią jis užsakė jų butui Vestsaide.

– Pamatysi, kur tu gyvensi, – pasakė jis jai. – Kambariai tokie didžiuliai, kad galėsi juose šokti. Iš mūsų miegamojo matyti upė. Būsi labai patenkinta.

Motina nebuvo patenkinta. Beveik kiekvieną naktį užmigdavo verkdama, bijodama užrūstinti naująjį savo vyrą ir nerimaudama dėl to gyvenimo, su kuriuo jai netrukus teks susidurti šalyje, tokioje nepanašioje į tai, kas jai buvo pažįstama ir suprantama.

Iki šiol ji gyveno labai paprastai, gaubiama ją supančių giminaičių ir draugų šilumos. Jos pirmojo vyro artimieji priėmė ją į savo šeimą kaip dukterį ir mylėjo kaip vieną iš saviškių. Ji nebuvo tikra, kad naujojo vyro giminaičiai su ja elgsis taip pat.

Tėvo motina Iskijoje nebuvo mėgstama, o tėvas buvo laikomas beveik juokdariu. Nedaug kas buvo žinoma apie jo brolius ir seseris, išskyrus jauniausiąjį brolį Albertą.

„Albertas buvo atvykęs čia per karą, – pasakojo motinos sesuo Nensė. – Buvo kareivis, lieknas ir labai dailus. Kurį laiką praleido su mano tėvu ir juodu gerai sutarė. Visi kiti mums buvo paslaptis. Niekas iš mūsų nežinojo, kaip jie priims Rafaelą."

Visus rytus motina praleisdavo slaugydama savo tėvą. Gabrielis Karkatera buvo aukštas vyras, plačios šypsenos ir atviros širdies. Vėžys, plintantis jo kūne, jį nusilpnino ir iš jo veido beveik išginė tą nuolatinę šypseną. Liga ir skausmas iščiulpė ir norą gyventi, ir jėgas.

– Kas nutiko, mažyle? – kartą paklausė jis motinos. – Atrodai tokia pat liūdna kaip aš.

– Nieko, tėti, – atsakė motina. – Nieko baisaus.

Kurį laiką abu tylėjo, motina valė dulkes nuo negausių miegamojo baldų, senelis, atkraginęs ant pagalvės galvą, užsimerkęs stengėsi kvėpuoti taip, kad neskaudėtų.

– Atleisk, – atsiprašė jis.

– Tu niekuo dėtas, tėti. Aš pati už jo ištekėjau.

– Aš pagalvojau, jis – mano sesers vaikas, gerai tavimi pasirūpins, – pasakė. – Viena šeima. Tas pats kraujas.

– Ir aš taip maniau.

– Vadinasi, abudu pastatėme ant blogos kortos.

Motina pažvelgė į savo tėvą, kurio akys pūpsojo įkritusiame veide, paskui nusisuko. Senelis nustūmė į šalį baltą skiautinių antklodę, dengusią tai, kas dar buvo likę iš jo kūno, ir pamažėle nuleido kojas nuo lovos krašto. Atsistojo, basas, prisilaikydamas atramos galvai. Vilkėjo ilgais baltais naktiniais, viršutinė jų dalis buvo kiaurai permirkusi prakaitu.

– Paklausyk, ką tau pasakysiu, – pasakė plonu, sunkiai išspaustu balsu. – Jeigu su juo tau bus bėdos, jeigu jis nesielgs su tavimi, kaip vyras privalo elgtis su žmona, grįžk namo. Nesvarbu, ar aš busiu miręs, ar gyvas, grįžk namo.

Motinos akyse susitvenkė ašaros.

– Grįšiu, tėveli.

– Pasiimk kūdikį ir grįžk namo į savo šeimą.

– Taip, tėveli.

Senelis vėl atsisėdo ant lovos.

– Aš įstūmiau tave į bėdą, mažyle, – pasakė jis. – Įvėliau į kebeknę ir per trumpai čia būsiu, kad ištraukčiau.

Motina, nešina šaltu rankšluosčiu, priėjo prie jo. Atsisėdo ant kėdės prie lovos. Nušluostė tėvui kaktą ir laikė jo ranką.

– Viskas susitvarkys, tėveli. Nesirūpink. Tik laikykis, tai užvis svarbiausia.

Senelis paplekšnojo per didėjantį dukters pilvą ir nusišypsojo.

– Didėja, – pasakė. – Į ką panašu, į berniuką ar į mergaitę?

– Visi sako, kad gims berniukas. Didelis berniukas.

– Gerai, kad berniukas, – tarė senelis, – Kol aš dar...

– Nesirūpink, tėveli, – ramino motina. – Jis nebus toks kaip jo tėvas. Aš prižiūrėsiu.

1954 metų rugsėjo 6-ąją Neapolio uoste mano motina įsėdo į okeaninį lainerį *Christofero Colombo* ir leidosi į aštuonių dienų kelionę į Niujorką. Paliko našlę motiną, tris gedinčias seseris, du jaunus brolius ir sūnų, kuriam netrukus turėjo sukakti dvylika. Buvo jau aštuoni mėnesiai nėščia ir ją paguldė tiesiai į slaugos kajutę, kur ji buvo prižiūrima kiaurą parą.

Ji susipakavo tik būtinus daiktus ir suvenyrus, visą likusią savo mantą paliko motinai. Prie lovos pasistatė savo sūnaus ir tėvo nuotraukas ir užkabino ant jų violetinį rožinį. Apsivilko baltus naktinius, apsimovė baltas puskojines, tada pagyvenusi slaugė, likusi prie jos pagelbėti, jeigu prireiks, padėjo jai įlipti į lovą.

Išgirdusi sugaudus paskutinį laivo ragą, signalizuojantį, kad jie palieka krantą, motina pakėlė galvą nuo pagalvės ir paskutinį kartą pro atvirą liuką pažvelgė į Neapolį. Pajuto aštrų sąrėmį pilve. Nulenkė galvą ir išsivėmė į šlapimo dėmėmis nusėtą antį.

Penkias dienas toje kelionėje dieninė slaugė paduodavo mano motinai puodelį karšto vištienos sultinio. Ji gurkštelėdavo du gurkšnelius ir puodelį grąžindavo.

– Prašau, *signora**, išgerkite, – prašė slaugė. – Jums reikia valgyti. Jei nevalgysite, pakenksite kūdikiui.

– Aš nealkana, – atsakė motina.

Slaugė pastatė puodelį ant padėklo šalia lovos.

– Tai gal vėliau, – pasakė. – Kai atauš.

Motina sulamdyta popierine nosinaite nusišluostė prakaito lašus nuo viršutinės lūpos. Slegiantis karštis kajutėje bjauriai miešėsi su vėmalų dvoku.

– Kiek dienų dar liko? – paklausė motina.

– Jau greitai, *signora*, – atsakė slaugė. – Labai greitai.

– Ar esate buvusi Amerikoje?

* Ponia, – *it.*

– Daug kartų.
– Jums patiko?
– Daug kas ten man patinka, – atsakė slaugė. – Įvairūs restoranai, aukšti namai, greitesnis gyvenimo tempas. Bet Italija visada bus Italija.
Slaugė padavė motinai švarią nosinaitę.
– Kur jūs gyvensite, *signora*? – paklausė ji.
– Niujorke, – atsakė motina. – Vakarinėje 65-ojoje gatvėje.
– Tai Manhatanas, – paaiškino jai slaugė. – Miesto centras. Jums labai pasisekė.
– Kodėl pasisekė?
– Mano giminės gyvena Brukline, – paaiškino slaugė. – Kaip ir dauguma italų. Nedaug kas gali išsimokėti ten, kur gyvensite jūs. Ką veikia jūsų vyras?
– Jis mėsininkas, – pasakė motina.
– Be to, jums nereikės sukti galvos dėl maisto, – pasakė slaugė šypsodamasi. – Jūs labai laiminga moteris. Kūdikis irgi. Viskas bus kuo puikiausiai, pamatysite.
Motina padėjo galvą ant pagalvės ir pritariamai palingavo.
– Tikiuosi, – atsiduso.
Slaugė paėmė puodelį su sultiniu ir dalį sumaitino motinai.
– Jaučiu, kad viskas jums klosis gerai, – pasakė. – O aš niekada neapsirinku.

Motina sustingo to daugiabučio namo vestibiulio viduryje. Kiekvieno aukšto laiptų aikštelėje virtuvės garai, besismelkiantys pro įtrūkusias butų duris, mišėsi su įsisenėjusiu cigarečių ir cigarų dūmų dvoku, sklindančiu iš tualetų. Per du aukštus buvo aiškiai girdėti, kas tuose butuose kalbama. Motina prisidėjo prie burnos nosinaitę ir sulaikė vėmulį.
– Eime, širdele, – paragino tėvas, – mes trečiame aukšte. Ar užlipsi?
– Žinoma, – atsakė motina. – Tik negaliu skubėti.
– Skubėti nėra ko, širdele, – nuramino ją tėvas. – Turime visą dieną.

Tėvas įėjo pirmas, nešinas motinos rankiniu krepšiu vienoje rankoje ir jos palaikiu rudu lagaminu kitoje.

– Čia tik laikina mūsų buveinė, – pasakė per petį. – Tikrasis mūsų butas – už kampo, jis remontuojamas ir dažomas. Tau. Bus baigtas po poros mėnesių.

Jis pasisuko pažiūrėti į motiną, stovinčią ant paskutinio trečiojo aukšto laipto. Pasisiekė ją apkabinti.

– Džiaugiuosi, kad atvykai, – pasakė. – Namo, pas mane, į savo uostą.

Mebliuotas kambarys buvo ankštas, didžiąją jo dalį užėmė didžiulė lova su spyruokliniu čiužiniu. Kambaryje buvo du langai, abu uždari ir purvini, mažytis drabužinės kambarėlis ir iškrypęs rašomasis stalas su trim lentynom. Sienos buvo pilkšvai baltos, o lubos suskeldėjusios ir apsilaupiusios. Prie lovos ant girgždančio stalo stovėjo lempa su menka elektros lempute ir elektrinė plytelė.

– Kur mes guldysime vaikelį? – paklausė mama.

– Kur nori, – atsakė tėvas, – vietos juk per akis.

Praėjus trims savaitėms nuo tos dienos, kai juodu įsikėlė į tą mebliuotą kambarį Vakarinėje 65-ojoje už Dešimtosios aveniu gatvėje, motina paprašė tėvo nuvežti ją į ligoninę. Per tą trumpą kelionę taksi į Šv. Klaros ligoninę Vakarinėje 50-ojoje gatvėje motina nejautė skausmo, nejautė, kad tėvas laiko jos ranką, ir galvojo tik apie tas pirmąsias tris savaites Amerikoje.

Tėvas dirbo skerdykloje 14-ojoje gatvėje, gaudavo dvidešimt šešis dolerius per savaitę grynais, daugiau negu pakankamai padengti dvidešimt penkių dolerių mebliuoto kambario nuomai. Jis buvo meilus ir švelnus motinai ir neparodė jokių fizinių pykčio priepuolių, kuriuos ji matė per judviejų povestuvinę kelionę. Kiekvieną vakarą grįždamas iš darbo parnešdavo jai paruoštą žlėgtainį, keptą bulvę ir salotų vakarienei.

– Kad tas vaikelis būtų stiprus, – sakydavo jai. – Didelis ir stiprus.

Jis pargrįždavo penktą, vakarieniaudavo juodu ne vėliau kaip šeštą, o aštuntą jau gulėdavo lovoje. Į darbą tėvas išeidavo vidury

nakties – pabučiavęs motiną į skruostą, patapšnojęs per pilvą, tyliai užrakindavo duris.

Jai buvo bjauru gyventi tame mebliuotame kambaryje ir nepatogu dalytis kampine vonia su trimis kitomis sutuoktinių poromis. Nuo nuolatinio triukšmo ir stiprių koridoriaus kvapų jai skaudėdavo galvą, tad ji džiaugdavosi vėsiu rudens vėjeliu, įsigaudavusiu pro pravirus langus.

Didžiąją savo dienų dalį ji praleisdavo viena arba anytos bute, kuris buvo kitapus gatvės to trijų kambarių buto, kuriame jie netrukus turėjo apsigyventi. Iš pradžių anyta ir kiti tėvo šeimos nariai pasveikino ją šiltai, nors ta šiluma, regis, buvo atmiešta įtarumu. Dvi mošos geriausiu atveju kalbėjo kapota italų kalba ir pereidavo prie anglų kalbos, kai norėdavo pasikalbėti tarpusavyje. Šešuras Lorencas Amerikoje buvo toks pats tolimas, koks ir Iskijoje. Didžiausias motinos paguodos ir draugystės šaltinis buvo mano senelė iš tėvo pusės Rafaela.

Tėvo motina buvo stambi moteriškė žemu balsu, trumpais garbanotais plaukais, jos veidas plačiais žandikauliais buvo tarsi užkeltas ant drūto kūno, primenančio plytų krosnį. Ji greit prajukdavo, perdėtai mylėjo savo vaikus, ypač tris sūnus, ir tiesiog dievindavo kartoti ar generuoti kaimynystės paskalas.

Rafaela buvo daugelio nemėgstama tame rajone ir, rodės, kėlė grėsmę kitiems. Ji aktyviai galvoje laikė visų pažįstamų asmeninio gyvenimo bylas. Mano motina mėgo su ja bendrauti, bet jos įtaka mano tėvui jai kėlė nerimą. Jos akivaizdoje jis būdavo visiškai kitoks: drovus ir vaikiškas, bijodavo nesutikti su bet kuo, ką tik ji pasakydavo ar padarydavo.

„Jis buvo meilus vyras, – pasakojo motina. – Visuomet mane apkabindavo arba laikydavo už rankos. Išskyrus tas akimirkas, kai būdavo prie motinos. Tuomet jis niekad prie manęs neprisiliesdavo. Jei prisiglausdavau prie jo, visuomet vengdavo to prisilietimo. Visada darydavo ar sakydavo tiktai tai, ką žinojo jai patiksiant.“

Vėlyvą penktadienio vakarą mano motina buvo nuvežta į gimdyklą antrame Šv. Klaros ligoninės aukšte. Kūdikis buvo didelis ir iš pradžių gydytojai manė, kad gaus daryti cezario pjūvį. Tėvas pabučiavo motiną, kai ją išvežė, pasakė, kad myli ją, ir šluostėsi ašaras. Nugriebė laukiamojo vestibiulyje kelis žurnalus, pažiūrėjo į laikrodį, susirado telefoną automatą, pakalbėjo juo pusę minutės ir išėjo iš ligoninės.

„Negalėjau ištverti to laukimo, – pasakojo jis. – Niekada negalėdavau. Paskambinau kekšei, kurią pažinojau Vakarų 63-iojoje gatvėje. Nuėjau pas ją ir praleidau ten kelias valandas. Nieko neketinau daryti, tik su kuo nors pabūti. Kažkas, matyt, pamatė mane ten įeinantį ar iš ten išeinantį ir grįžtantį į ligoninę ir pasakė tavo motinai. Ji nieko daug apie tai nepasakė, bet žinau, kad supyko.“

Aš gimiau trečią valandą dienos, šeštadienį, spalio šešioliktąją, praėjus beveik lygiai devyniems mėnesiams nuo mano tėvų vestuvių. Svėriau truputį daugiau nei penkis kilogramus ir, nors motina aistringai prieštaravo, buvau pavadintas senelio iš tėvo pusės vardu. Motinos niekas nelankė, išskyrus tėvą, ir keturias dienas po gimdymo ji praleido arba viena savo palatoje, arba ant klauptų ligoninės koplyčioje. Nebuvo nei gėlių, nei saldainių, ir nors tėvas ir rodė, koks jis laimingas, motina veikiau buvo apimta liūdesio. Beviltiška jos padėties tikrovė dabar jai tapo labiau negu aiški.

„Gulėjau toje ligoninės lovoje, – pasakojo ji, – ir norėjau, kad tu gimtum negyvas. Meldžiausi, kad Dievas tave pasiimtų. Tai buvo vienintelė išeitis.“

Kitą dieną po to, kai aš gimiau, tėvas metė darbą, pasiskolino iš savo motinos pinigų ir dvi naktis praleido su savo sena drauguže bute, kuris buvo arčiau nei už kvartalo nuo ligoninės. Buvo jau įsiskolinęs vieną mėnesį už tą mebliuotą kambarį ir dar turėjo sumokėti penkiasdešimt keturių dolerių skolą vietiniam bukmekeriui. Kad išsisuktų iš padėties, užstatė kelis mano motinos papuošalus ir dar pasiskolino septyniasdešimt penkis dolerius iš kaimyno, vadinamojo pinigų skolinimo ryklio. Norėdamas už tai

atsidėkoti, padovanojo to ryklio žmonai suknelę, kuria motina vilkėjo per vestuves.

Tėvas nešė mane ant rankų, kai juodu ėjo iš ligoninės namo, motina tipeno šalia. Kertant Devintąją aveniu, patraukus į Dešimtąją juodu nusmelkė šaltas vėjas nuo Hadsono. Motina vilkėjo plonu medžiaginiu paltu, galvą buvo apsirišusi juodu šaliku. Ėjo nenatūraliai ir lėtai, o tėvas žirgliojo į priekį įprastu greitu žingsniu. Kai juodu laukė, kol užsidegs žalia šviesa prie 63-iosios gatvės ir Dešimtosios aveniu kampo, prie jų priėjo neaukštas kresnas pusamžis vyras su lazda. Jis patapšnojo tėvą per petį ir nusišypsojo.

– Sveikas, Marijau, – kreipėsi. – Čia tavo naujas vaikas?

– Sveikas, Karminai, – atsakė tėvas, užkluptas iš netyčių, bet nepraradęs budrumo. – Kaip sekasi?

– Gerai. Viskas gerai, – atsakė vyras, palinksėjęs galva į motinos pusę ir nusišypsojęs. – Bet turiu pasakyti tau, biče, kad viskas būtų kur kas geriau, jei pasirodytum su pinigais.

Užsidegė žalia šviesa ir visi perėjo per gatvę. Tėvas palinko arčiau prie vyro.

– Nagi, Karminai, – prabilo jis. – Nerūstauk, būk žmogus. Čia mano žmona ir mano vaikas. Pinigų gausiu, jokios bėdos.

– Apsiknisk dėl savo „jokios bėdos“.

Ir pasisuko į mano motiną, kuri vos laikėsi ant kojų ir drebėjo nuo šalčio. Kvartalo vidury jis stabtelėjo ir atsigręžo į ją, kai ji sustojo priešais pilną žmonių daržovių parduotuvę. Tada pasilenkė ir trūktelėjo jos rankinės su juodu spragtuku, kurią ji buvo persimetusi per petį ir laikė ant krūtinės, dirželius. Spragtukas lūžo ir rankinė nukrito ant šaligatvio. Vyras pasilenkė, pakėlė ją ir atidarė.

– Karminai, – ištarė tėvas, spausdamas mane stipriau. – Ką, po perkūnais, darai?

Vyras ištraukė šešis pavienius dolerius, buvusius motinos rankinėje, sugniaužė juos kumštyje ir įsigrūdo į kelnių kišenę. Sulaužytą rankinę atidavė motinai.

– Mokėk savo skolas, Marijau, – pasakė tėvui. – Nebūk mulkis.

Vyras pasikėlė švarko apykaklę ir prisispaudė ją prie kaklo.

– Pasimatysim kitą savaitę, Marijau, – pasakė. – Neversk manęs laukti.

Ir kilstelėjo skrybėlę prieš motiną.

– Sėkmės auginant vaiką, – palinkėjo.

II

Į 226 namą Vakarų 67-ojoje gatvėje tėvai persikėlė praėjus trims mėnesiams po to, kai aš gimiau. Tas tamsiai raudonų plytų pastatas buvo italų rajone, vadinamame Mažuoju Neapoliu. Daugiabučiai tame kvartale buvo visi panašūs: visi keturaukščiai su ant fasadų išliniuotais raudonais ar juodais gaisriniais laiptais. Vestibiuliai ir laiptų šachtos buvo kruopščiai prižiūrimos, kaip ir dera ribojamosios butų nuomos namuose. Priešais komendanto kambarius rūsyje išrikiuotos po tris stovėjo šiukšlių dėžės, švariai iškuoptos ir nedvokiančios. Šešiose Mažojo Neapolio gatvėse buvo daugiau nei aštuoni tūkstančiai gyventojų ir tik nedaugelis jų kalbėjo angliškai, jeigu išvis kalbėjo. Dauguma buvo iš vargingiausių Salerno, Iskijos, Kaprio, Mardželinos bei Neapolio kvartalų. Vyrai buvo juodadarbiai, dirbo profsąjungų statybų brigadose, statė centro dangoraižius ar rekonstravo Grinvič Vilidžo rudo smiltakmens namus. Savaitės uždarbio, su suklastotais viršvalandžiais, čekiai būdavo įteikiami patiklioms žmonoms (dauguma jų su savo vyrais susipažino kaimo keliukuose, grįžusios į gimtuosius uostus), kurios kiauras dienas praleisdavo rūpindamosi nenuoramomis vaikais ir kantriai ruošdamos įmantrius valstietiškus patiekalus.

Mažasis Neapolis neturėjo nieko bendra su likusiuoju 1950 metų Manhatanu. Prekybos centrai buvo maži, kompaktiški, jų tarpueiliai pripildyti atvežtinio aliejaus, makaronų, sūrių, tešlos ir prieskonių. Vienintelės garsios amerikietiškos etiketės buvo

„Kellog's“ ir „Nestlé's“, o tokios prekės kaip „Skippy“ žemės riešutų aliejus bei patobulinta balta „Wonder“ duona buvo laikomos naujais, ekstravagantiškais atradimais. Čia nebuvo restoranų, tik neapolietiška picerija su trimis staleliais bei mažytė rudų plytų kirpykla, kuria vietiniai vyrai naudojosi, norėdami pabėgti nuo žmonų bei vaikų ir paspręsti pasaulio problemas.

Salvatorė, mėsininkas, parduodavo gyvus triušius, nudobdavo juos ir už tą pačią kainą nudirdavo kailį. Keturiasdešimt gavėnios dienų, karūnuojamų Velykų sekmadienio, Salvatorė turėdavo nuolaidą ėriuko galvai, kurią mano tėvai iškepdavo, palikdavo tik akis, nes senelė jomis gydydavosi galvos skausmus. Alfonsas, siuvėjas, siūdavo eilutes iš itališkų audinių, operos plokštelių garsas triukšmingai liedavosi lauk pro jo dirbtuvės Vakarų 69-ojoje gatvėje duris.

Vaisių prekystaliai buvo toji vieta, kur mano motina ir rajono moterys apsipirkdavo ir paliežuvaudavo. Vaisiai ir daržovės būdavo švieži, bazilikai ir petražolės nieko nekainavo, kalbos būdavo kupinos pagiežos ir dažniausiai apie pinigus. Ne kur kitur, o „Umberto vaisių salone“, stovėdama ant pjuvenomis pabarstytų medinių grindų, mano motina ir sužinojo, kad jos draugė Luiza grįžta į Iskiją. Ten ji pirmą kartą išgirdo apie Frenką Sinatrą, Dyną Martiną, Džerį Liuisą, Peri Komo ir kitus vietinių garbinamus pramogų verslo atstovus. Ten ji pirmiausia patyrė, koks visiems įtartinas ir visų nemėgstamas bei – kiek mažiau – keliantis baimę buvo mano tėvas.

Be to, saulėtą balandžio ketvirtadienio rytą, rodydama man fokusus ir laikydama rankose citrinas, čia sužinojo, kad mano tėvas turi meilės romaną su ištekėjusia moterimi, kurią ji laikė savo drauge.

„Ta vaisių parduotuvė buvo kaip teismo salė, – prisimena viena mano motinos draugė, Rozalija, dabar aštuoniasdešimt ketverių metų moteris. – Ten gandai virsdavo faktais. Daug santuokų užsimezgė tuose tarpueiliuose. Daug jų iširo. Žmonės apsipirkdavo ten kiekvieną dieną, reikėdavo ar nereikėdavo.“

Žuvies parduotuvėje už kiekvieną nupirktą skumbrę kaip priedą gaudavai du šimtus gramų krevečių. Be to, ten buvo gaminamas tirštas oranžinis padažas su sraigėmis ir moliuskais, po dolerį už pusę kilogramo. Kulinarijos parduotuvėse buvo pardavinėjami sumuštiniai su provolonės sūriu ir kumpiu ant plytų krosnyje keptos duonos su pluta – kiekvienas po septyniasdešimt penkis centus. „Danielio pyragaičių parduotuvėje" buvo kepami jų pačių darbo siciliški rageliai su kremu bei eklerai ir visada būdavo penkiasdešimties procentų nuolaida gimtadienio tortams.

Tai buvo kvartalas, kur niekas nekalbėjo angliškai ir tam nebuvo jokio reikalo. Šv. Mato bažnyčia būdavo sausakimša sekmadieniais ir šventųjų dienomis, gatvės būdavo sausakimšos likusiu metu. Mažojo Neapolio gyventojai neleisdavo atostogų Karibų jūros salose, neturėjo vasarnamių, kur būdavo važiuojama savaitgaliais – jokių kondicionierių apsisaugoti nuo kaitros ir tiktai vienas kitas televizorius tuštiems vakarams užpildyti.

Nedaug kas iš jų skaitė amerikietiškus laikraščius, dar mažiau kas – knygas, kad ir kokia kalba jos būtų parašytos, ir niekas nesilankė teatruose. Kinas buvo retkarčiais pasitaikanti pramoga vengiant vasaros karščio ar žiemos šalčio. Mažajame Neapolyje pramoga nedaug ką tereiškė. Svarbu buvo tik darbas ir už jį sumokamas atlyginimo čekis; kad ir kaip Mažojo Neapolio gyventojai mėgo aplinką, kurią buvo sau susikūrę, jie puikiai žinojo, kad gyvenimas Amerikoje jiems gali pasiūlyti daug daugiau nei lova ir karštas patiekalas name, kur bėgo tik šaltas vanduo ir nebuvo lifto. Daugumai jų buvo tik laiko klausimas, kada jie išsikels į priemiesčius. Ten atsidūrę, jie bus laisvi kurti didesnę Mažojo Neapolio versiją – su žolės vejomis, barbekiu duobe ir atviru baseinu.

Pirmą kartą motina paliko tėvą trys dienos prieš mano antrąjį gimtadienį. Priežastis visiškai nebuvo susijusi su fizine pyla, kurios tėvas reguliariai jai nepagailėdavo, jei tik būdavo menkiausiai išprovokuotas. Tai atsitiko ir ne dėl kitos moters, nors tėvas atvirai persekiojo keletą ištekėjusių kvartalo moterų, tarp jų buvo viena,

gyvenusi tiesiai po mūsų butu. Motina paliko tėvą dėl nesumokėtos elektros sąskaitos.

„Jie išjungė mums elektrą, – pasakojo tėvas. – Tai buvo trečia ar ketvirta mūsų nesumokėta sąskaita, nebepamenu kuri. Šiaip ar taip, tavo motina jų niekada nematė. Visu tuo rūpinausi aš. Bet man reikėjo pinigų kitiems dalykams. Niekad nepamaniau, kad jie išjungs man tą sumautą elektrą. Kai tai nutiko, tavo motina iš tikrųjų pasiuto."

Dvi naktis ji praleido pas pusbrolį Vakarų 70-ojoje gatvėje, paskui grįžo pas tėvą. Tai buvo pradžia to elgsenos modelio, kuris vėliau vyraus visus trisdešimt penkerius jų vedybinio gyvenimo metus. Dažni išsiskyrimai niekad netrukdavo ilgiau kaip mėnesį ir netrukus baigdavosi švelniu susitaikymu.

„Jie turėjo daugiau bėdų nei buvo jų užsitarnavę, – kartą pasakė šeimos draugas. – Nepaisant to, buvo matyti, kad jie tikrai vienas kitą myli. Jiems teko daug ką įveikti – jis buvo tingus ir visada ieškojo greito pinigo, ji niekuo nepasitikėjo, buvo užsidariusi ir niekada neprisileisdavo žmonių taip arti, kad jie būtų galėję iš tikro ją pamėgti. Tačiau didžiausia jų klaida buvo ta, kad gyveno taip arti jo giminės. Nuo pat pradžių ji lėmė jiems tik bėdas."

Karkaterų giminė iš mano tėvo pusės geriausiu atveju buvo toleruojama Mažojo Neapolio gyventojų. Moterys, ypač vyresnės, beveik nesistengė nuslėpti savo paniekos mano tėvui. Joms jis tebuvo smulkus sukčius, tauškalas, kurio didybės manija buvo puoselėjama ne savais pinigais. Į tėvo nusikaltimą jos žiūrėjo ne kaip į sukeltą aistros, o kaip į gerai suplanuotą, visiškai apgalvotą žmogžudystę, kurios auka tapo naivi to kvartalo mergina, pernelyg nekalta, kad būtų pažinojusi tokius nesuvaldomus vyrus. Į kitus šeimos narius irgi buvo žiūrima įtariai. „Tu susidėjai su ta šutve, – sakė vienas kaimynas, – ir tau tai brangiai atsieis."

Butas buvo pritvinkęs tiršto, šviežio raudonojo padažo, su gausybe krevečių, kalmarų ir prieskonių, kvapo. Motina sėdėjo, atsikolusi į girgždančią seną medinę kėdę, ant prijuostės jos skreite puikavusi kilogramas šparaginių pupelių. Aš paniręs iki krūtinės sėdėjau

skardinėje vonioje, apsuptas tirštų baltų putų, o šalia plaukiojo juoda guminė antis. Ant vonios buvo uždėta didelė medinė plokštė.

Motina sutepė mums abiem sumuštinių su cukinijomis bei kiaušiniais ir abi lėkštes drauge su savo puodeliu arbatos ir mano stikline sulčių padėjo ant tos plokštės. Ji laužė šparaginių pupelių galus ir ėmė pasakoti man istoriją apie savo gimtinę Italijoje. Man buvo ketveri metai ir aš džiaugdavausi tomis popietėmis, kurias praleisdavau su ja. Tai buvo ypatingas mudviejų metas, ir motina jį paskirdavo istorijoms.

Uždaro pasaulio struktūroje mano tėvai buvo švenčiausiame jo vidury. Savo formavimosi metus aš praleidau jų draugijoje, privatumo buvo labai mažai ar net išvis nebuvo. Italų kalba buvo vienintelė, kuria buvo kalbama, o kadangi tėvai neturėjo televizoriaus ir netgi radijo, buvo sunku išmokti kokių nors kitokių žodžių. Nė vienas iš tėvų niekada man nieko neskaitė, nebuvo ir jokių vaikų darželių ar žaidimų su draugais aikštelėje. Pradinis mano išsilavinimas buvo pagrįstas motinos pasakojimais apie Italiją, apie karą bei apie jį pergyvenusius žmones ir tėvo pasakojimais apie didžiuosius antrojo ir trečiojo dešimtmečio boksininkus bei imtynininkus, lengvojo svorio, o dažniausiai pussunkio, vyrus, kurių rankos buvo kaip akmuo, o širdys – didžiulės it puotų salės.

Tų istorijų pasakojimas, kai būdavau stipriai apkabintas vieno iš tėvų arba paliktas mirkti vonioje, kai motina dramatiškai iš naujo suvaidindavo lemtingus istorijos momentus, buvo tas metas, kai mes labiausiai panėšėjome į šeimą, kai visi trys būdavome taip arti vienas kito, kaip tik įmanoma būti.

Tąją popietę, motinai jau perėjus prie tos istorijos dalies, kai vokietis kareivis prispaudžia šautuvą prie senelės Marijos gerklės, į butą įžengė tėvas. Jo ilga balta mėsininko palaidinė buvo nuėjusi sudžiūvusio kraujo dryžiais, o rankos išraižytos peilio įpjovų bei nusėtos mėlynių. Po pažastim jis laikė didelį ryšulį, rezgelę šonkauliukų, suvyniotų į rudą šaldiklio popierių, o iš užpakalinės kišenės kyšojo sulankstytas *Daily News*. Ant galvos vožėjo kepurę su snapeliu, jos viršų buvo išnėriniavę karvės kraujo lašeliai. Motina, rodės,

nustebo jį pamačiusi ir pajuto kažką negera. Šiaip jau jis niekada negrįždavo iš darbo anksčiau nei ketvirtą, kartais prieš penktą.

– Kodėl grįžai? – paklausė ji. – Kas nors nutiko?

– Atsipalaiduok, – nuramino tėvas. – Nieko nenutiko. Tiesiog sulėtinau apsukas. Ir tiek. Sulėtinau apsukas.

Jis pasilenkė prie manęs ir pabučiavo mane į skruostą.

– Kaip laikaisi, bose? – paklausė. Atsisėdo prie vonios, pasiėmė plastmasinį puodelį ir ėmė pilti šiltą vandenį man ant nugaros. Paskui pakėlė akis į motiną. – Ar turi ko nors pavalgyti?

– Padažas dar verda, – atsakė ji. – Žuvies padažas. Užtruks dar kokias dvidešimt minučių.

– Palauksiu, – burbtelėjo tėvas.

Motina nuėjo į virtuvę užkaisti vandens makaronams. Tėvas įmerkė rankas į vandenį ir žiūrėjo, kaip aš baigiu valgyti sumuštinį. Dar nesenas jo veidas atrodė apsunkęs ir liūdnas. Tamsiai rudos akys buvo drėgnos, atrodė, kad jis netekęs žado. Motina atsistojo jam už nugaros ir padavė lėkštelę kalmarų su itališka duona. Tėvas paėmė lėkštelę ir padėjo ją ant medinės plokštės greta manęs. Tada suėmė motinos ranką. Motina atsiklaupė prie jo.

– Kas nutiko?

– Mane atleido, – prisipažino tėvas. Pasilenkė, nusiprausė veidą vonios vandeniu, paskui ištiesė rankas į mane. – Eikš, – pasakė, – jau prisibuvai vandenyje.

Motina nuo kabyklos jam padavė baltą rankšluostį. Tėvas mane pastatė, dukart apvyniojo rankšluosčiu, tada iškėlė iš vonios.

– Viskas bus gerai, – pasakė motinai. – Susitvarkysim. Reikės tik trupučio sėkmės.

Tėvas suglėbė motiną ir visi trys stovėjome kambario vidury, guosdamiesi vienas kito šiluma. Vieninteliai garsai visame bute buvo iš pirmo aukšto atsklindančios per radiją dainuojamos itališkos dainos.

Kitą vakarą mes buvome pakviesti vakarienės į greta esantį senelės butą. Sėdėjome prie virtuvės stalo ir laukėme, kol dubenyse atauš karšti lęšiai su dešra. Senelė atrodė susijaudinusi, senelis – visiš-

kai ramus; motina tvardėsi, laukdama dar vieno susipriešinimo. Gyvendami greta senelės tėvai jautė gausybę nepatogumų, bet nė vienas iš jų nebuvo toks pragaištingas kaip privatumo stoka.

Senelė žinojo viską, kas tik gali būti žinoma, apie tėvų finansus ir barnius. Jai buvo žinoma, kai jie vėluodavo susimokėti nuomą ir kai motina per anksti išeikvodavo savaitės maistpinigius. Ji žinojo, su kuo mano motina kalbėdavosi, su kuo eidavo apsipirkti ir kiek sumokėjo už naują kasdienę suknelę. Ji žinojo visas mano tėvų lytinio gyvenimo smulkmenas. Žinojo todėl, kad jai tai papasakodavo tėvas.

Senelė sukramtė šaukštą lęšių ir pažvelgė į mano motiną. Įraudęs jos veidas buvo apžėlęs plonais plaukeliais, o tamsios akys degė pykčiu. Ji prisistūmė arčiau prie mano motinos.

– Būk jam gera, – tarė.

Motina nieko neatsakė.

– Neūdyk jo dėl darbo, – pasakė garsiau. – Jis susiras. Visada susirasdavo.

– Nueik į dokus, – patarė senelis. – Ten marios darbo.

– Velniop tą šūdą, tėti. Aš liksiu prie mėsos.

– Daryk kaip manai geriausia, – pasakė senelė. – Tu – vyras. O vyras visada žino, ką daro.

Tėvas pastūmė dubenį lęšių į šalį ir perėjo prie lėkštės su pjaustyta jautiena, salotomis ir keptais grybais.

– Žinai, – prabilo jis. – Pagalvojau, gal man pradėjus savo verslą. Kurio galo, po perkūnais, brūžinsiu šikną kitiems, kai taip sunkiai dirbti galiu pats sau.

– Bravo, – pagyrė senelė. – Puiki mintis.

– Bet tu juk neišmanai, kaip imtis verslo, – įsiterpė motina.

– Išmanyti čia nėra ko, – rėžtelėjo senelė. – Sunkiai dirbi, užsidirbi pinigų ir visus juos pasilieki sau.

– Tikra teisybė, – pritarė tėvas laužsaid duoną. – Visus juos pasilieki sau.

– O iš kokių pinigų pradėsi? – paklausė motina. – Kur mes jų gausime?

– *Mes* jau neapsišūdinsime, – pasakė tėvas. – Tai mano rūpestis. Tu tik daryk, ką privalai daryti. O visu kuo kitu pasirūpinsiu aš.

– Bet ir taip jau sėdime skolose, – neatlyžo motina.

– Ei, kurio galo visiems tauški apie mūsų reikalus, – užsidegė tėvas. – Mes gausime pinigų. Supratai? O dabar užčiaupk savo sukruštą skylę, kol tau jos neišbarškinau.

Senelė atsilošė ir siurbčiojo savo vyną, per visą jos veidą išdryko šypsena. Įpylė sūnui stiklinę ledinio vandens ir švelniai patapšnojo per delną.

– Tu viską padarysi kuo puikiausiai, – užtikrino ji. – Tau reikia tik sėkmės.

– Žinoma, kad viską padarysiu kuo puikiausiai, – atitarė tėvas. – Tik, būk gera, padaryk man paslaugą. Neprileisk prie manęs tos kalės. Ji – niekam tikusi.

Tėvas atsistojo, rankoje laikydamas didelį stiklą vandens, jau visai pasiruošęs pratrūkti. Prabilęs nenuleido nuo motinos akių.

– Ar girdi mane, tu niekam tikusi sukrušta boba, – pradėjo. – Niekam tikusi, kai man reikia tavo paramos, niekam tikusi lovoje, kai man reikia, kad būtum moteris, o ne sumauta vienuolė. Tu niekam tikusi visur, kad ir kur pasisukčiau, po velnių. Niekam tikusi.

Sugniaužęs vieną kumštį tėvas priėjo prie motinos. Sustojo ir sviedė stiklą vandens jai į veidą. Nusitraukė nuo kėdės atkaltės vėjastriukę, pakštelėjo savo motiną į skruostą, patapšnojo man per galvą ir nėrė pro duris.

Senelė tyliai stebėjo, kaip motina nuo veido ir akinių nusišluosto vandenį. Tėvo sviesta stiklinė pataikė jai tiesiai virš dešinio antakio ir paliko raudoną žymę. Senelė padavė jai švarią servetėlę ir pasilenkė pakelti tuščios stiklinės. Paskui vėl atsisėdo ir pastatė stiklinę ant stalo šalia ropinės su vynu. Šyptelėjo mano motinai.

– Gal norėtum, kad užplikyčiau tau arbatos? – pasiūlė.

1960 metais Niujorko valstija tuomečio gubernatoriaus Nelsono A. Rokfelerio nurodymu išleido priverstinį įsakymą kvartalui, kuris buvo žinomas Mažojo Neapolio vardu. Tų pačių metų balandžio

pirmą dieną visa dokumentacija buvo baigta ir Mažojo Neapolio daugiabučiai namai buvo pasmerkti nugriauti, kad palaisvintų vietą Linkolno centrui statyti.

Kiekviena šeima iš Niujorko aprūpinimo būstu departamento gavo po 250 dolerių persikraustyti į naują vietą ir tam buvo suteikta devyniasdešimt dienų. Dauguma Mažojo Neapolio gyventojų rinkosi toliau nuo centro esančius rajonus ar priemiesčius ir galimybę gyventi nuosavame name. Didžiuma mano tėvo giminaičių įsikūrė namuose ar butuose Kvinse. Mano seneliai parodė pavyzdį, pasirinkę dviejų miegamųjų ribojamosios nuomos butą Astorijos gyvenamųjų namų komplekse.

Kadangi mano tėvai pinigų turėjo mažiau negu kiti, o tėvas neketino kasdien važinėti į darbą ir atgal, jų pasirinkimas buvo ribotas. Po trijų savaičių paieškų motina rado penkių kambarių butą už keturiasdešimt penkis dolerius per mėnesį – 532 Vakarų 51-ojoje gatvėje, pačiame Manhatano viduryje, tas rajonas buvo vadinamas Pragaro virtuve.

„Daug kas verkė, kai buvo verčiami tie namai, – pasakojo motina. – Aš neverkiau. Tik pamanyk, mes gyvenome Parko aveniu, tokia buvo žmonių reakcija. Aš žinojau, kad mums reikia iš ten išsikraustyti. Tas pastatas, toji vieta buvo tarsi kalėjimas be grotų. Jeigu tie pastatai būtų likę ir mums nebūtų reikėję išsikraustyti į kitą vietą, tuomet, tikrai žinau, po metų, gal po dvejų, aš būčiau nusižudžiusi."

Mūsų paskutinio savaitgalio Mažajame Neapolyje šeštadienį tėvai nusivedė mane į Centrinio parko vaikų žaidimų aikštelę. Motina sėdėjo ant girgždančio medinio suolo, valgė vanilinių ledų ragelį ir žiūrėjo, kaip tėvas mane supa. Buvo vasaros vidurys ir 67-osios gatvės žaidimų aikštelė buvo sausakimša vaikų ir tėvų. Tėvas sulėtino sūpynes, ištraukė mane iš jų ir nuvedė prie smėlio dėžės. Motina sekė mums iš paskos nešina mano kibirėliu ir kastuvėliu.

Kol žaidžiau smėlyje, tėvai nuėjo atsisėsti ant suoliuko palei nesandarų fontaną. Tėvas stojosi gurkštelti vandens, kai pamatė aukštą vyriškį baltais marškiniais, stovintį į kairę nuo žaidimų

aikštelės. Jis rūkė cigaretę ir nenuleido nuo tėvo akių. Dešinėje rankoje laikė atvirą šešių pirštų pločio peilį. Tėvas atsigėrė vandens, nusišluostė lūpas ir stebėjo, kaip tas vyriškis artinasi. Tėvui jis atrodė pažįstamas, anksčiau matytas, tik jis negalėjo prisiminti kur.

Vyriškis sustojo už mažiau kaip pusantro metro. Abudu stebeilijo vienas į kitą, tėvas žvilgčiojo žemyn, į ranką, spaudžiančią peilio kriaunas.

– Tu kažką pametei? – paklausė tėvas.

– Žmoną, – atsakė vyriškis. Jo balsas buvo silpnas, lūžinėjo, jam kalbant virpėjo apatinė lūpa. – Tu pažįsti mano žmoną, mėsininke?

– Kodėl turėčiau pažinti tavo žmoną? – paklausė tėvas, suvokdamas, kad aplinkiniai klausosi jų pašnekesio.

– Juk žinai, kur ji buvo šįryt, mėsininke? – paklausė vyras. – Ar žinai, kur buvo mano žmona?

– Ei, atsiknisk, kas man darbo, kur tavo žmona buvo šįryt? Ji – tavo žmona.

– Ji buvo pas Filomeną, pribuvėją, – paaiškino anas vyras. – Ten prastai baigėsi. Ji prarado daug kraujo.

– Klausyk, gana to mėšlo, – neištvėrė tėvas. – Tavo žmona nėščia, jai sunkus metas. Apgailestauju dėl to. Bet, po perkūnais, kuo čia dėtas aš?

– Mano žmona vardu Klaudija, – pasakė vyras. – Vaikas, kurį ji nešiojo, buvo nuo tavęs.

Tėvas žengė du žingsnius atgal ir sugniaužė abudu kumščius, laukdamas, kol tas aukštas vyras su peiliu pajudės. Nujausdami, kas tuoj nutiks, aikštelėje buvę tėvai puolė griebti savo vaikų ir trauktis į saugesnį nuotolį. Motina tylėdama sėdėjo ant suoliuko, kur ją buvo palikęs tėvas, ir nenuleido nuo jo akių. Aš vis dar buvau smėlio dėžėje, patenkintas, kad visas jos plotas liko man vienam.

– Vieną moterį tu jau nužudei, – pasakė aukštasis vyras. – Ar to dar negana? – Jis staigiai pakėlė peilį į akių lygmenį ir puolė mano

tėvą. Ašmenų galiukas prapjovė tėvo sportinius marškinėlius ir aplink plyšį susitelkė raudonas ratas.

Tėvas šastelėjo į kairę, tvirtai įsirėmė koja į žemę ir iš dešinės stipriai smogė aukštajam vyriškiui į smakrą. Smūgis nustūmė vyriškį atgal. Peilis išsprūdo jam iš rankos ir ašmenimis į viršų nukrito ant betono. Tėvas pasiruošė pulti.

– Na, šūdžiau, – pratarė. – Metas pašokinėti.

Jis spyrė tam vyrui į krūtinę ir į slėpsnas. Paskui pasilenkė, čiupo jį už pakaušio plaukų ir ėmė daužyti jo galvą į fontano pagrindą.

– Ką gi tu ketini nudurti, šūdžiau? – klausė tėvas. – Ką gi tu ketini nudurti?

Paskui pastatė vyriškį ant kojų ir dėjo tris galingus kairinius smūgius jam į pilvą. Kažkokia moteris suspigo kaip tik tuomet, kai tėvas dešine žiebė vyrui į nosį, ir tam ant veido bei marškinių čiurkšle ištryško kraujas. Tėvas pasilenkė prie aukštojo vyriškio, prigludo lūpomis jam prie ausies ir nusišluostė nuo veido kraują.

– Tu teisus. Aš iš tikrųjų pažįstu tavo žmoną, – pasakė tėvas. – Aš ją krušau. Krušau daugybę kartų. Ir dabar ji jau nebetinkama jokiam vyrui.

Paskui atsitiesė ir paskutinį kartą smogė aukštajam vyriškiui per galvą. – Mirk, šūdžiau, – baigė.

Tada nužingsniavo prie smėlio dėžės ir pakėlė mane. Motinai pasakė:

– Į ką spoksai, po perkūnais?

Motina pasiėmė rankinę, mano žaislus ir žengė jo link. Kai užlipome ant kalvos, vedančios iš žaidimų aikštelės, tėvas sustojo ir atsisuko pažiūrėti į minią, apsupusią aukštąjį vyriškį. Tolumoje pasigirdo policijos sirenos.

– Pasakysiu tau vieną dalyką, – tarė. – Negaliu sulaukti dienos, kai išsiknisim iš šito kvartalo.

III

Šlubojo Vito kūnas gulėjo prie juodos kamino sienos. Languoti jo medžiokliniai marškiniai buvo atsegti iki liemens, plonytės kraujo čiurkšlės vis dar tekėjo iš trijų ketvirčio dydžio kulkų paliktų skylių krūtinėje. Dėmėtos rudos kelnės irgi buvo atsegtos ir nuleistos ant tešlos spalvos šlaunų. Jam ant pilvo juodu flomasteriu buvo iškeverzota „narkaša", o penis – nupjautas ir nusviestas į netoliese stovintį balandžių narvelį.

Blusų apniktas Vito šuo Juodis karojo greta jo ant kamino – kaklą jam buvo kietai užveržusi spygliuota viela. Šuniui buvo dukart šauta į galvą, pilvas žiojėjo prapjautas, ant dervuotų pastogės grindų tebevarvėjo kraujas. Buvo 1963 metų vasaros vidurys ir dviejų dienų senumo lavonai jau pradėjo dvokti.

Kitos dienos popietę, žliaugiant stipriam birželio lietui, tuos kūnus rado berniukas vardu Gomeris, užlipęs ant stogo patikrinti savo balandžių. Jis valandėlę spoksojo į tuos kūnus, į balutes besitelkiantį lietų bei kraują. Paskui pasilenkė prie Vito kūno, vos per kelis centimetrus nuo to vyriškio, Pragaro virtuvėje pardavinėjusio heroiną, ir spjovė jam į veidą.

Tada Gomeris nusileido iš pastogės, ramiai nulipo žemyn tris aukštus į savo butą, pasakė namiškiams ką radęs ir spitrijo į tėvą, kai tas skambino į policiją. Praėjus trims valandoms mano tėvas, ką tik grįžęs iš darbo ir dar nenusivilkęs krauju supurvintos baltos mėsininko palaidinės, buvo nuvestas į Šešioliktąją policijos nuovadą ir iškvostas apie Šlubojo Vito nužudymą.

Kitapus rašomojo stalo sėdėjo stambus airis detektyvas ir pūtė cigaretės be filtro dūmą tėvo pusėn. Tėvas nekrutėdamas sėdėjo ant purvinos rudos kėdės, akis nudūręs į sudžiūvusio kraujo dėmes ant rankų.

– Ko, po velnių, vyručiai, jūs iš manęs norite? – galiausiai paklausė, numojęs šalin dvokiantį dūmą. – Kvartale mažiausiai penkiasdešimt vyrukų galėjo nudėti tą šunkarą. Kodėl atsivedėte mane?

– Nes tu vienintelis man žinomas žmogus, kuris jam grasino, – paaiškino detektyvas. – Prie tuzino liudininkų.

– Taip, aš jam pagrasinau, kad jį nudėsiu, – sutiko tėvas. – Jeigu tas kotas dar kartą būtų prisiartinęs prie mano vaiko. Kiek žinau, jis to nepadarė. Ir aš nieko nepadariau.

– Ką tu *žinai*, Marijau? Pradėkime nuo to.

– Špygą ir težinau.

– Na jau, kietuoli, nemalk šūdo, – papriekaištavo detektyvas pavargusiu balsu. – Vyrukas, nužudęs savo žmoną, nesudvejos, kai reikės nudėti sumautą narkotikų prekeivį. Argi ne taip, Marijau?

Tėvas nurijo pyktį ir įsistebeilijo į detektyvą.

– Klysti, fare. Labai klysti. Gali patikrinti. Aš prie ginklo nelinkęs. Aš ne tas, kurio tu ieškai.

Kiek vėliau tą vakarą policininkas tėvą paleido. Kol tėvas sėdėjo nuovadoje, motina vaikščiojo pirmyn atgal po mūsų penkių kambarių butą Vakarų 51-ojoje gatvėje verkdama ir garsiai kartodama prakeiksmus.

– Čia tu kaltas, – priekaištavo ji man. – Kodėl tu kalbėjaisi su tuo valkata? Pasakyk man, kodėl?

– Aš su juo nesikalbėjau, – teisinausi. – Tai jis kalbėjo su manim.

– Ir leidai, kad tėvas tai pastebėtų? Kvailys, va kas tu, – kvailys. Juk žinai, koks žmogus tavo tėvas. Juk žinai.

– Mamyte, prašau, nurimk, – pasakiau pravirkęs ir išsigandęs dėl tėvo lygiai taip pat kaip ir mano motina, savo septynmetėje širdyje žinodamas, kad jis niekuo dėtas dėl Šlubojo Vito nužudymo ir manydamas, kad daugiau niekada jo nebepamatysiu.

Netrukus išgirdome tėvą rakinant duris. Motina prie jo prišoko pirmoji, apkabino ir ėmė bučiuoti, vos tik jis įžengė vidun. Juodu stovėjo kurį laiką apsikabinę, paskui tėvas pasisuko nuo motinos į mane. Aš atsikoliau į valgomojo sieną, pernelyg išsigandęs, kad galėčiau pajudėti, nežinodamas, kokia bus tėvo reakcija.

Jis įdūrė į mane akis, jo balandžio spalvos skrybėlės kraštas pūpsojo atlenktas į viršų, veidas buvo baltesnis nei paprastai.

– Ei, Kumštinuk, – prabilo jis. – Ar padarysi man malonę?

– Žinoma, – atsakiau.

– Paimk mudviem citrinų sodos vandens ir išeik ant gaisrinių laiptų, – paprašė. – Turime pasišnekėti.

Sėdėjome su tėvu ant gaisrinių laiptų ir gurkšnojome šaltą sodos vandenį, mano kojos kadaravo iškištos pro groteles. Tėvas mūvėjo mėlynais žokėjaus šortais ir buvo įsispyręs į suplyšusias rudas šlepetes. Aš mūvėjau juodais šortais ir vilkėjau baltais Policijos atletų lygos sportiniais marškinėliais.

– Atsiprašau dėl šiandienos, – pasakė tėvas. – Sumauti farai nesugalvojo nieko geriau kaip sudaužyti man kiaušus.

– Kodėl jie tave suėmė?

– Kas juos žino, – atsakė tėvas. – Ką nors juk reikėjo suimti. Bet viskas jau baigta. Nebesukim dėl to galvos.

Mudu tylėdami gėrėme vandenį ir spoksojome į besibučiuojančią ir besiglamonėjančią ant stogo porelę už keturių namų, didžiulis radijas jiems prie kojų plyšavo populiarią „Beach boys“ grupės dainą.

– Norėčiau, kad laikytumeisi kuo toliau nuo tokių šūdžių kaip Vitas, – pasakė tėvas, šluostydamasis lūpas dešine plaštaka ir nusukęs akis nuo tos porelės į mane. – Supratai?

– Jis tik paklausė, kaip aš jaučiuosi, – teisinausi. – Girdėjo, kad sirgau, ir norėjo sužinoti, ar man jau geriau. Aš pasakiau, kad jau geriau. Tik tiek, tėveli. Tai viskas, ką aš pasakiau.

– Tokie vyrukai kaip Vitas užpainioja tokius vaikus kaip tu, – paaiškino tėvas. – Jie iš to gyvena. Taip užsidirba pinigų. Supančioja tave tuo mėšlu ir tada tu jau – jo nuosavybė.

– Turi omeny, kaip Ralfis iš apatinio aukšto, – pasakiau.

– Taip, – patvirtino tėvas, – Kaip Ralfis. Jis jau sumautas lavonas, tik to nežino.

– Aną savaitę jis pavogė spalvotą motinos televizorių, – pasakiau. – Išnešė pro jos miegamojo langą.

– Apvagia savo motiną, – pakomentavo tėvas. – Čia ir yra jo visas mėšlinumas. Ji neapdairi, jis kada nors nudės ją tame miegamajame. – Tėvas padavė man savo tuščią butelį. Įmečiau jį į medinę sodos butelių dėžę man iš kairės.

– Nori dar vienos? – paklausiau.

– Ne, – atsakė tėvas. – Gana.

Jis išskėtė savo stiprias rankas, pamankštino pečius ir nusižiovavo. Pažvelgė į juodus stogus, rūdžių raudonio gaisrinius laiptus ir mėlynas bei baltas šviesas, sklindančias iš daugybės pravirų butų langų. Pasilenkė, sugriebė mane abiem rankomis ir pasisodino sau į skreitą. Mano viršugalvis atsirėmė į jo tankiai plaukuotą krūtinę.

– Myliu tave, Kumštinuk, – pasakė glostydamas man viršugalvį. – Niekada tavęs nenuskriausiu. Niekada. Bet... – Nutilo ir kilstelėjo mano galvą prie savosios, – jei kada nors įniksi į tą mėšlą ir baigsi tokiu šunkara kaip Vitas, užmušiu tave savo rankomis ir palaidosiu. Supratai?

– Taip, tėveli, – atsakiau.

– Eime, – paragino pabučiavęs mane į abu skruostus, – jau vėlu. Mudviem reikia pamiegoti.

Pragaro virtuvė mano vaikystės metais buvo išskirtinis Niujorko rajonas. Sausakimši jos raudonų plytų daugiabučiai buvo neramiõs airių, italų, puertorikiečių bei Rytų europiečių darbininkų bendruomenės namai. Vyrai dirbo dokuose arba vairavo sunkvežimius, kapodavo ir vilkdavo ant nugaros jaučių skerdieną arba dėvėdavo kietus statybininkų šalmus, kasdienio jų fizinio darbo vaisiai būdavo paženklinti tvirtai nusistovėjusiu atlyginimo čekiu. Daugelis jų į darbą išeidavo dar prieš aušrą, palikę ankštuose butuose miegančias žmonas ir vaikus, susigrūdusius kambariuose, kur vasarą būdavo per karšta, žiemą – per šalta.

Moterų gyvenimas buvo neką pranašesnis, jos sunykdavo nuo įtemptų grumtynių su gyvenimu, tačiau sutriuškintos nebūdavo. Jų gyvenimas buvo matuojamas išskalbtų drabužių, pagaminto valgio, pagimdytų ir išaugintų vaikų skaičiumi. Nuo pat santuokinio gyvenimo pradžios jos išmokdavo nieko neklausinėti ir patylom sutikti su nevaldomais savo vyrų įpročiais, lygiai kaip ir su kartais gaunamais skaudžiais antausiais ar palaidais kumščiais, kai vynas arba viskis imdavo tekėti pernelyg laisvai.

Jos buvo atsidavusios žmonos, tikinčios moterys, norėjusios nieką daugiau nei karštos kavos puodelis su skrebučiu per pusryčius kas rytą ir tiek maistpinigių mėnesio pabaigoje, kad užtektų laiku sumokėti šeimos sąskaitoms. Jos mėgo liežuvauti, tačiau nepasitikėjo niekuo, ko nepažinojo bent du dešimtmečius.

Pragaro virtuvė joms buvo visas pasaulis, privati iš dvidešimt vieno kvartalo susidedanti vidinė šventovė, apsaugota nuo visko, išskyrus pačius svarbiausius išorės įstatymus. Tai, kas prasidėjo Vakarų 35-ojoje gatvėje ir baigėsi Vakarų 56-ojoje, iš vienos pusės buvo apribota Hadsono upės, iš kitos – ryškių Brodvėjaus teatrų rajono šviesų ir nepriekaištingai vilkinčios minios, buvo pasaulis, apie kurio egzistavimą žinojo vos keletas niujorkiečių. Net jeigu bendras to rajono ir šiurkščių jo papročių bei apeigų suvokimas būtų turėjęs materializuotis, jokiam pašaliečiui nebūtų buvę leista prasiskverbti į jo betonu apjuostas gelmes.

Rajonas su savo grėslia istorija iš pradžių buvo gan garbingas – pramaišiui vokiečių bei airių juodadarbiai, dokų darbininkai, iškraudavę ir pakraudavę laivus, išsirikiavusius prie Vestsaido molo. Per visą Vienuoliktąją ir Dvyliktąją aveniu išdygo šeimyninės rangos valgyklos ir užeigėlės – saugios vietos uosto darbininkams pagurkšnoti kavos ir paplepėti apie savo šeimą bei jų paliktas šalis. Vieną tokią valgyklą laikė pasiaukojusi vokiečių pora pavarde Heil, kuriai ir priskiriamas, jei galima tikėti Vestsaido legenda ir jo apytikre istorija, to rajono pavadinimas. „Toji valgykla neturėjo iškabos su pavadinimu, bet visiems buvo žinoma kaip „Virtuvė“, – prieš daugelį metų man yra pasakojęs vienas čiabuvis. – Heil netrukus pavirto Hell* ir taip atsirado rajono pavadinimas. Kas žino? Tai gali būti visiška nesąmonė, bet ta istorija graži.“

Tais amžių sandūros metais estakadinis Devintosios aveniu geležinkelis kiekvieną mielą kiekvienos dienos valandą barškindavo daugiabučių namų langus, o Hadsono upės geležinkeliu buvo gabenami galvijai, į kuriuos vietiniai gyventojai, jau tuomet nekentę

* Angliškai – pragaras. – *Vert. past.*

pašaliečių, dažnai žiūrėdavo su panieka. Vienoje pusėje buvo Niujorko molai, iš kur išplaukdavo ir kur atplaukdavo prekės iš visų pasaulio kampelių. Kitoje pusėje – estakadiniai geležinkeliai, kurių bėgiais buvo gabenamas maistas ir įvairūs jo gaminiai beveik virš pat tuščių ledainių dirbančių bėdžių virtuvėse. Nenuilstančiam Pragaro virtuvės jaunimui tos dvi pusės tapo aiškiomis gairėmis, vieta, kur galima pasipelnyti iš vogtų prekių. Nuo 1905 metų „gaujinis“ tapo įprasta to rajono profesija.

Gaujos kontroliavo visą rajoną ir nebuvo garsesnės ar galingesnės gaujos už penkių šimtų narių „Sterblines žiurkes“, kurioms vadovavo kraupiausias Virtuvės žmogus – Monkas Istmanas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui Istmanas buvo pagrindinis įtariamasis daugelyje neišaiškintų žmogžudysčių, ir policija jau buvo pasirengusi įkelti ten koją. Neturintis didelio pasirinkimo Istmanas buvo pašauktas į kariuomenę ir išsiųstas į Europos frontą. Ten jis darbavosi toje pačioje srityje, kurią buvo ištobulinęs Pragaro virtuvėje, ir mūšio laukuose nudėjo du tuzinus vokiečių kareivių. Namo grįžo su krūva medalių ant krūtinės ir Dešimtojoje aveniu jam buvo surengtas paradas. „Kai jis pargrįžo, farai nebegalėjo jo liesti, – sakydavo man tėvas, visada juokdamasis. – Jis buvo karo didvyris. Juk negali įkišti į kalėjimą sumauto karo didvyrio. Nei farai, nei politikai – niekas nebegalėjo jo paliesti. Jie tiesiog nusigręžė ir leido Monkui darbuotis.“

„Sterblinės žiurkės“ tame rajone gyvavo iki trečiojo dešimtmečio pradžios, bet sulig kiekvienais metais jų mažėjo. Kitos gatvės gaujos buvo beveik išnaikintos 1910 metų vasarą: jas žiauriai sutriuškino saugos būriai, kuriuos sutelkė Niujorko centrinio geležinkelio savininkai. Bet kuris įtartinas gaujos narys būdavo pritvojamas vėzdu iki komos būsenos, dažniausiai dienos aky, kad visi matytų, kokia galybė saugo geležinkelį nuo gaujų. „Tie geležinkelio berniukai palikdavo tave nusibaigti, – pasakojo man vienas buvęs „sterblinių žiurkių“ narys, dabar jau artėjantis prie devintos dešimties. Jis buvo mažiukas, susitraukęs, ant mėlynos striukės nugaros karojo ilgi purvini plaukai, visada įsikandęs cigaretę be filtro. – Tvatydavo, kol jiems paskausdavo rankos. Mėgino išguiti mus iš mūsų rajono. Taip

darbavosi keletą metų. Paskui prasidėjo Sausojo įstatymo laikai, su jais atėjo Ounis, ir Virtuvė vėl tapo mūsų.“

„Žudikas“ Ounis Medenas buvo pirmasis stambios lygos gangsteris, radęsis Pragaro virtuvėje, ir pirmasis, apie kurį mano tėvas kalbėjo su pasididžiavimu ir pagarba. Medenas buvo svaigalų kontrabandininkas, turėjęs bankininko akį investuoti. Jis buvo daugelio pelningų šokių salių, tarp jų ir „Medvilnės klubo“, dalininkas ir akivaizdžiai žadėjo tapti kitu Primu Kanera, pasaulio sunkiasvorių čempionu. Kažkas sakė, kad jis buvo net kažkokios bažnyčios savininkas. „Mieste nebuvo kasos aparato, iš kurio jis nepasiimdavo savo dalies, – pasakodavo man tėvas, dažniausiai vakare, ir tai būdavo savotiška Pragaro virtuvės labos nakties pasaka. – Svaigalai, taksi, skalbyklos. Ko tik nevardysi – Ounis iš visur rinkdavo pinigus. Galvotas buvo vyrukas. Klasiškai veikdavo, ir net airis nebuvo. Jis gimė Anglijoje. Parodė, kokiu kietuoliu šunsnukiu reikia būti, kad išgyventum šitame rajone.“

Tėvo pradėtos pasakoti istorijos apie Ounį Medeną visados baigdavosi susišaudymu, ir olando Šulco bei „Pasiutusio šuns“ Vincento Kolio mirtimi. Abudu gangsteriai paskelbė vienas kitam karą, kuris pareikalavo penkiamečio berniuko gyvybės, per kurį dar ir įvyko susišaudymas, kone fatališkai pasibaigęs dar kitiems keturiems vaikams. „Kolis važinėjo Dešimtąja aveniu pirmyn atgal ir šaudė iš kulkosvaidžio, – pasakojo tėvas. – Buvo visiškai pamišęs, tad Ounis Medenas surinko visus, kas tik turėjo ginklą, ir atsivedė į Pragaro virtuvę. Turėjo atsikratyti to pamišusio šunsnukio.“

Medenas tą vyruką sutvarkė 1932 metų vasario 8-ios vakarą vietinėje vaistinėje ties Vakarų 23-iosios gatvės ir Aštuntosios aveniu kampu. Keturi vyrai sustabdė automobilį prie tos vaistinės. Trys užstojo duris, o ketvirtasis įėjo vidun. Visi keturi buvo ginkluoti Tompsono automatais. Vaistinėje Kolis kalbėjo telefonu, tai buvo audringas ginčas su Ouniu Medenu. „Ounis jį kalbino, kai į vidų įėjo tasai su ginklu, – aiškindavo man tėvas, – tai buvo tobulai surengtos pinklės.“

Pagrindinis smogikas, paskirtas nužudyti Kolį, buvo aukštas ir liesas, vožėjo tamsiai rudą fetrinę skrybėlę, vilkėjo tamsiai ruda

eilute. Kolis vis dar ginčijosi su Medenu ir stovėjo atsukęs jam nugarą, kai pirmoji šūvių papliūpa išvarpė telefono būdelės duris. Iš viso į Kolį buvo paleista 123 kulkos, didžioji jų dalis taikinį pasiekė. „Jie suvarė į jį tiek kulkų, kad ta prakeikta telefono būdelė vos neužgriuvo jo, – aiškino tėvas. – Jie savo darbą atliko ir padarė galą tam netikšai pašlemėkui.“

Kai 1961 metų vasarą mano tėvai įsikraustė į Frenko ir Keitės Antonelių pastatą, paženklintą 532 Vakarų 51-osios gatvės numeriu, Monko Istmano, Ounio Medeno ir „Pasiutusio šuns“ Kolio žygiai jau buvo įgavę legendinį mąstą. Laikui bėgant trijulė tapo teisėtais Pragaro virtuvės didvyriais, tokiais pat reikšmingais, kaip ir vidutinio svorio boksininkų favoritas Džo Arčeris ir to meto „Gebenės lygos“ universitetų profesorius Danielis Patrikas Moinihanas. Dažnai visi penki būdavo suplakami į krūvą ir nurodomi kaip puikus pavyzdys to, kaip Pragaro virtuvės diplomą turintis žmogus gali prasiskinti kelią į sėkmę. „Jie buvo mūsų geriausieji, – sakydavo uosto darbininkai. – Pasiutusiai geri. Privalai būti protingas, privalai būti gabus, tave privalo lydėti sėkmė, kad pakliūtum į tokį būrį.“

Fiziškai Pragaro virtuvė pasikeitė labai nedaug, nors dešimtmečiai bėgo vienas paskui kitą. Daugiabučiai taip ir liko raudonų plytų ir gerai prižiūrimi, o Dvyliktosios aveniu molai ir 14-osios gatvės mėsos turgus tebebuvo pagrindinis vietinių darbo pajamų šaltinis. Kai geležinkelio bėgiai nuo estakadų nusileido žemyn, galvijai vis dar buvo gabenami pro Pragaro virtuvę į vakarinę miesto vidurio skerdyklą. Namudinis automobilių verslas bei naudotų automobilių sąvartynai išstūmė dešimtis valgyklų, prieš tai išmarginusių tą rajoną. Sandėliai, kurie Sausojo įstatymo laikais buvo naudojami kontrabandiniams svaigalams laikyti, dabar pavirto garažais bei plokščiadugnių daugiaračių, prikrautų „grobio“ ar vogtų prekių, barteriniu būdu išmainomų su vietiniais gyventojais atvirame turguje, sunkvežimių parkais. „Visko, ko man reikėdavo, aš gaudavau tų sunkvežimių kėbuluose, – pasakojo man motina. – Marškinių, kelnių, švarkų, diržų, net tavo Komunijos eilutė buvo iš ten. Jei sunkvežimiuose nebūdavo, ko man reikėjo,

užtekdavo tik paprašyti. Po kelių dienų ten atsirasdavo visko, ko man reikėjo."

Užsakymai visada būdavo pateikiami aukštam kampuoto veido vyriškiui vardu Džonas, visada vilkėdavusiam tais pačiais drabužiais – languotais marškiniais ilgomis rankovėmis, džinsais ir paaukštintais pusbačiais. Už dešinės ausies jis užsikišęs nešiodavosi trumpą storą pieštuką, o iš dešinės užpakalinės džinsų kišenės kyšodavo užsakymų prigrūsta atversta užrašų knygelė. Jei užsakymas būdavo pakankamai didelis, o jo laukiantis tipas vertas jo, Džonas netgi įtraukdavo jį į „Pristatymą į namus".

Kiekvieną vakarą, niekada ne vėliau kaip pusė septynių, Džono sunkvežimis įdardėdavo į Pragaro virtuvę. Du vyrai, apsirengę panašiai kaip Džonas, atidarydavo plačias medines, dviaukščio sandėlio, esančio ties Vienuoliktosios aveniu ir 51-osios gatvės kampu, duris. Trys pirmieji sunkvežimiai vidun išdidžiai įvažiuodavo priekiu, išjungtomis šviesomis. Džono sunkvežimis visada būdavo paskutinis. Jis įriedėdavo pro garažo duris, trūkteldavo atgal pavarą ir puslankiu įvažiuodavo į jam skirtą vietą. Paskui durys būdavo uždaromos ir užrakinamos.

Be penkiolikos septynios Pragaro virtuvės motinos, kai kurios iš jų dar su prijuostėmis ir šlepetėmis, atkakdavo rinktis prekių. Po pažastimis būdavo pasikišusios didelius rudus maisto prekių krepšius, rankose laikydavo smulkiųjų prigrūstas pinigines. Į garažą įeidavo pro šonines duris, prižiūrimas šviesiaodžio dokų darbininko vardu Redas, kuris niekada nesišypsodavo, niekada nekalbėdavo ir už juosmens užsikišęs nešiodavosi visiškai užtaisytą .38. Viduje du vyrai buvo paskirti aptarnauti kiekvieno sunkvežimio galą, jie rodydavo prekes ir su moterimis derėdavosi dėl kainų. Džonas sėdėdavo savo sunkvežimio kabinoje, vieną po kitos traukdavo „Camel" cigaretes ir rinkdavo moterų jam paduodamus pinigus. Penkiolika po devynių viskas jau būdavo baigta, vėl būdavo užsklendžiamos garažo durys ir pakabinama spyna.

„Mums tai būdavo kaip pirkti „Macy's" ar „Alexander's", – sakė man ponia Antoneli, mūsų namo savininkė. – Tik ten buvo daug

pigiau ir negalėdavai tų prekių grąžinti. Pardavėjai irgi buvo daug malonesni.“

Tie sunkvežimiai ir jų siūlomos prekės buvo tik dalis Pragaro virtuvėje klestėjusios šešėlinės ekonomikos. Kontrabandiniai vaisiai, kviečiai, grūdai, sūriai ir svaigalai rasdavosi iš uosto laivų malonės, o 14-osios gatvės mėsos turgus aprūpindavo viskuo: pradedant jautiena ir baigiant ėriuko šonkauliais bei gyvais, nudobti paruoštais triušiukais. Iš Fultono gatvės žuvų turgaus kas savaitę būdavo atgabenama šviežių omarų, jūrų moliuskų ir didžiulių vandenyno kalmarų. „Niekas negalėjo pasakyti nieko bloga apie tą žuvį, – pasakojo man tėvas. – Nes niekas niekada negriebdavo nieko nuo viršaus. Mes visada išsitraukdavome viską iš apačios ir niekas nebūdavo gobšus. Visi turėjo skonį. Būdavo gražu žiūrėti, kaip tie sunkvežimiai įvažiuodavo, iki pat viršaus prikrauti maisto ir drabužių. Arba stebėti, kaip tavo motina ateina nuo molo, suglėbusi šviežius bananus ar devynių kilogramų cukraus maišą. Pasakyk man, kam, po velnių, reikėjo tos Parko aveniu? Mes turėjome viską, ko tik kas nors užsigeisdavo, čia pat, savo sumautame kvartale. Niekas nebuvo geriau aprūpintas už mus. Mes turėjome visko.“

Pragaro virtuvė buvo rajonas, gyvenęs pagal įsišaknijusias savo smurtingos ir izoliacinės praeities tradicijas. Pašaliečiams visada būdavo nedrąsu vaikščioti jo gatvėmis, o gyventojai už jo ribų išeidavo tik tuomet, kai reikėdavo sudalyvauti vestuvėse, laidotuvėse ar krikštynose. Gatvės muštynės buvo priimtiniausias būdas išspręsti ginčą ir joms nebūdavo leidžiama baigtis tol, kol nepaaiškėdavo neabejotinas nugalėtojas. Rajono vaikai, nepriklausomai nuo amžiaus ar dydžio, buvo atvirai skatinami kautis. Dažnai vakarais koks nors berniūkštis būdavo sugaunamas triukšmingose gatvės peštynėse, vargiai atsimušantis nuo smūgių į kūną, savo paties kraujais ir seilėmis pasruvusiu veidu ir rankomis. Čia pat, vidury susispietusios minios, tas berniūkštis pakeldavo akis ir išvysdavo savo tėvą, spitrijantį į jį su aiškiu pasibjaurėjimu veide. Žinau, ką sakau. Daugelį tokių vakarų tasai berniūkštis būdavau aš.

Mano tėvas bjaurėdavosi mano muštynių būdu. Jis manė, kad aš buvau per švelnus, per daug prisirišęs prie motinos, kad man stinga pykčio, kurio reikėjo, kad išsilaikytum gatvėje. Jis girdėjo pasakojant apie mane istorijas, kurios jam nepatikdavusios, kurios baigdavosi tuo, kad aš neva palikdavęs mūšio lauką. „Štai tau viena taisyklė, – pasakė jis man vieną vakarą. – Jeigu esi protingas, prisiminsi ją visą gyvenimą. Jei pargrįši namo su mėlyne po akimi, aš tau įkirsiu dar vieną. Jei pargrįši namo sulaužyta ranka, aš tau sulaužysiu kitą. Štai šitaip. Labai paprasta. Jei leisi tiems padugnėms stumdyti tave dabar, žmonės stumdys tave visą gyvenimą. Klausydamasis pasakojant apie tave, apie tai, kaip mušiesi, aš noriu tavimi didžiuotis. Noriu išgirsti, kad tu atsilaikei. Noriu išgirsti, kad vos neužmušei kokio nors vyruko.“

Vasarą penktadienio vakarais vietinės gatvės gaujos rinkdavosi 50-osios gatvės vidurio automobilių stovėjimo aikštelėje, prie stikbolo aikštės. Rajono vyrai, tarp jų ir mano tėvas, susilažindavo, atsiremdavo į raudonų plytų sieną ir juokaudavo, kalbėdami apie pasirinktąją gaują. Muštynės nesiliaudavo, kol atvykdavo policija nuvežti sužeistųjų į ligoninę, o laimėtojų – į šešioliktosios nuovados areštines. Paskui tėvai vesdavosi mus pasivaišinti puertorikietiškais ledais, apipiltais vaisių sultimis.

Italų ir airių gaujos dažnai kaudavosi išvien, savo aštrius peilius ir atvirą neapykantą nukreipdavo į juodžius, kurie, sunkiai apsiginklavę, ateidavo iš Invudo, toliau nuo centro esančio rajono.. Puertorikiečiai prašydavosi priimami į bet kurią gaują, atvykdavo į tą aikštę apsupti moterų ir vaikų, visi atsinešdavo sodo kėdes ir šaldomuosius krepšius. Pragaro virtuvėje gyvenantys Rytų europiečiai kaip įmanydami stengdavosi išvengti susipriešinimo – tiek žodinio, tiek fizinio. Jie likdavo nuošaly, laikydavosi rajono taisyklių ir pasišalindavo, kai padėtis darydavosi įtempta.

„Niekas su jais nesidėdavo, – pasakojo man tėvas. – Jeigu jie *nesikaudavo*, tai visiškai nereiškė kad jie *nesugebėdavo* kautis. Jie buvo peiliais ginkluoti šunsnukiai. Ypač jeigu išmaukdavo kelis stikliukus.“

◆

Aš savo gaujoje susikoviau du mėnesiai prieš devintąjį gimtadienį.

– Nėra tokios subinės, kurios tu negalėtum suspardyti, – pasakė man tėvas. – Čia tavo šansas tai įrodyti. Man ir sau.

Į motinos prieštaravimus tėvas tik numodavo ranka.

– Ar nori, kad jis taptų pedu? – galiausiai pasakė, išklausęs jos skundus. – Jis – mano sūnus ir jis kausis. Daugiau nieko nenoriu girdėti.

– Jis dar tik vaikas, – aiškino motina. – Mažas berniukas. Kas tau darosi? Kaip tu šitaip gali?

– Ką, po velnių, čia paistai? – atsikirto tėvas. – Jam tai tik į gera. Taip jis pasijus vyru.

– Jo silpnos rankos. Jis ne toks kaip tu. Jis bijo.

Tėvas pasisuko į mane.

– Tu bijai? – suriko jis. – Ar bijai?

– Ne, tėveli, – atsakiau. – Aš nebijau.

– Ar padarysi taip, kad aš tavim didžiuočiausi?

– Taip, tėveli, – atsakiau.

– Taip ką?

– Taip, padarysiu taip, kad tu manimi didžiuotumeisi.

Tėvas atsuko motinai nugarą.

– Matai, tu kaip visada nežinai, ką šneki, po velnių. Jis nebijo. O dabar eisi su mumis ar sėdėsi čia ir kalbėsi savo suknistas maldas?

Mudu su tėvu išėjome drauge, palikę verkiančią motiną. Nužingsniavome pusę kvartalo iki automobilių stovėjimo aikštelės, tėvas dešine ranka buvo apkabinęs man pečius ir plačiai šypsojosi. Aš vilkėjau naujais mėlynais džinsais ir iškrakmolytais baltais sportiniais marškinėliais, standžiai apgulusiais kaklą, avėjau „P.F. Flyers“ sportbačiais su auliukais. Tėvas vilkėjo lygiai taip pat, skyrėsi tik sportbačiai. Dar buvo užsivožęs savo mėgstamą skrybėlę su priekyje ir užpakalyje atlenktais kraštais.

Puertorikiečių gauja, kuriai vadovavo mažas raumeningas paauglys, jau buvo susirinkusi aikštelėje, šeši jos nariai apžiūrinėjo

aplinką, sveikinosi, susidauždami vienas su kitu delnais, ir gėrė šaltą alų, sukištą į rudus popierinius krepšius.

Airių gauja – aštuoni vaikinai, sukryžiavę ant krūtinės rankas – laukė prie dviejų atvirų ševio durų, jų džinsų kišenės buvo prikimštos savadarbių ginklų.

Trys vaikinai iš „Šiaurinio miesto sakalų“ gaujos, prekiaujančios ginklais Istsaide, stovėjo prie atviro gaisrinės hidranto, tylūs ir ramūs.

Italų gauja laukė prie Mančo saldainių parduotuvės, penketas jų grabaliojo savadarbius pistoletus, sukištus nugaroje už diržų.

Tėvas pamojo italams. Paskui pasisuko į mane.

– Nepamiršk daryti tai, ką tau liepia Džojus, – pasakė didžiai sujaudintu balsu. – Geresnių už jį nėra. Jis neleis, kad tau kas nutiktų.

Tėvas atsistojo prie tamsiai raudono priedurio greta aikštelės ir pasilenkė prie manęs.

– Myliu tave, Kumštinuk, – pasakė. – O dabar eik ir padaryk taip, kad aš tavimi didžiuočiausi. Padaryk taip, kad tavim didžiuotųsi visas kvartalas. Aš tave stebėsiu ir drąsinsiu.

Apkabino mane, pabučiavo, paskui pastūmė aikštelės link.

– Eik, – paragino. – Pasiimsiu tave, kai viskas baigsis.

Džojus pristatė mane savo komandai. Vardo man nedavė. Jiems aš buvau „Mėsininko Marijo berniukas“.

Man padavė keturių pirštų pločio peilį juodomis ir sidabrinėmis kriaunomis. Jis turėjo smailų galą ir buvo išgaląstas kaip skustuvas.

– Pasinaudok juo, kai reikės, – paliepė Džojus. – Niekad nelauk, kad kitas pultų pirmas. Taip gali būti per vėlu. Puertorikiečiai tave suraižys. Neatsitrauk nuo mūsų. Neužmiršk to. Šnipai tave nuvilios, o šunsnukiai airiai ana tenai įpils tau kulką kaip niekur nieko lygiai taip, kaip jiems nieko nekainuoja iškrušti tavo motiną.

Džojus nutilo tik tam, kad nusispjautų, paskui nusišluostė nudribusią nuo apatinės lūpos seilę.

– Tie mėšliai gaus didžiai nustebti, – pasakė linktelėjęs galva į kitas gaujas. – Šįvakar mes turime pakankamai šaudmenų, kad nušluotume juos visus. Ypač tą bybį Rajaną. Jis – mano laimikis.

Tada pasisuko ir trūktelėjo didelį gurkšnį iš trijų litrų stiklainio, kuriame buvo naminis itališkas vynas. Pastatė stiklainį prie dešinės kojos ir vieną ranką įkišo į kairę mėlynų džinsų kišenę. Išsitraukė sulamdytą „Pall Mall" pakelį, suspaudė tarp pirštų cigaretę, o ugnies paprašė apkūnaus paauglio, stovėjusio jam iš kairės.

Džojus giliai įtraukė dūmą, tada dantimis sukandęs cigaretę išleido jį per nosį ir per burną.

Pažvelgė į mane ir gūžtelėjo pečiais.

– Tai tu pasiruošęs, ar ne? – paklausė.

– Manau, kad taip, – atsakiau.

– Jokių sumautų „manau", – įsiterpė tas putlus berniūkštis. – Pasiruošęs arba ne. Neturime laiko žaisti su kūdikiais.

– Aš pasiruošęs, – patvirtinau.

– Gerai, – pasakė Džojus. – Labai gerai.

Džojus vėl pasisiekė vyno, trūktelėjo dar didesnį gurkšnį nei prieš tai ir atidavė stiklainį apkūniam paaugliui. Tasai putlus berniūkštis vardu Paulis godžiai gurkšnojo vyną, leisdamas jo upeliams tekėti per mėlynus sportinius marškinėlius.

Paskui Paulis padavė stiklainį man. Aš ne be vargo pakėliau tą sunkų butelį prie lūpų, vargais negalais gurkštelėjau ir perdaviau jį į dešinę. Aitrus vyno skonis sudilgino man gerklę ir sušildė krūtinę.

– Puiku, – pasakė Džojus, kai visi paragavo vyno. – Eime pašoksim.

Automobilių stovėjimo aikštelė buvo susiskirsčiusi etniniu principu.

Juodžių gaujos nariai ir jų šeimynos buvo susirinkusios toliausiame aikštelės kampe: jų sulankstomos medinės kėdės buvo sustatytos puslankiu, aprasoję šaldymo krepšiai stovėjo atremti į tvorą, nugaros buvo atgręžtos į Vestsaido plentą.

Puertorikiečiai sėdėjo ant pokerio kėdžių, sustatytų ant baltos linijos per patį vidurį stikbolo mušimo zonos, uždažytos raudonų plytų sienos pusėje. Jie atsinešė tris dėžes šalto alaus ir didžiulį radiją, visu garsu leidžiantį Danio Riveros melodijas.

Airiai stovėjo prie atviro 51-osios gatvės 538 namo priedurio kitapus aikštelės. Draugai ir šeimyniškiai sėdėjo priešingame aikštelės kampe ant senų virtuvinių kėdžių, alaus atsargos buvo nuolat papildomos pro atvirą pirmojo aukšto langą.

Visos vakaro lažybos irgi vyko prie to pirmojo aukšto lango. Žilas bedantis airis Maikas rinko grynuosius ir dalijo grąžą. Laimėta suma visada būdavo sumokama tą patį vakarą.

Italai irgi laikėsi kartu. Jie sėdėjo veidais į išorinę tvorą, nugaras atgręžę blankstančiai saulei. Gėrė vyną iš plastmasinių puodelių, smarkiai rūkė ir kalbėjo pašnabždomis. Visi vyrai sėdėjo išskėtę kojas, rankas sunėrę už medinių kėdžių, atsineštų iš valgomųjų bei virtuvių, atkalčių. Žmonos irgi ten sukinėjosi, kalbėjo daugiau apie tarpusavio vaidus bei šeimynines rietenas nei apie netrukus įvyksiančias kautynes.

Kautynės visada prasidėdavo laiku. Aštuntą valandą liepą, pusę devynių rugpjūtį. Pateptieji susirinkusių gaujų lyderiai žengdavo į žvyruotos automobilių stovėjimo aikštelės vidurį, nužvelgdavo priešininkus ir pasiruošdavo pulti, pirmasis susirėmimo raundas privalėjo baigtis kraujo praliejimu.

„Tos pirmosios minutės būdavo pekliškos, – pasakojo man draugas iš to kvartalo. – Visi vienas kitą tyrinėja. Jei jiems nors kiek *pasirodydavo*, kad tu bijai, – viskas. Tai buvo žaidimas, kaip kaubojai ir indėnai. Tik vietoj lankų ir strėlių mes turėjome peilius, vamzdžius ir pistoletus."

Aš stovėjau aikštelės vidury sugniaužęs kumščius, mano marškinėlių nugara buvo permirkusi prakaitu. Peilis, kurį man įdavė Džojus, buvo ištrauktas iš dėklo ir kabojo ant džinsų tarp dviejų kilpų.

Atsistojau į puolimo pozą priešais keturiolikmetį juodaodį blizgančia kakta, ant dešinės rankos mūvintį varinį kastetą. Burna

man perdžiūvo, o venos ant kaklo tvinksėjo daug greičiau. Man buvo sunku sutelkti žvilgsnį. Juodaodis berniūkštis puolė pirmas, ranka su kastetu brūkštelėjo man per petį. Mane tas trumpas kietas smūgis sugėlė ir privertė žengti du žingsnius atgal.

– Nudėsiu tave, šikniau, – ištarė juodaodis vaikas. – Tu jau – pašvinkusi mėsa.

Vamzdis, rodės, išdygo iš niekur – toks žvyro prikimštas penkiolikos centimetrų ilgo plieno gabalas. Aš staigiai palenkiau galvą, kai keikdamasis ir prakaituodamas Džojus nusviedė tą vamzdį man virš galvos, kirtęs juodaodžiui berniukui galingą smūgį virš nosies. Tiršto kraujo čiurkšlė aptaškė man veidą ir marškinius. Juodukas susmuko ant kelių.

Džojus trūktelėjo mane už marškinių ir atvilko arčiau juoduko.

– Durk jam, – paliepė. – Išsitrauk peilį. Durk tam kalės vaikui. Nelauk. Durk dabar.

Juodukui iš burnos tekėjo kraujas, kai jis klūpodamas lingavo į priekį ir atgal. Aš spitrijau į jį, vis dar jausdamas veidu tekančio jo kraujo skonį. Mano marškinėliai buvo lipnūs, raudoni.

– Durk jam! – šaukė Džojus. – Nudėk jį. Nudėk jį.

Aš pasisiekiau džinsų kilpoje kabančio peilio. Suspaudžiau jo kriaunas ir ištraukiau iš kilpos. Laikiau jį smaigaliu žemyn prie šono, pasirengęs užmušti tą kraujais srūvantį berniuką priešais.

Stebeilijau į jo aptrauktas valktimi akis, mačiau, kaip tinsta jo veidas ir galva, mačiau, kaip iš žaizdos jam teka kraujas. Dabar Džojus stovėjo jam už nugaros, išplėtęs laukiančias akis, jo veidas buvo įraudęs ir piktas. Suėmė rankomis berniuko kaklą ir užvertė galvą.

– Pjauk čionai, – paliepė man, rodydamas į berniuko gerklę. – Nuo ausies iki ausies. Kaip kiaulę.

Nusisukau nuo Džojaus ir stengiausi pagauti tėvo žvilgsnį. Dabar aikštelė buvo pilna linguojančių vamzdžių, švytuojančių peilių ir kraujo. Kraujas tryško visur.

Iš visų pusių mūsų tėvai, jau pusgirčiai ir triukšmingi, mus drąsino, ragino galabyti priešininkus. Jie rėkdavo ir plodavo, kai kuris

nors iš saviškių kirsdavo stiprų smūgį. Dejuodavo ir susiraukdavo, kai atsitikdavo priešingai.

Sustingau visa tai stebėdamas, nenorėdamas nė krustelti, man buvo nesvarbu, ar vamzdis arba peilis nusileis mano pusėn. Mane puolė puertorikietis su savadarbiu pistoletu, jo veidas ir rankos buvo tirštai raudoni. Jis buvo toks sunkus, kad mudu abu parvirtome ant žemės. Iš atviros žaizdos jo krūtinėje kraujas srūte sruvo ant jo ir ant manęs. Jis sugriebė ranka man už marškinėlių ir prigludo prie manęs veidu.

– Aš mirštu, vyruti, – pasakė. – Daryk ką nors.

Nusiritau nuo jo, pašokau ir pamačiau tėvą, stovintį vos už poros metrų nuo manęs, abiem rankom įsikibusį į tvorą. Nusišluosčiau nuo akių kraują, nusigręžiau nuo tėvo ir vėl pasisukau į Džojų. Jis jau buvo nusviedęs ant žemės tą krauju trykštantį vaikiną ir visą dėmesį sutelkęs į stambų juodaodį vaiką, rankose laikantį du vamzdžius.

Numečiau peilį ant žemės ir žengiau prie tėvo, visas mano kūnas buvo sukepęs nuo kraujo.

Tėvas pasitiko mane prie skylės tvoroje. Ištiesė rankas ir apkabino.

– Gerai laikeisi, Kumštinuk, – pasakė. – Tikrai gerai. Aš tavimi didžiuojuosi.

Mudu atšlijome vienas nuo kito ir nužingsniavome gatve, tolyn nuo mūšio lauko. Kai ėjome, tėvas mirkteldavo ir pamodavo žmonėms, kuriuos aplenkdavome.

– Pirmosios jo kautynės, – aiškino jiems. – Gerai pasirodė mažas pirdžius, ar ne?

Mudu ėjome tolyn, praėjome pro mūsų namą ir nužingsniavome Devintosios aveniu link.

– Pasakyk man teisybę, – paprašė tėvas, – juk šįvakar puikiai praleidai laiką, ar ne?

– Viskas buvo gerai, – atsakiau.

– Sakiau, kad tau patiks.

Mudu vis ėjome, kraujas džiūvo man ant odos ir marškinių.

– Kur mes einame, tėveli? – paklausiau.

– Aplaistykime tai, – pasakė tėvas. – Pica ir itališkais ledais. Gerai?

Tą vasarą tėvas užmezgė meilės romaną su ištekėjusia moterim iš 52-osios gatvės vardu Airyn.

Airyn buvo aukšta, liekna, ilgais kaštoniniais plaukais, kaspinu surištais į arklio uodegą. Jos veido oda buvo blyškiai balta su apgamais ir strazdanomis, nutaškavusiomis ir jos nugarą bei rankas. Vilkėdavo gėlėtas sukneles, avėdavo šviesių spalvų bateliais, mėgdavo lažintis dėl arklių, ir žmonės kalbėjo, kad ji puikiai taisydavo valgį. Ji rūkė kaip garvežys ir lygiai taip gėrė alų bei viskį.

Dirbo nevisą dieną padavėja valgykloje prie molo ir su motina bei dviem mažais sūnumis gyveno šešių kambarių bute trečiame aukšte be lifto.

Be to, ji buvo ištekėjusi.

Jos vyras sėdėjo kalėjime, Atikoje, jau buvo išsėdėjęs pirmus metus iš šešerių, kuriuos gavo už plėšimą ir užpuolimą. Ji nuvažiuodavo į Atiką kartą per mėnesį, pasiskolinusi brolio ševį „Impala", ir su savo vaikų tėvu praleisdavo ten popietę.

„Jis buvo tikras mėšlius, – pasakojo tėvas. – Vyrukas, kuriuo niekada negalėjai pasitikėti. Mėgdavo vadovauti visiems aplinkui, nuolat sakydavo, ką jiems daryti ir ko nedaryti. Tokiems kalėjime visada sunku. O jis buvo kaip tik iš tų."

Visi žinojo apie tėvo romaną su Airyn. Net mano motina. Pragaro virtuvėje buvo įprasta, kad vedę vyrai apgaudinėdavo savo žmonas, bet tik nedaugelis turėdavo romanus taip atvirai kaip mano tėvas. Juodu su Airyn drauge vaikštinėdavo po mūsų rajoną, dažniausiai su abiem jos sūnumis – vienas sėdėdavo ratukuose, kitas bidzendavo šalia.

Jie valgydavo picą 52-ojoje gatvėje, atsisėdę prie galinio stalelio, o tarp kąsnių laikydavosi už rankų ir bučiuodavosi. Jie eidavo į

kiną „Švyturyje“ ir Loevo kino teatre 83-iojoje gatvėje, sėdėdavo balkone, gerdavo vyną ir mylėdavosi. Valgydavo kinų maistą HO HO restorane, dažniausiai dalydamiesi didžiuliu vištienos ragu dubeniu.

Elgėsi kaip jaunavedžiai, o visi aplinkui į juos rodė pirštais arba šnabždėdavosi jiems už nugarų.

„Aš ją beprotiškai įsimylėjau, – pasakojo man tėvas. – Visiškai pamiršau tavo motiną, elgiausi taip, tarsi ji būtų nematoma. Man visą laiką buvo maža būti su Airyn, ir aš spjoviau į visa kita ir visus kitus. Mečiau dėl jos net gerą darbą. Dėl jos vos nepalikau tavo motinos.“

Tėvas į daugelį savo pasimatymų su Airyn pasiimdavo ir mane. Liepdavo motinai mane kuo geriausiai aprengti: tamsiai mėlynu švarku, baltais marškiniais su sagutėmis prisegta apykakle, pilkomis kelnėmis su atvartais, apauti juodais nevarstomais batais – ir kad būčiau gatavas ne vėliau kaip penktą. Jis niekada nepasakydavo jai nieko daugiau, o ji niekada nieko nepaklausdavo.

Tomis dienomis tėvas įžengdavo pro duris tarp trijų ir keturių popiet, nešinas didžiule puokšte gėlių. Gėles nunešdavo į miegamąjį, padėdavo ant komodos prie atviro lango, nusimesdavo drabužius ir greitai per koridorių nužingsniuodavo nusiprausti po dušu. Po penkiolikos minučių jau stovėdavo švarus, nusiskutęs ir persirengęs.

Tomis minutėmis motina nesikeldavo nuo savo virtuvinės kėdės, sėdėdavo su rožiniu rankoje, pro gaisrinį išėjimą virš daugiabučių namų stogų įdūrusi akis į tolumą. Nepasivargindavo atsigręžti, kai tėvas pranerdavo pro ją tiesiai prie durų, nešinas gėlėmis, užsivožęs mėgstamą skrybėlę.

– Eime, Kumštinuk, – pakviesdavo mane. – Nes pavėluosim.

Garsiai užtrenkdavo duris mums išėjus ir patraukdavo į gatvę.

Airyn visados laukdavo prie kampinės vaistinės, vieną po kitos traukdama „Marlboro“ cigaretes, nervingai šypsodamasi, ta šypsena jos veide veikiau priminė pašaipą.

Mus pamačiusi pamodavo ranka ir, kai tėvas paduodavo jai gėles, jį apkabindavo. Paskui visada pasisukdavo į mane.

– Labas, širduk, – ištardavo. – Labai gražiai šįvakar atrodai. Beveik toks pat gražus kaip tavo tėtis.

– Nesijaučiu esąs gražus, – sumurmėdavau įspraustas į švarką.

– Dailūs vyrai niekada nesijaučia tokie esą, – atsakydavo ji, įsikibdama tėvui į parankę, ir visi per tuos dvidešimt kvartalų patraukdavome iki „Švyturio“ kino teatro.

Kai būdavau su jais, jų pramogos beveik nesikeisdavo. Kinas, vakarienė „Turgaus“ valgykloje, paskui pamažu grįždavome iki Airyn namų. Ten aš atsisėsdavau ant viršutinio priedurio laiptelio su šokoladinių ledų kūgiu vienoje rankoje, kruopščiai sulankstęs švarką, pasidėjęs jį ant kelių, ir laukdavau tėvo, kuris būdavo viršuje su Airyn. Kai vakarai būdavo tylūs, girdėdavau juos juokiantis ir leidžiant aimanas miegamajame langais į tą tamsią gatvę.

Didžiumą tų vakarų norėdavau atsistoti ir pabėgti namo, bijodamas dėl motinos, gėdydamasis dėl tėvo. Bet niekada to nepadariau. Tik laukdavau, kol jis pravers koridoriaus duris, suglėbs mane rankomis ir nusineš, padėjusį galvą jam ant peties.

Visados laikydavausi tvirtai į jį įsikibęs ir klausydavausi, kaip jis švilpauja, jausdamas, kokios stiprios jo rankos ir koks tvirtas žingsnis.

Kiekvieną tokį vakarą aš verkdavau.

Ėjau namo, ką tik baigęs savo antrąją dieną ketvirtoje Šventosios Širdies mokyklos klasėje. Mėgau savo mokyklą, jaukiai jaučiausi ten su mane mokiusiais broliais krikščionimis bei vienuolėmis, buvau dėkingas jiems už pagalbą mokantis anglų kalbos, nes kalbėjau tik itališkai. Jie skatino mane skaityti ir mintimis pranokti Pragaro virtuvės ribas. O svarbiausia buvo tai, kad mokykla atstojo man saugų uostą, esantį toli nuo maišaties, visada tvyrojusios mūsų namuose.

Knygas nešiausi senu diržu persimetęs per dešinį petį. Vilkėjau mokyklos uniforma – kaštoninės spalvos velvetinėmis kelnėmis su priderintu kaklaraiščiu, baltais marškiniais su sagutėmis prisegta apykakle, avėjau nevarstomais batais ir raudonomis puskojinėmis. Oras buvo niujorkietiškai pritvinkęs garų, lyg ir kvepėjo lietumi.

Ties 50-osios gatvės ir Dešimtosios aveniu sankirta sustojau pasiraitoti iki alkūnių marškinių rankovių ir staiga išvydau tėvą. Jis buvo įsisprendęs į klubus ir atrodė susijaudinęs. Rėmėsi į picerijos sieną, apžilpusiomis nuo saulės spindulių akimis vaikų minioje ieškojo manęs.

Aš jam pamojau ir perbėgau prie jo per gatvę.

– Ei, tėveli, – kreipiausi. – Ką čia veiki?

Jis čiupo mane už rankos ir prisitraukė arčiau.

– Eime į dokus, – pasakė. – Mudviem reikia pasikalbėti.

Perbėgome per aveniu, vos išvengę susidūrimo su tirštai važiuojančiomis mašinomis. Kai ėjome, tėvas kažką murmėjo po nosimi ir keikėsi.

– Po velnių, negaliu patikėti, kad tai nutiko, – pasakė. – Tai tik suknistas sapnas. To negali būti iš tikrųjų.

– Kas nutiko, tėveli? – paklausiau. – Ar kas nors numirė?

– Būtų gerai, – atsakė jis. – Būtų gerai, kad tasai kas nors iškristų negyvas. Viskas taptų lengviau man *ir* jai.

– Apie ką tu kalbi? Apie mamytę?

– Ne, ne apie mamytę, – atsakė jis. – Mamytė čia niekuo dėta. Tai ta kalė Airyn.

– Ką ji padarė?

– Pastojo, štai ką, po velnių, ji padarė, – paaiškino tėvas. – Po velnių, ar gali tuo patikėti? Ta kalė pastojo.

Buvo sunku apsakyti, juoba suvokti, kaip mane sukrėtė tas tėvo prisipažinimas.

– Ką tai reiškia? – galiausiai paklausiau.

Jis pažiūrėjo į mane taip, lyg būčiau buvęs beprotis.

– Ką tai reiškia? Ką, po velnių, tavo nuomone, tai reiškia? Ji susilauks vaiko. Mano vaiko. Bent jau taip sako.

Mes praėjome pro galinę De Vito Klintono parko tvorą ir patraukėme tuščių Dvyliktosios aveniu molų link.

– Ar mamytė žino? – paklausiau bijodamas atsakymo.

– Ne, – mestelėjo jis. – Ji nė velnio nenuraukia, kaip paprastai.

Pasiekėme molo galą, abu suprakaitavę nuo smarkaus ėjimo. Tėvas atsisėdo ant vieno iš surūdijusių švartfalų veidu į vandeny-

ną, nugara į miestą. Aš atsisėdau jam iš kairės, kojos nusviro per kraštą, jaučiau, kaip atsimušdamos į cementą, tykšta alyvuotos bangos.

Į kairę nuo mūsų nuleidęs inkarą stovėjo didžiulis danų naftos tankeris iš didelės skylės apatiniame kambūze liejosi vandens čiurkšlė.

– Tas laivas yra matęs ir geresnių laikų, – prabilo tėvas. – Jis tikriausiai senesnis už mane. Dabar jie išvilks jį į sausą doką, išlydys, pastatys kitą ir jis vėl išplauks naujut naujintėlaitis.

Tėvas įsikišo ranką į kelnių kišenę ir išsitraukė pakelį kramtomosios gumos. Vieną išvyniojo, foliją nusviedė į vandenį, padavė man gabalėlį, o du pasiėmė sau. Pasilenkė prie manęs, pakėlė ir pasisodino sau tarp kojų. Apkabino rankomis kaklą, krūtinę ir pabučiavo į abu skruostus.

– Man reikia tavo pagalbos, Kumštinuk, – pasakė nustūmęs gumą į burnos kraštą. – Tu gali nesutikti.

– Aš sutiksiu.

– Aš sutvarkysiu tą reikalą su Airyn, – pasakė. – Pasikalbėsiu su ja apie daktarą, apie ką nors, kas jai pagelbėtų, supranti?

– Manau, kad taip.

– Norėčiau, kad tu nueitum su ja pas daktarą, – pasakė dusulingu balsu. – Duosiu tau pinigų, ir tu jam sumokėsi.

– Ar tu ten būsi?

– Ne,– atsakė jis. – Aš negaliu. Pasistenk mane suprasti, Kumštinuk. Aš paprasčiausiai negaliu.

– Kada?

– Iškart po to, kai mudu su Airyn dėl to reikalo susitarsime. Daugių daugiausia už poros dienų.

Tėvas išspjovė gumą į vandenyną, nusodino mane nuo kelių ir atsistojo.

– Taigi, – pasakė, – sutarėm?

Ištiesė ranką. Aš ją suėmiau.

– Taip, – atsakiau. – Sutarėm.

Daktaro kabinete stigo oro. Visos keturios pilkos sienos buvo apsilaupiusios ir dėmėtos. Nuo lubų visąlaik lašėjo pavieniai vandens lašai. Mažytį laukiamąjį nuo daktaro zonos skyrė purvina plastmasinė pertvara. Visas kabinetas tvoskė troškiais cigarečių dūmais.

Airyn sėdėjo ant suplyšusios odinės kėdės ir sklaidė laikraščio puslapius. Aš sėdėjau greta jos, jaučiausi toks pat susinervinęs kaip ir ji, dešinėje rankoje gniaužiau šešias dvidešimties dolerių kupiūras, kurias man davė tėvas. Airyn retkarčiais pažvelgdavo į mane ir išspausdavo šypseną.

Po pusvalandžio iš už pertvaros išėjo neaukšta moteriškaitė mėlynu sijonu ir garsiai ištarė Airyn pavardę. Vienoje rankoje laikė mažą piupitrą, kitoje – degančią cigaretę. Ant vienos jos akies buvo nutekėję tamsiai violetiniai akių šešėliai.

– Eime, brangute, – kreipėsi ji į Airyn. – Daktaras tavęs laukia.

Airyn pažvelgė į mane – iš abiejų jos akių riedėjo ašaros. Rankos drebėjo ir atrodė, kad ji nepajėgs atsistoti. Ji ištiesė ranką ir įsikibo man į žastą.

– Eime drauge, – paprašė. – Prašau. Neleisk ten manęs vienos.

Man dar nespėjus atsakyti, prabilo moteriškė su piupitru.

– Berniukas negali eiti drauge, – pasakė ji. – To neleidžia nei daktaras, nei aš.

Moteris priėjo prie Airyn.

– Viskas bus gerai. Pamatysit. Nieko net nepajusit.

Airyn stipriau suspaudė man ranką.

– Prašau, – maldavo manęs. – Prašau.

– Aš negaliu, Airyn, – pasakiau. – Jie manęs neįleis.

Pasilenkiau ir stipriai, kiek tik pajėgiau, apkabinau ją, stipriau nei kada nors buvau apkabinęs motiną. Maniau, kad niekada nebepamatysiu jos gyvos ir labai menkai tenuraukiau, ką jie jai darys, kai ji įžengs į tą kambarį.

Moteriškė nusivedė Airyn už pertvaros.

– Aš palauksiu tavęs čia, – pasakiau.

Airyn neatsigręžė.

Per pertvarą mačiau žmonių kontūrus ir stebėjau, kaip ta moteris padėjo Airyn nusirengti. Girdėjau, kaip daktaras tyliai paprašė jos atsipalaiduoti. Paskui vėl išvydau moteriškę su piupitru, šįkart ji žengė prie manęs.

– Ji sako, kad pinigai pas tave, – kreipėsi ji. – Ar tai teisybė?

– Taip, – atsakiau. Atgniaužiau kumštį ir žiūrėjau, kaip ji paima suglamžytus banknotus.

– Kaip ji? – paklausiau.

Moteris nusisuko, taip ir nepasivarginusi atsakyti.

IV

Sąskaita iš „Macy's" universalinės parduotuvės atėjo su rytiniu paštu, dar buvo sąskaita už elektrą ir pavėluotas įspėjimas iš Namų ūkio finansų korporacijos. Motina padėjo ją atverstą virtuvės stalo vidury, atrėmusi į medinį servetėlių stovelį. Ji buvo atsisukusi į mane nugara ir, kai įėjau suprakaitavęs po popietinės stikbolo, šveitė prikaistuvį.

– Tėvas iškrėtė mums dar vieną staigmeną, – pasakė ji, nepasivarginusi atsigręžti. – Ant stalo. Pažiūrėk pats.

Aš pažvelgiau į „Macy's" sąskaitą ir atplėšiau ją.

– Kiek? – paklausė motina. – Kiek šįkart?

– Tūkstantis du šimtai dolerių, – pasakiau. – Šaldytuvas ir dvi skalbyklės.

Mačiau, kaip motinos pečiai susmuko, stebėjau, kaip ji užsuka čiaupą, į prijuostės priekį nusišluosto rankas ir prieina prie manęs. Paima iš mano rankų sąskaitą, praslenka pro mane ir nueina į mūsų mažą svetainę. Atsisėda ant nutriušusios sofos ranktūrio, pasideda sąskaitą į skreitą ir rudomis akimis, tuščiomis ir sudrėkusiomis, žvelgia priešais save.

– Tavo tėvas – ligonis, – pasakė, žiūrėdama į mane ir nebetvardydama pykčio. – Mes neturime pinigų, neturime nieko. Ar supranti, mes nieko neturime. O jis eina, perka ir išlaidauja lyg būtume milijonieriai.

Paskui atsistojo viena ranka gniauždama „Macy's" sąskaitą.

– Tik pažiūrėk, – ji priėjo arčiau. – Aš neturiu naujo šaldytuvo, – pasakė. – Aš neturiu skalbyklių. Va kur mano skalbyklės, va. – Pakėlė aukštyn abi rankas, viena jų vis dar gniaužė sąskaitą. Iš po akinių jai per skruostus riedėjo ašaros. – Jis perka dovanas, – pridūrė. – Toks ponas Didelis žmogus. Dovanas profsąjungos bosui. Dovanas savo moterims. Užuot dirbęs ir rūpinęsis šeima, jis švaistosi dovanomis. – Motina pradėjo plėšyti „Macy's" sąskaitą į skiauteles ir numetė jas ant grindų. – Aš nemokėsiu jų, – pridūrė. – Daugiau nebemokėsiu.

– Niekas neprašo tavęs mokėti, šūdina boba, – nuskambėjo tėvo balsas.

Mes neišgirdome jo įeinant. Jis stovėjo svetainės tarpduryje, ką tik grįžęs iš darbo, vis dar su savo ilgu baltu mėsininko palaidiniu, jo dešinę rankovę ir krūtinę buvo išpurvinusios tirštos sukepusio kraujo dėmės. Kaip visada vienoje rankoje laikė laikraštį, po pažastim – susuktą mėsos paketą. Numetęs tą paketą ant sofos, žengė prie manęs.

– Kaip laikaisi, Kumštinuk? – paklausė pasilenkęs manęs pabučiuoti.

– Gerai, tėveli, – atsakiau. – Gerai.

– Kaip šiandien sekėsi mokykloje?

– Gerai, – atsakiau. – Brolis Vonas pasakė, kad puikiai atlikau namų darbus.

– Šaunuolis, – pagyrė tėvas. – Smagu girdėti tokius dalykus.

Atsilošė ir pasisuko į motiną. Ji nekrustelėjo nuo to laiko, kai išgirdo jo balsą, jos veidas ir rankos akivaizdžiai drebėjo.

– Kas nutiko, širdele? – paklausė ją tėvas. – Dėl kažko susinervinai?

– Ne, – atsakė ji, vos išspaudusi žodį. – Dabar vakarieniausi?

– Ne, – atsakė jis. – Ne dabar. Vėliau.

Nusivilko baltą palaidinį, numetė jį ant grindų. Motina žengė jo pakelti.

– Palik jį, – paliepė tėvas. Nusivilko baltus sportinius marškinėlius ir užmetė juos ant palaidinio. Pasilenkė, atsirišo sunkius darbinius batus, nusitraukė juos ir numetė ant tos krūvos. Tą patį padarė su puskojinėmis. Atsisegė storo juodo diržo sagtį ir ištraukė diržą iš kilpų. Apsivyniojo jį aplink dešinę plaštaką, atsisegė kelnes ir, joms nusmukus ant grindų, iš jų išlipo. Stovėjo vidury svetainės su apatiniais, užsidėjęs ranką ant pakaušio. Paprašė manęs, kad nueičiau į virtuvę ir atneščiau stiklinę šalto selterio su ledais. Aš išėjau vos paprašytas. Juodu su motina palaukė, kol grįšiu. Nė vienas tuomet nepratarė nė žodžio. Nė vienas nepajudėjo iš vietos.

Grįžau patekom ir padaviau tėvui vandenį. Jis paėmė, vienu mauku išgėrė viską iki dugno ir grąžino stiklinę man.

– Kiek tau metų, Kumštinuk? – paklausė manęs.

– Devyneri, tėveli, – atsakiau.

Tėvas nusišypsojo ir ištiesė ranką paglostyti man veidą.

– Nė nepastebėsi, kaip išeisi iš namų, vesi, sukursi savo šeimą, – pasakė. – Labai svarbu, kad žinotum, kaip pasirūpinti savo šeima. Ypač žmona. Kai ji tave myli, kai ji tave gerbia – puiku. Bet kai ji to nedaro, privalai pats tuo pasirūpinti. Supranti?

– Taip, tėveli, – atsakiau.

– Gerai, – pasakė. – O dabar atsisėsk ant sofos, žiūrėk ir mokykis.

Žengdamas tris žingsnius iki sofos, mačiau, kaip tėvas iš užpakalio čiupo motiną už plaukų ir sviedė į sieną. Nusivyniojo nuo plaštakos diržą ir ėmė juo mojuoti, tvatydamas ją per pečius ir per nugarą.

– Tu, sukrušta kale, – kartojo. – Tu, sukrušta kale. Tu šitaip apie mane kalbi mano sūnaus akivaizdoje. Užmušiu tave. Prisiekiu Kristumi, aš tave užmušiu.

Nusviedė diržą šalin ir ėmė vanoti motiną kumščiais. Jai ant kaklo ir kojų iššoko raudonos dėmės, nuo kiekvieno smūgio galva trenkdavosi į sieną. Paskui tėvas pastatė motiną ant kojų, nusviedė akinius ir spjovė jai į veidą. Nuplėšė prijuostę ir ėmė plėšti suknelę.

Parvertė ją ir stipriai sugniaužė jai kaklą rankomis. Purtė ją ant linoleumo grindų taip lengvai, lyg būtų purtęs pašluostę. Dabar motina gulėjo veidu į grindis, išskėtusi kojas ir šlaunis. Tėvas ją apžergė. Tai padaręs atsigręžė į mane, nusišypsojo ir mirktelėjo. Pasilenkė, nuplėšė motinos apatinius ir iš visų jėgų talžė per užpakalį. Paskui ištiesė ranką, čiupo ją už pakaušio ir kilstelėjo jos veidą prie savojo.

– Žinau, ko tau reikia, – pareiškė jai. – Tau reikia, kad kas nors nukreiptų tavo mintis nuo sąskaitų. Ar teisybę sakau?

Jis iš visų jėgų sviedė ją galva į grindis ir pasisuko į mane.

– Ei, Kumštinuk, padaryk man gerą darbą, – tarė. – Eik pažaisti, gerai. Pašauksiu tave, kai baigsiu jodyti tavo motiną.

Aš rūkau iš buto laiptais žemyn, šokinėdamas per du laiptelius, man įkandin aidėjo motinos verksmas ir šauksmai.

V

Tėvas mėgo sportą, ypač boksą ir beisbolą. Vidutinio svorio labiau nei sunkiojo, ir *nesvarbu, kurią* komandą ragino sutriuškinti jo nekenčiamiausius Niujorko „Jankius".

Mudu į „Jankių" stadioną metro važiuodavome mažiausiai vieną kartą per mėnesį ir visada, kai į miestą atvykdavo Minesotos „Dvyniai" ir Harmonas Kilbriu, mylimiausias tėvo beisbolo žaidėjas.

Sėdėdavome ložėje trečioje apatinėje eilėje, netoli Tomo Trešo, Klito Bojerio ir Hektoro Lopeso – trijų „Jankių" žaidėjų, kuriais aš labiausiai žavėjausi. Motina supakuodavo mums sumuštinių su cukinijomis ir kiaušiniais, tėvas nupirkdavo sodos vandens, pretcelių riestainėlių ir dešrainių – visko, ko buvo galima nupirkti už dvidešimties dolerių banknotą.

„Jankių" stadionas mudviem buvo asmeninis prieglobstis nuo karščių ir minios užtvindytų mūsų rajono gatvių. Į rungtynes

nuvažiuodavome metro ir, jeigu likdavo pinigų, namo dažnai grįždavome taksi. Mūsų mėgstamiausios buvo dvigubos rungtynės, žaidžiamos du vakarus iš eilės prieš mažiau balų surenkančias komandas.

Per tas rungtynes galima buvo gauti pačias geriausias vietas, stadionas būdavo beveik tuščias, ir mudu jame jausdavomės taip pat jaukiai, kaip būtume jautęsi užmiesčio namo užpakaliniame sodelyje. Sėdėdavome greta vienas kito, palaikydami skirtingas komandas, burnas prisikimštę maisto, marškinėliai gulėdavo šalia, o mudu šildydavomės pavakario saulėje.

Tos rungtynės, tos šiltos dienos ir ilgi beisbolo vakarai – mieliausi mano vaikystės prisiminimai, vaizdai šiandieną tokie pat gyvi, kokie buvo tuomet: ką tik nupjauta žolė, vandeniu nuplauta raudona aikštelės žemė, „Jankių" žaidėjas tinkliniame narve, gatvės prekeiviai, pardavinėjantys sporto metraščius, vimpelus ir šaltą alų. Tėvas prie mano šono.

Visa kita tame beisbolo stadione man tapdavo nebesvarbu. Smurtinga tėvo nuotaikų kaita, jo meilės romanai, jo problemos su motina buvo atgyvenos iš kitur, kur nebuvo žaidėjų ir trenerių suolelių, lazdų ar teisėjų.

Čia buvo tėvo ir mano ramybės priebėga. Mudu tame beisbolo stadione daug juokdavomės, o ginčydavomės tik paikai dėl kurio nors žaidėjo nuopelnų ar dėl vienos komandos pranašumo prieš kitą. Tuos ginčus visuomet būdavo lengva baigti.

„Jankiai" ir „Dvyniai" žaidė lygiosiomis. Stivas Hamiltonas stovėjo ant „Jankių" gūbrio, – aukštas, lieknas kairiarankis metikas, vis gniaužė kumštį ir jį trūkčiojo atgal, kiekvienąsyk, kai būdavo fiksuojamas paskutinis žaidimo autas. Jis tai vadino „grandinės traukymu". Mano tėvui tai nedarė jokio įspūdžio.

– Tik pažiūrėk į tą juokdarį, – tarė jis. – Nagi, būk malonus, varyk. Ir iš kur jie ištraukė tokius liurbius?

– Jis visai neprastas, – atsakiau. – Aną savaitę jis sumušė „Angelus".

– Pasakyk man, kas nesumuštų „Angelų"?

– Duok jam šansą.

Pirmasis atmušėjas, su kuriuo susidūrė Hamiltonas, buvo „Dvynių“ tolimosios aikštelės dalies žaidėjas Bobis Elisonas. Hamiltonas žaidė kampais, galingam atmušėjui Elisonui mesdamas tik kreivus kamuolius. Ta strategija, kai Elisonas po šešių metimų svyruodamas pargriuvo, pasirodė esanti veiksminga.

– Matai, – pasakiau, – jis puikus.

– Kaip mano subinė, – atrėžė tėvas. – Pažiūrėsim, ką jis darys su Kileriu.

Išmetęs kamuolį Harmonas Kilbriu grįžo į pradinę vietą. Tai buvo „Dvynių“ žaliūkas: lėtapėdis, savotiška smogiamoji mašina, didžiulėmis rankomis, plikagalvis, o elgsena priminė ūkio darbininką. Tėvas jį mėgo dėl jo išvaizdos ir dėl gabumų.

– Kileris neturi laiko mušti dinderio, – pasakė tėvas. – Tik pažiūrėk, ką jis išdarinėja su tuo džiūsna bybčiulpiu.

Pirmasis Hamiltono metimas Kilbriu teisėjo paskelbtas smūgiu, o ne metinu, nuskriejo staigia kreive ir grįžo atgal virš bazės. Antrasis metimas buvo toks pat netikęs ir lėmė rezultatą 0–2. Aš kumštelėjau tėvą.

– Neblogai, tėveli, ar ne, – pasakiau.

– Atšok.

Kilbriu nuo Hamiltono trečio padavimo susverdėjo, kamuoliukas nuskriejo kreive, bet į tikslą nepataikė. O lazdos trenksmas nuaidėjo per visą stadioną. Tėvas atsistojo, įsisprendė į klubus, stebėjo tą trumpą kamuoliuko trajektoriją ir kaip jis pliaukštelėja, nusileidęs kažkur ant kairiojo lauko paaukštinimo. Paskui atsisėdo ir nusijuokė, pamatęs, kaip Hamiltonas iš pasibjaurėjimo pirštine tvatija per šlaunį.

– Kodėl gi jis dabar „netrauko grandinės“? – pasišaipė tėvas. – Pasakyk man, kodėl? Kileris prąstūmė kamuolį tiesiai pro jo sumautą subinę.

Tėvas pasilenkė ir mane pabučiavo.

– Kada tu suprasi, Kumštinuk, – pasakė. – „Jankiai“ – nevykėliai. Dėdamasis su nevykėliais tik gaišti laiką. Būk toks kaip aš. Dėkis su laimėtojais. Tik toks žaidimas vertas dėmesio.

◆

Beisbolas man buvo proga tėvo akyse likti mažu berniuku. Boksas buvo visai kas kita. Čia į mane buvo žiūrima kaip į vyrą. Bokso rungtynės buvo kas savaitę rengiamos „Saulėtuose soduose“ Kvinse arba senuosiuose „Madison Square Garden“ sporto rūmuose, už dviejų kvartalų nuo mūsų namų, ties 50-osios gatvės ir Aštuntosios aveniu sankirta. Abi tos vietos suteikė man progą įstoti į klubą, kuris buvo privati Pragaro virtuvės pusamžių vyrų aikštelė.

Man buvo aštuoneri, kai pirmą kartą išvydau bokso rungtynes. Nedaug ką iš jų teprisimenu, išskyrus tai, kad boksininkas Florentinas Fernandesas nuobodžią dešimties raundų kovą laimėjo. Po to tėvas nusivedė mane į „Nathan's“ parduotuvę, kur suvalgiau du garsius jų dešrainius ir išgėriau papajų gėrimo.

Kai pamačiau įsimintiniausią susirėmimą, man buvo dvylika.

Tai buvo žiemą, penktadienio vakarą, po to, kai iškrito dešimt centimetrų gurgždančio sniego. „Madison Square Garden“ sporto rūmų kortelėje buvo nurodyta dešimt susirėmimų, užsibaigsiančių pačiu svarbiausiu įvykiu – dešimties raundų kova tarp aukščiausiojo rango vidutinio svorio kategorijos pretendento Džo Arčerio iš „Džentelmenų“ ir Rubino Karterio iš „Uragano“.

„Madison Square Garden“ sporto rūmų link būreliais po šešis, tėvas žengė kažkur per vidurį, – iš Pragaro virtuvės kulniavo du tuzinai vyrų. Visi vilkėjo tamsiais paltais ir buvo skrybėlėti, prikimštomis lažybų kortelių kišenėmis. Vieni Devintojoje aveniu sustojo prie svaigalų parduotuvės nusipirkti kelių „Cutty Sark“ puslitrių. Kiti – prie šalia esančios saldainių parduotuvės apsirūpinti cigarais ir cigaretėmis.

Kai ėjome Aštuntąja aveniu, vienas iš jų manęs paklausė, kuris iš boksininkų man patinka.

– Karteris, – atsakiau. – Man patinka Karteris.

Tie, kurie išgirdo mano atsakymą, garsiai nusikvatojo.

– Kas čia dedasi, Marijau, – vienas jų paklausė mano tėvą. – Ar vaikas nesusipažinęs su taisyklėmis?

Tėvas čiupo mane už rankos ir sulėtino žingsnį.

– Karteris *negali* laimėti, – pasakė jis man. – Jie jam neleis.

– Jis geresnis, – atsakiau tėvui neįtikintas. – Tu pats taip sakei.

– Aš nesakau, kad jis nėra geresnis, – paaiškino jis. – Aš tik sakau, kad jis nelaimės.

– Kodėl?

– Todėl, kad Arčeris – „Madison Square Garden" boksininkas, – atsakė tėvas. – Jis jų pagrindinis vyrukas. Tad būk protingas ir išmintingas. Nesielk kaip bukagalvio vaikas.

Karterio ir Arčerio susirėmimas „Madison Square Gardens" sporto rūmuose sukėlė anšlagą. Bukmekeriai ir arenos viduje, ir 50-ojoje gatvėje ties Aštuntąja aveniu veikė karštligiškai, gatvėje daugiausia pinigų buvo surinkta už Karterį. Tais laikais Karteris buvo pretendentas Nr. 1, Arčeris – Nr. 2. Laimėtojui bus užtikrinta kova dėl čempiono titulo su diviziono čempionu Emiliu Grifitu.

Mudu su tėvu sėdėjome ketvirtoje eilėje. Jauniausi bokso rungtynių žiūrovai privalėjo būti ne jaunesni nei šešiolikos, bet tai nekliudė Pragaro virtuvės vyrams atsivesti sūnus. Jie paprasčiausiai įbrukdavo penkių dolerių banknotą į daugiau negu palankaus „Madison Square Garden" patarnautojo delną ir žengdavo į savo vietas.

Atsivesti sūnus į tas rungtynes mano tėvui ir jo draugams būdavo labai svarbu. Tai buvo brandos ritualas, ypatingas būdas berniukui įdiegti vyriškumą. Mes valgydavome, ką norėdavome, kartais mums būdavo pasiūloma gurkštelti iš per rankas leidžiamos gertuvės, o kartais būdavome paprašomi apkabinti ir pabučiuoti moteris, kurias tėvai kartais išsirinkdavo ringą juosiančiose eilėse. Tačiau visų svarbiausia būdavo stebėti ringe tą reginį, apie kurio stebuklus tėvai mums pasakodavo nuo tada, kai suaugdavome tiek, kad galėtume sugniaužti kumštį.

Aš visada atkreipdavau dėmesį į cigarečių dūmus. Pusė tų vyrų rūkė cigaretes be filtro – senas užgesindavo batu ir kone vienodu ritmu užsidegdavo naujas. Kita pusė papsėdavo „El Producto" cigarus, kurių, uždegtų ar neuždegtų, iš lūpų neišleisdavo. Prisi-

degdavo degtukais, o ne žiebtuvėliais ir, vengdami plonyčio aukštyn kylančio dūmo, veidus laikydavo pakreipę.

Vilkėjo visi vienodai, kelnėmis ir iki galo susagstytais sportiniais marškiniais.

Sėsdamiesi pasikeldavo kelnių klešnes, todėl visada tarp kelnių atvarto ir baltų puskojinių viršaus išlįsdavo keli centimetrai plikos odos. Niekada neturėdavo didesnės kupiūros kaip dešimt dolerių, o švarko kišenėse žvangėdavo krūva grąžos. Niekada per rungtynes nenusiimdavo skrybėlių.

Per parengtinius susirėmimus tėvas atrodydavo susinervinęs. Kas kelias minutes vis palikdavo savo vietą: nueidavo paskambinti telefonu, į tualetą ar atnešti ko nors pavalgyti. Tuomet aš jau žinojau, kad tėvo nerimastis visada būdavo blogas ženklas.

– Tėveli, tu nori eiti namo? – klausdavau.

– Kurio galo, po perkūnais, turėčiau to norėti?

– Aš tik pamaniau, gal tu prastai jautiesi?

– Man nieko nėr, – paaiškino jis. – Tik va, tie viduriai. Matyt, tas šūdas, kurį suvalgiau per pietus. Nesijaudink, viskas gerai.

Dešimtą vakaro prasidėjo įžanga į pagrindinį įvykį. Buvo pristatyta pora buvusių čempionų ir keletas mažesnių garsenybių, paskui ringo pranešėjas Džonis Edis paskelbė, kas įvyks netrukus. Kol Edis vardijo Niujorko valstijos Atletų komisijos reikalavimus, per dešimttūkstantinę sirgalių minią nuvilnijo laukimo šnabždesys.

Edžio balsui aidint per visą pastatą, aš pažvelgiau į tėvą: jis sėdėjo palinkęs į priekį, sugniaužęs kumščius, o jo kakta žvilgėjo nuo prakaito.

– Tėveli?

– Užsičiaupk, – atrėžė jis nenuleisdamas akių nuo ringo.

Uraganas Karteris dėvėjo tamsias glaudes ir į burną jau buvo įsidėjęs dantų apsaugą. Perkeldavo svorį nuo vienos kojos ant kitos, kai sekundantas varstė jo pamuštas pirštines. Karteris buvo gryni raumenys, nuo galvos iki kojų – boksininkas kietuolis iš Naujojo Džersio, bet kuria ranka galėjęs paguldyti bet kurį priešininką.

Kitame kampe stovėjo tylus Džo Arčeris. Jo veidas buvo jaunas, tačiau aplink akis jau formavosi randai. Jis buvo sparčiai vieną po

kitos pasiekęs kelias įspūdingas pergales, subtiliai prasiskynęs kelią į sėkmę ir dabar jau iki čempiono titulo jam trūko vieno rankos pakėlimo.

– Karteris atrodo puikiai, ar ne? – paklausė tėvas siurbdamas sodos vandenį ir valydamasis nuo kaktos prakaitą.

– Jis atrodo geriau už Arčerį, – pritariau.

– Mano motina atrodo geriau už Arčerį, – tarstelėjo uosto krovikas man iš dešinės. – Nemalk šūdo.

– Pakaktų vieno smūgio, – pasakė tėvas. – Tik vieno kirčio, po perkūnais, kad Arčeris tysotų ant žemės.

– Nekalbėk niekų, bičiuli, – įsiterpė uosto krovikas. – To nebus.

– Aš – ne tavo sumautas bičiulis, – atšovė jam tėvas.

Pirmieji keturi raundai baigėsi lygiosiomis, Arčeris Karterio galvą apibėrė minkštais staigiais smūgiais bei kietais kabliais, o Uraganas tuo tarpu fermentavo kūną ir laukė progos suduoti iškalbingesnį smūgį. Abu kovotojai atrodė dygūs ir nesistengė slėpti priešiškumo vienas kitam. Minia, aiškiai palaikanti Arčerį, po jo kiekvieno smūgio pritariamai šaukė.

Baigiantis ketvirtajam raundui tėvas nusivilko švarką, nusiėmė skrybėlę ir jau iki pusės buvo nugėręs penktąjį alaus butelį. Niekada nebuvau matęs tėvo geriančio, todėl dabar matydamas tai buvau nustebęs. Jis įsiaudrino tik kovai įsibėgėjus: kumščiavo orą, murmėjo padrąsinimus, sunkiai kvėpavo.

– Ką manai, tėveli? – paklausiau prasidėjus penktajam raundui.

– Mums šakės, jeigu Arčeris nelaimės šitos kovos, – atsakė jis.

– Visi sako, kad laimės.

– Tai tik kalbos, – atkirto tėvas. – Nepasikliauk tais vyrukais. Nugalėti gali tik ringe.

– Jis turi šansą tapti čempionu.

– Man nusičiurkšt ant jo šanso tapti čempionu, – pasakė tėvas. – Aš už tą mėšlių pastačiau du tūkstančius dolerių. Bronkso bukmekeriui. Gausiu atiduoti du tūkstančius, kurių neturiu, jeigu jis pralaimės.

– Kodėl tu lažiniesi iš to, ko neturi?

– Užsičiaupk ir stebėk kovą, – atrėžė tėvas.

Aštuntajame raunde jau tapo aišku, kad greita Arčerio taktika buvo veiksmingesnė nei laisvi Karterio kumščio svaidymai. Aplinkui ringą sklido kalbos, kad airis gerokai išsiplėšė į priekį ir tik nokautas galėtų sugriauti jo galimybes laimėti.

– Pergalė jau jo kišenėje, bičiuli, – pasakė tėvui greta manęs sėdėjęs uosto krovikas. – Kaip tau ir sakiau prieš kovai prasidedant.

– Aš – ne tavo sumautas bičiulis, – atsikirto tėvas. – Kaip *tau* ir sakiau prieš kovai prasidedant.

Buvo likę dešimt dešimtojo raundo minučių. Minia jau pašoko ir drąsino savo garbinamą Arčerį. Tėvas atsistojo, čiupo mane į glėbį ir pabučiavo.

– Nupirksiu tau ką nors gražaus, kai gausiu savo pinigus, – pasakė. – Gal eilutę.

– Aš nenoriu eilutės, – paprieštaravau.

– O ką pasakysi apie dviratį? – paklausė tėvas. – Dviratis būtų nieko?

– Tu rimtai? Galėčiau gauti dviratį?

– Kodėl gi ne? – paklausė tėvas.

Mūsų pokalbį nutraukė garsus minios staugsmas. Mudu su tėvu dėmesį vėl sutelkėme į ringą. Ir išvydome Džo Arčerį, susmukusį prie vidurinio virvių pluošto, jo kojos, akys atrodė stiklinės, – tokia buvo galingos Uragano Karterio dešinės rankos kirčio kaina.

Iki kovos pabaigos buvo likusi mažiau nei minutė.

– Negaliu tuo patikėti, po šimts perkūnų, – nusikeikė tėvas. – Jis pralaimės. Tas nuokruša pralaimės.

Karteris dėjo kairį kablį Arčeriui į diafragmą. Dešine kliudė smilkinį. Vienas Arčerio kelis suglebo.

Oficialaus laikrodžio sekundės tiksėjo trylika, keturiolika, penkiolika...

Tėvas pastatė mane ant grindų, atsitiesė ir persibraukė ranka per pakaušį.

– Nagi, berniuk, – maldavo jis. – Stokis. Stokis, po perkūnais.

Karterio dešinė dar kartą tvojo Arčeriui per pakaušį. Uraganas perstatė kojas, tiriamai nužvelgė savo priešininką ir smogė paskutinį smūgį, kairinį kablį iš liemens – pataikė Arčeriui virš dešinio

skruostikaulio. Karteris vėl buvo bepuoląs Arčerį, kai nuskambėjo paskutinis varpas, skelbiantis kovos pabaigą ir palaidojantis bet kokias viltis, kad visa kas apvirs aukštyn kojom.

– Jėzau Kristau, – pasakė tėvas. – Tas nuokruša mane beveik pribaigė.

Mano kaimynas uosto krovikas paplekšnojo tėvą per petį. Tėvas atsisuko kaip tik tuomet, kai Džojui Arčeriui buvo paskelbtas vienbalsis pergalingas nuosprendis.

– Kas nutiko? – paklausė jis uosto kroviko.

– Argi aš nesakiau tau, bičiuli, – piktdžiugiškai pareiškė uosto krovikas. – Nėra ko krimstis.

Tėvas ištiesė ranką virš manęs, čiupo tą vyrą už marškinių apykaklės ir vėl pasodino ant suolo. Tada šniojo du gerus smūgius dešine jam į galvą, ir dar trečią tiesiai virš nosies. Paskui užmetė jam ant galvos savo švarką ir įkrėtė dar pustuzinį atsakančių smūgių. Minia aplink mus prasiskyrė, kad būtų erdvės tėvo manevrams.

Galiausiai tėvas nutraukė švarką nuo apsvaigusios, kraujuojančios vyro galvos. Pasilenkė arčiau prie jo ir viena ranka suėmė jam veidą.

– Aš jau sakiau tau, dulbezda, kad nesu tavo suknistas bičiulis, – iškošė.

Niekada „Jankių“ stadione ar „Madison Square Garden“ sporto rūmuose nesu buvęs su kuo nors kitu, išskyrus tėvą. Noriu, kad tų vietų prisiminimai išliktų tokie pat gaivūs ir nepaliesti, kokie jie buvo per visus tuos metus. Nei tas stadionas, nei naujieji „Madison Square Garden“ sporto rūmai tikriausiai negalėtų padaryti tokio įspūdžio mano vaikams, kokį jie buvo padarę man. Tiesiog tam įvykti neleistų kur kas laimingesnės jų gyvenimo aplinkybės.

Popietės bei vakarai, kuriuos su tėvu praleidau „Jankių“ stadione ir „Madison Square Garden“ sporto rūmuose, sutvirtino mus siejusį ryšį. Mudu buvome kur kas daugiau negu tik tėvas ir sūnus. Aš buvau geriausias tėvo draugas, o jis – mano. Su manimi jis kalbėdavo taip, kaip būtų kalbėjęs su bet kuriuo savo aplinkos

suaugusiuoju. Ir atsakomybės man suteikė kur kas daugiau, negu kas nors būtų suteikęs tokio amžiaus vaikui.

Vakarais, po darbo, nusiprausęs ir pavalgęs, jis atsisėsdavo su manimi svetainėje ir kalbėdavo apie tai, ką manė reikiant aptarti. Kartais namo parsinešdavo po penkis laikraščius per dieną ir paprašydavo, kad balsu jam paskaitydavau sporto skiltis.

Kol aš skaitydavau, tėvas, atrėmęs pagalvę į sofos kraštą, vienais apatiniais, gulėdavo ant grindų ir labai stengdavosi neužmigti. Jam tai buvo atpalaiduojantis būdas sekti savo mėgstamų sporto šakų rezultatus ir ryškiausius įvykius. Man tas skaitymas buvo maloni įžanga į Džimio Kenono, Diko Jango, Bilo Galo balsus, o tais atvejais, kai skaitydavau tiesiai iš laikraščio, – į Pito Hemilo bei Džimio Breslino.

Tais vakarais, kai mudu neskaitydavome laikraščių, aš sėdėdavau ir klausydavausi tėvo pasakojimų. Jis pasakodavo man, kaip leido vasarą Šiaurės Vakarų miškuose, dirbdamas miško kirtėjų stovykloje. Pasakodavo, kaip buvo boksininkas ir kaudavosi, prisidengęs įvairiais pseudonimais, o laimėjęs atiduodavo tėvui net po šimtą dolerių.

Pasakodavo, kaip sunkiai dirbo jo tėvas ir kaip sunku buvo būti italu ir *ne*įsivelti į muštynes su vaikais airiais, kurie jį kaip tik dėl to erzindavo.

Jis pasakodavo istorijas apie savo merginas ir kaip vos neužmušė vieno vyro valgykloje Konektikute už tai, kad tas jam ant marškinių išpylė kečupą. Pasakodavo apie savo brolius bei jų ginčus, apie matytas didžiųjų boksininkų kovas ir kaip geležinkeliu pervažiavo per visą šalį, būdamas tokio amžiaus, kai kiti vaikai dar lankė mokyklą. Kiekviename tokiame pasakojime slypėjo pamoka. Tėvas tai pabrėždavo.

„Man atrodydavo, kad vaikai, kurie lanko mokyklą, yra bukagalviai, – sakydavo jis man. – Sėdėdavo kiaurą dieną klasėje ir klausydavosi, kaip kažkoks vyrukas dėsto visokį nuobodų mėšlą. Tik jau ne man tokie niekalai, vaike. Aš tam buvau per protingas. Norėjau pamatyti šalį. Taigi ir pamačiau ją iš tikrųjų, pažiūrėjau, kurgi ji mane nuves. O nuvedė šūdop. Būk *iš tikrųjų* protingas,

Kumštinuk, neapleisk to, ką darai. Lankyk mokyklą. Tegu kas nors *sumoka* tau už kelionę per visą šalį."

Tėvas buvo iš tų, kurie keiksmažodžius vartoja kiekviename sakinyje, tačiau jis niekada niekam neleisdavo savo akivaizdoje vartoti žodžių *nigeris, žydpalaikis* ar *ispano išpera.* Jis be jokios priežasties mušdavo mano motiną, išviliodavo pinigų iš draugų ir giminių, bet melsdavosi kasdien ir kiekvieną sekmadienį eidavo į bažnyčią. Kartą per mėnesį, reikėdavo ar nereikėdavo, grynaisiais išsiųsdavo paštu auką Meriknolio seserims.

Jis iki galo išsėdėdavo visuose filmuose, kuriuose tik vaidino Džeimsas Kegnis ar Hamfris Bogartas, verkdavo žiūrėdamas banaliausias melodramas ir šypsodavosi, išgirdęs motiną virtuvėje dainuojant senas neapolietiškas dainas, kai ji šaltame vandenyje skalbdavo jo darbo drabužius.

Po du kartus kiekvieną vasarą mane nusiveždavo į itališkas vasaros šventes Niujorko valstijoje ir kartą per mėnesį – į Akveduko hipodromą Long Ailende.

Jis žinojo, kad mano motina, kaip ir daugelis italų imigrantų, mėgo imtynes, tas reginys jai buvo toks pat smagus, kaip ir visos kitos sporto rūšys. Vieną pirmadienį per mėnesį tėvas mudu abu nusivesdavo į „Madison Square Garden" sporto rūmus pažiūrėti, kaip pasaulio imtynių federacijos čempionas Brunas Samartinas meta iššūkį naujausiam miesto nenaudėliui. Sporto rūmai imtynių vakarą visada būdavo sausakimši – kaip koks išsijuosusiai dirbančių varguolių teatras.

Dar mes lankydavomės šešiadienėse dviračių varžybose, nors nė vienas iš mūsų iki galo nesuprato jų taisyklių nei už ką laimimi taškai. Paprasčiausiai nueidavome pažiūrėti, kaip legendinis Nandas Terucis pašėlusiai mina pedalus ir nuskina dar vieną įspūdingą pergalę. Į Brolių Ringlingų cirką eidavome kiekvieną pavasarį, o į dailųjį čiuožimą – kiekvieną žiemą. Jeigu mieste vykdavo kas nors, apie ką aš žinodavau ir norėdavau pamatyti, tėvas darydavo viską, kad gautų mums bilietus.

„Jis tave lepina, – sakydavo man motina. – Elgiasi su tavimi kaip su kokiu turtuolio vaiku. Nėra tokio dalyko, kurio jis nepadarytų,

jei tu paprašytum. Tik pasakyk, ko nori. Ir jis nueis ir gaus. Jeigu reikės, pavogs. Tau nevalia to pamiršti. Dabar tu – viskas, dėl ko tavo tėvas gyvena, o kai užaugsi, jis norės gyventi tavo gyvenimu. Tuo, ką tu veiksi.“

1962 metų vasarą tėvas užsakomuoju reisu pasiuntė motiną į Italiją, kad ši kelis mėnesius praleistų su saviškiais. Buvo nutarta: kol motinos nebus, aš pagyvensiu su teta Mere, tėvo seserimi, Long Ailende. Aš tam kraustymusi priešinausi, nes nenorėjau palikti nei savo rajono, nei tėvo.

– Nekvailiok, – pasakė tėvas. – Tau ten patiks. Tai bus panašu į stovyklą.

– O kodėl aš negaliu pasilikti čia su tavimi?

– Kas tave prižiūrės? Aš visą dieną būsiu darbe. Ką tu pats vienas veiksi?

– Aš būsiu su draugais. Mes turime marias darbų. Man nieko nenutiks.

– Nė nesvajok, – pasakė tėvas. – Tu kraustaisi į Merės namus. Diskusijos baigtos.

Aš neverkiau žiūrėdamas, kaip motina išvyksta „Alitalia“ lėktuvu, skrendančiu tiesiai į Romos Fjumičino oro uostą. Šaltai apkabinau ją prie įėjimo į muitinės zoną, paskui žiūrėjau, kaip ji lygiai taip pat šaltai atsisveikindama pabučiuoja tėvą. Daugeliu požiūrių motinai buvau toks pat tolimas, koks artimas buvau tėvui. Iki devynerių metų vadinau ją ne mama, o Rafaela. Tėvas tame neįžiūrėjo nieko bloga, o motina niekada dėl to nepasakė nė vieno žodžio nei jam, nei man.

Tą vakarą, kai ji išskrido, mudu su tėvu pavalgėme oro uosto valgykloje – pasidalijome mėsainį ir lėkštę skrudintų bulvyčių. Jis kalbėjo mažai, spoksojo pro terminalo langus, stebėjo, kaip atskrenda ir išskrenda įvairių avialinijų lėktuvai.

– Man tikrai jos trūks, – pasakė, ir jo akys pritvinko ašarų.

– Jos nebus tik kelis mėnesius, – pasakiau.

– Aš negaliu būti vienas, – paaiškino jis. – Nesu tam sukurtas.

– Tai kodėl aš išsikraustau pas tetą Merę? Juk galiu likti su tavimi. Taip tu nebūsi vienas.

– Būk malonus, nepradėk vėl malti šūdo. Tu gyvensi ten, ir aš nebenoriu apie tai girdėti nė vieno sumauto žodžio.

Tėvas įsikišo ranką į kišenę ir išsitraukė tiek pinigų, kad užteko ir sąskaitai apmokėti, ir arbatpinigiams.

– Eime, Kumštinuk, – pasakė. – Traukiam namo. Jau vėlu.

VI

Išbuvau pas tetą kiek daugiau nei savaitę, kai tėvas atvažiavo manęs pasiimti. Man ten nepatiko ir tėvas tai žinojo. Teta Merė darė viską, ką tik galėjo, kad jausčiausi jos namuose laukiamas ir mylimas: dienos iškylos, vakariniai piknikai ir savaitgalio apsilankymai paplūdimyje. Niekas nepadėjo. Aš norėjau būti namuose. Savo rajone. Su savo tėvu. Tėvas į sesers namus atvažiavo lietingą antradienio vakarą. Mes buvom ką tik grįžę iš rungtynių, kur mano pusbrolis Džojus ir jo komanda dvi valandas žaidė nuobodų ir prastą Mažosios lygos beisbolo variantą. Vos spėjau sušveisti šokoladinių ledų kūgį, kai išvydau aprūdijusį keturių durų taksi sedaną, sustojusį prie priekinės gyvatvorės. Tėvas pro užpakalines duris išlipo su naujintėlaičiu rudu lagaminu dešinėje rankoje. Pamojo, kai pamatė, kad pro langą žiūriu į jį.

– Ei, Kumštinuk, – pašaukė. – Susidėk savo daiktus, mudu išvykstam į kelionę. Išskėtęs rankas, trokšdamas apkabinti ir pabučiuoti tėtį išbėgau ant priekinių laiptelių. Teta ir dėdė žengė man iš paskos, dėl tokio netikėto tėvo pasirodymo nustebę ne mažiau nei aš.

– Ką gi tu čia veiki? – paklausė jo teta Merė. – Ar nutiko kas nors negera?

– Nieko negera, – atsakė tėvas. – Atvažiavau pasiimti vaiko.

– Kodėl?

– Mudu išvykstam į kelionę.

– Į kokią kelionę, Marijau? – paklausė teta, jos balse draugėn buvo sumišęs smalsumas ir įtarumas.

– Į Čikagą, – atsakė tėvas. – Gavau ten darbo ir noriu pasiimti vaiką. O kaip jūs laikotės?

– Sudėsiu jo daiktus, – pasakė teta. – Tikriausiai nori išvažiuoti tuojau pat.

– Tikra teisybė, – patvirtino tėvas. – Noriu, kad į Čikagą būtume pasiruošę išvykti anksti ryte.

Mudu su tėvu sėdėjome paskutiniame priemiestinio Long Ailendo traukinio, važiuojančio į Manhataną, vagone. Valgėme sumuštinius su kepta jautiena, nepatogiai laikydami juos ant kelių. Ant palangės prie mūsų sėdynių stovėjo dvi skardinės A&W sodos vandens.

– Kaip ten jauteisi? – paklausė tėvas, nuo apatinės lūpos valydamasis garstyčias. – Ar gerai leidai laiką?

– Buvo visai nieko, – atsakiau.

– Sumauti suskiai, – nusiskundė jis. – Net nepasisiūlė parvežti mus namo.

– Kaip ilgai mes būsime Čikagoje? – paklausiau.

Tėvas sukramtė paskutinį sumuštinio kąsnį, išgėrė likusį sodos vandenį. Kurį laiką žiūrėjo pro langą, paskui vėl pasisuko į mane.

– Nebus jokios Čikagos, – pareiškė.

– Bet tu juk pasakei tetai Merei, kad mes ten vykstame.

– Nusičiurkšt, ką aš pasakiau tetai Merei, – atšovė jis. – Tai visiškai nesvarbu. Svarbu tai, ką aš sakau tau.

Tėvas pažvelgė į tai, kas liko iš mano sumuštinio su jautiena.

– Nebenori? – paklausė.

– Prašom, – atsakiau, paduodamas jam sumuštinį, – gali užbaigti.

Valgydamas tėvas kalbėjo:

– Ne Merės reikalas, ką mudu turim padaryti, supratai? – pasakė jis. – Todėl ir priskiedžiau tų nesąmonių apie Čikagą.

– O ką mudu turim padaryti?

Tėvas sulamdė popierių, į kurį buvo suvyniotas sumuštinis, ir nusviedė jį greta savęs ant sėdynės. Ištiesė rankas, pakėlė mane ir pasisodino ant kelio. Pabučiavo man į veidą ir kietai suspaudė.

– Kai išlipsime Niujorke, iš karto pasiimsime taksi ir važiuosime į policijos nuovadą, – pasakė.

– Kodėl?

– Reikės parašyti pareiškimą.

– Kokį pareiškimą?

– Pareiškimą, kad mama mus paliko, – paaiškino. – Pareiškimą, kad ji paliko šeimą.

– Bet ji juk mūsų nepaliko, – pasakiau. Mes išsiuntėme ją į Italiją aplankyti savo šeimos. Tu ją išsiuntei.

Tėvas nusviedė mane nuo savo kelio atgal ant suolo priešais. Jo veidas buvo įraudęs iš pykčio, abu kumščiai sugniaužti.

– Paklausyk manęs, mažas subingalvi, – tarė jis. – Tu pasakysi farams, kad mama tave ir mane paliko. Kad mudu maldavome ją pasilikti, bet ji neklausė. Ar supratai, ką turėsi padaryti?

Aš pravirkau ir tai tėvą supykdė dar labiau. Jis pasilenkė į priekį, sučiupo mane už skruostų ir kietai juos sugnybo.

– Paklausyk manęs, pirdžiau, – neatlyžo. – Tik pamėgink man susimauti ir, prisiekiu, iš policijos nuovados tavęs gyvo neišleisiu.

Tėvas atleido gniaužtus ir vėl atsisėdo į savo vietą. Prieš vėl pažvelgdamas į mano pusę, giliai įkvėpė kelis kartus.

Kai pažvelgė, jo akyse išvydau ašaras.

– Aš pasiilgau savo širdelės, – išlemeno. – Labai pasiilgau. Turėsi man padėti, Kumštinuk. Nežinau, ką man be jos daryti.

– Tai kodėl ją išleidai?

– Turėjau išleisti, – pasakė tėvas. – Ji norėjo pasimatyti su savo šeima, pabūti su tais krušliais. Matai, kokia ji būna, kai to neleidi, vaikšto po sumautus namus per kilometrą ištįsusia marmūze. Jos namiškiai jai daug svarbesni nei tu ar aš, be jokios abejonės. Mudu neturim jokio šanso su jais susilyginti.

Traukinys į Pensilvanijos stotį atvažiavo laiku. Mudu prasibrovėme pro vėlyvus užmiestyje gyvenančius darbininkus, tėvas vienoje

rankoje nešė naująjį lagaminą, o kitoje aptriušusį manąjį. Išėjęs į gatvę, lietui dulkiant švilptelėjo šachmatinį taksi.

Po kelių minučių mudu abu stovėjome priešais Šešioliktosios policijos nuovados seržanto rašomąjį stalą ir rašėme pareiškimą, kaltinantį motiną apleidus šeimą.

Kitą rytą tėvas pradėjo seriją grasinančių telefono skambučių motinai. Apkaltino ją jį apgaudinėjant, vagiant jo pinigus, esą ji už jo ištekėjusi tik tam, kad jos sūnus galėtų atvykti į Ameriką. Užgauliojo ją bei jos šeimą ir pareiškė puikiai žinąs, kiek meilužių motina turėjo per aštuonerius savo našlavimo metus.

– Tu – kekšė, – šaukė jis į ragelį. – Visi žino, kad aš vedžiau kekšę. Aš juos visus nudėsiu, kale. Visus tuos vyrus. Aš juos surasiu ir nudėsiu. Paskui atvyksiu ir nudėsiu tave. Ar girdi mane, kekše? Ar girdi? Atsakyk man, sukrušta kale. Atsakyk man.

Motina jam niekada nieko neatsakydavo. Išklausydavo tą tiradą ir nepratardavo nė žodžio, bijodama, jog, kad ir ką sakytų, tik dar labiau sukurstys tėvo pyktį.

„O ką aš galėjau pasakyti? – vėliau man pasakojo motina. – Kai jis paskambindavo, aš kambaryje būdavau ne viena. Ten visada būdavo mano motina, kuri nors iš seserų, kas nors. Aš nieko negalėdavau pasakyti. Nenorėjau, kad jie žinotų, kokiu pragaru virto mano gyvenimas su tavo tėvu. Prisiekiu, jeigu tuomet tu būtum buvęs su manimi, o ne likęs su juo, niekada nebūčiau grįžusi į Ameriką. Niekada."

Po dešimties dienų tėvas galiausiai nurimo ir liovėsi skambinęs motinai. Nusiminęs suprato, kad ir tie telefono skambučiai, ir pareiškimas policijai buvo bergždi mėginimai susigrąžinti žmoną.

Be to, per tas dešimt dienų tėvas nustojo dirbęs, nuolatinį darbą metė dėl to, ką suvokė kaip darbdavio pagarbos jam stoką.

– Tas nuopeza mano, kad aš – sukrušta mašina, – pasakė tėvas antrą dieną po to, kai metė darbą. – Tas pinigų išalkęs šunsnukis laiko mane šūdu. Kurio galo jis man reikalingas? Turiu pilnas kišenes pinigų, o aplinkui – pulkas vyrukų, kurie nori, kad dirbčiau jiems. Pasakiau jam, kad apsišiktų aukštielninkas su tuo savo darbu. Toks sumauta šikna.

Tądien, kai išvyko į Italiją, motina padavė man Centrinio banko Vakarų 73-iojoje gatvėje einamosios sąskaitos knygelę. Nepaisant blogų paskolų ir didelių tėvo užtrauktų skolų, ji bendroje sąskaitoje sugebėjo sutaupyti 12 200 dolerių. Permečiau tuos skaičius akimis, pamačiau savaitines trisdešimties, kartais penkiasdešimties dolerių išlaidas ir grąžinau knygelę motinai. Ji vėlei įsikišo ją į prijuostės kišenę.

– Kažin, kiek jų bus likę, kai pargrįšiu, – pasakė.

Nepraėjus nė mėnesiui nuo jos išvykimo, sąskaita buvo sumažėjusi iki nulio, o tėvas dar pasiskolino 2400 dolerių kasdienėms išlaidoms.

„Tavo tėvas buvo silpnas žmogus, – kartą man pasakė vienas jo artimas giminaitis. – Vieną silpnybę turėjo arkliams, kitą – savo giminei. Negalėjo nepaisyti nė vienos iš jų. Jie susispiesdavo aplink jį ir išrengdavo plikai, kaip kūdikį. Jei ne tie jį supę demonai, tavo tėvas dienas galėjo baigti pasiturimai. Ne kaip turtuolis. Kaip pasiturintis žmogus."

Kai tėvas ieškojo būdų susigrąžinti motiną anksčiau nei buvo suplanuota, aš ėjau per jo gimines. Maloniai praleidau savaitę su kita tėvo seserimi, Ana, bei jos šeima ir apgailėtiną savaitę – su jo jaunesniuoju broliu Albertu bei jo žmona ir vaikais.

Teta Merė nebenorėjo priimti manęs atgal, nes manė kad, daugiau ar mažiau, dėl to Čikagos fiasko esu kaltas aš. Tėvo giminės pasiimdavo mane tik savaitgaliui, ir aš dėl to nesikrimsdavau, nes pajutau, kad jie man rūpi tiek pat menkai kiek ir aš jiems.

Visa teisybė buvo ta, kad aš nekenčiau būti siuntinėjamas iš vienos vietos į kitą ir laimingiausias jaučiausi Pragaro virtuvėje. Jaučiausi saugus jos gatvėse ir man buvo gera su ten gyvenančiais žmonėmis. Jei oras per daug įkaisdavo, pasislėpdavau Šventosios Širdies bažnyčios tamsybėse, atsisėsdavau paskutinėje eilėje ir stebėdavau, kaip rajono senutės eina Kryžiaus stoteles. Jei pritrūkdavau pinigų ir norėdavau pavalgyti, Tonis, stovintis prie prekystalio Mimi picerijoje, visada man atpjaudavo picos gabalą.

Pragaro virtuvė buvo mano namai, ir mane piktino kiekvienas, kuris tik mėgino tą padėtį pakeisti. Man buvo smagu dėl to, kad gyvenau rajone, kuris turėjo savo elgesio kodeksą, taisyklių, kaip neįsileisti pašalinių, o čiabuvius padaryti saugius. Kultūringiems liberalių pažiūrų žmonėms Pragaro virtuvė niekada nebuvo rojus. Bet vaikui ji buvo fantastiškas rajonas.

Buvo likę du mėnesiai iki devintojo mano gimtadienio.

„Vaikai lakstyti lauke ir žaisti galėdavo iki vidurnakčio, jeigu jiems buvo leidžiama, – prisiminė Dikas, vyrukas iš vietos kulinarijos parduotuvės. – Mano parduotuvė dažniausiai būdavo atidaryta iki vienuoliktos vakaro, o vasarą kartais ir dar ilgiau. Niekas man netrukdė. To priežastis buvo labai paprasta. Mes laikėmės saviškių. Niekam kitam neįkyrėdavome. Ir tikėjomės, kad jie mums irgi neįkyrės. Pašalinis, įžengęs į Virtuvę, tuoj pajunta, kad visų akys įsmeigtos į jį, stebi kiekvieną jo judesį. Jis pasitraukia iš eilės ir kaipmat žengia pro duris."

Galiausiai, dvi savaitės iki pargrįžtant motinai, tėvas atsisakė tos ėjimo per gimines sistemos ir leido man visą dieną pasilikti vienam, sutiko, kad tas rajonas taptų mano aukle.

Trečiadienio ir ketvirtadienio popietėmis mes su draugais traukdavome į „Metropolio" kavinę, tokį barą su šokančiomis pusnuogėmis merginomis 48-osios gatvės ir Septintosios aveniu sankirtoje. Tvarkdarys, stovintis prie durų, mus pažinojo, jei ne vardais, tai iš veidų, ir įleisdavo vidun. Tenai galinėje salėje vibruojančioms šokėjoms taktą mušė Džinas Krupa, žmogus, kurį mūsų tėvai vadino didžiausiu bigbendo būgnininku, koks tik yra gyvenęs pasaulyje.

Mes prasiskindavome kelią per tamsų barą, užmesdavome akį į ten šokančias merginas ir susirasdavome stalelį gale, už kelių centimetrų nuo Krupos ir jo stebuklingų būgnų. Tais laikais Krupa jau nebebuvo pirmos jaunystės, jo veide ir rankose atsispindėjo piktnaudžiavimas narkotikais ir alkoholiu.

Tam tikru popietės metu visos tos užeigos šviesos pamažėle imdavo gesti. Krupa pasiimdavo šviečiančias lazdeles ir pradėdavo

mušti savo „*Sing, Sing, Sing*". Be Benio Gudmano, Tedžio Vilsono ir Lionelio Hemptono tai buvo ne taip šaunu, bet jis vis tiek dar buvo Krupa ir tai vis tiek dar buvo ypatinga.

Aš sėdėdavau ten tamsoje, žiūrėdavau, kaip Krupos lazdelės juda ore, ir įsivaizduodavau, kaip būtų buvę, jeigu būčiau jį matęs prieš dvidešimt metų, kaip mano tėvas: sausakimšoje šokių salėje, atsirišusiu kaklaraiščiu, prakaitu pasruvusia kakta, kai ta jo grojama muzika dar buvo netikėta ir nauja.

Tos šiltos popietės, su draugais iš Pragaro virtuvės praleistos pustuščiame klube su pusnuogėmis šokėjomis, iš aprasojusių stiklinių siurbčiojant gazuotą sodos vandenį su imbieru ir klausantis Džino Krupos, man buvo pačios laimingiausios vasaros akimirkos.

Likus trims dienoms iki laukiamo motinos atvykimo tėvas man pasakė, kad susitiksiu su seserimi, kurią nežinojau turįs. Tai buvo ankstų Darbo dienos šventės rytą, bute buvo tyku, tamsu, ir tėvas purtė mane iš niūraus miego.

– Ei, Kumštinuk, – pasakė, – kelkis. Turiu tau nuostabią naujieną.

Šiaip ne taip praplėšęs akis pakėliau galvą nuo pagalvės, tėvo veidą ir kūną gaubė šešėlis.

– Kas nutiko? – paklausiau.

– Turiu tau staigmeną, – pasakė jis. – Žinau, kad ji tave pradžiugins.

Aš atsisėdau lovoje, tokioje jaunuolio lovoje geležiniu pagrindu, kuri susilanksto į fotelį.

– Kokią, tėveli? – paklausiau. – Kokią staigmeną?

– Mama namo grįžta penktadienį, taip?

– Taip, – atsakiau vis dar neišsibudinęs.

– Atspėk, kas ateis į svečius sekmadienį? – paklausė jis nuo susijaudinimo užkilusiu balsu, nuraudęs. – Pietauti.

– Nežinau, tėveli.

– Pamėgink atspėti.

– Neįsivaizduoju, kas tai galėtų būti.

– Tuomet, aš tau pasakysiu, – tarė jis. – Apsilankys tavo sesuo. Apie antrą valandą. Su vyru, ir galbūt vaikais.

Aš išlipau iš lovos ir pažvelgiau jam į akis, norėdamas įsitikinti, ar tai, ką jis sako, – ne pokštas.

Šypsena jo veide bylojo, jog tai ne pokštas.

Žinojau, kad abu mano tėvai anksčiau jau buvo vedę. Motina dažnai kalbėdavo apie savo pirmąjį vyrą, smulkiai papasakojo, kaip juodu susipažino, kur gyveno, iš kurio Italijos regiono jis buvo kilęs, koks griežtas jis buvo mano broliui ir kokie laimingi jie buvo visi drauge gyvendami mažyčiame Salerno mieste.

O tėvas niekada nekalbėdavo apie savo pirmąją santuoką. Iš motinos sužinojau, kad jo žmonos vardas buvo Greisė ir kad ji mirė jauna. Nežinojau, nei kaip ji mirė, nei kaip atrodė, nei kaip mano tėvas su ja gyveno. Nežinojau, ar jis mylėjo ją labiau nei mano motiną ir ar elgėsi su ja bent kiek kitaip.

Nežinojau ir to, kad tėvas turi kitą vaiką, kol jis to nepasisakė aną Darbo dienos rytą.

Kitapus stalo priešais mane sėdėjo ir šypsojosi mano sesuo Filisė. Motina pietums patiekė rostbifą su keptomis bulvėmis ir stalą paserviravo geriausiais mūsų sidabro indais. Sesers vyras, laibas, bruzdus vyriškis, greitas juoktis ir lėtas kalbėti, sėdėjo man iš dešinės. Iš pradžių tėvas atrodė sutrikęs ir elgėsi nervingai, rankos, kai pjaustė rostbifą drebėjo, kai kalbėjo balsas buvo švelnus ir tylus. Bet valgydamas, regis, atsipalaidavo ir, kai rostbifo į lėkštes dėjo pakartotinai, vėl buvo toks kaip visada.

Kol valgėme, motina, grįžusi iš Italijos mažiau nei prieš dvi dienas, visą dėmesį buvo sutelkusi į maistą ir su niekuo nesikalbėjo.

Motina parskrido vėlų penktadienio vakarą, jos lėktuvas iš Romos vėlavo daugiau kaip tris valandas. Prie atvykstančiųjų išėjimo ji nesišypsojo ir nepamojavo ranka, pamačiusi, kaip mudu su tėvu

jai mojuojame. Mudu puolėme sveikinti jos pargrįžus. Kai ją apkabinome, buvo įsitempusi ir surūgusi ir pabučiavo mus šaltais, santūriais bučiniais.

Kelionė į Manhataną buvo tyli ir nejauki. Motina, stengdamasi atsigauti nuo blogavimo lėktuve, sėdėjo priekyje, o mudu su tėvu išsipleikėme ant užpakalinės šachmatinio taksi sėdynės, spėliodami pro šalį plentu pravažiuojančių automobilių markes ir modelius.

Motina, vos įžengusi į namus ir dar nespėjusi išpakuoti savo daiktų ir nepersirengusi, paklausė tėvo apie taupomąją knygelę.

– Turėsime tam dar marias laiko, širdele, – atsakė tėvas. – Gal išgertum puodelį arbatos prieš guldamasi?

– Aš nieko nenoriu, – pasakė motina. – Aš tik noriu pamatyti mūsų taupomąją knygelę.

– Nagi, širdele, – kalbėjo tėvas tiesdamas į motiną rankas. – Sėskis. Atsipalaiduok truputį. Juk ką tik grįžai namo.

– Taip, aš namie, – pasakė motina, nustumdama tėvo rankas. – Ir noriu pamatyti mūsų taupomąją knygelę.

– Klausyk, baik su ta sumauta taupomąja knygele, – nebeištvėrė tėvas. – Tau rūpi tik sušikti pinigai. Aš tau jų duodu pakankamai. Pakankamai, kad aprūpinčiau tave ir visą jūsų sukruštą giminę. O tau vis negana. Na, jeigu jau taip nori, kale, tai spėk – knygelėje nėra nė sudilusio skatiko. Supranti? Tavo sumautos spėlionės baigėsi.

– Tu išleidai visus pinigus?

– Taip, tu nesuklydai, – atšovė tėvas. – Aš juos išleidau visus. Tai buvo mano pinigai, ir aš išleidau viską iki paskutinio sušikto cento. Jei tau tas nepatinka, čiupk savo lagaminus ir varyk tiesiai atgal ten, iš kur grįžai. Man, šūdo garbės žodis, tavęs čionai nereikia, ir mano vaikui irgi.

Motina pranėrė pro tėvą ir žengė prie manęs.

– Aš tavimi pasitikėjau, – ėmė priekaištauti man. – Prašiau tavęs pažadėti, kad to neatsitiks. Bet tu, užuot tuo pasirūpinęs, šlaisteisi aplinkui ir smaginaisi. Tau viskas nė motais. Visai kaip tavo tėvui. Tau nusispjaut.

– Ką, tavo manymu, turėjau daryti?

– Norėjau, kad sustabdytum jį, – atsakė ji. – Todėl ir nepasiėmiau tavęs.

Tėvas čiupo motiną už peties ir pasuko į save.

– Jisai čia niekuo dėtas, kale, – išrėžė ją purtydamas. – Tie dalykai tepalieka savo vietoje, tarp mudviejų.

– Aš buvau išvykusi tik aštuonias savaites, – verkdama dejavo motina. – Tik aštuonias savaites.

– Tai ilgas laikas, širdele, – pasakė tėvas. – Sumautai ilgas laikas būti toli nuo šeimos.

– Tu liepei man išvykti.

– Aš pavargau klausytis tavo zaunijimo ir dejonių dėl namiškių, – pasakė jis. – Tu apie nieką daugiau nesugebėdavai kalbėti.

– Nebuvau tenai aštuonerius metus, – sušvokštė motina. – Norėjau dar pamatyti gyvą savo motiną.

– Tai ko dabar skundiesi? – užriaumojo tėvas. – Gavai savo suknistas atostogas. Pamatei motiną. Turėtum būti laiminga.

– Tu išleidai visus mūsų pinigus.

– Ką, po velnių, tu turi galvoj sakydama *mūsų* pinigus? – paklausė tėvas. – *Mano* pinigus, širdele. Mano. Aš juos uždirbau. Aš kiekvieną mielą dieną keliuosi trečią ryto ir einu visą sumautą dieną ant nugaros tampyti jaučių. O tu guli čia sau šiltai ir patogiai po sumautomis antklodėmis. Tu nė velnio nedarai, tik dedi pinigus ten, kur aš tau liepiu dėti.

– Kada tu praradai darbą? – paklausė motina iš lėto abiem rankom braukdama per plaukus. – Ir kodėl?

– Nė velnio aš nepraradau, – atsakė tėvas, – aš išėjau pats.

– Kokiu tikslu?

– Ei, širdele, ne tau vienai reikia atostogų, – atšovė tėvas. – Padariau pertrauką. Nepradėk iš to pūsti federalinės bylos.

Tėvas pasitraukė nuo motinos ir nužengė prie šaldytuvo. Atidarė šaldiklio viršų ir pamatė, kad jis beveik tuščias. Bakstelėjo plaštaka motinai per petį.

– Aš alkanas, – pasakė. – Duok man pinigų. Nueisime į kinų restoraną.

◆

Kitą rytą tėvai vėl barėsi, tąkart dėl Filės. Motina sėdėjo atsirėmusi į virtuvės sieną, gurkšnojo arbatą ir pro pravirą langą žiūrėjo į daugybę ištemptų virvių, sunkiai apkarstytų džiūvančiais skalbiniais.

Ji man atrodė daug senesnė, nei buvo prieš išvykdama. Tamsus įdegis nepaslėpė nerimo ir baimės, užtraukusios jos akis. Ji atrodė trapi, išsigandusi ir pavargusi. Pyko ant tėvo ir buvo nusivylusi manimi. Jai buvo sunku prabilti nepravirkus. Pažvelgiau žemyn į jos skreitą ir pamačiau, kaip dreba jos rankos, laikančios puodelį.

Tėvas, regis, motinos depresijos nepastebėjo arba ji jam visai nerūpėjo, nors pats atrodė nuoširdžiai patenkintas, kad ji pargrįžo. Jis buvo kone vaikiškai susijaudinęs, kai skubiai rengėsi dukters apsilankymui kitą dieną.

– Paskambinau Luji į centrą, – pasakė. – Jis atidės man rostbifo. Pasakė, kad sumokėti galėsiu vėliau. Po porą keptų bulvių, truputį šparaginių pupelių, salotų. Kaip manai? Mums reikia pyrago ar ko nors tokio?

Motina nuo praviro lango nepasuko nei veido, nei akių.

– Kodėl tu ją pasikvietei? – paklausė. – Kodėl dabar?

Šypsena iš tėvo veido dingo.

– Aš tuoj tau pasakysiu kodėl, – pareiškė jis. – Nes ji – mano sumautas vaikas. Štai kodėl.

Tėvas žengė prie manęs, traukdamas iš kišenės pluoštą beisbolo kortelių, ir mane apkabino.

– Be to, – pridūrė žiūrėdamas į mane. – Manau, jau metas mano vaikams susipažinti.

Pietūs buvo nejaukūs. Kalbėjo daugiausia tėvas: pasakojo, kaip praleido vasarą, apie savo darbus ir juose sumestus įvairius sandėrius. Filė įdėmiai klausėsi, linkčiojo galvą arba kiekvienos istorijos pabaigoje juokėsi.

– Nuostabu, tėveli, – pasakė. – Atrodo, kad tau iš tikrųjų puikiai sekasi.

Buvo keista, kad kažkas kitas į mano tėvą kreipiasi „tėveli". O ypač keista man buvo sėdėti priešais žmogų, tokį panašų į mano tėvą. Filė jau buvo įpusėjusi trečiąją dešimtį ir jau sukūrusi savo šeimą. Jos oda buvo glotni, veidas atviras, o šypsena užkrečianti. Balsas toks pat švelnus ir romus kaip ir manieros, plaukai kaštoniniai, o akys – tamsios kaip naktis. Nepaneigtum akivaizdaus fakto, kad mudu sieja kraujo ryšys.

Filė gyveno Brukline, panašiame į mūsiškį rajone. Ji pasakojo apie giminaičius, apie kuriuos aš niekada nebuvau girdėjęs, tačiau kurių vardai užgaudavo jautrią tėvo stygą. Man ji papasakojo, kaip susipažino su savo vyru, kurią mokyklą lankė ir kokius ledus mėgo. Ji buvo lengvai bendraujantis žmogus ir, kai pradėjome valgyti desertą, aš su ja jau jaučiausi smagiai.

Sesuo su vyru išėjo netrukus po to, kaip pavalgėme pietus. Tėvas, rodės, nuliūdo, kad tas trumpas apsilankymas baigėsi, bet, matyt, buvo patenkintas, kad viskas praėjo gerai. O motina buvo tiesiog patenkinta, kad paskutinis sunkus jos išbandymas pagaliau ėjo prie pabaigos.

Prie durų visi apsikabinome ir atsibučiavome. Tėvas ir jo duktė kaip įmanydami stengėsi nepravirkti. Abi pusės pasižadėjo lankytis vieni pas kitus dažniau, daug daugiau laiko leisti kartu, ypač per atostogas.

– Buvo labai malonu susipažinti, – pasakė man sesuo, laikydama mano ranką. – Pasistenk, kad tėvelis tave į Brukliną atvežtų, kai tik panorėsi.

– Pasistengsiu, – atsakiau.

Sesuo pasilenkė ir pabučiavo mane į abu skruostus bei kaktą.

– Mudu dažnai matysimės, – pasakė ji. – Žinau.

Pamojavau jai ranka, kai ji leidosi to daugiabučio laiptais du aukštus žemyn, tuo pradėdama keturių kvartalų kelionę iki metro stoties.

– Netrukus pasimatysime, – pasakiau. – Tikrai netrukus.

Tėvas uždarė medines mūsų buto paradines duris. Pažvelgė į mane ir nusišypsojo.

– Mielas vaikas, – pasakė vos ištardamas žodžius. – Turiu du tikrai mielus vaikus.

Ir plaštaka nusišluostė akis. Motina stovėjo prie virtuvės durų, rankoje laikė šluostę ir buvo nutaisiusi piktą miną. Kol mudu su tėvu atsisveikinome su File, motina skubiai nuo stalo nukraustė paskutinius puodelius bei lėkštes. Daugių daugiausia, ką ji galėjo išspausti iš savęs dėl Filės ir jos vyro, buvo abejingas rankos paspaudimas.

Valydamasis rankas į kelnių šonus tėvas priėjo prie motinos. Tėvui priėjus ji atsitiesė.

– Aš tave įspėjau, kale, – prabilo jis, atsistojęs vos per kelis centimetrus nuo jos veido. – Aš tave įspėjau dėl niautynių su manimi šiandieną ar neįspėjau?

– Aš padariau viską, ko tu prašei, – atsakė motina.

– Aš prašiau, kad būtum maloni, – tęsė tėvas. – O tu nebuvai maloni. Buvai kaip susikrušusi kalė.

– Aš nieko nepasakiau, – teisinosi motina. – Aš nieko nepadariau. Ko tu iš manęs nori?

Tėvas giliai įkvėpė oro ir trenkė motinai per veidą, sugniaužtas kumštis pataikė po pat dešine akim. Nuo nosies jai nuskriejo akiniai, kojos sulinko.

Tėvas, stebėdamas motiną susmunkant priešais save, smogė dar vieną smūgį, šįkart trumpesnį nei pirmasis. Kumštis pataikė tiesiai į kaktą.

Motina, nuo tų dviejų smūgių praradusi sąmonę, gulėjo ant virtuvės grindų.

– Nieko, – pasakė tėvas nueidamas. – Aš nieko iš tavęs nenoriu. Visiškai nieko, po perkūnais.

Per tuos metus, kai mes gyvenome Pragaro virtuvėje, motina patyrė nemažai bėdų dėl sveikatos. Kai man buvo ketveri, jai buvo pašalinta gimda, o kai buvau šešerių – skausmingos cistos iš pilvo ir nuo rankų. Žandikaulio operacija jai buvo atlikta, kai aš buvau septynerių, ir dar viena po metų. Visada atrodydavo, kad ji arba eina pas gydytoją, arba iš jo grįžta.

Per tuos gijimo laikotarpius mudu ir pažinome vienas kitą artimiau. Tarp mudviejų niekada nebuvo normalaus motinos ir sūnaus ryšio, būdingo normalioms šeimoms. Kad jis užsimegztų, neleido tėvas.

Daug metų aš nuo motinos laikiausi tam tikru atstu. Dėl jos priešintis nelinkusio būdo tai buvo lengva. Mudu niekada nesišnekėdavome apie mokyklą, apie mano draugus ar apie tai, kas egzistuoja pasaulyje už mūsų buto durų. Ji savo kalbos barjeru naudodamasi kaip visa aprėpiančia dingstim, niekada nesilankydavo nei Tėvų ir mokytojų sąjungos susirinkimuose, nei jokiuose kituose mokyklos renginiuose.

Ji buvo draugiška su mano pirmosios klasės mokytoja, šilta, protinga jauna vienuole seserim Džozefina Marija. Motina pavydėjo seseriai Džozefinai: ilgėjosi to ramaus, mąslaus gyvenimo, kurį toji, regis, gyveno. Motinai atrodė, kad sesuo Džozefina gyvena idealiame pasaulyje, be vyrų, be vaikų, be giminaičių iš vyro pusės naštos ir piktnaudžiavimo.

Per tą laiką, kai ji gijo po įvairių ligų ir operacijų, aš daug valandų praleisdavau su ja vienas. Tėvas tomis savaitėmis tiesiog išnykdavo, išskyrus tas kelias trumpas akimirkas vėlyvą popietę. Nebuvo telefono, kuris būtų galėjęs nutraukti mūsų pokalbį, ar televizijos, kuri būtų išblašiusi. Nebuvo ko daryti, tik kalbėtis.

Tomis valandomis motina papasakodavo man istorijų apie Iskiją, Italijos salą, kurioje ji gimė ir užaugo. Ji pasakojo apie karą ir kaip sunku buvo italams, kai šalį valdė fašistinis diktatorius. Prisiminė amerikiečių ir britų bombas, krintančias ant jos salos ir ant Salerno, miesto, kur ji gyveno su pirmuoju vyru ir kur mirė jos antras sūnus.

Tomis popietėmis ji dažnai kalbėdavo apie savo brolius ir seseris, apie peštynes ir juokus, kurių, jiems augant didelėje ir neturtingoje šeimoje, buvo daugybė. Papasakojo juokingų istorijų apie savo tėvą ir kokia narsi buvo jos motina, kai į nacių okupuotą Neapolį plaukdavo pargabenti maisto.

Aš visados sėdėdavau prie jos lovos, kartais drėgnu audeklu nušluostydavau jai kaktą. Akinius ji būdavo nusiėmusi, o tamsius

garbanotus plaukus užšukavusi atgal. Vienoje rankoje laikydavo rožinio karoliukus, kitoje – purviną lininę nosinę. Atrodydavo labai liūdna ir būdavo panašu, kad ją kankina dideli skausmai.

– Kiek tu turi brolių? – paklausiau, tuo paskatindamas ją ką nors papasakoti.

– Tris, – atsakė ji, nosinaite plekšnodama per viršutinę lūpą. – Džovanį Džuzepę, Mariją ir Džonį.

– Džonis buvo tasai, kurį įsūnijo, ar ne?

– Taip, – atsakė motina. – Senelė jį namo parsinešė, kai jam buvo vos viena diena.

– Ar jis kada nors sužinojo, kad buvo įsūnytas?

– Mes jam to niekada nesakėme, – paaiškino motina. – Jis pats tai sužinojo, kai buvo devynerių.

– Kas jam pasakė?

– Vaikai mokykloje, – paaiškino motina. – Kažkas užrašė tikrąją jo pavardę – Murano – ant lentos. Džonis grįžo namo ir paklausė senelę, ar tiesa, ką jam kalba vaikai, ar jis iš tikrųjų buvo įsūnytas. Senelė pasakė, kad tai tiesa, bet kad visai nesą svarbu, ką kalba kiti, nes jis – jos sūnus, ir tuo jau viskas pasakyta. Bet jeigu jis norįs susitikti su savo tikrąja motina, pridūrė senelė, ji padėsianti visas pastangas, kad tai įvyktų.

– Ir ką jis atsakė?

– Jis pasakė žiūrįs į savo tikrąją motiną.

Įpyliau jai stiprios „Lipton" arbatos, užplikęs airiškai – su pienu ir cukrumi. Motina dusyk šliurbtelėjo ir aukščiau pasikėlė pagalvę. Paskui pastatė puodelį ir kurį laiką tylėdama žiūrėjo į mane, jos riešai ir rankos nuo neseniai darytos operacijos vis dar buvo nusėti mėlynių.

– Jis turėjo auksines rankas, – paaiškino ji, kai vėl pradėjo pasakoti apie savo brolį. – Galėjo sumeistrauti bet ką: stalą, spintelę, automobilio variklį. Turėjo įgimtą talentą. Sakydavo senelei, kad kada nors pastatys jai didžiulį namą ant didžiausio Iskijos kalno.

Senelė erzindavo jį sakydama:

– Kodėl turėčiau norėti gyventi ant kalno? Aš juk bijau aukščio.

Džonis nusijuokdavo ir sakydavo, kad pastatys jai namą be langų, tad ji ir nežinos, kaip aukštai gyvenanti. Džonis iš tikrųjų mylėjo mano mamą, bet artimiausias jam buvo tavo senelis. Vienas dėl kito jie kraustėsi iš proto. Vienintelis kartas, kai mačiau tėvą verkiant, buvo tądien, kai Džonis išėjo į karą.

Mano dėdė Džonis tarnauti buvo paskirtas į Italijos povandeninį laivą, dirbo mechanizmų skyriuje. Jam buvo vos dvidešimt, plaukai buvo tankūs, tamsūs, akys – alyvuogių spalvos ir labai gražus veidas.

– Jis mums rašydavo kas savaitę, – pasakojo pravirkusi motina. – Rašė, kaip visų mūsų pasiilgo ir kaip netrukus pargrįš. Paskutinis laiškas atėjo tądien, kai gavome žinią apie jo mirtį.

Tą italų povandeninį laivą už penkių šimtų kilometrų nuo Adrijos jūros pakrantės sunaikino britų naikintuvas. Atlikęs savo žvalgybinę misiją laivas plaukė į šiaurę, į uostą. Pirmas britų giluminis užtaisas sprogo arčiau nei už 45 metrų nuo to povandeninio laivo priekio. Paskui nukrito antras ir trečias, ir į laivą ėmė skverbtis vanduo. Ketvirtas užtaisas susprogdino variklį. Penktas ir šeštas laivą suskaldė į šipulius ir užmušė visus, buvusius jo viduje.

Britų naikintuvo kareiviai juokėsi ir švilpė, žiūrėdami, kaip į jūros paviršių kyla to mirtino sprogimo sukelti burbulai ir putos. Pergalingai kaukė sirenos, laiminga įgula traukė džiaugsmo dainas, garsiai aidėjusias tą tylią naktį.

– Į mūsų duris pasibeldė du uniformuoti vyrai, – pasakojo motina. – Mes pietavome. Senelis buvo ką tik į taurę įsipylęs raudonojo vyno. Visi žinojome, ką tai reiškia. Senelis palaikė laišką rankoje, suglamžė jį, išėjo laukan ir patraukė žvejų valčių link. Senelė paėmė sulankstytą vėliavą, kurią jai padavė tie vyrai, ir nuėjo į savo miegamąjį. Abu vyriškiai nulenkė galvas ir išėjo. Džonio jau nebebuvo tarp gyvųjų. Štai toks paprastas yra gyvenimas ir mirtis, kai esi vargšas ir siunti sūnus kautis į karus, apie kuriuos nieko nenutuoki.

Motina nusišluostė ašaras ir dar gurkštelėjo arbatos.

– Po tos dienos senelis taip ir nebeatsigavo. Kaip ir niekas iš mūsų. O ir kaip tai įmanoma?

Motina pažvelgė į mane ir ranka perbraukė man per skruostą.

– Būk geras, – paprašė, – paduok man užrašų knygelę. Ji turėtų būti ant virtuvės stalo.

Į kambarį grįžau nešinas juoda rankine aptrintais kampais ir padaviau ją motinai. Ji atidarė ją, pasikniausė kelias minutes, kol rado ko ieškojusi. Tai buvo sena plastiku aptraukta nuotrauka, kitoje jos pusėje buvo užrašyta trumpa itališka malda.

Motina atsisėdo lovoje ir padavė man tą nuotrauką. Ji buvo mano dėdės Džono.

– Imk, – tarė ji. – Turėk ją. Tu pernelyg daug laiko praleidi su tėvu, jo draugais ir jo namiškiais, kad žinotum tiesą. Šitai gal tau padės.

– Ką man padės? – paklausiau.

Motina laikė puodelį rankoje ir pirmą kartą per visą dieną nusišypsojo.

– Padės suprasti, kaip atrodo garbingas vyras, – paaiškino. – Nes čia tu tokių nematai.

Tėvas viename darbe niekada neišbūdavo ilgiau kaip dvejus metus. Jis nuolat skolindavosi pinigų – arba iš pinigų skolinimo ryklių, arba iš tokios pat lupikiškos Namų ūkio finansų korporacijos. Pinigų reikėjo apmokėti lošimo skoloms arba pirkti buitiniams prietaisams, kurie būdavo kyšis korumpuotiems profsąjungų pareigūnams, užtikrinsiantiems tėvui kitą darbą.

– Norint uždirbti pinigų, reikia turėti pinigų, – sakydavo jis man. – Tavo motina šito nesupranta. Todėl ji niekad nieko ir neturi. Todėl ji visada bus vargšė.

Tėvas buvo ekstravagantiškas žmogus, žmonių palankumą troško nusipirkti didžiuliais mėsos, žuvies ar paukštienos paketais, už kuriuos dažniausiai būdavo sumokėta ką tik pasiskolintais pinigais. Jis padėdavo tą maistą išpakuoti, pabrėždamas, kaip brangiai

kainavo kiekvienas daiktas, užsigaudavo, jei kas pasisiūlydavo prisidėti prie tų išlaidų.

„Žmonėms niekada nereikėdavo nieko jo prašyti, – pasakojo motina. – Jis visada tai padarydavo pats. Jis mėgdavo pasirodyti, pagirti save ir savo nudirbtą darbą. Niekada nevaidindavo, kad sumokėjo už tą maistą. Visada elgdavosi taip, lyg būtų atidavęs savo. Visi, kuriems jis dalydavo maistą, tiesą žinojo. Jiems tai buvo nė motais. Kol gaudavo jį už dyką, jiems buvo nė motais.

Lygiai taip pat buvo ir su pinigais. Jei tėvas jų turėdavo, duodavo kitiems. Jei neturėdavo ko duoti, pasiskolindavo. Niekas taip neišnaudojo tos tėvo ydos kaip jo giminė. Kad ir ko jiems būtų pristigtę, pinigų ar maisto, mūsų durys buvo pirmos, į kurias jie pasibelsdavo."

„Jie naudodavosi mumis kaip banku, – pasakojo motina. – Mes vertėmės taip pat sunkiai kaip ir jie, bet jiems tai buvo nesvarbu. Jie pažinojo tavo tėvą. Žinojo, kad jis dėl jų padarys bet ką, ypač jei to paprašys jo motina. Tavo tėvas būtų galėjęs ir užmušti, jeigu tik jo giminė būtų to paprašiusi."

Tos vienpusės paskolos ir mėsos paketai, iškeliaujantys iš mūsų buto, trumpam liovėsi 1964 metų lapkričio 14-ąją, mirus tėvo motinai. Ji mirė nuo stipraus insulto, išprovokuoto per didelio kraujospūdžio ir pernelyg nesantūrios dietos.

Laidotuvės buvo ilgos – ištęstas trijų dienų reikalas, paženklintas isterišku sielvartingu tėvo ir jo brolių bei seserų raudojimu. Per budynes verkė visi, išskyrus mano motiną ir dėdę Denį. Nepaisant nusistovėjusios šeimyninės nesantaikos, motina ir tas dėdė vienas kitą gerbė.

„Jie apgaule atviliojo tavo motiną čionai atvykti ir ištekėti už tavo tėvo, – kartą pasakė jis man. – Ji neturėjo žalio supratimo, į kokią šeimą atiteka. O kas būtų supratęs? Jie ją užpuolė kaip maitvanagiai ir suėdė po gabalėlį."

„Kad ir ką tavo dėdė darydavo, kad ir į kokias suktybes įsiveldavo, jis tai darydavo vardan savo žmonos ir vaikų, – pasakojo man

motina. – O tavo tėvas buvo jo priešingybė. Mums jo suktybės niekad nebuvo naudingos. Jos padėdavo tik kitiems. Kartais jis duodavo pinigų ir beveik nepažįstamiems žmonėms."

Per budynes tėvas atkakliai pareikalavo leisti jam sumokėti už motinos paminklinį akmenį, paprašė seserų, kad jos atliktų visus tam reikalingus formalumus, ir pažadėjo, kad rytoj ateis su pinigais.

VII

– Mes jų neturime, – pasakė motina.

– Tai gauk jų, – atšovė tėvas. – Aš seseriai pažadėjau atiduoti juos šiandien.

– Iš kur? – paklausė motina. – Iš kur aš gausiu šitiek pinigų? Mes jau prisiskolinome iš visų, iš ko tik galime pasiskolinti, nebeliko nė vieno, į ką galėčiau kreiptis. Tokių kvailių nebėra.

– Klausyk, aš pažadėjau seseriai šiandien atnešti pinigus, – pasakė tėvas. – Ir atiduosiu jai tuos sumautus grašius šiandien. Supratai?

– Kodėl būtent tu turi nupirkti tą paminklą? – paklausė motina. – Kodėl tu? Kodėl ne kuris nors iš tavo brolių? Ar seserų? Ar jūs visi kartu? Ne, ne, tai privalai būti tu. Visada tu. Ponas Didelis šulas tuščiomis kišenėmis. Tavo kišenėje nėra nė dviejų skatikų, bet tu turi tris šimtus dolerių paminklui. Jie žino, tavo giminė žino, kad tu neturi pinigų. Bet jiems tai nė motais. Kad tik jiems nereikėtų mokėti.

– Jis mano motinai, kale, – atšovė tėvas. – Aš tai darau dėl savo motinos.

– Būk toks kaip visi kiti, – nesiliovė motina. – Nesirūpink dėl savo motinos. Pasirūpink savimi. Savo paties šeima. Tu perki paminklinį akmenį, o tavo seserys tau už nugaros sutvarkė motinos paliktus pinigus.

– Nėra jokių paliktų pinigų, – pasakė tėvas. – Patikėk manimi, jeigu jų būtų, aš žinočiau.

– Pamatysi, – neatlyžo motina. – Palauk kelis mėnesius. Tada pamatysi, kaip visi ims stotis ant kojų. O tu tuo tarpu vis dar suki galvą, kaip sugrąžinti skolas šeilokams.

Tėvas atsistojo, tada nustūmė kėdę nuo virtuvės stalo iki tolimiausios sienos.

– Baik laidyti liežuvį, – pasakė. – Tuos rūpesčius palik man. Tu tik privalai sugalvoti, iš ko man pasiskolinti tuos tris šimtus dolerių.

Tėvas pasilenkė, čiupo iš nugaros motiną už plaukų ir trūktelėjo.

– Jeigu nesugalvosi, aš grįšiu ir tave nudėsiu. Prisiekiu Dievu, nudėsiu tave, po perkūnais.

Parklupdė motiną ant kelių ir triskart trenkė jos galvą į porcelianinės kriauklės apačią. Leido susmukti jai ant grindų, stovėjo virš jos pakėlęs kumščius.

– O dabar liaukis pliauškusi nesąmones, – nenustygo. – Laikas bėga. Eik surask pinigų. Turi atnešti juos dabar pat.

Po valandos motina grįžo su trimis šimtais dolerių, pasiskolintų iš už kelių namų gyvenančios kaimynės. Tėvas visą tą laiką pirmyn ir atgal žingsniavo po kambarį, keikė motiną ir gyvenimą, kurį buvo priverstas gyventi su ja.

– Kiekvienąsyk, kai paprašau tos kalės ką nors man padaryti, ji pradeda su manim ginčytis, – aiškino tėvas. – Kiekvieną sumautą kartą. Man jau gana to mėšlo. Patikėk, jo per visą gyvenimą patyriau per akis.

Motina įkišo grandinę į durų velkę, pasisuko į tėvą ir padavė jam pinigus, pluošteliais suvyniotus po dešimt ir dvidešimt.

– Privalau juos grąžinti kitos savaitės pabaigoj, – pasakė motina visiškai abejingu balsu.

– Gausi tada, kai gausi, – atšovė tėvas, lankstydamas traškius banknotus ir kišdamasis juos į priekinę kelnių kišenę.

– Aš daviau žodį, – paaiškino motina. – Jiems jų reikės savaitės pabaigoj. Tai svarbu.

– Man nusišikt ant tavo žodžio, – atšovė tėvas. – Kas tau juos paskolino? Kam, po perkūnais, taip skubu atsiimti iš manęs pinigus? Ką? Pasakyk man. Kam?

– Nesvarbu, – atsakė motina. – Tik grąžink juos.

– Nesvarbu, – užkibo tėvas. – Aš pats nuspręsiu, svarbu tai ar nesvarbu. Kas tau juos davė? Ką, kale? Kas? Vienas iš tavo meilužių?

Motina nusisuko nuo tėvo ir žengė į svetainę.

– Neatsuk man nugaros, sušikta kale, – niekaip neatlyžo tėvas. – Niekada neatsuk man nugaros.

Čiupo motiną už kaklo ir grąžino į virtuvę. Kai ji smuko pro jį, spyrė jai į pilvą ir partrenkė ant grindų.

– Ką tu padarei, kad gautum tuos pinigus? – paklausė delnais laikydamas jos veidą. – Kieno kotą čiulpei? Pasakyk man, bjaurybe, kol tavęs nenudėjau.

Aš stovėjau atsikolęs į virtuvės sieną ir negalėjau pajudėti.

– Tėveli, liaukis, prašau, – tesugebėjau išlementi.

Apstulbintas mano balso tėvas pakėlė galvą.

– Nesikišk, po velnių, – paliepė. – Kol aš visų jūsų neištrankiau šituose sušiktuose namuose.

Tėvas pakėlė vieną medinę kėdę ir ėmė ją daužyti į gėlėtu linoleumu išklotas grindis, daužė nesustodamas, kol jo rankoje paliko styroti viena koja. Tada pasisuko į motiną ir ėmė ją kulti tos kojos galu.

– Išmokysiu tave, kaip elgtis, sukrušta pinda, – kartojo, tvatydamas motinai per galvą, pečius ir nugarą. Vienas kirtis perrėžė jai odą po dešine ausim, jai ant suknelės čiurkšlėmis ėmė tekėti kraujas.

– Tėveli, nemušk, – meldžiau. – Prašau, nemušk.

Tėvas pažvelgė į mane, jo veidas nuraudo iš įsiūčio. Akys buvo išsprogusios, o gyslos ant smilkinių atrodė išpampusios nuo kraujo. Dešinė jo ranka, delne tvirtai laikanti kėdės koją, buvo aukštai iškilusi jam virš galvos, pasirengusi žiebti dar vieną smūgį.

– Ką aš tau pasakiau? – paklausė manęs tėvas. – Ar neliepiau tau nesikišti? Ar neliepiau tau, pirdžiuk?

– Tu ją užmuši, – tariau.

– O kas tau darbo, jei ir užmušiu? – atsikirto traukdamasis nuo motinos ir žengdamas prie manęs. – Ar jau tapai kietuoliu? Ruošiesi mane sutvarkyti? Ką gi, pažiūrėkim, pirdžiau. Pažiūrėkim.

Tėvas užsimojo į mane kėdės koja, viršugalviu pajutau to mosto jėgą. Paskui jis sviedė tą koją šalin ir kaire ranka čiupo man už marškinių. Iš arti smogė du smūgius dešiniu kumščiu man į krūtinę ir aukštielninką partrenkė ant žemės. Spyris į krūtinę išdaužė man iš plaučių visą orą.

Paskui jis stypino po kambarį, vis dar įdūkęs, kietai sugniaužęs kumščius. Nuspyrė sau po kojų pasitaikiusią virtuvės kėdę ir pašėlusiai trenkė kumščiu į laukujes duris. Motina gulėjo už kokių trijų metrų nuo manęs ir vaitojo iš skausmo. Aš laikiau prie krūtinės prispaudęs abi rankas ir meldžiausi, kad viskas kuo greičiau baigtųsi.

Tėvas nuėjo į galinį kambarį ir po kelių minučių grįžo apsivilkęs iki pat viršaus užtraukta vėjastriuke, užsivožęs priekyje užriestą skrybėlę. Žengė tiesiai prie kniūbsčio motinos kūno, juodais batų galiukais užmynė ant suknelės. Nudelbė akis į ją, paskui pakėlė į mane.

– Budynės prasideda po dviejų valandų, – pareiškė. – Verčiau jau abudu tenai būkite, jei norite išnešti sveiką kailį.

Paskui, susikišęs rankas į striukės kišenes, ilgai žiūrėjo į motiną. Giliai įkvėpė, kvailai išsišiepė ir nusispjovė ant jos.

– Kalė, – pasakė veikiau pats sau nei kam kitam. – Net krušti netikusi kalė.

Trenkė laukujes duris, patraukė metrõ link ir visą naktį praleido melsdamasis prie atviro motinos karsto.

Tos tėvo žarstomos pylos protrūkiai dar padažnėjo iškart po jo motinos mirties. Atrodė, kad jis niekaip neišbrenda iš įsiūčio būsenos, sakytum kažkas iš jo buvo neteisingai atimta. Jis visada buvo greitas smogti, nedaug reikėjo, kad jo degiklis užsipliekstų, dažnai pritvodavo motiną vien už tai, kad ši pervirė makaronus. Dabar tie trankymaisi tik dar labiau suintensyvėjo, per tą savaitę tapo žiauresni.

Jis į motinos ranką sudaužė vandens butelį, nuvežė ją į ligoninę ir ranką susiuvusiam rezidentui pasakė, kad tai nutiko jai plaunant indus. Kitą kartą skubinai vežė motiną į greitosios pagalbos ligoninę, nes buvo įskilę ir sulaužyti du apatiniais šonkauliai; paaiškino, kad tai nutiko jai nukritus nuo laiptų. Dar kitą kartą motinai reikėjo keturiais dygsniais susiūti žaizdą ant pakaušio, ir tėvas paaiškino, kad ji tapo akmens, kurį prabėgdamas sviedė paauglys, auka.

Motina buvo ne vienintelė auka. Kai man sukako aštuoneri, aš jau buvau susiūtas trisdešimt penkiais dygsniais, didesnę pusę jų gavau per tėvo kumščių malonę.

Vieną vakarą, dabar jau visiškai nebepamenu kodėl, tėvas vijosi mane Pragaro virtuvės gatvėmis. Mačiau, kad jis artėja, ir kiek įkabindamas pasileidau Spaudos vidurinės mokyklos Vakarų 49-ojoje gatvėje link. Stengiausi pribėgti kampą šviesoforo šviesai dar nespėjus pasikeisti į raudoną. Atsisukau pažvelgti, ar tėvas vis dar mane vejasi, ir visu greičiu įlėkiau į kintamo automobilių statymo ant šaligatvių ženklą – griuvau be sąmonės.

Tėvas matė, kaip išsitiesiau, ir paliko mane gulėti iš veido ir iš burnos srūvant kraujui.

Netoliese gyvenanti moteris padėjo man atsistoti ir nuvežė į Šv. Klaros ligoninę. Ten atsipeikėjęs išvydau pagyvenusią vienuolę, valančią man žaizdas. Po teisybei, ją išvydus man nepalengvėjo: gailėjausi, kad likau gyvas ir kad nesibaigiančių manęs tvatijimų kankynė nepriėjo prie pabaigos.

Tėvo elgesys visiškai atitiko Pragaro virtuvės normas. Čia gyveno fiziškai stiprūs vyrai ir paklusnios jų žmonos bei vaikai. Smurto aktai buvo tokie pat atviri ir įprasti kaip sekmadienio popietės pasivaikščiojimai ką tik nupjautomis vejomis prie De Vito Klintono parko.

Visi mano draugai nuolat kentėjo nuo tėvų kumščių ir nė vienas jų nesiskundė. Vieninteliai vaikai, kuriems pavykdavo išvengti rykštės, buvo tie, kurių tėvai sėdėjo kalėjime. Nesuskaičiuojamais vasarų vakarais, kai daugiabučių langai būdavo plačiai atlapoti, buvo aiškiai girdėti pliaukšėjimai ir riksmai tėvui mušant sūnų ar vyrui talžant žmoną.

Kitais vakarais, kai įtampą pakeisdavo aistros protrūkiai, būdavo girdėti, kaip vaikai juokiasi ir krizena, o poros mylisi, kartais tai netgi būdavo matyti.

Daugumai mano pažįstamų tėvų policijoje seniai buvo užvestos bylos ir įvykus vienam arba kitam nusikaltimui, juos ten nuolat vilkdavo ir kvosdavo. Beveik visi jie lošė ir atvirai apgaudinėjo žmonas. Dauguma buvo įsiskolinę pinigų skolinimo rykliams. Tai paprasčiausiai buvo vienintelis jiems žinomas gyvenimo būdas.

Šiuo požiūriu mano tėvas nė kiek nesiskyrė nuo bet kurio kito vyro kaimynystėje, ir tai, ko jis iš manęs tikėjosi, atrodė daugiau nei natūralu.

Kai man sukako devyneri, tėvas pasakė, kad man leidžiama duoti grąžos bet kokiam skriaudikui, dėti jam atgal visada, kai tik jis man vožtels.

– Dabar tu jau vyras, – pasakė jis. – Tad pradėk ir kautis kaip vyras. Aš trenkiu tau. Tu trenki man. Nėra nieko paprasčiau.

Aš augau pasiryžęs sumušti tėvą. Pradėjau kasdien lankyti bokso pamokas Policijos atletų lygos salėje kitapus gatvės ir popietės valandas praleisdavau smūgiuodamas į ritinį, treniravausi su kriauše ir stengiausi ištobulinti visus savo gebėjimus boksuotis. Nuo manęs akių nenuleisdavo sena tos salės žiurkė pavarde Vitis, žodžiu vis padrąsindamas tarp dviejų „Camels" be filtro truktelėjimų.

– Kai trenki kumščiu, įsitikink, kad trinktelėjai skaudžiai, – pasakė jis. – Nėra prasmės vargintis, jeigu ko nors nesužaloji.

– Aš stengiuosi, Viti, – atsakiau. – Stengiuosi kaip įmanydamas.

– Nežinau, ar tų pastangų pakanka, – atsakė jis. – Čia viskas priklauso nuo susiklosčiusių aplinkybių, supranti.

– Nuo ko?

– Nuo to, kas tavo priešininkas, – paaiškino jis. – Nuo to, ką ketini nusodinti.

Aš dar kartą trenkiau dešine ranka į ritinį, tai buvo toks stiprus smūgis virš galvos, kad pajutau jį atsidavus mentėse. Apsikabinau ritinį ir pakėliau akis į Vitį.

– Savo tėvą, – ištariau. – Ketinu nusodinti savo tėvą.

Dvi popietes per savaitę, pirmadieniais ir ketvirtadieniais, metro važiuodavau į centrą – į 14-osios gatvės sporto salę pažiūrėti, kaip treniruojasi profesionalūs boksininkai. Sėdėdavau ant medinės taburetės priešais centrinį ringą ir stebėdavau, kaip vyrai, kuriems buvo mokama už tai, kad kautųsi, traukdavosi nuo priešininko, kaip puldavo anam atsidengus, o svarbiausia – kaip atremdavo stiprius į juos nukreiptus smūgius. Stebėjau ir mokiausi, pasiryžęs tėvui nebepasiduoti.

Visa tai buvo tuščias laiko gaišimas.

Savaitę po pirmos mano bokso pamokos mudu abu su motina, kiekvienas atskirai naktį praleidome Šv. Klaros ligoninėje, atskirose palatose, skirtinguose aukštuose, kentėdami nuo žaizdų, kuriomis mus apdovanojo tėvas.

Kairė mano akis sutino taip, kad nebeatsimerkė, apatinė lūpa buvo perskelta ir pabrinkusi, o visa kairė krūtinės pusė nusėta mėlynių. Sėdėjau ligoninės lovoje, sau iš kairės pasidėjęs padėklą su atlikusiu maistu, ir įsiklausydamas į įprastus miesto garsus spoksojau pro pusiau atvertą langą.

Galva buvo atremta į sukruvintą pagalvę, upeliais veidu tekėjo ašaros. Man buvo sunku ryti ar normaliai kvėpuoti. Pykau ir jaučiausi bejėgis, kupinas dar niekada nepatirto siuto – aš nė nenutuokiau, kad jis manyje egzistuoja.

Dešinėje rankoje laikiau kelias atplaišėles siūlo, kurias išsitraukiau iš pakaušio, mažyčiai mano krumpliai buvo išruožuoti kraujo.

Mokinys buvau prastas, tingėjau ruošti pamokas ir daryti visokias užduotis. Dariau viską ką įmanydamas, kad nuo tėvo paslėpčiau prastus pažymius ir prastą užduočių atlikimo įvertinimą. Maldavau visų savo mokytojų, kad nesakytų to tėvui, ir broliai krikščionys, dirbę Šventojoje Širdyje, buvo gana pakantūs ir mano padėtį suprato.

– Bet juk galiausiai jis sužinos, – pasakė vienas mano mokytojų. – Supras, kad čia kažkas vyksta. Neapgaudinėk jo. Tau tik tai ir belieka.

– Jūs nesuprantate, – aiškinau. – Jis iš tikrųjų nori, kad aš gerai mokyčiausi.

– Tada kas čia blogo? – nustebo mokytojas.

– Nieko blogo, – atsakiau. – Tik aš nesimokau taip gerai, kaip jis nori, ir negaliu leisti, kad jis tai sužinotų.

– Kodėl? – paklausė mokytojas. – Kodėl negali tiesiai šviesiai jam pasakyti? Pasakyti tiesos.

– Aš nenoriu, kad jis nusiviltų, – paaiškinau. – Tai jį įskaudins, o aš nenoriu jo skaudinti.

Tėvas įžengė pro duris, skrybėlę ir švarką nusviedė ant kėdės, o mano pažymių knygelę – ant virtuvės stalo. Atsisegė kelnių diržą, ištraukė jį, trūktelėjęs ranka, ir padėjo ant stalo greta pažymių knygelės. Nusiėmė laikrodį ir įsikišo jį į marškinių kišenę.

– Įpilk man stiklą šalto selterio, – paliepė motinai. – Ir, būk gera, pridėk daug ledo.

Stebėjau, kaip motina skubiai nubidzena į virtuvę ir netrukus grįžta nešina sklidina didžiule stikline. Paduoda ją tėvui, tas nugeria pusę jos turinio, keturiais dešinės rankos pirštais nusišluosto lūpas ir vėl pastato stiklinę ant stalo.

– Kodėl tu nepalieki mudviejų vienų? – kreipėsi jis į motiną. – Eik pasivaikščioti. Aplankyk kokią nors draugę. Daryk bet ką, po velnių, ką tiktai nori, tik išeik.

– Marijau, prašau, – prabilo motina. – Jis dar mažas berniukas.

– Dink iš čia, – paliepė tėvas. – Tuojau pat.

Paskui pažvelgė į mane, prie stalo krašto stovintį poza „ramiai“. Jo akys dėbtelėjo į pažymių knygelę.

– Man nereikia tau aiškinti, kokie prasti tavo pažymiai, ar ne? – paklausė įtemptu, bet suvaldytu balsu.

– Ne, – atsakiau. – Aš žinau.

– Tavo mokytojas sako, jeigu taip bus ir toliau, jis negalės perkelti tavęs į aukštesnę klasę, – išbubnijo tėvas. – Ar šito tu nori?

– Ne.

Tėvas patraukė kėdę atgal, atsisėdo ant jos ir pasisiekė stiklinės selterio.

– Eikš čionai, – pasakė baigdamas gerti. – Stokis greta manęs.

Aš nekrustelėjau, išsigandęs to, ką tėvas gali padaryti.

– Eikš čionai, pasakiau. Greta manęs.

Tebestovėjau kur stovėjęs.

– Ką? Bijai? – nesiliovė tėvas. – Manai, iškrėsiu tau šūdą iš šiknos? Jei būčiau to norėjęs, būčiau jau padaręs.

Priglaudęs rankas prie šonų prisiartinau prie jo ir atsistojau nedideliu atstu.

– Tu bijai gauti pylos, – pradėjo tėvas. – Bet nebijai pasilikti antrus metus toje pačioje klasėje. Kodėl taip?

Tėvas nutilo žinodamas, kad neturėsiu ką atsakyti. Linktelėjo į priekį ir prisitraukė mane viena ranka.

– Kodėl? Tu nori būti toks kaip aš? – paklausė. – Ar šito tu nori? Jei nori šito, sakyk iš karto. Sutaupykim visiems marias laiko, po perkūnais. Būti tokiam kaip aš – lengviausias dalykas pasaulyje. Bet aš tikėjausi, kad mano sūnus iš gyvenimo norės gauti daugiau negu valkatos profesiją.

– Tu – ne valkata, – pasakiau.

– Aš – ne valkata? – perklausė jis. – Tai kaip tu šitai vadini? Pusę laiko aš slampinėju be darbo. Man visad stinga pinigų. Aš visiems skolingas. Nėra pažįstamo žmogaus, kuriam nebūčiau skolingas pinigų. Aš neturiu draugų, neturiu atostogų, ir mano paties žmona tikriausiai geidžia mano mirties. Tau tai atrodo gerai? Ar taip?

– Ne, – atsakiau.

– Tu neabejoji, kad tai negerai, – patvirtino jis. – Bet kaip tik taip tu ir atrodysi, jeigu nesusiimsi. Ar supranti?

– Taip, – atsakiau.

– Tu privalai gerai mokytis, vaikeli, – aiškino tėvas. – Ir ne tik dėl manęs. Ant manęs galima nusispjaut. Aš šūdo vertas. Dėl savęs. Visų svarbiausia. Tai, ką nuveiksi savo labui dabar, – su kaupu atsilieps paskui.

Priėjau arčiau tėvo, stengdamasis sulaikyti ašaras – kai jis kalbėjo, ko gero, pirmą kartą suvokiau, kaip jam svarbu, kad man klotųsi kuo geriausiai.

Tėvas ištiesė rankas, apkabino mane ir pabučiavo. Pakėlė ir pasisodino ant kelio.

– Mano reikalai jau ritasi pakalnėn, Kumštinuk, – pasakė jis. – Tu – mano paskutinis šansas. Nemanyk, kad nežinau, ką žmonės kalba man už nugaros. Žinau. Patikėk manim, žinau. Ir žinai ką? Jie teisūs. Aš ir esu visa tai, ką jie apie mane kalba. Bet man nusičiurkšt, nes aš turiu tave, ir tu padarysi taip, kad aš tavimi didžiuosiuos. O juos paliksi srėbti šūdo. Teisingai kalbu?

– Taip, tėveli, – atsakiau.

– Gerai, – tarė tėvas. – Užsikalbėjau. Duok man rašiklį, būk geras, ir aš pasirašysiu šitą sumautą pažymių knygelę.

Nušokau nuo jo kelio ir virtuvės spintelės stalčiuje ėmiau ieškoti rašiklio.

– Luktelk sekundę, – vėl prabilo tėvas, suėmęs mane už alkūnės. – Pamiršau pasakyti dar vieną dalyką.

– Ką?

– Kad daugiau niekada neparneštum namo tokios pažymių knygelės, – pasakė. – Jei parneši, užmiršk namus, nes aš tave užmušiu savo paties rankomis. Ar mudu suprantame vienas kitą?

– Taip, tėveli, – atsakiau. – Daugiau tai niekada nepasikartos, prisiekiu.

– Malonu girdėti, – pasakė tėvas. – O dabar duokš man ją pasirašyti ir eisim susirasim mamą. Tikriausiai parke mala liežuviu su savo draugelėmis.

Po mėnesio, priėmęs vieną abiem mano tėvams patikusį pasiūlymą, tapau mišių patarnautoju Šventosios Širdies bažnyčioje.

Padedamas motinos kasdien mokiausi lotynų kalbos, ji nuolat skatino mane tą dayti. Viską išmokau apie septynis sakramentus, kaip deramai suteikti bažnytinį palaiminimą, su smulkmenomis perskaičiau apie visas nuodėmės formas – prigimtinę ir kitas.

Mėgau tą laiką po pamokų, kai mokiausi patarnauti mišioms ramioje tuščios bažnyčios tamsoje. Tas bažnytinis ritualas, veikęs kaip išsigelbėjimo nuo tvirkinančios beprotybės, egzistavusios gatvėse ir butuose anapus bažnyčios durų, vožtuvas, mane be galo guodė.

Antrą to mėnesio sekmadienį, dvi savaitės prieš Kalėdas, buvau paskirtas patarnauti savo pirmosioms mišioms, penktos valandos, paskutinėms įtemptos dienos mišioms. Nepasivarginau pasakyti apie tai tėvams, manydamas, kad per jas bus geriau būti vienam, be žiūrovų. Po teisybei, į jas atėjo labai mažai žmonių, daugiausia įtartini tipai, viena kita šeimyna, pramiegojusi vidurdienio mišias. Todėl nebuvo baisu suklysti ir likti pastebėtam.

Klūpojau, susidėjęs rankas maldai, jau atitarnavęs pusę mišių, besirengiąs skambinti varpeliais, kad būtų paruošta ostija ir vynas, kai atsigręžiau ir išvydau tėvą, sėdintį paskutinėje eilėje, iki pat kaklo susisagsčiusį juodus marškinius, rankas nuleidusį ant klaupto priešais. Be tėvo, trijų italų jūreivių, susispietusių trečioje eilėje, ir pagyvenusios poros, kuri meldėsi ir degė žvakes prie Švenčiausiosios Mergelės statulos, bažnyčioje daugiau nebuvo nieko.

Atsistojau, padėjau kunigui į didžiulę taurę įsipilti vandens ir vyno, o tada išgirdau atsidarant, paskui tyliai užsidarant vienas iš galinių bažnyčios durų. Pažiūrėjau ton pusėn ir atpažinau ten stovinčią kaimynę: ji žvelgė į altorių ir šlakstėsi šventu vandeniu iš fontano.

Paskui perėjo vidurine nava, aukštakulnių jos batelių kaukšėjimas atsiliepė garsiu aidu. Vilkėjo tamsiu vilnoniu paltu, mūvėjo baltomis pirštinėmis, galvą buvo apsimuturiavusi baltu rankomis megztu šaliku. Jos plaukai buvo raudoni it liepsna, ant nosies – didžiuliai saulės akiniai. Ji iš lėto nuslinko iki to ilgo klaupto vidurio, atsiklaupė ir susidėjo rankas maldai.

Tėvas ją pamatė tą pačią akimirką kaip ir aš. Jis palenkė į priekį galvą ir stebėjo, kaip ji žingsniuoja nava. Jie vienas kitą pažinojo. Ne kartą mačiau juodu kalbantis ir juokiantis ant jos namo slenksčio. Kaimynai kalbėjo, kad juodu susimetę. Ji dalį dienos dirbo slauge ir namuose turėjo neįgalų vyrą. Kai kurios Pragaro virtuvės mo-

terys, tarp jų ir mano motina, dažnai pasakodavo istorijas, kaip ji linksmina svečius vyrus savo miegamajame, kol vyras ratukiniame krėsle svetainėje sėdi priešais įjungtą televizorių.

Aš nužengiau tris laiptelius nuo altoriaus ir nuėjau prie vidurinių turėklų, pasirengęs padėti dalyti komuniją. Kunigas, senas paliegėlis, stovėjo man už nugaros, kai laikė taurės kojelę, mažos jo rankos drebėjo. Atsisukau ir padėjau jam nulipti mažais, raudonu kilimu išklotais laipteliais.

Kai atsigręžiau, išvydau, kad tėvas sėdi greta tos moters ir kažką šnabžda jai į ausį. Abu kikeno.

Tėvas čiuptelėjo ją už rankos, kai ji pro jį nėrė prie pagrindinio altoriaus priimti komunijos. Atsiklaupė prie vieno iš italų jūreivių ir mirktelėjo man, kai prisiartinau, stovėdamas greta kunigo.

– Kristaus kūnas, – pasakė kunigas, dėdamas ostiją jai ant liežuvio.

– Amen, – atsakė ji žiūrėdama į mane ir nesivargindama slėpti šypsenos.

Paskui atsistojo, apsisuko ir vidurine nava nužingsniavo pro mano tėvą, išėjo iš bažnyčios nė neatsigręžusi.

Aš įdūriau akis į tėvą, stebėjau, kaip jis atsistoja, užsitraukia striukės užtrauktuką ir čiumpa skrybėlę. Dar pasiuntė man bučinį, pamojavo, prie klaupto priklaupė, paskui išlingavo iš bažnyčios ta pačia kryptimi kaip ir anoji moteris.

Po mišių tvarkingai suklosčiau savo drabužius ir pakabinau vestibiulio drabužių spintoje. Prie manęs iš nugaros priėjo senasis kunigas, dabar jau vilkintis baltais krakmolytais sportiniais marškinėliais ir tamsiomis kelnėmis.

– Kas ten vyko? – paklausė jis manęs.

– Nieko, tėve, – atsakiau.

– Ar tas vyras bažnyčios gale buvo ne tavo tėvas? – pasiteiravo. – Man atrodo, kad jį atpažinau.

Nusukau veidą nuo kunigo ir nunarinau galvą.

– Ne, – ištariau. – Jūs apsirikote. Tai nebuvo mano tėvas.

– Tu dėl to tikras?

– Taip, – atsakiau. – Visiškai tikras.

Paskubomis per galvą užsitraukiau megztinį ir dumte išdūmiau pro duris.

– Tu paskirtas patarnauti atminimo mišioms rytoj po mokyklos, – sušuko senasis kunigas man įkandin. – Pasistenk nepamiršti.

Kitą rytą įžengiau į monsinjoro Berko kabinetą ir atsisakiau mišių patarnautojo pareigų.

Kai mes dar buvome Pragaro virtuvėje, retkarčiais su mumis pagyvendavo motinus sūnus Antonijas. Pirmą kartą jis pas mus trims dienoms pasiliko po mano ketvirtojo gimtadienio. Tuomet jam buvo šešiolika, buvo liesas, išblyškęs, labai drovus ir labai nepasitikintis savimi bei aplinka. Angliškai kalbėjo varganai – šis trūkumas iš karto buvo pastebėtas mano tėvo ir jo giminės.

Apie Antoniją, lygiai kaip ir apie mano motiną, jie labai dažnai kalbėdavo jo paties akivaizdoje, vartodami žodžius, kurių, kaip jiems buvo žinoma, jis nesuprato.

„Jie nenorėjo, kad būčiau su jais, – prisiminė Antonijas. – Aš ateidavau tik dėl motinos, ne dėl ko kito. Kai kuriais atvejais man vis dar sunku jai atleisti, kad mus abu įvėlė į padėtį, kurios pakelti nebuvo įmanoma."

Ypač su Antonijumi buvo sunku mano tėvui. Seniai jau pasimiršo žodžiai, išsakyti motinos giminei, kuriais buvo žadama visa kas geriausia be tėvo augančiam berniukui. Į Antoniją tėvas žiūrėjo lygiai taip, kaip ir į bet kurį mūsų namų slenkstį peržengusį vyrą – kaip į grėsmę ir iššūkį motinos prieraišumui.

– Aš jo nemėgstu, – kartą pasakė man tėvas, kalbėdamas apie Antoniją. – Man atrodo, kad jis – komunistas. Kurio galo turiu dirbti, kad jį išlaikyčiau? Teapsišika. Išmesiu tą valkatą lauk.

Nepraėjus nė šešiems mėnesiams nuo to, kai atvyko į Jungtines Valstijas, Antonijas liko vienas: gyveno pusrūsyje, po pamokų dirbo A&P prekybos centre, kad užsidirbtų buto nuomai.

„Man plyšo širdis, – pasakojo motina. – Tai buvo baisiausia iš visko, ką tavo tėvas man padarė. Žinoti, kad turiu atskirai gyvenantį sūnų, įsibauginusį ir be jokios priežasties paliktą vieną. Visai be

jokios priežasties. Kas gi bloga būtų nutikę, jeigu jis būtų gyvenęs su mumis? Ką būtų nuskriaudęs? Nieko. Bet giminė jo nenorėjo, o tavo tėvas visada darydavo tai, ką liepdavo jo giminė."

Motina kiekvieną ketvirtadienio popietę, naudodamasi mūsų namo savininkės butu, kad nesukeltų tėvui įtarimų, skalbdavo ir lygindavo mano įbrolio drabužius. Tomis dienomis Antonijas užsukdavo laisvu po mokyklos laiku, dar prieš prasidedant savo pamainai prekybos centre, ir pabūdavo su motina.

„Mudviem abiem tai buvo labai sunku, – pasakojo Antonijas. – Būtų buvę lengviau, jeigu iš viso nebūtume matęsi, jeigu aš būčiau išsikėlęs į kitą miestą ar netgi grįžęs į Italiją. O šitaip, dievaž, atrodė, kad mudu abu padarėme kažką siaubingai bloga: viską darydavom slapta, slapta susitikdavome, bijodavome, kad jis ar kas nors iš jo giminės mūsų nepamatytų. Gyvenom kaip pabėgę kaliniai. Ko gero, niekada to meto nepamiršiu."

Kartais tėvo nusistatymas prieš mano įbrolį sušvelnėdavo ir jis sutikdavo, kad Antonijas sugrįžtų į mūsų butą, bet visada su sąlyga, kad pats susimokėtų už savo maisto ir nuomos dalį.

– Jis gali grįžti, – sakydavo tėvas, dažniausiai po kokios nors ašaringos motinos tirados. – Bet jeigu nors akimirką manai, kad kelsiuos paryčiais ir eisiu į darbą tik tam, kad pamaitinčiau tą sumautą snukį, tai pamąstyk, širdele. Ar aiškiai pasakiau?

– Jis dirba, – atsakydavo motina. – Be to, jis ramus ir nedaug valgo, juk matai, koks sulysęs. Jo čia beveik nebus, tik valandėlėmis tarp mokyklos ir darbo. Jis visiškai mūsų nevargins. Pažadu tau.

– Tuomet gerai, – atsileisdavo tėvas. – Pakviesk jį. Pasakyk, tegu gabena čionai savo subinę. Tik ne per vėliausiai. Man reikia išsimiegoti.

Kartą Antonijas užsibuvo beveik dvejus metus. Kitąkart – mažiau negu savaitę. Nepriklausomai nuo trukmės, kiekviena viešnagė būdavo kupina įtampos, atmosfera pribręsdavo pasisvaidyti ir kumščiais, ir žodžiais.

„Jis nuolat mane bandydavo, – pasakojo Antonijas. – Laukdavo, kada pasakysiu ar padarysiu tai, ką jis manė esant netinkama. Man baisiausios būdavo tos valandėlės, kai jis mušdavosi su mama.

Tos muštynės visada prasidėdavo vakare. Aš gulėdavau lovoje ir dėdavausi negirdįs, kad jis ją muša, negirdįs tų kumščio smūgių ar pliaukšėjimų. Negirdįs, kaip jis ją koneveikia. Mama niekada neverkdavo, nešaukdavo ir neištardavo nė žodžio. Kai kitą rytą jai apie tai užsimindavau, ji visada paneigdavo, kad kas nors atsitiko. Patikėk, šitaip gyvenant, kažko netenki. Netenki daug ko.

Mudu su Antoniju niekada nebuvome artimi. Tėvas įtikino mane, kad jis yra grėsmė motinos meilei mums, kad jį ji myli daug labiau negu mane, įvairiapusiškiau. Tuomet aš, žvelgdamas į juodu, matydavau, kaip motina, regis, kraustosi dėl jo iš proto, ir visi ligi vieno tėvo išsakyti žodžiai įsikūnydavo.

– Jai nusispjaut į mus, Kumštinuk, – dažnai aiškindavo tėvas, po pietų pasisodinęs mane ant kelio, spoksodamas pro atvirą langą, nudelbęs akis į Dešimtąją aveniu. – Niekada to nepamiršk. Tas susna – vienintelis jos širdies rūpestis. Tuo įsitikinti gali vien tik stebėdamas, kaip ji į jį žiūri. Juo negalima pasitikėti. Ja negalima pasitikėti. Pasitikėti galima tik vienu žmogumi, ir tu žinai kuo, ar ne?

Aš pritariamai linktelėjau galvą.

– Dievaži, – pridūrė tėvas. – Tas žmogus – aš. Aš – tasai vienintelis ir niekada, po perkūnais, to nepamiršk. Kad ir ką kas sakytų, tasai vienintelis žmogus esu aš.

Mudu su Antoniju buvome visiškos priešingybės. Jis buvo nepastovių nuotaikų ir temperamentingas, kartais – uždaras ir ramus. Aš mėgdavau kalbėti ir, nepaisant amžinų bėdų namuose, paprastai išlikdavau linksmas ir optimistiškas.

– Jis panašus į savo tėvą, – sakydavo mama. – O tu, bijau ištarti, panašus į savąjį. Obuolys nuo obels netoli tenurieda. Jis nekelia man rūpesčių, jis neieško bėdos. Antonijas ramus, rūpinasi savo reikalais. O tu keli man nerimą. Tu niekada nebūni ramus ir niekada nesirūpini savo reikalais. Visada turi ką pasakyti. Tas įprotis tau gali brangiai atsieiti. Ypač čionai.

Mudu su įbroliu drauge praleidome labai nedaug laiko ir iki šiolei nepažįstame vienas kito taip, kaip vienas kitą turėtų pažinoti

broliai. Manau, prie tos absoliučios bendravimo stokos prisidėjo tiek dvylikos metų skirtumas tarp mudviejų, tiek mano tėvo ryžtas padaryti viską, kad mudu nesusieitume.

Abi problemos vis dėlto galėjo būti lengvai įveiktos, jei mudu abu būtume to norėję. Bet buvo aišku, kad mes to nenorėjome. Kur kas lengviau buvo leisti toms priežastims išskirti mus, negu ieškoti tikrųjų savo elgesio motyvų. Tiesą sakant, nei jis, nei aš niekada vienas kito draugijoje nesijusdavome jaukiai.

Dabar mudu matomės nedažnai, tik per retus šeimos pietus jo arba mano namuose. Savo tėvo jis neprisimena, o manojo prisiminti nenori. Jis taip ir liko ramus ir santūrus, tenkinasi tuo, kad leidžia karčiai praeičiai išnykti iš atminties. Antonijui visada atrodydavo juokinga, kad mano tėvas, šitiek metų jį koneveikęs ir kankinęs, atvirai girdavosi juo, išdidžiai kalbėdavo apie banko administratorių, kurį jis esą padėjęs išauginti kaip savo sūnų.

Mudu su įbroliu beveik niekada neieškojome vienas kito pagalbos ar patarimo. Niekada neturėjome tam dingsties. Jis ne iš tų, kurį aš pasikviesiu ištikus bėdai, aš irgi anaiptol nesu jo artimųjų sąrašo pradžioje. Ir vis dėlto kažkoks ryšys mus neabejotinai sieja. Mudu abu išlikome, bet pasiekėme to labai skirtingais būdais.

Tas faktas, lygiai kaip ir kraujas, mus ir jungia.

1968 metų pavasarį, kai man buvo trylika, tėvai nusprendė, kad jau pats metas iš Pragaro virtuvės išsikraustyti. Tai paskatino keletas veiksnių. Pirmasis jų buvo tai, ką tėvas regėjo kaip vienintelę mano galimybę lankyti aukščiausios prabos vidurinę katalikų mokyklą – Šv. Mišelio kalno akademiją – šiaurės rytų Bronkse.

„Rajonas pradėjo keistis, – pasakojo tėvas. – Bet man tie pasikeitimai buvo nė motais. Visas tas septintojo dešimtmečio mėšlas, kurį regėjome per televiziją, kone kiekvieną sumautą vakarą ėmė rodytis gatvėse. Su visais tais ilgais plaukais ir kitokiais niekalais aš galėjau taikytis. Tačiau gyventi su narkotikais neketinau. Tik jau ne aš. Ir ne tu. Todėl ir liepiau tavo motinai surasti mums naują gyvenamąją vietą.“

Per mėnesį motina surado butą, atitikusį ribotą tėvo apibrėžimą – mažą ir pigų. Tai buvo trijų kambarių pusrūsio butas, 4327 Boido Aveniu, pėsčiomis netoli nuo mokyklos. Kambariai buvo mažyčiai ir ankšti, kietomis cemento grindimis, šildomas jis buvo tik dviem dideliais vamzdžiais lubose, įtaisytais prie įėjimo į virtuvę.

„Vos tik tėvas pamatė tą butą, jis iškart jam patiko, – pasakojo motina. – Jis jam atrodė tobula vieta šeimai įsikurti. Jis buvo toks mažas, kad mes negalėjome nieko pasikviesti išgerti kavos, ką jau kalbėti apie pietus. Svečiams nebuvo vietos, todėl tavo brolis ten niekada ir nesilankydavo. Juo mums buvo ankščiau, tuo tavo tėvas jautėsi geriau.“

Buvo sutarta, kad iš Pragaro virtuvės išsikraustysime balandžio pabaigoj. Tėvas nusprendė, jog geriausias būdas visiems pranešti, kad išsikraustome, – kvartalo kaimynams surengti vakarėlį, patį didžiausią, kokį tik yra tekę matyti Pragaro virtuvėje.

Jis buvo numatytas sekmadienį po Velykų.

„Aš pasiskolinau pinigų iš visų, – pasakojo tėvas, – neaplenkiau nė vieno pažįstamo. Pamaniau, ką jau čia, po velnių, kada vėl tuos valkatas išvysiu. Didkepsnių užsakiau pas Murį Beikerį, o žuvies pas tokį vaikiną Fultono gatvėje. Vaisių, ledų, žaidimų, pasivažinėjimą – ko tik širdis geidžia. Suradau net kažkokį suknistą vyruką, kuris turėjo atvykti su poniu: juo galima buvo pajodinėti už dešimt centų. Tavo motina rimtai užsiuto. Nieko nuostabaus. Ji nieko nenuraukia apie stilių.“

Vakarėlis prasidėjo aštuntą valandą, giedrą sekmadienio rytą. Palei Dešimtąją aveniu išsirikiavo maži kioskeliai ir savadarbiai stendai, keli jų įsigavo ir į 50-ąją bei 51-ąją gatves. Prie šaligatvio ties 52-osios gatvės ir Dešimtosios aveniu kampu, prie pat furgono, apkrauto suraikytais arbūzais, sudėtais ant didelių varvančių ledo luitų, sustojo plačiadugniai sunkvežimiai su apžvalgos ratais ir karuselėmis.

Gatvėse į vieną ir į kitą pusę miešėsi įvairiausios muzikos garsai, pradedant Frenkiu Valiu ir „4 Seasons“ 50-ojoje gatvėje, baigiant Dionu 51-ojoje gatvėje ir Domeniku Modunju 52-ojoje gatvėje,

kiekvienas naujas sunkvežimis visu garsu paleisdavo savo vogtą stereosistemą. Su plokštelių įrašais savomis Frenko Sinatros, Tonio Beneto, Viko Damonės ir „Motown“ versijomis varžėsi gatvės solistai, plaukus įsitrynę „Vitalin“ ir susidėję pusmetinį.

Kas penkiolika metrų buvo išsirikiavę atviri barbekiu, mėsainiai, dešrainiai, ant jų viršaus – Londono kepsniai, o palei juos stovėjo šaldikliai su šalto alaus, pepsio, 7UP skardinėmis ir buteliais bei skaldytu ledu. Dideli dviejų litrų stiklainiai naminio vyno, raudonojo ir baltojo, po du dolerius už vienetą drauge su trimis plastmasiniais puodeliais.

Tėvas vilkėjo kaip per futbolo vestuves: dailiai kirptomis mėlynomis laisvomis kelnėmis, iškrakmolytais ir išlygintais polo marškiniais, buvo užsivožęs naujintėlaitę pilką fetrinę skrybėlę, žemai užsmauktą nuo saulės. Jis plačiai šypsojosi ir šiltai apkabindavo kiekvieną, kuris pro jį praeidavo – jautėsi toks laimingas, kad nors tą trumpą dieną buvo visų dėmesio centre. Lyg koks nevainikuotas Pragaro virtuvės karalius.

Aš stovėjau prie jo, apsivilkęs baltais iki apačios susagstomais „Arrow“ firmos marškiniais, pilkais vos virš kelių šortais, mūvėjau storomis baltomis puskojinėmis ir avėjau idealiai nublizgintais, iki viršaus suvarstytais „Buster Brown“ firmos batais. Aš irgi buvau užsivožęs fetrinę skrybėlę, panašią į tą, kurią dėvėjo tėvas, ir valgiau didžiulį raudonu glaistu aptrauktą obuolio formos saldainį.

Vėsų ryto vėją netrukus pakeitė karšta pavasario saulė, oras buvo šiltas ir sausas. Stiprėjantis karštis, drauge su kylančiais nuo grilių dūmais ir gausybe gatvėse susispietusių žmonių, pasivaikščiojimą po kvartalą darė nebemalonų.

– Karšta, tėveli, – kreipiausi į tėvą. – Iš tikrųjų karšta.

Tėvas nuleido akis į mane ir šyptelėjo.

– Tu taip manai, Kumštinuk? – paklausė.

– Ne manau, o žinau, – patvirtinau.

– Ką gi, gerai, – tarė juokdamasis. – Tada atsuk juos.

– Kiek?

Tėvas pažiūrėjo į abi aveniu puses ir gūžtelėjo pečiais.

– Mat juos velnias, atsuk visus, – pasakė.

Po valandos visi gaisro hidrantai iš Dešimtosios aveniu pusės buvo atsukti, į gatves veržėsi šaltas kaip ledas vanduo, vėsindamas visus, kas tik ten buvo. Vaikai pirmieji puolė į vandens čiurkšles, o moterys, eidamos pro šalį, nusiaudavo batus ir pasikeldavo sijonus.

Aš stovėjau nugara į atsuktą hidrantą, visas kiaurai permirkęs, man nuo galvos į akis ir burną varvėjo vanduo. Išsirengiau ir likau vien tik su šortais, visus kitus drabužius nusviedžiau į mūsų namo koridorių. Pamačiau tėvą, stovintį kitoje gatvės pusėje priešais „Diko" kulinariją: viena ranka per liemenį jis buvo apkabinęs motiną, kita laikė trupinto ledo deserto kūgį ir man merkė akimi – jo veidą buvo nušvietusi plati šypsena.

Purtydamas varvantį nuo kaktos vandenį nužingsniavau prie tėvų. Kai priėjau arčiau, tėvas pasilenkė prie manęs ir apkabino, keliskart pabučiavo į skruostus, į pakaušį.

– Myliu tave, Kumštinuk, – pasakė. – Labai myliu.

– Aš irgi tave myliu, tėveli, – atsakiau. – Aš irgi tave labai myliu.

Tėvas žingtelėjo atgal, vis dar glausdamas mane prie savęs.

– Tik pažvelk, Kumštinuk, – pasakė jis, rankos mostu aprėpdamas visą aveniu nuo pradžios iki galo. – Noriu, kad niekad nepamirštum šitos vietos. Kad nepamirštum, kaip visa tai gražu. Kaip ypatinga.

Aš žiūrėjau į Pragaro virtuvės gyventojus – rūkančius, geriančius, besijuokiančius, besidžiaugiančius ta reta, saulės nutvieksta diena. Mačiau, kaip mano mokyklos draugai šokinėja į hidrantų čiurkšles, vandeniu laisto benames kates, žaidžia ožį prie namo sienos. Žinojau, kad man jų labai trūks, ir iš tikrųjų trūko. Man dar labiau jų ėmė trūkti, kai, metams prabėgus, sužinojau, kad daugelio jų jau nebėra gyvų – tragiškos narkotikų perdozavimo aukos, susišaudymai per plėšimus, savižudybės ir Vietnamo karas.

Žiūrėjau į jų tėvus, apsivilkusius geriausius drabužius, kokių tik gali nusipirkti už prisigrobtus pinigus, – tai buvo įdiržę žmonės įdiržusiais veidais, susikibę rankomis, kelioms valandėlėms

atlaisvintomis nuo katorgiško muštynių darbo ir gyvenimo kovų. Tai buvo veidai, kuriais aš augdamas įpratau pasitikėti, ir jų man irgi trūks.

Pastebėjau ir Šventosios Širdies bažnyčios kunigus, vienuolius bei seseris, susispietusius į pulkelį prie kampo priešais „Mimi" piceriją, iš plastmasinių puodelių siurbčiojančius gėrimus. Jie mokė mane anglų kalbos, kai niekam kitam tas nerūpėjo, taikstėsi su mano nežabotais bėgimais iš pamokų ir melais, niekada neišleisdami iš akių to, kas svarbiausia, visada greiti atleisti, kad ir kaip būtų nusikalsta.

– Argi ne puiku? – paklausė tėvas. – Argi ne velnioniškai šaunu? Kam teko šitai patirti? Pasakyk man, Kumštinuk. Kam, po velnių, teko patirti tai, ką dabar išgyvename mes?

– Nežinau, tėveli, – atsakiau.

– Ogi niekam, – pasakė tėvas. – Tik pažiūrėk, kaip tai velnioniškai gražu. Įsiklausyk į tai. Štai kur visa esmė. Štai kas mus daro geresnius už visus kitus. Supranti?

– Manau, kad taip.

– Na, pasistenk suprasti, nes niekada nerasi geresnės vietos už šitą Virtuvę, – paaiškino tėvas. – Man nusičiurkšt, kur bus tavo kelio galas. Tokiems kaip mes geresnės vietos už šitą būti negali. Čia mūsų namai. Kad ir kur tave nusineš gyvenimas, tai visada bus tavo namai. Prisimink tai, Kumštinuk. Pažadėk man, kad prisiminsi.

– Pažadu, tėveli, aš prisiminsiu.

– Šaunuolis, – pagyrė tėvas. – Kaip tik šitai ir norėjau išgirsti.

Tolumoje, virš minios gausmo, aidėjo Frenkio Valio ir grupės „4 Seasons" daina, aukštas dainininko falcetas, pastiprintas trijų garsiakalbių, pleveno virš Pragaro virtuvės daugiabučių.

– Tik paklausykit jo, – tarė vienas kvartalo senbuvis, ir šypsena iškreipė jo lūpas. – Tik paklausykite to mažo šmikio. – Kristau, koks balsas. Jis dainuoja kaip angelas, šimts perkūnų.

VIII

Aš stovėjau prie motinos priešais reaktyvinį lėktuvą, padėdamas jai laikytis įsikibus į didelę baltą vėliavą. Abudu nervinomės, nekantravome įlipti į lėktuvą ir pradėti pirmą bendrą mudviejų kelionę į Italiją.

Buvo vėlyvas 1969 metų birželis, Niujorkas buvo karštas, lipnus, mano krūtinė ir nugara buvo šlapia nuo prakaito, iš dalies dėl to, kad motina reikalavo, jog apsivilkčiau marškinius bei vilnonį švarką ir pasiriščiau kaklaraištį.

Bilietus su nuolaida nusipirkome iš kelionių agento Bronkse: jis prijungė mus prie užsakomuoju reisu skrendančios bažnytininkų grupės, kuri reguliariai skraidydavo su „Alitalia", ir kelionė pirmyn atgal mums atsiėjo mažiau nei 150 dolerių.

Papozavome kelioms fotografų grupėms: kiekvienas to užsakomojo reiso dalyvis atsistodavo už sunkiai išlaikomos baltos vėliavos, ant kurios priekio mėlynai trafaretu buvo atspaustas kažkokio italų šventojo vardas. Tarp mygtuko spustelėjimų fotografas šūkalodavo ilgas itališkų keiksmažodžių tiradas, nukreiptas praskrendančių pro šalį lėktuvų link.

Aš padėjau motinai užsisegti sėdynės diržą ir žiūrėjau, kaip ji persižegnoja, paskui atsisega piniginę, išsitraukia juodų karoliukų rožinį ir nutriušusią maldaknygę. Tada ji pažvelgė į mane ir patapšnojo per ranką.

– Prieš pakylant privalai sukalbėti trumpą maldą, – pasakė. – Gal šventam Juozapui.

– Kodėl?

– Jei kartais žūtume, – paaiškino.

Kai įplaukėme į Iskijos uostą, tvyrojo ūkana ir visas dangus buvo aptrauktas debesimis, abu stovėjome ant citrinas plukdančio laivo denio, kurį vairavo senas jūrų vilkas, pramintas Rumore *.

* Gandu/ triukšmu. – *it.*

Kol laivas atsargiai traukėsi atgal į jam paskirtą stovėjimo vietą, aš spoksojau į keistos formos namus, išsibarsčiusius uosto teritorijoje.

Nuo to laiko, kai palikome Niujorką, praėjo net aštuoniolika valandų, ir visas jas praleidome kelionėje.

Devynias valandas skridome, tris važiavome traukiniu, beveik dvi plaukėme laivu ir dusyk ilgai važiavome taksi, kad pasiektume štai šitą galutinį kelionės tašką.

Romoje mus pasitiko mano teta Ana, jauniausioji motinos sesuo, aukšta, be galo gyva moteriškė, trykštanti energija ir gera nuotaika. Pietums ji mums paruošė veršienos pjausnį su žaliomis salotomis bei pakeptomis paprikomis, viskas buvo tvarkingai supakuota į kelis plastmasinius indelius. Ji net turėjo pasiėmusi lėkštes, stiklines ir sidabrinius stalo įrankius, sudėtus į didžiulę šiaudų pintinę, kurią nešė persimetusi per petį.

Pietus suvalgėme traukinyje: pro šalį už pusiau atvirų langų lėkė pasimigloję žali Romos apylinkių ūkininkų laukai. Teta pasakojo man apie gimines, laukusius manęs Iskijoje: pusbrolius, dėdes ir dar kitas tetas, kurias aš išvis vargiai žinojau egzistuojant.

Ji man papasakojo apie ekskursijų autobusus, taksi ir taksi motociklus, kuriuos turėjo ir aptarnavo du motinos broliai, ir kaip vokiečių turistai užplūdo salą iš dalies dėl to, kad jų darbas buvo toks sėkmingas.

Per visą tą kelionę motina, visados keliaujanti nenoriai, miegojo.

Aš stovėjau priešais tetą ir laukiau, kada galėsiu išlipti iš laivo: vienoje rankoje laikiau raudoną ir mėlyną sportinį Šv. Mišelio kalno mokyklos krepšį, o prakaitu permirkęs vilnonis švarkas buvo permestas per kitą ranką. Teta laikė man už pečių, suėmusi juos abiem rankom.

– Štai vieta, iš kurios kilo tavo motina, – pasakė ji palinkusi į priekį ir prigludusi man prie ausies. – Tavo motina, tetos, dėdės, tavo senelė, senelis – visi.

– Ir mano tėtis, – pridūriau, nepasivarginęs atsigręžti.
– Taip, – pritarė teta Ana. – Ir tavo tėtis.

Tos pirmosios savaitės Iskijoje man buvo tikras praregėjimas. Pirmą kartą gyvenime buvau apsuptas žmonių, kurie kiekvienos dienos nepradėdavo kokia nors suktybe, kurie, rodės, be galo mėgo savo kasdienio gyvenimo paprastumą. Visi vyrai, su kuriais ten susipažinau, keldavosi prieš aušrą ir, rasai dar nepakilus, jau būdavo darbe. Tokią pat ankstyvą valandą moterys jau džiaudavo skalbinius, būdavo pamaitinusios šeimyną ir rengdavosi gaminti popietės valgį.

Visur buvo girdėti dainuojant.

Džiaudamos švarutėlaites baltas paklodes ant plonos virvės, ištiestos tarp vynmedžio ir stulpo, senutės visu balsu traukdavo neapolietiškas dainas, dažnai joms pritardavo jų pusamžės dukterys. Aplink žmonių pilnas aikštes paaugliai plyšodavo savo stabo Džonio Murandžio dainas, – širdingas balades, palydimas švelnaus rokenrolo ritmų. Priešais atviras savo namų duris per virvutę pagal itališkų lopšinių taktą šokinėdavo vaikai.

Rytus leisdavau paplūdimyje, už šešių kvartalų nuo motinos namo, plaukiodamas tyrame Viduržemio jūros vandenyje. Po pietų, kai dauguma salos gyventojų snausdavo pokaičio, aš kelias valandas būdavau pas senelę iš mamos pusės, Mariją Materą.

Tai buvo neaukšta moteriškė tankiais žilais plaukais ir kreiva šypsena. Jos burnoje dar buvo likę keli dantys, o eidavo ji šlubčiodama, kaskart vis krypdama į dešinę. Visada, nepriklausomai nuo oro ar temperatūros, vilkėdavo juodais našlės drabužiais. Jos rankos buvo šiurkščios, kietos, pripratusios prie darbo ir bėdų. Ji buvo rami, neturėjo nei laiko, nei kantrybės liežuvauti ar svaidytis užuominomis.

Senelė Marija turėjo dviejų aukštų medinį namą, netoli paplūdimio, kuriame ji niekada nėra buvusi. Pirmąjį aukštą buvo atidavusi mano senelio seseriai Nanelai, labai ligotai savo vyro seseriai, moteriai, kuri kitados supažindino mano tėvus. Nanela ten gyveno

nuo 1957 metų, ir per visą tą laiką abidvi moteriškės, priešės nuo pat jaunystės, niekada neapsikeitė nė vienu žodžiu.

– Ji neturėjo kur dingti ir buvo visai be skatiko, – paaiškino senelė, kai aš paklausiau jos, kaip tai įvyko. – Niekas nenorėjo jos priimti. Ji daug kam yra pridariusi bėdos. Kambariais apačioje niekas nesinaudojo, tad aš ir įleidau ją.

– Bet judvi juk nesikalbate, – pasakiau.

– Neturime ką viena kitai pasakyti, – atsakė senelė Marija. – Jeigu turėtume, pasakytume.

Sėdėjau prie stalo ant medinės kėdės tiesia atkalte vidury svetainės labai aukštomis lubomis, visos jos sienos buvo nukabinėtos didelėmis įrėmintomis mano senelio Gabrielio ir velionio dėdės Džono nuotraukomis. Name buvo ramu, kažkuriame galiniame kambaryje miegojo du jauni mano pusbroliai. Senelė Marija buvo virtuvėje, plikė kavą, stiprią, karčią espreso, kurią patiekdavo su šlakeliu „Stock 84" ir mažyčiu itališko šokolado gabalėliu.

– Tai sveika širdžiai, – pasakė ji. – Ją pažadina.

Senelė pastatė kavos puodelį priešais mane, įsikišo ranką į ilgą baltą prijuostę ir ištraukė į servetėlę suvyniotus tris migdolinius sausainius.

– Suvalgyk, – paprašė, – jie tau bus į sveikatą.

Atsisėdo greta manęs ir stebėjo, kaip siurbčioju kavą ir kramsnoju sausainį. Pažvelgiau jai pro petį į senelio nuotrauką. Gabrielis Karkatera buvo aukštas dailus vyras plonais ūsais ir retėjančiais plaukais. Aš nebuvau jo matęs, nes jis mirė likus trims mėnesiams iki mano gimimo, ir pažinojau jį tik iš motinos papasakotų istorijų.

– Ar jums jo stinga? – paklausiau senelės, linktelėjęs galva į nuotrauką.

– Žinoma, – atsakė ji. – Jis buvo mano vyras.

Gabrielis Karkatera ir Marija Matera susitiko šaltą pavasario popietę prie bažnyčios Iskijos Pontėje. Jai buvo šešiolika, ilgi kaštoniniai jos plaukai buvo kaspinu surišti nugaroje. Vilkėjo mėlyna

kasdiene suknele, avėjo tamsiais sandalais ir nešė didelę vytelių kraitę su šviežiomis figomis. Ji nesidažė, virš dešinės akies turėjo nediduką randą.

Gabrielis vilkėjo darbinėmis kelnėmis, baltu vilnoniu megztiniu ir buvo užsivožęs tamsiai rudą kepurę su snapeliu. Jis buvo aštuoniolikmetis, toks iš peties plušantis piemuo, besistengiantis pramušti šeimos verslą. Po dešinės rankos pažastim laikė pietus: į baltą drobę suvyniotą storą duonos riekę su gabalu šviežiai atriekto provolonės sūrio. Ant kaklo buvo pasirišęs raudoną skepetaitę.

– Juodu įsimylėjo vienas kitą iš pirmo žvilgsnio, – pasakojo kita motinos sesuo, Nensė. – Ir visą gyvenimą išsaugojo tą jausmą. Vienas dėl kito kraustėsi iš proto. Iki pat mirties buvo mylimieji.

Gabrielis ir Marija susituokė 1914 metų birželį ir po dviejų savaičių įsikraustė į tą akmeninį namą, kur abiem buvo skirta ir numirti. Pirmasis jų kūdikis – mergaitė – gimė negyva, o antrasis mirė praėjus vos mėnesiui nuo gimimo. Trečiasis vaikas, mano teta Frensė, gimė 1917 metais ir jai buvo vos mėnuo, kai Gabrielis buvo pašauktas į italų kariuomenę ir pasiųstas kautis į pačią Pirmojo pasaulinio karo pabaigą.

„Iš karo grįžo pažeista klausa, – pasakojo senelė Marija. – Su amžiumi ji vis prastėjo. Vyriausybė išskyrė jam pinigų, bet jis jais taip ir nepasinaudojo. Jam buvo nesmagu dėl jų: atrodė, kad kiti buvo sužeisti rimčiau nei jis, tad tegu tie pinigai atitenka jiems. Ir nieko negalėjai padaryti. Jis tiesiog buvo tokio sukirpimo."

Per pirmą pokario dešimtmetį Gabrielis ir Marija praturtėjo dar šešiais vaikais, penkių susilaukė patys, o vieną, mano dėdę Džoną, įsisūnijo nuo pat gimimo. Senelis ir toliau piemenavo, rūpinosi ir savo banda, ir žemėmis, vėliau, 1930 metų vasarą, abudu su Marija atidarė *salumeria*, itališką gastronomijos parduotuvę La Via Nuova, pagrindinės uosto gatvės viduryje.

„Kaip ir dauguma Iskijos gyventojų, buvome neturtingi ir teko daug dirbti, kad užsidirbtume tą mažmožį, kurį turėjome, – pasakojo teta Ana. – Tačiau mes daug juokdavomės. Kiekvieną dieną, nesvarbu kokia dingstimi, tėtukas visada tuo pasirūpindavo."

Tas juokas buvo grindžiamas paprastumu.

„Jis leisdavo visiems vaikams paeiliui skusti jam barzdą arba pakirpti ūsus, – pasakojo senelė. – Marškinių kišenėje visada turėdavo smulkiųjų, nes žinojo, kad vaikai pasistengs užmuilinti jam akis ir pasisiekti tų pinigų. Kai jie tai padarydavo, jis pašokdavo nuo kėdės, nusišluostydavo nuo akių muilą ir vaikydavosi juos po namus. Jiems tai patikdavo, jam – irgi."

Vieninteliai Gabrielio Karkateros priešai buvo kai kurie jo giminaičiai. Jis nepasitikėjo dviem savo seserimis ir jų nemėgo – Nanelos ir Rafaelos, mano tėvo motinos – ir manė, kad jų liežuvavimas bet kada gali užtraukti bėdą. Nors buvo mandagus ir su abiem elgėsi pagarbiai, kaip įmanydamas stengėsi jų vengti.

– Jos visados keldavo rūpesčių, – pasakojo man motina. – Nuo pat pradžių jos nemėgo mano mamos ir darė viską, ką įmanydavo, kad ją suerzintų. Apkalbinėjo ją už akių, skleidė melus ir paskalas. Bet nieko nepešė. Mama niekada nėra pasakiusi nė vieno žodžio nei apie jas, nei prieš jas. Tylėjo kaip akmuo.

Prieš pradėdama kalbėti toliau motina patrynė plaštaką ir nuvijo musę.

– Net keista, kaip daugybę metų tos dvi moterys buvo įsiterpusios į mamos gyvenimą, – pasakė ji. – Viena gyvendama jos namuose, kita – kitapus mano koridoriaus. Abidvi vis pridarydavo nemalonumų.

Senelė Marija man įpylė dar puodelį kavos. Pažvelgė į mane ir nusišypsojo, padavusi dar šokolado ir kliūstelėjusi viskio.

– O jūs negersite? – paklausiau.

– Ne, – atsakė ji. – Daktaras man pasakė, kad privalau rinktis: kava arba vynas. Abiejų negaliu. O vyną mėgstu labiau.

Išgėriau kavą ir žiūrėjau, kaip ji ant stalo išberia puskilogramį lęšių ir ima juos valyti – išmeta žalius ir juodus.

– Ar kada nors ketinate mus aplankyti? – paklausiau. – Paviešėti kurį laiką Amerikoje?

– Ne, – atsakė ji.

– Kodėl?

– Tai ne mano šalis, – atsakė ji. – Mano namai – čia.

◆

Niūriausiais Antrojo pasaulinio karo metais senelė Marija darbavosi juodojoje rinkoje. Tai buvo vienintelis jai žinomas būdas išsaugoti šeimą gyvą ir ją pamaitinti.

„Kiekvieną rytą ji plaukdavo laivu į Neapolį, – pasakojo Ana. – Išvykdavo su tamsa ir su tamsa pargrįždavo. Tenai prekiavo duona, aliejumi, sviestu, pienu – viskuo, ką gaudavo. Niekad negrįždavo tuščiomis rankomis. Tas darbas buvo pavojingas, visur aplinkui šlaistėsi vokiečių kareiviai, tačiau ji niekada negrįždavo namo be maisto."

Kartais senelė prekiaudavo pienu, iškeisdavo jį, šviežiai pamelžtą iš tų kelių dar likusių senelio ožkų, į mėsą. Kitais kartais dukterų pasiūtas paklodes ir lovos baltinius iškeisdavo į žvakes arba miltus. Visi tie mainai buvo laikomi paslaptyje, nes tik labai nedaugeliu žmonių buvo galima pasitikėti.

„Vieną vakarą mama išlipo iš laivo ir užtaikė tiesiai ant sunkvežimio su vokiečių kareiviais, – pasakojo teta Nensė. – Žengė doku su penkiais kilogramais sūrio krepšyje, nukarusiame nuo peties, įbedusi akis į vokietį kareivį, rankoje laikantį pakeltą kulkosvaidį atlaužtu gaiduku.

– Prašom parodyti krepšį, *signora*, – paprašė kareivis. – Jis buvo dar vaikas, ne vyresnis už mano brolį Džonį.

– Ar tu mane nušausi, jei neparodysiu? – paklausė mama.

Kareivis pažvelgė mamai į akis, nuleido gaiduką ir pastatė kulkosvaidį ant žemės.

– Ne, *signora*, – tarė. – Ne. Aš jūsų nenušausiu. Galite eiti.

Mama nusišypsojo jam ir patraukė tolyn. Ji buvo ne iš tų moterų, kurias lengva įbauginti, tai jau tikrai."

Senelė Marija niekada nemėgdavo klausinėti ir nesijautė privalanti aiškinti žmonėms, kaip jie turi tvarkyti savo gyvenimus. Ji rūpinosi savo vaikais, beprotiškai lepino anūkus, kai jai būdavo leidžiama, ir pagarbiu atstu laikėsi nuo visų, išskyrus saujelę labai senų draugų.

Mane senelė tiesiog žavėjo, ji atrodė nepanaši į nieką, ką kada nors buvau sutikęs Pragaro virtuvės gatvėse ar butuose. Ji puikiai

mokėjo juokauti, nekentė telefonų ir niekada gyvenime nebuvo įžengusi į kino teatrą. Be to, jai stigo laiko ir kantrybės lankyti bažnyčią, nors ją ir supo moterys, kurių gyvenime religija buvo vienas svarbiausių dalykų.

Ji, tvirtai saugodama savo privatumą, niekada su niekuo neaptarinėdavo šeimos reikalų, o tai buvo labai retas daiktas saloje, kur apkalbos ir tušti plepalai tarpte tarpo. Buvo nepaprastai užsispyrusi, atkakliai viską darė savaip, kitaip tariant, viena ir be niekieno kišimosi. Ji niekada nemeluodavo, bet sykiu vengdavo sakyti tiesą, kai buvo kalbama apie tai, apie ką ji kalbėti nenorėjo. Ji buvo labiausiai nepriklausomas tos giminės narys ir, nors ir gyveno pasaulyje, kur moterys greta jas supančių vyrų užėmė antrą vietą, buvo pakankamai užsispyrusi, kad, įpusėjusi septintąją dešimtį, pati viena tvarkytų šeimą ir visus reikalus.

Mudu baigėme gerti kavą ir išėjome į blankstančią šiltos popietės saulėkaitą. Ji buvo užsidėjusi seną šiaudinę skrybėlę ir nešėsi dar senesnę šiaudinę rankinę, medinės jos rankenos buvo permestos jai per dešinį petį, o viduje kresčiojo dvi baltos nosinės, plytelė „Hershey“ šokolado su migdolais ir pakelis kramtomos gumos.

Senelė Marija niekada nesinešiojo pinigų ir visada žingsniuodavo greitai.

– Kur jūs einate? – paklausiau.

– Į kapines, – atsakė ji. – Tu privalai pamatyti savo senelio kapą.

– Ar jūs pajėgsite nueiti taip toli? – paklausiau.

– Jei nepajėgsiu, tai bus pirmas kartas, – atsakė ji.

Iskijos uosto kapinės stūksojo aukštai ant žole apaugusios kalvos, iš ten buvo matyti ir miestelis, ir jį pusmėnuliu supantis uostas. Akmeninius vartus juosė sunki juoda tvora, viršuje nusmailinta ir apsupta tankiu pušų jaunuolynu bei laukinėmis gėlėmis.

Paminkliniai akmenys buvo maži ir vienodai išrikiuoti keturiomis eilėmis po šešis, iš abiejų pusių paremti eilėmis šeimyninių

mauzoliejų su baltomis kolonomis – datos ant jų siekė aštuonioliktąjį amžių.

Už kelių metrų nuo vartų žemes į vienodas krūveles grėbė senas sodininkas, vilkintis vilnoniais darbiniais marškiniais. Jis pamojavo senelei, o aš praėjau pro šalį.

Senelis buvo palaidotas ant žemo gūbrio, slankiojamame stalčiuje, greta savo įsūnio. Ten perkeltas 1956 metų rugsėjį, praėjus dvejiem metams po mirties.

„Jo kūnas buvo iškastas, karstas atidarytas, kad pažvelgtume į jį paskutinį sykį, – kartą pasakė teta Ana. – Paskui palaikai buvo perdėti į sandarią metalinę dėžę ir įkišti į vieną iš šeimyninių stalčių. Čia laidojama šitaip."

Senelė Marija perbraukė ranka per vyro pavardės užrašą, iškaltą šviesiame marmure. Iš priekinės savo juodos suknelės kišenės išsitraukė nosinę ir iš pradžių nubraukė marmurą, paskui nusišluostė akis.

– Penkiolika metų, – pasakė. – Kitą mėnesį sueis penkiolika metų.

– Labai gaila, senele, – pasakiau.

– Ir man, – atsakė ji.

Ji priėjo prie akmeninio suoliuko, išskleidė ant jo nosinę ir atsisėdo veidu į vyrą, nugara į uostą apačioje. Aš atsistojau jai už nugaros ir atsirėmiau į ploną pušį, jos šešėlis tą karštą popietę vėsino.

– Mama man pasakojo daug istorijų apie senelį, – prabilau. – Kad vienąsyk jis kitiems atidavė visus jūsų drabužius.

Senelė pažvelgė į mane ir nusišypsojo.

– Mūsų žieminius drabužius, – patikslino ji. – Tai buvo pirma vasara po karo. Jis išgirdo apie kažkokias šeimas kalnuose, kurioms stigo maisto, drabužių, kurios beveik mirė iš bado. Grįžo namo, surado vietą, kur aš buvau sudėjusi žieminius drabužius, paėmė juos, supakavo ir užkrovė ant seno mulo. Atidavė juos, grįžo namo ir niekam nepasakė nė vieno žodžio apie tai, ką padarė.

– Negi manė, kad jūs nesužinosite? – paklausiau.

– Nežinau, – atsakė senelė. – Jį pažįstant galima spėti, kad tiesiog pamiršo. Žodžiu, atėjo spalis, o aš niekur nerandu žieminių drabužių. Išverčiau visus namus, būdama tikra, kad kur nors juos nukišau. Paskui ateina tavo motina ir papasakoja man, kaip parduotuvėje susitiko mergaitę iš kalnų lygiai su tokia pačia suknele, kokią turėjo ji. Mudvi abi atsigręžėme ir sužiurome į tavo senelį. Jis sėdėjo prie malkomis kūrenamos krosnelės ir gėrė kavą. Pastatė puodelį, priėjo prie manęs ir pabučiavo į skruostą. „Mes dar galime nusipirkti drabužių, – paaiškino, – o jie ne." – Na ir ką gi tu jam pasakysi. Nuėjome ir nusipirkome kitų drabužių.

Valandėlę mudu rymojome tylėdami, senelė nugrimzdusi į mintis, paskendusi prisiminimuose apie senus laimingesnius laikus. Ji nė karto nenusuko akių nuo senelio poilsio vietos, skreite gulėjo šiaudinė vėduoklė, sugniaužta jos rankoje, – sena moteris, gedinti vyro, kurį mylėjo.

Atsikolęs į medį, vieną koją užsikėlęs ant kitos, nenuleidau nuo jos akių. Mačiau, kaip ji atsistoja, peržengia kapą, atsiklaupia ir pabučiuoja marmurą, kaip paprastai, murmėdama kažin kokius žodžius. Priėjau prie jos ir atsistojau už nugaros, verkdamas prie žmogaus, kurio niekada nebuvau matęs, kapo.

Senelė palengva atsistojo, atsigręžė į mane ir įsikibo man į parankę.

– Eime namo, – pasakė. – Jau vėlu.

– Ačiū, kad atsivedėte mane čionai, – pasakiau.

– Turi žinoti šitą vietą, – atsakė ji. – Aš pati netrukus čia atsidursiu. Galėsi aplankyti mudu abu.

Abu drauge išėjome pro vartus, atsisveikindami pamojavome senam sodininkui, kurį matėme įeidami.

– Būtinai aplankysiu, – tariau. – Pažadu.

– Neprivalai žadėti, – patikino ji. – Tiesiog ateik. Ir nepamiršk – jokių gėlių. Aš nekenčiu gėlių.

– Gerai, – pasakiau. – Sutarta.

Senelė sustojo ir, dar kartą pro petį pažvelgusi į kapines, šyptelėjo.

– Niekada nesupratau, kam reikalingos gėlės, – pridūrė.

Teta Ana padėjo lėkštę su makaronais ant mano patiesalo, o mama, šaukštu barstydama romėnišką sūrį ir šviežius pipirus, sukinėjosi jai už nugaros.

– Dar yra labai daug, – glostydama man plaukus pasakė mama. – Valgyk kiek tik lenda.

Niekada nebuvau matęs motinos tokios laimingos kaip per tas kelias pirmas savaites Iskijoje. Ji buvo atsipalaidavusi, laisva, tokia laisva ir atsipalaidavusi, jog atrodė, kad tai visai kita moteris, visiškai nebepanaši į tą gležną, išsigandusį padarą, kuris nenorėjo išsikraustyti iš savo buto Pragaro virtuvėje.

Ji nerikteldavo nuo menkiausios provokacijos, nesudrebėdavo visu kūnu išgirdusi telefono skambutį. Užaugau su tokiu jos įvaizdžiu akyse: visa virpa sėdėdama ant kėdės mūsų bute, aplink jos delnus apvyniotas rožinis, skreite susigarankščiavusi pašluostė, o skruostais teka ašaros. Dabar matyti ją, planuojančią šeimos išvykas į gamtą, kalbančią su draugais, pasakojančią jiems juokingas istorijas, besijuokiančią iš jų istorijų, buvo ypatinga staigmena.

Ji atrodė jaunesnė, jos eigastis žvitresnė, kupina atsiradusios energijos. Ji geriau valgė, nebesiskundė sveikata, o iš ryto ją dažnai galėdavai pamatyti paplūdimyje, besišildančią prieš saulę su užmestu ant nugaros rankšluosčiu, kalbančią su viena iš savo seserų.

– Tai Rafaela, kokią mes pažįstame, – pasakė mano teta Frensė. Ji sėdėjo priešais mane ir šakute šaukšte vyniojo tirštus spagečius.

– Mes nepažįstame jos tokios, kokią tu mums pavaizdavai, – pridūrė kramtydama makaronus. – Ana moteris – svetima. Bet jeigu ji tokia, kai grįžta į Ameriką, kaip tu mums nupasakojai, tai, kaip manai, ką dėl to reikėtų kaltinti? Ką jis iš jos padarė? Kuo pavertė, argi tai ne nusikaltimas?

– Jis nenorėjo to, – tariau.

– Galbūt, – sutiko teta. – Bet kad ir kokios buvo to priežastys, jis ją beveik sužlugdė. Tai nedovanotina.

– Viskas pasitaisys, – tariau. – Jam reikia laiko.

– Laiko kam? – paklausė ji. – Praėjo jau beveik penkiolika metų, o padėtis tik pablogėjo. Tavo tėvas niekada nepasikeis. Kol numirs.

– Nenoriu to net girdėti, – atsikirtau, stengdamasis nuslėpti pyktį. – Jūsų ten nėra, jūs nežinote, kaip viskas vyksta. Ir neturite jokios galimybės sužinoti.

Teta Frensė persilenkė per stalą, suėmė abi mano rankas ir laikė savosiose.

– Ne, – pasakė ji. – Bet *tu* žinai, kas vyksta. Tu žinai ir gali padaryti tai, kas būtina, kad tai pasikeistų.

– Aš nieko negaliu pakeisti, – pasakiau.

Teta paleido mano rankas, atsilošė kėdėje ir įpylė mudviem po taurę raudonojo vyno.

– Vadinasi, nieko nepadarysi, – pasakė. – Lieka tik laukti.

– Laukti ko?

– Kol vienas iš jųdviejų pasimirs, – užbaigė.

Tą pirmą vasarą Iskijoje susiradau tris labai artimus draugus: visi trys buvo berniukai, mano amžiaus arba daugmaž tokio. Mano pusbrolis Paolas iš Pizos buvo jauniausias, Pepė iš Romos – vyriausias, o Gasperinas iš salos buvo gimęs tą pačią dieną kaip ir aš.

Visi keturi domėjomės tais pačiais dalykas, išskyrus reikalus apie sportą. Čia jie dievino futbolą, o man rūpėjo tik beisbolas.

– Kaip tu gali žiūrėti tą nuobodų žaidimą ir neužmigti? – paklausė Pepė žingsniuodamas greta manęs per *Via Nuova* ir laižydamas varvančius šokoladinius ledus.

– Jis nenuobodus, – atkirtau. – Tu jo tiesiog nesupranti.

– O ką ten suprasti? – paklausė Paolas, paduodamas Pepei servetėlę. – Meti kamuolį. Pataikai. Gaudai. Viskas atrodo labai paprasta.

– Ir nuobodu, – pridūrė Pepė. – Aš jau verčiau eičiau į laidotuves nei žiūrėčiau beisbolą.

– Klausykit, vaikinai, ar jūs kada nors matėte jį žaidžiant? – paklausiau. – Turiu omeny, tikrą žaidimą su tikrais žaidėjais?

– Turi omeny, amerikiečiais? – paklausė Gasperinas nusijuokdamas ir išpūsdamas tris kramtomosios gumos burbulus. – Ne, žaidžiančių amerikiečių nematėme, tik italus.

– Aš mačiau, kaip pernai vasarą Bario komanda žaidė su Pizos komanda, – paaiškino Paolas. – Tas žaidimas atrodė ilgas kaip kūno operacija.

– Ir nieko smagaus, – pridūrė Pepė.

– Klausyk, juokis sau, jeigu nori, – pasakiau. – Bet matyti, kaip meta Bobas Gibsonas ir kaip tai daro kažkoks antsvorio nukamuotas bufetininkas iš Bario – kaip diena ir naktis.

– Kas tas Bobas Gibsonas? – paklausė Gasperinas.

– Negi nesiklausei? – pasakė Pepė. – Bobas Gibsonas – antsvorio nukamuotas bufetininkas iš Bario.

Didžiąją tos vasaros dalį mes visi keturi buvome neišskiriami.

Kiekvieną rytą plaukiodavome paplūdimyje, po pietų žaisdavome futbolą arba biliardą, o vakare eidavome į atvirą kino teatrą, po jo dar ilgai vaikščiodavome. Augome vienas šalia kito, ir aš daug ko išmokau jau vien būdamas jų draugijoje.

Jeigu ir susiginčydavome, tai tik dėl to, į kurį kiną eiti arba kuriai merginai pasistengti padaryti įspūdį. Keisdavomės romanais ir žurnalais, prie kavos su ledu ginčydavomės apie tai, kas mums atrodė naujos ir rimtos politinės bei sekso problemos, kalbėdavome apie savo ateitį, apie tai, ko kiekvienas trokštame iš gyvenimo. Tie pokalbiai visada būdavo ilgi, painūs ir gyvi, ir aš neįsivaizdavau, kad taip kalbėtis galėčiau su kuriuo nors iš savo Pragaro virtuvės draugų.

– Tu nusižiūrėjai Franką, ar ne? – vieną rytą manęs paklausė Paolas, kai ėjome pro „Riva Mare“ viešbutį, kurio viršutiniai deniai buvo pilni besideginančių saulėje vokiečių turistų, išsiruošusių į paplūdimį.

– Iš kur tu žinai? – paklausiau.

– Ką turi galvoj klausdamas, iš kur žinau? – perklausė Paolas garsiai nusijuokęs. – Aš juk italas.

– Na ir kas iš to?

– Italai apie moteris žino viską.

– Nemalk šūdo.

– Ne, aš sakau teisybę, – pasakė jis. – Be to, vakar nugirdau apie tai kalbantis jūsų motinas.

– Ką jos kalbėjo?

– A, kaip visada, – pasakė Paolas. – Na žinai, apie tai, kokie visi būtų patenkinti, jeigu galiausiai judu susituoktumėte. Nes Frankos ir mūsų šeimos tokios artimos. Štai tokie tauškalai.

Sučiupau Paolą už rankos ir priverčiau sustoti prie įėjimo į paplūdimį, šalia žmonių prisėdusios užkandinės.

– Ar jos juokavo? – paklausiau.

– Netrukus sužinosi, pusbroli, kad Italijoje dėl santuokos niekas nejuokauja, – pasakė Paolas. – Juolab mūsų motinos.

– Aš pakviečiau ją į kiną, – pasakiau.

– Dėdė Marijas pasiūlė savo žmonai išgerti puodelį kavos, – ėmė aiškinti Paolas. – Jis jos beveik nepažinojo. Po trijų mėnesių juodu išvyko į Florenciją medaus mėnesio. Manai, kad jis pats nenustebo?

– Man keturiolika metų, – pasakiau.

– Atsipalaiduok, – nuramino Paolas. – Jos tik mala liežuviais. Jokios bėdos iki kitos vasaros. Jeigu tu vis dar būsi su ja.

– Vajėzau, – tariau.

– Liaukis nerimavęs, – pasakė Paolas. – Tegu jos mala ką tik nori, koks skirtumas?

– Tai erzina, – pasakiau. – Bent jau mane.

– Nesileisk erzinamas, – padrąsino Paolas, žiūrėdamas į smėlyje gulinčią vokietę, saulei atsukusią nugarą: plonytės jos maudymosi kostiumėlio viršutinės dalies petnešėlės buvo nukarusios nuo pečių. – Jos tėvas vis tiek neleis tau jos vesti.

– Kodėl?

– Jis nenori, kad jo duktė gyventų Amerikoje, – pasakė Paolas. – Jis mano, kad tai siaubinga vieta.

– Iš kur tu žinai?

Paolas iš marškinių kišenės išsitraukė tūkstančio lirų banknotą ir žvilgtelėjo į laikrodį.

– Aš jo paklausiau, – paaiškino. – O gal prieš pasiplaukymą suvalgytume po pyragaitį, kaip manai? Mačiau, kaip Džulianas ką tik įnešė šviežių.

Tas tris savaites, kurias jau buvau išbuvęs Iskijoje, rašydavau tėvui po laišką per dieną ir stebėdavausi, kodėl iš jo negaunu jokio atsakymo. Laiškuose pasakojau apie savo naujus draugus bei įvairias vietas ir miestus, kuriuos aplankiau Italijoje. Rašiau apie ekskursijas, kuriose pabuvojau, ir apie naujus paragautus ir pamėgtus patiekalus. Paklausiau jo, kaip laikosi „Jankiai" ir kaip jis ištveria Niujorko karštį.

Kiekviename laiške pridurdavau, kad jo ilgiuosi, myliu jį ir norėčiau, kad jis būtų su mumis.

– Kaip manai, ar jis gauna tuos laiškus? – kartą paklausiau motinos, stebėdamas, kaip ji tetos virtuvėje kepa baklažanus.

– Čia paštas dirba labai lėtai, – paaiškino motina. – Čia tau ne Amerika. Jis gaus tavo laiškus. Tik tai užtruks.

– Ar galėtume jam paskambinti?

– Jeigu nori, – atsakė ji. – Visa bėda, jog niekada nežinome, kada jis namie.

Motina, palikusi baklažanus troškintis ant viryklės, atsisėdo, sukryžiavo kojas ir per dviveres virtuvės duris pro terasą žiūrėjo ir pušų giraites, į už jų tvylančią jūrą.

Buvo įdegusi ir atrodė jaunesnė nei būčiau galėjęs pamanyti. Ant kėdės sėdėjo tiesi, nesusikūprinusi, kaip buvo įpratusi namuose. Veidas atrodė šviesus ir akyse nebuvo matyti liūdesio.

– Ar tu ilgiesi jo? – paklausiau.

– Ko?

– Tėvelio? – paaiškinau.

Motina pažvelgė į mane ir gūžtelėjo pečiais.

– Nėra ko taip jau labai ilgėtis, argi ne taip? – paklausė.

– O namų? – pridūriau. – Mūsų buto?

– Ten – ne namai, – pasakė ji. – Čia, šita sala, šitas pastatas yra mano namai. Čia mano vieta. Ana vieta – tik pernakvoti.

– Ar norėtum čia pasilikti?

– Kam to klausi? – pasakė ji. – Žinoma, kad noriu čia pasilikti, bet negaliu. Kada nors, galbūt. Bet ne dabar.

– O kodėl ne dabar? – paklausiau. – Aš galiu čia eiti į mokyklą, o tėvelis gali čia atvažiuoti ir susirasti darbą.

– Ką jis čia dirbtų?

– Nežinau, – atsakiau. – Būtų mėsininkas. Arba su dėde Marijum vairuotų autobusus. Bet ką, ką tik panorėtų.

– Ir kaip ilgai tai truktų, tavo nuomone? – paklausė ji. – Kaip ilgai tavo tėvas pavežtų čia tai, ką jis daro tenai?

Ji atsistojo, vėl nužengė prie viryklės ir padidino baklažanų ugnį. Pažiūrėjo į mane ir nusišypsojo.

– Svajoti malonu, ypač tavo amžiuje, – pasakė man. – Kol staiga prisimeni, kad tavo svajonės niekada neišsipildys. Tik jau ne mūsų.

IX

Iskijos sala – septyniasdešimt septynių kilometrų pločio Neapolio provincija, jos gyventojų skaičius svyruoja maždaug ties penkiomis dešimtimis tūkstančių. Per patį turizmo sezono įkarštį – liepą, rugpjūtį ir rugsėjį jos paplūdimius, restoranus ir viešbučius užplūsta daugiau kaip du milijonai žmonių. Daugiau nei aštuoniasdešimt procentų tų turistų – vokiečiai, užsilikę čia nuo Antrojo pasaulinio karo, kai sala beveik dvejus metus buvo okupuota nacių.

Apskritai Iskijos gyventojai pokario metais nyko dėl skurdo, jų gyvenimo šaltinis buvo arba jūra, arba dirbami laukai aukštesniuose

regionuose. Buvo ir viešbučių, aprūpinusių negausią, bet ištikimą klientūrą.

Dvylikos taksi užteko aptarnauti visą salą. Tuščiomis grįstomis gatvėmis dardėdavo arkliais kinkyti vežimai. Restoranai niekada nebūdavo sausakimši, o vakarai, kad ir koks būtų metų laikas, visada būdavo ramūs.

Masalas, kuris nūnai į salą kiekvieną vasarą pritraukia milijonus turistų, tarkim, mineralinės vonios, balto smėlio paplūdimiai, architektūra bei geras maistas, anais sunkiais laikais buvo nežinomas.

Vėliau, 1962 metais, galą tam skurdui padarė Elizabet Teilor.

„Jie čia filmavo „Kleopatrą", – pasakojo man teta. – Pirmą mėnesį viskas buvo ramu, kino pasaulio žmonės laikėsi atokiai, daug dirbo. Paskui Teilor dėl to anglų aktoriaus paliko savo vyrą ir viskas prasidėjo. Sala ėmė kraustytis iš proto, žmonės zujo pirmyn atgal. Pilni turistų laivai atplaukdavo kas valandą, dieną ir naktį. Apie taksi ir laisvą kambarį viešbutyje nebuvo nė kalbos. Visur būdavo tiek žmonių, kad kartais šešis kvartalus nuo uosto iki namų man tekdavo eiti pusę valandos. Dar niekada nebuvau mačiusi nieko panašaus."

Nuo tada sala suklestėjo. Kai atvažiavau 1969-aisiais, visi aplinkui turėjo marias darbo – nuo pardavėjų iki santechnikų – visi kimšte kimšo į kišenes turistų dolerius.

Horizontą užgriozdė dešimtys naujai pastatytų didelių viešbučių, restoranų buvo gausybė ir jie buvo pilni lankytojų, o visas uosto rajonas buvo užgrūstas dvigubomis eilėmis „Mercedes Benz" taksi, laukiančių nuvežti atvykusius turistus į jų brangius viešbučių numerius.

Vos per penkerius metus motinos broliai Marijas ir Džovanis Džuzepė iš besikaunančių taksistų virto didžiausio ir sėkmingiausio salos turistų transportavimo verslo savininkais.

– Aš nakvodavau savo taksi, – pasakojo man dėdė Marijas. – Ir valgiau jame. Tai buvo daugiau nei verslas, tai buvo mano butas. Dabar, ačiū Dievui, mes gerai gyvename. Mano autobusai ir taksi

važinėja po visą Europą. Manau, kad už visa tai savotiškai turiu būti dėkingas Elizabet Teilor. Ir nors ji šitiek padarė, niekada nesu matęs nė vieno jos filmo. Net „Kleopatros“. Nemanau, kad jį čia rodė.

Derėdamasi su bedančiu, nutukusiu livrėja vilkinčiu vežiku, teta Ana laikė abu savo vaikus už rankos. Dar keturi vaikai slampinėjo aplink ją, o du stovėjo prie manęs.

– Bijau, kad reikės važiuoti dviem karietom, *signora*, – aiškino vežikas. – Dviem. Kad visi būtų saugūs.

– Žinau, kad reikės dviejų, – aiškino teta Ana. – Tik nežinau, kiek man tai kainuos.

– Esu tikras, kad toks garbingas žmogus kaip jūs, *signora*, pasiūlys padorią kainą, – gražbyliavo vežikas. – Jūs čia gimėte, tad žinote, koks sunkus dirbančio žmogaus gyvenimas.

– Būkit malonus, tas kalbas apie dirbančio žmogaus gyvenimą pasilaikykite turistams, – atšovė teta Ana. – Tiems, kurie nežino apie jūsų tribučius pastatus.

– Jie ne mano, jie – banko, *signora*, – patikino vežikas. – Aš – tik jų valdytojas.

– Apsirikau, – atsakė teta.

Vienam iš vaikų, mano aštuonmetei pusseserei Anai Marijai, pabodo laukti, ir ji nužingsniavo prie karietos. Užkopė du geležinius jos laiptelius ir atsisėdo ant vienos iš storų, į kraštą atremtų pagalvių, jos kojos rėmėsi į balno laiptelį.

– Ar nebūtų paprasčiau, jei jis jai pasakytų nustatytą kainą? – paklausiau Paolo.

– Jis negali, – atsakė Paolas.

– Kodėl?

– Nes nustatytos kainos nėra, – paaiškino. – Niekada nebuvo. Kiekvienas vežikas pasiima tiek, kiek sugeba. Be to, nustatytos kainos atima visą malonumą. Atsitrauk ir stebėk. Tai bus kur kas geriau nei Bado Spenserio filmas.

– Jūs gobšuolis, – pasakė teta. – Aš dėl nieko, juoba dėl pinigų, negaliu derėtis su gobšuoliu.

– *Signora*, jeigu jūs norite važiuoti dykai, tereikia paprašyti, – pasakė jai vežikas.

– O jeigu jūs norėjote mane apiplėšti, tai aš turėjau jums į rankas įteikti ginklą, – atrėžė teta.

Ji nusisuko nuo vairuotojo ir susikvietė aplink save visus vaikus.

– Eime namo, – pasakė jiems. – Prastas buvo sumanymas. Ateisime kurį nors kitą kartą. Gal kai apvogsiu banką.

– O ne, būk gera, *Zia**, – paprašė vienas vaikas. – Prašau, pavėžyk mus. Tu pažadėjai.

Vežikas žengė į priekį ir patapšnojo tetai per petį.

– *Signora*, – kreipėsi į ja. – Prašom luktelti. Vardan vaikų.

– Aš negaliu mokėti po septynis tūkstančius lirų už vieną karietą, – pareiškė ji.

– O aš negaliu imti po du tūkstančius. Bet man užteks po penkis tūkstančius už kiekvieną. Vardan vaikų.

– Aš duosiu jums po keturis tūkstančius lirų už kiekvieną, – nenusileido teta. – Vardan vaikų, žinoma.

– Kaip visada, – tarė vežikas. – Sutinku, su sąlyga, kad nupirksite keturis krepšius morkų mano arkliams.

– Sutarta, – atsakė teta. – Su sąlyga, kad vaikai galės padėti jas sušerti.

– Tai jau ne kitaip, *signora*.

Teta, pasiėmusi mažiausius vaikus, įsigrūdo į pirmąją karietą. Mudu su Paolu įsėdome į antrąją, kurią vadeliojo jaunesnis, plonesnis pagrindinio vežiko variantas, kiti trys vaikai patogiai įsitaisė mūsų pašonėje.

– Pirmyn, Italija, – sušuko teta Ana priekyje.

– Tegyvuoja Musolinis, – pridūrė vežikas, paleidęs arklį risčia.

– Musolinis? – nustebo Paolas.

Mūsiškis vežikas pasisuko šonu pažiūrėti į mus, nuo jo apatinės lūpos buvo nukarusi cigaretė be filtro.

– Nesijaudinkit, – nuramino jis. – Mano dėdė – ne fašistas. Musolinis – jo arklio vardas.

* Teta, – *it.*

Du ekskursijų išvarginti arkliai pradėjo kopti į stačias Iskijos kalvas – pirmieji mūsų dviejų valandų kelionės per penkis pagrindinius salos rajonus žingsniai. Uostas mano dešinėje netrukus išnyko iš akių, jį pakeitė plikos jūros vaizdas apačioje ir kalnų – viršuje.

Žydrą horizontą nutaškavo pustuzinis salų – nuo Kaprio iki Sorento, o aplink mus iš visų pusių žydėjo laukinės gėlės. Paukščiai ūkavo ir čiulbėjo, žmonės, kuriuos aplenkdavome, šypsojosi ir mums mojavo, o vaikai abiejose karietose kikeno ir garsiai kvatojosi.

– Čia gražu, – pasakiau Paolui. – Niekada nesu matęs nieko tokio gražaus.

– Ir rojus neatrodo taip gražiai, – patvirtino jis.

– Neką težinau apie rojų, – tariau, prisitraukęs arčiau savęs pusbrolį Džankarlą. – Žinau tik apie pragarą.

– Ką turi omeny? – susidomėjo Paolas.

– Nieko, – atsakiau. – Tai tik rajono, kuriame aš užaugau Niujorke, pavadinimas. Pragaro virtuvė.

– Ji – kitame pasaulio krašte, – konstatavo Paolas. – Toliau nebūna.

Vežikai karietas sustabdė prie didelio pernokusių figų medžio. Abu nušoko nuo sėdynių, abu rankose laikė po ilgą plonų arklio šerių šepetį, tada ėmė valyti tirštas baltas putas nuo arklių šonų.

Teta vaikštinėjo tarp abiejų karietų, dalydama pailgas bandeles su marinuotais baklažanais, rūkyta jautiena ir saulėje džiovintais pomidorais. Po sumuštinių išdalijo mums gėrimus: sodos vandens Paolui ir man, vyno vežikams ir apelsinų limonado vaikams.

Senesnysis vežikas, stovintis prie karietos šono, atsikando didelį sumuštinio kąsnį ir pakėlė rankas į dangų.

– Dabar aš jau galiu numirti, – tarė. – Paragavau skaniausio pasaulyje sumuštinio. Stulbinama, *signora*, stulbinama. Joks kitas žodis čia netiktų.

– *Grazie*, – padėkojo teta.

Valgėme neskubėdami, mums už nugaros bolavo jūra, kalnai mus vedė į Epomeo kalną, stūksantį priešais ir dengiantį mus nuo

įkypų saulės spindulių. Kartais pro mus pravažiuodavo koks fiatas, vairuotojas pasignalizuodavo ir pamojuodavo, iškišęs ranką pro langą. Tai buvo pati ramiausia mano matyta vieta.

Teta Ana priėjo prie manęs, nešina vaisių pilna kraitele.

– Gal suvalgytum persiką? – pasiūlė.

Papurčiau galvą.

– Gal vėliau, – tariau. – Aš jau sotus.

Stebėjau, kaip ji paduoda persiką Džankarlui ir šypsosi, žiūrėdama, kaip jis jį ima. Rodės, kad tetai Anai nebuvo nieko maloniau, kaip žiūrėti į valgančius žmones.

– Ačiū už visa tai, – padėkojau jai.

– Tai paprasčiausi pietūs, – atsakė ji. – Nieko ypatingo.

– Ne tik už maistą, – pasakiau. – Už viską. Aš ilgai tai prisiminsiu.

Ji patapšnojo man per koją ir palingavo galva.

– Ir aš, – atsakė. – Malonu gražiai prisiminti vienam kitą.

Paolas persilenkė per mano petį, suėmė tetos Anos ranką ir pabučiavo ją.

– Nenoriu užtraukti debesėlio ant visų mūsų prisiminimo, – pasakė jis. – Bet turime šiokią tokią bėdą.

Teta pažvelgė į jį ir gūžtelėjo pečiais.

– Kas? – nesuprato.

Paolas pirštu pro karietas parodė į figos medį.

– Mūsų vežikai per greit užmigo.

Mudu su teta pažvelgėme ton pusėn ir pamatėme, kad tiedu vyrai sėdi pavėsyje išskėtę kojas, prasižioję, pakrypusiomis į vieną šoną galvomis, užsimerkę.

Teta užsidegė cigaretę ir nusijuokė.

– Tikriausiai tas baklažanas kaltas, – paaiškino.

– Vyno butelis irgi nebuvo jiems akstinas judėti į priekį, – pridūrė Paolas.

Teta Ana pakėlė mažiausiąjį vaiką ir jo galvą priglaudė sau prie peties.

– Žinote, gal mūsų palydovai ir teisūs, – pasakė ji. – Visiems ne pro šalį nusnūsti.

– Čia? – paklausė Paolas.

– O kas gali būti geriau, – paaiškino ji. – Didžiulis pavėsis, gražus vaizdas ir beveik jokio eismo. Tobula.

– Tai kurgi mes miegosime? – paklausė Paolas.

– Vaikai vienas prie kito karietose, – paaiškino teta Ana. – O judu kokią nors malonią vietelę galite susirasti po vienu iš tų medžių.

– Puiku, – pritarė Paolas. – Su sąlyga, kad arti nebus arklių.

Teta Ana nusijuokė.

– Manau, jie apie tave mano tą patį, – pasakė.

Numigome ten kiek ilgiau kaip valandą, saulės karštį numaldė tankios itališkos pušys. Mudu su Paolu dalijomės pavėsiu prie medžio kamieno – susiglaudę pečiais, ant kojų užsimetę tamsiai raudoną antklodę. Vaikai buvo tolygiai išskirstyti per dvi karietas, rankos, kojos ir veidai trynėsi vieni į kitus. Abu vežikai tysojo ten pat, knarkė jau antrą valandą.

Vienintelė teta Ana nemiegojo.

Ji sėdėjo priekinėje pirmos karietos sėdynėje, viena ranka laikė arklio vadžias, kita – uždegtą cigaretę. Ant kelių turėjo mano tėvo laišką – vis dar sulankstytą voke, kurį mano motina atplėšė tą rytą.

Žiūrėdama į miegančius vaikus Ana per nosį ir per burną leido cigaretės dūmus. Pasuko galvą į dešinę, galiausiai jos akys užkliuvo už manęs. Ilgokai į mane žiūrėjo, jos veidas buvo liūdnas, pavargęs, ji niekaip negalėjo nuspręsti, ar verta man pasakyti apie laišką ir jo turinį.

Ji giliai įtraukė oro, nušoko nuo sėdynės ir nusviedė cigaretę ant žemės. Priėjo prie tos vietos, kur miegojome mudu su Paolu, pasilenkė ir švelniai mus bakstelėjo, kad pabustume.

– Kelkitės, berniukai, – pasakė. – Metas traukti namo.

Valandą vėlavau į šeimos draugų vestuvių pokylį. Pakeliui turėjau paimti didelį vaisių krepšį, kurį motina užsakė Minikučio kavinėje, ir uždėti ant jo jos parašytą sveikinimo atviruką.

– Neužmiršk, kad ten turi būti prieš pirmą, – įspėjo motina. – Paskui jis uždaro pietų.

– Neužmiršiu, – patikinau.

Tam pokyliui apsivilkau savo geriausius drabužius: juodas laisvas kelnes, mėlynus iki galo užsegamus marškinius trumpomis rankovėmis, apsiaviau juodus nevarstomus batus be puskojinių, švarką pasiskolinau iš savo pusbrolio Paolo. Buvau pasipurškęs odekolonu, kurį man padovanojo dėdė Marijas, ir turėjau pilną kišenę mėtinių saldainių, kurių gavau iš senelės Marijos.

– Aš niekad nesuvalgysiu šitiek saldainių, – pasakiau, žiūrėdamas, kaip ji juos kimšo man į kišenes tol, kol jos išsipūtė.

– Gal sutiksi ką nors, kas padės, – pasakė.

Iš senelės Marijos namų išėjau netrukus po vidurdienio, prabėgau pro bažnyčią, tokią tylią tą sekmadienio popietę, prasiskyniau kelią per porą siaurų šoninių gatvelių ir atsidūriau priešais Minikučio kavinę. Rafelis, jos savininkas, pastebėjo mane iš už baro ir pamojo prieiti.

– Tik pažiūrėk į tą amerikietį, – tarė šypsodamasis. – Ar esi tikras, kad tu ne jaunikis?

– Dar ne, – atsakiau.

– Gerai, – pasakė Rafelis. – Vadinasi, mano duktė dar turi vilties.

– Jūsų duktė man per graži, – pasikuklinau. – O aš jums per didelis vargšas.

– Daug ko išmokai iš senelės per tokį trumpą laiką, – tarė jis juokdamasis.

Rafelis išėjo iš už prekystalio, atsistojo greta manęs, viena ranka apkabino mane per pečius.

– Padariau nuostabią vaisių kraitę, visai tokią, kokios ir prašė tavo motina, – pasigyrė. – Eikš, parodysiu.

Mudu abu nupėdinome į kavinės galą, oras joje buvo vėsus ir malonus, persmelktas šviežiai iškeptų pyragaičių kvapo. Tamsios marmurinės jos grindys buvo nupoliruotos iki blizgesio, kaip ir milžiniškas espreso kavos virtuvas kampe, pastatytas ant pusmėnulio formos stalo, apsuptas puodelių, šaukštų ir lėkštelių.

Per visą kavinę buvo išmėtyta tuzinas apskritų stalelių su trimis kėdėmis prie kiekvieno, viena jų eilė stovėjo prie didžiulio prieki-

nio lango, uždengusio baro aptvarą. Dar šeši staleliai buvo lauke, virš jų puikavosi ne iki galo išskėsti „Cinzano“ skėčiai.

– Kaip seniai jūs jau turite šitą kavinę? – paklausiau.

– Šešerius metus, – atsakė Rafelis. – Atidariau ją likus metams iki žmonos mirties.

– Atleiskit, – sumurmėjau, – aš nežinojau.

– Tu ir negalėjai žinoti, – tarstelėjo jis gūžtelėjęs pečiais. – Kaip kad nebuvo ir pagrindo žinoti, kad šią vasarą mudu galiausiai susidraugausime.

– Kaip ji mirė, Rafeli?

– Girtas vairuotojas, – pasakė jis. – Užlėkė ant jos tiesiai va čia gatvėje. Ji iškart krito negyva.

– Užjaučiu jus, – ištariau.

– Ji buvo tokia graži moteris, – pasakė jis. – Aukšta, liekna, spindėjo nuostabia šypsena. Mano duktė – visai kaip ji.

Rafelis nusisuko nuo manęs ir šūktelėjo berniukui kavinės gale.

– Frankai, atnešk man tą vaisių kraitę. Tą sinjorai Karkaterai. Ji stovi kampe, prie rudo stalo.

– Ji jau gatava, *Zio*, – atsakė Frankas. – Tuoj išnešiu.

Rafelis sustojo prie espreso virdulio, pripylė du puodelius kavos, po vieną kiekvienam iš mudviejų. Atsistojo prie lango ir žvelgė į lėtą gatvės eismą.

– Nugyvenau kelerius sunkius metus, – pasakė. – Kai netekau žmonos, praradau bet kokį norą užsiimti verslu, rūpintis šeima, savimi.

– O kaip viskas pasikeitė?

– Laikas padėjo, – pasakė jis, į savo kavą kliūstelėjęs dvi čiurkšles „Sambuca Romano“. – Užvis labiausiai padėjo tavo senelė.

– Kaip?

– Vieną rytą atėjo su manim pasikalbėti, – pradėjo Rafelis. – Atsisėdo, pasakė ką mananti ir išėjo.

– Ką ji pasakė?

– Tą patį, ką ir daugelis kitų užsukę pasakė, – paaiškino. – Tik tavo senelės kalba paprasčiausiai atrodė turinti daug daugiau prasmės. Ji tokia moteris, kurios sunku nepaisyti.

– Žinau, – atsakiau. – Ji tiek daug matė, tiek daug patyrė. Dažnai man net sunku patikėti, kad ji dar gyva.

– Ji gyvenimą ir mirtį supranta kaip žmogus, pergyvenęs kitus, – paaiškino Rafelis. – Gal kaip tik šitai ir paveikia. Nežinau. Kad ir kas tai būtų buvę, tai padėjo. Bent jau man.

Iš galinio kambario išėjo Frankas, abiem rankomis nešinas didžiausia, kokią tik man teko matyti, vaisių kraite.

– Štai, – pasakė Rafelis. – Tikiuosi, tavo motinai patiks.

– Aš tuo neabejoju, – užtikrinau, kišdamas pirštus į piniginę ir traukdamas penkiasdešimties tūkstančių lirų banknotą, kurį man davė motina. – Atskaičiuokite iš šito, ką mes skolingi.

– Nėra jokio reikalo, – pasakė Rafelis. – Šituo jau pasirūpinta.

– Ką turite omeny, ar kas nors jau sumokėjo? – paklausiau. – Kas?

– Italai niekada dėl pinigų nesiginčija su amerikiečiais, – pasakė Rafelis juokdamasis ir tapšnodamas man per nugarą. – O dabar eik, juk nenori pavėluoti į pokylį.

– Ačiū, Rafeli, – pasakiau, imdamas krepšį iš Franko rankų.

– Nėra už ką, bičiuli, – pasakė Rafelis. – Nėra už ką.

Pokylis vyko restorane Iskijos Pontėje, penkiolikos minučių kelio atstu nuo Rafelio kavinės. Aš vėlavau, tad, taupydamas laiką, nusprendžiau kelią sutrumpinti – pasukau šoninėmis gatvelėmis. Kraitė buvo sunki, diena karšta, bet aš žinojau, kad mama nusimins, jei pasirodysiu po to, kai jaunikis ir nuotaka jau bus atvykę.

Praėjau pro trijų metrų aukščio vartus, kaltinė jų geležis neseniai buvo nudažyta tamsiai žalia spalva. Aš kitapus vartų jau mačiau tą restoraną: šešių instrumentų orkestras, vadovaujamas neaukšto vyriškio, vilkinčio vakariniu švarku, labai uoliai grojo švelnų „Parla Mi D'Amore, Mariu“* variantą.

Arčiausias įėjimas buvo už keturių kvartalų, tad, eidamas iki jo, būčiau užtrukęs dar ilgiau. Vienintelis protingas dalykas atrodė per tuos vartus perlipti.

* Kalbėk man apie meilę, Marijau. – *it.*

Praplėšęs skylę kraitę dengiančioje folijoje, užsidėjau ją ant dešinio peties. Pamažėle, rankomis siekdamas viršutinių smaigų, pradėjau lipti, kojos laisvai apsivijo plonus strypus. Kitapus kelio priešais mane, kaip aš lipu, stebėjo drūta senutė, išėjusi išpilti pamazgų į tankius žalius krūmus.

– Būk atsargus, – pasakė ji. – Užsigausi. Būk atsargus. Prašau.

– Nesirūpinkit, – atsakiau. – Man nieko nenutiks.

Perkėliau koją per tvoros viršų ir įspraudžiau ją tarp dviejų nusmailintų smaigų. Pamažėle pradėjau judėti pats: kraitę nuo dešinio peties atsargiai perkėliau į kairę ranką, paskui nuleidau ją ant žemės. Ji gražiai stačia nusileido į aukštos žolės kuokštą, vaisiai paliko sveikutėliai.

Žiūrėdamas, kaip galėčiau nušokti nuo tų vartų viršaus, pamėginau perkelti kairę koją. Kelnių klešnė užkliuvo už dviejų geležinių užraitų, išsikišusių po smaigais. Pajutau, kad jos tuoj įplyš, tad pasisiekiau ranka žemyn, norėdamas gražiai ištraukti koją.

Ir praradau pusiausvyrą.

Persiverčiau per tuos vartus, kūnas pusiau nukaro nuo viršaus. Vienas žalias smaigas pervėrė man marškinius, švarką ir dešinio žasto raumenį.

Pajutau labai aštrų ir stiprų skausmą, apatinę žasto dalį staiga išmušė šaltas prakaitas, paskui nuo priplūdusio kraujo pajutau karštį. Pažvelgiau viršun, saulė mane apžilpino, pamačiau, kaip man per ranką ant peties ir kaklo teka kraujas.

Kojos karojo keliasdešimt centimetrų virš žemės.

Senutė – dabar ji jau stovėjo prie atviro savo virtuvės lango – pamatė mane ir suklіko.

Aš čiupau už tų vartų kaire ranka, tikėdamasis vėl užkopti aukštyn ir nukelti ranką nuo smaigo. Pasigręžiau į senutę, pamačiau, kad ji vis dar ten stovi, abiem rankomis susiėmusi už burnos, stengdamasi sulaikyti naują klyksmą.

– Jėzau šventas, – vapeno ji. – Jėzau. Jėzau.

– Padėkite man, – paprašiau jos. – Prašau surasti ką nors, kas man padėtų.

Senutė dingo nuo lango ir netrukus jau stovėjo prie manęs.

– Ką man daryti? – paklausė žiūrėdama į mane. – O Dieve šventas. Šitiek kraujo. Šitiek kraujo.

– Padėkite man pasistumti aukščiau, – pasakiau, stengdamasis negalvoti apie kraują, stengdamasis pamiršti skausmą. – Man reikia nukelti ranką nuo to prakeikto smaigo.

Visomis išgalėmis, visu svoriu senutė spaudėsi prie mano kojų, stumdama jas aukštyn. Kol ji tai darė, laisva ranka aš prisitraukiau prie strypų.

– *Forza**, jaunuoli, – ragino ji. – Nesustok. Tau pavyks. Tik nesustok.

Čiupau už vieno iš smaigų ir prisitraukiau sulig kraujuojančia ranka. Pamažu, jusdamas didžiulį skausmą nukėliau ranką nuo smaigo. Nežiūrėjau į tynį, stengiausi pergalėti jo keliamą degimo pojūtį ir leidau rankai nusvirti prie šono.

– Eikš pas mane, – pasakė senutė. – Griūk ant manęs.

Pasileidau tvoros ir nukritau žemyn ant šono, per kelis centimetrus nuo senutės kojų.

– Nejudėk, – pasakė ji palinkusi prie manęs, glostydama delnais man veidą. – Atvesiu daktarą.

– Man nereikia daktaro, – pasakiau. – Atveskite mano mamą, ji tame restorane prie kampo.

– Emilijo restorane?

– Taip, – atsakiau. – Nueikite ir atveskite ją. Prašau.

Pajutau, kaip senutė pasitraukia nuo mano šono, girdėjau, kaip nubidzena per žolę, ir pažvelgiau į giedrą dangų. Laisvos rankos delnu paliečiau žaizdą, nutirpusią ir atvirą, iš kokių dvidešimt penkių centimetrų įplėšimo švarke vis dar sunkėsi kraujas.

Užsimerkiau ir atrėmiau galvą į vaisių kraitės pagrindą – buvau įsitikinęs, kad mano sužeistoji dešinė ranka niekada nebebus tokia, kaip buvo prieš lipant ant tvoros.

– Koks aš bukagalvis, – tariau pats sau. – Koks sumautas bukagalvis.

* Pasistenk, – *it.*

Nubudau lovoje Iskijos uosto klinikos antrajame aukšte, vilkintis trumpu ligoninės palaidiniu, mano dešinė ranka buvo kietai sutvarstyta nuo peties iki alkūnės. Ant mažos vytelių kėdės man iš dešinės sėdėjo mama, rankose laikė rožinį, jos žvilgsnis buvo kupinas susirūpinimo.

– Kaip seniai aš jau čia? – paklausiau jos.

– Kelios valandos, – atsakė ji.

Ji atsistojo ir nuėjo prie šviesiai rudos dviejų stalčių komodos, stovinčios prie mano lovos. Iš vandens su ledu pripildytos anties paėmė balto frotinio audinio skiautę, sausai ją išgręžė ir uždėjo man ant kaktos.

– Viskas bus gerai, – pasakė ji. – Daktaras sako, kad žaizda atrodo baisiau negu yra iš tikrųjų. Nervas nepažeistas. Ji turėtų gražiai sugyti. Dar sako, kad tau labai pasisekė.

– Kaip ilgai man reikės čia būti?

– Parą, – atsakė ji. – Jie nori įsitikinti, kad ji neužkrėsta. Su Dievo pagalba rytojaus pavakarę būsi namuose.

– Gerai, – atsakiau. – Nekenčiu ligoninių.

– Ir aš, – atsakė mama.

Ji nuėjo prie atviro lango, plonas baltas užuolaidas duskino šiltas vakaro vėjas. Ji žiūrėjo į žmones apačioje – pasiturinčius turistus ir turistes, vilkinčias ilgomis suknelėmis, trumpais sijonais ir nepriekaištingai sukirptomis laisvomis kelnėmis, virtinėmis traukiančius vakarieniauti ir į diskotekas.

– Kas tau, mamyte? – paklausiau.

Ji atsigręžė į mane, dešiniu petimi vis dar rėmėsi į arčiausiai lango esančios baltos sienos kampą.

– Namuose – bėda, – pasakė ji. – Tėvas nori, kad grįžtume kaip galima greičiau.

– Kokia bėda?

– O kokios bėdos mus ištinka nuolat? – perklausė ji manęs. – Pinigai. Argi ne pinigai nuolat neduoda mums ramybės? Tėvas pasiskolino jų iš kažkokių žmonių, kurie nori juos susigrąžinti. Jei neatgaus, ketina jį nužudyti.

– Iš kur tu žinai? – paklausiau. – Ar tėtis tau paskambino?

Mama įsikišo ranką į šviesiai mėlynos kasdienės suknelės kišenę. Pasitraukė nuo lango ir, dešinėje rankoje laikydama sulankstytą laišką ir atplėštą voką, prisiartino prie manęs, prie mano lovos krašto.

– Ne, jis man neskambino, – ir padavė man laišką. – Laiškas tavo vardu atėjo prieš tris dienas. Jis nuo tėvo. Neketinau tau jo rodyti.

– Kodėl rodai man jį dabar? – paklausiau.

– Aš norėjau palaukti, – paaiškino mama. – Įsitikinti, jog tie dalykai, apie kuriuos jis tau rašo, – teisybė.

– Tai jie – teisybė.

– Nežinau, – pasakė ji, nueidama nuo manęs ir vėl pasukdama prie lango. – Tavo tėvas moka slėpti savo melus. Jau turėjai tuo įsitikinti. Net jeigu nieko nežinotum, šituo turėjai įsitikinti.

Ištraukiau laišką iš voko, išlanksčiau ir pradėjau skaityti, ką parašė tėvas. Iškart atpažinau jo rašymo stilių – pusiau iškeverzota, pusiau spausdintinėmis raidėmis, rašalu buvo išmarginti trys geltoni standartinio formato puslapiai. Nebaigti sakiniai, netaisyklinga rašyba ir prasta gramatika trukdė suvokti mintį, tačiau man pasidarė pakankamai aišku, kad tėvą ištiko rimta bėda.

„Prašau, grįžkite namo“ baigėsi laiškas. „Man reikia jūsų ir man reikia savo vaiko. Aš labai myliu judu abu. Labai. Noriu dar pamatyti judu prieš numirdamas.“

Prieš sulankstydamas ir vėl įkišdamas į voką, perskaičiau tą laišką dukart. Padėjau voką ant komodos sau iš dešinės ir pažvelgiau į motiną.

– Ar tu rengiesi laukti, kol jie jį nužudys? – paklausiau.

– Niekas neketina jo žudyti, – atsiduso motina. – Netikėk visu tuo, ką skaitai.

– Iš kur tu žinai? – pakėliau balsą. – Pasakyk man, mamyte, iš kur tu tai žinai?

– Jeigu *kas nors* būtų ketinęs nužudyti tavo tėvą, tai būtų atsitikę jau seniai. Dėl kur kas rimtesnių dalykų nei tie, apie kuriuos jis rašo savo laiške.

– Tu nori to, taip? – paklausiau jos. – Kaip tik to tu ir nori. Meldiesi dėl to kiekvieną dieną, kiekvieną vakarą. Kad jį rastų

negyvą. Aš neapsirinku? Pasakyk man teisybę, mamyte, ar aš neapsirinku?

Motina ilgai žiūrėjo į mane, paskui atsakė.

– Taip, – galiausiai ištarė. – Aš to ne tik noriu, man to reikia. Man tavo tėvo mirtis – vienintelis šansas.

– Šansas ko?

– Pabėgti, – atsakė ji. – Gyventi savo gyvenimą.

Paolas perlaužė didelę kriaukšlę itališkos duonos, išvertė ją ir pamirkė savo vyno taurėje.

– Nepermušk sau apetito, – patarė jam motina, mano teta Nensė. – Palauk, kol visi susirinks.

– Aš pasensiu, kol visi susirinks, – atsakė Paolas. – Pasensiu ir mirsiu iš bado.

Iš virtuvės, nešina dideliu dubeniu spagečių, užkultų raudonu mėsos padažu, atėjo senelė Marija. Pastatė dubenį man iš dešinės.

– Tegu įsimeta į skrandį truputį maisto, – pasakė senelė Marija mano motinai. – Juk jis ką tik iš ligoninės.

Motina, laikydama rankoje mano lėkštę, tyliai nusėmė į ją didelę porciją mėsos kukulių ir makaronų. Vėl pastatė lėkštę priešais mane ir grįžo į virtuvę padėti seserims ruošti vaisių ir salotų. Mudu nuo vakar vakaro ligoninėje nepratarėme vienas kitam nė žodžio.

Paolas kumštelėjo mane alkūne, stebėdamas, kaip mano motina pro jį praėjo.

– Kas čia vyksta? – paklausė jis manęs.

– Nieko, – atsakiau. – Visiškai nieko.

– Nori po vakarienės išeiti? – paklausė.

– Žinoma, – atsakiau. – Kur ketini traukti?

– O, tu juk žinai, kaip visada, – atsakė pro petį žiūrėdamas į motiną ir šypsodamasis. – Bet kur, kur tik galima į valias rasti sekso, narkotikų ir rokenrolo.

Teta Nensė pakėlė rankšluostį ir sviedė į jį.

– Nusikaltėlis, – metė, stengdamasi nuslėpti šypseną. – Aš auginu nusikaltėlį.

– Atsiprašau, mamyte, – tarė Paolas. – Ir ką gi aš čia tauziju? Pamiršk tą muziką. Jokios garsios muzikos. Prisiekiu tau.

Teta Frensė atnešė padėklą su gabalais keptos vištienos, apdėtais orkaitėje keptomis skustomis bulvėmis, aštriais pipirais, kimštais grybais ir prie jų derančiais prieskoniais.

Pastatė padėklą stalo viduryje, atsitiesė ir paplekšnojo Paolą per ranką.

– Laikykis kuo toliau nuo moterų, – pasakė jam. – Jos sutirpdys tavo plaktuką.

– Sutirpdys mano ką? – nesuprato Paolas.

– Žinai, ką turiu omeny, – pasakė teta Frensė. – Nevaidink kvailelio.

– Juk tu neturi omeny *visų* moterų, ar ne? – paklausė Paolas, stengdamasis patraukti auditorijos dėmesį.

– Nuo visų moterų, – patikslino teta Frensė. – Ypač nuo vokiečių. Vienas Dievas težino, ką jos sugeba.

– O kaip prancūzės? – toliau tetą Frensę kurstė Paolas. – Prancūzės – labai malonios.

– Pasistenk susirasti švarią, – patarė ji sėsdamasi ir pildamasi į taurę šalto baltojo vyno.

– Mergina, kuri man patinka... – prabilo Paolas.

– Tokios, kurios tau patinka, paprastai sutinkamos kalėjime, – rėžtelėjo teta Frensė, kai juokas prie stalo pagarsėjo.

– Ne, teta, tai neteisybė, – paprieštaravo Paolas. – Aš vaikštau tik su tomis merginomis, kurias susitinku paplūdimyje.

– Ak, tos angeliškos būtybės, kiaurą dieną ten tysančios į smėlį įkištomis krūtimis ir atstatytomis subinėmis, – atsikirto teta Frensė.

– Kaip tik tos.

– Pasakyk man, dėl Dievo meilės, kas norėtų būti pamatytas vaikštantis su tokiomis moterimis? – paklausė teta Frensė.

– Aš būčiau nieko prieš, – įsiterpė jos vyras, dėdė Čičijas.

Teta Frensė žaismingai pliaukštelėjo vyrui per pakaušį ir per pečius. Paolas dėdei suplojo katučių:

– Bravo, dėde, bravo.

– Aš nieko nepadariau, – pasakė dėdė Čičijas. – Tik atsakiau į klausimą.

Aš pasigręžiau į savo motiną: ji sėdėjo kampe man iš kairės, nebuvo nė prisilietusi prie makaronų, kurie jau aušo lėkštėje. Žvelgė į mane vis dar piktomis akimis, nunykusi, negirdėdama aplink ją kylančio juoko.

Tada gurkštelėjo vandens, pastūmė atgal kėdę, atsistojo ir nuėjo nuo stalo į terasą. Aš baigiau gerti vyną, nusišluosčiau servetėle lūpas ir nukiūtinau prie jos į šiltą orą.

– Aš grįžtu namo, – pasakiau jai, kai atsistojau greta ir mudu abu žiūrėjome, kaip keturi šortais ir sportiniais marškinėliais vilkintys berniukai žaidžia futbolą. – Aš išvykstu poryt.

– Daryk kaip išmanai, – atsakė motina. – Aš tavęs nestabdysiu, jei tau tai šitaip rūpi.

– Ar vyksi su manimi?

– Ne, – atsakė motina. – Tavo tėvas kvietė tave, ne mane.

Nusisukau nuo berniukų ir pasigręžiau į motiną.

– Gal tau išvis neverta grįžti, – pasakiau jai. – Pasilik čia. Su saviškiais.

– Mano bilietas atgal – rugsėjo šeštai, – patikslino motina. – Iki tol turėsiu laiko nuspręsti.

– Jam mūsų reikia dabar, – pasakiau. – Jam *tavęs* reikia dabar.

– Jam nereikia manęs *ar* tavęs, – pareiškė motina. – Jam reikia pinigų, ir jis paims jų iš bet ko, kas jam jų duos.

– Viešpatie, net negaliu patikėti, kad tu jo šitaip nekenti, – tariau.

– Aš jo ne nekenčiu, – pasakė motina. – Patikėk manimi, aš jo ne nekenčiu.

– Tai kas tuomet?

– Aš tiesiog pavargau, – ištarė. – Aš taip daugiau nebegaliu. Nebegaliu gyventi taip, kaip mes gyvenome.

– Ar jis tai žino?

– Aš mėginau jam pasakyti. Paskambinau jam vakar ir mėginau paaiškinti, kaip jaučiuosi.

– Ką jis pasakė?

– Jis niekad negirdėdavo, ką aš sakau,– paaiškino ji. – Jis ėmė šaukti ir apkaltino mane, neva turiu meilužių, švaistau jo pinigus, nepaisau jo. Kaip visada. Nieko, ko nebūtume girdėję jau tūkstančius kartų anksčiau. Ir tam niekada nebus galo.

– Aš vis tiek manau, kad tau reikia grįžti, – pasakiau.

– Kam? – paklausė ji. – Kam aš ten reikalinga?

– Tu ten reikalinga man.

– Tau? – pasakė motina pusiau juokdamasi. – Aš tau niekada nebuvau ten reikalinga. Niekada. Nė kartelio.

– Ką? – nustebau beveik supykęs.

– Tu žinai ir matai tik savo tėvą, ir tik jis tau terūpi, – pasakė motina. – Niekas kitas nėra tau toks svarbus kaip tas žmogus.

– Tai neteisybė, – paprieštaravau.

– Deja, – tikra teisybė, – atsakė motina. – Jis tave pavertė mažesne savo kopija. Jis pažeidė tave taip, kad tu visai nepastebi jo silpnybių, matai tik jo jėgą.

– Jis – mano tėvas, – pasakiau. – Ar norėtum, kad nemylėčiau savo tėvo?

– Žinoma, kad turi jį mylėti, – atsakė motina, tada pasilenkė į priekį ir suėmė mano veidą rankomis. – Bet *nebūk* toks kaip jis. Dėl Dievo, būk bet kuo šitame pasaulyje, tik niekada nebūk toks kaip tas žmogus.

Motina pasilenkė ir pabučiavo mane į abu skruostus.

– Jo šeima piktindavosi matydama mane tai darant, – pasakė.

– Darant ką? – paklausiau. – Mane bučiuojant?

– Aš niekad negalėjau pabučiuoti tavęs prie jų, – pasakė ji. – Pamėgink tai įsivaizduoti. Pamėgink įsivaizduoti, kaip tuomet jautiesi, kaip tai paveikia žmogų.

– Negaliu, – atsakiau.

– Nedaug kas gali, – pasakė motina, nusigręžė ir kurį laiką tylėjo. – Na, šįvakar mudu jau pakankamai pasikalbėjome. O dabar eik. Jaunasis Paolas tavęs laukia.

– Nelauk manęs, – paprašiau.

Ji perbėgo pirštais man per plaukus ir nusišypsojo.

– Aš tavo motina, – pasakė. – Man privalu laukti. Tad dėl mudviejų abiejų pasistenk ir grįžk ne per vėliausiai.

– Pasistengsiu, – pasakiau nusigręždamas ir eidamas atgal į senelės Marijos namus.

Motina vis dar delsė terasoje, delnais įsikibusi į juodus turėklus, nunarinusi galvą, ašarų priplūdusiomis akimis.

Prie jos iš nugaros, nešina puodeliu kavos, priėjo jos sesuo Ana. Paplekšnojo motiną per petį ir padavė jai kavą.

– Cukraus jau įberta, – pasakė.

– Man rūpi ne cukrus, – atsakė motina, – o šokoladas, kurio mama įberia į kiekvieną puodelį.

– Jis palaiko širdies plakimą, – šypsodamasi atrėmė teta Ana.

Motina nusijuokė ir, žiūrėdama pro sesers petį į stalą, prie kurio sėdėjo daugybė jos giminaičių, jau įpusėjusių desertą, išgėrė kavą. Vyrai ginčijosi dėl futbolo, moterys liežuvavo apie draugus.

– Žinai, tu privalai jam pasakyti, Rafaela, – paragino teta Ana. – Jam jau pats laikas tai sužinoti.

– Pats laikas, – pakartojo motina. – Kaip aš galiu būti tikra? Kaip man žinoti, kad pasakydama nepadarysiu didžiulės klaidos?

– Jis jau pakankamai suaugęs, – paaiškino teta Ana. – Ir vis klausinėja. Tai tik laimės dalykas, kad jis dar to nesužinojo. Bet sužinos. Ir greitai.

– Jis savo tėvą dievina, – pasakė motina. – Žvelgiant jo akimis, tėvas negali padaryti nieko bloga.

– Tada juolab reikia jam pasakyti, – spyrėsi teta Ana.

– Ar supranti, ko manęs prašai? – paklausė motina. – Įkiršinti sūnų prieš jo paties tėvą.

– Ne, sese, aš prašau ne to, – pasakė teta Ana. – Visiškai ne to.

– Tai ko? – paklausė motina, gniauždama vėl plūstančias ašaras.

Teta Ana pasilenkė į priekį ir apkabino mano motiną – atsirėmusios į terasos turėklą, abi moteriškės atvirai verkė.

Teta Ana pakuždėjo motinai į ausį:

– Prašau tavęs, kad pasakytum berniukui teisybę, Rafaela. Pasakyk jam teisybę dabar.

Aš nenorėjau palikti Iskijos be motinos, manydamas, kad tėvui jos reikia nė kiek ne mažiau nei manęs. Jeigu tėvą iš tikrųjų ištiko bėda, aš galėčiau jį tik paguosti. Motina būtų ištraukusi jį iš bėdos.

Praleidau dar vieną savaitę prieš jam paskambindamas. Tada nuėjau į senelės Marijos namus pasinaudoti jos telefonu, pro svetainės langą žiūrėjau į lauke lyjantį vasaros lietų, sulaukiau ketvirto skambučio ir tik tuomet tėvas pakėlė ragelį.

– Tėveli, – tariau. – Labas, tėveli. Čia aš.

– Labas, Kumštinuk, – atsakė tėvas pavargusiu balsu. – Ilgai neskambinai.

– Kaip laikaisi, tėveli? – paklausiau. – Kaip jautiesi?

– Kada judu grįžtate namo? – paklausė jis, neatsakydamas į mano klausimus.

– Rugsėjį, tėveli, – atsakiau. – Mama nori pabūti iki rugsėjo.

– Tai ji, – pasakė jis. – O kaip tu?

– Aš irgi noriu pasilikti, – pasakiau. – Nebent tau reikia, kad grįžčiau.

– Reikia, kad grįžtum? – atitarė jis tolimu šaltu balsu. – Kurio galo man tavęs reikia? Man tavęs nereikia. Man nieko nereikia. Ir niekada nereikėjo.

– Ar tu dar neišbridai iš bėdos, apie kurią rašei laiške? – paklausiau.

– Pamiršk visa tai, – atsakė tėvas. – Aš pats viskuo pasirūpinau. Tik dar daugiau nesąmonių.

– Ar tu dėl to tikras?

– Visiškai tikras, – atsakė tėvas. – Ne, varyk, varyk. Gražiai leiskite abudu laiką. Mano sąskaita.

– Tėveli? – perklausiau.

– Iki, Kumštinuk, – metė jis. – Ir nebesivargink čia skambinėti. Pasimatysime, kai grįši. *Jeigu* grįši.

– Aš tave myliu, tėveli, – pasakiau, kai tėvas trenkė ragelį.

Daugiau tų žodžių niekada nesu jam ištaręs.

Buvo 1969 metų rugsėjo 15-osios popietė, kai motina papasakojo man apie tėvą ir jo pirmąją žmoną. Nepraėjo nė savaitė, kai Nilas Armstrongas išsilaipino Mėnulyje, o Niujorko „Mets“ komanda pradėjo savo neįtikėtiną epopėją beisbolo čempionų titulo link. Nei viena, nei kita ne kažin ką tereiškė man, nei viena, nei kita nepaveikė taip, kaip šiaip jau tokie dalykai turėtų paveikti keturiolikmetį berniuką, besidžiaugiantį savo pirmąja vasara toli nuo namų.

Mudu su motina stovėjome prie balto pakrantės smėlio juostos už Šv. Petro bažnyčios, abudu drebėdami, nors švietė karšta saulė. Man ausyse vis dar skambėjo jos prieš kelias sekundes ištarti žodžiai, už kiekvieno jų slypinti tiesa buvo įsirėžusi ir motinos veide, ir jos akyse.

– Kaip jis ją užmušė? – paklausiau, stebėdamas, kaip jos akyse susitvenkia ir skruostais pasrūva ašaros.

– Prašau, – ištarė užsikirsdama. – Nebekalbėkim apie tai. Kol kas.

– Kaip jis ją užmušė? – pakartojau. – Pasakyk man.

– Pagalve, – atsakė motina. – Jis užspaudė jai veidą pagalve. Viešbučio kambaryje.

– Kada?

– Labai seniai, – tepasakė motina. – Jau labai seniai.

Likusią dienos dalį praleidau apimtas ramaus įsiūčio. Niršdamas ant tėvo, kad jis taip gerai ir šitiek metų nuo manęs slėpė savo nusikaltimą. Niršdamas ant motinos, kad ji laukė lig šiol ir nieko man nesakė. Niršdamas ant savęs, kad buvau toks kvailas, toks patiklus ir niekada neklausiau tėvo apie jo gyvenimą, apie jo praeitį.

Tądien mano sąmonę perliejo gausybė įvairiausių jausmų, emocijų – visos jos buvo nuspalvintos triuškinamo jausmo, kad buvau apgautas. Mudviejų santykiai, kuriais abudu džiaugėmės, jau niekada nebebus tokie, dabar, kai sužinojau apie jo nusikaltimą. Taip, jis visada bus mano tėvas. To niekas negali pakeisti. Bet jis

jau niekada nebegalės būti man draugas. Tai, kad jis nužudė savo pirmąją žmoną, mudviejų santykius pakeitė visiems laikams.

Užvis baisiausia buvo tai, kad iš galvos negalėjau išmesti to naujo savo tėvo įvaizdžio, ką tik įstrigusio į mano sąmonę: nuožmaus, žiauraus galvažudžio, negyvai uždusinančio pusnuogę moterį. Moterį, kuri buvo jo žmona.

Senelė Marija, vos tik išgirdusi, kad užlipau jos namų laiptais, pastatė ant stalo kavinuką. Praėjau pro ją, atsitraukiau kėdę ir atsisėdau prie stalo.

– Tu alkanas? – paklausė ji.

– Ne, nelabai, – atsakiau. – Užteks kavos.

Senelė Marija išėjo į virtuvę. Ji lėtai judėjo vėlyvos popietės karštyje, vienoje rankoje laikydama sulamdytą baltą nosinaitę, kitoje – popierinę kinišką vėduoklę.

Grįžo nešina padėklu su puodeliu espreso kavos ir pilna itališkų pyragaičių lėkštele. Įpylė kavos ir pastūmė lėkštelę su pyragaičiais arčiau manęs.

– Jie švieži, – pasakė. – Pirkau juos šįryt.

– Ačiū, senele, aš tiesiog nealkanas.

– Negalima gerti kavos tuščiu skrandžiu, – pasakė ji. – Juolab mano kavos.

Mudu sėdėjome tylėdami. Aš gėriau kavą, nepaisydamas karštų įkypų saulės spindulių, besiskverbiančių pro visus tris priekinius langus ir atviras duris. Abudu prakaitavome, karštis kambaryje buvo tirštas ir slegiantis. Atrodė, kad nė vienam iš mūsų jis nė motais.

– Ar jūs žinojote? – paklausiau statydamas tuščią puodelį vėl ant padėklo. – Apie mano tėvą?

– Taip, – atsakė ji nesudvejojusi. – Aš tai žinojau nuo tada, kai tu gimei.

– Kodėl man nepasakėte? – paklausiau. – Kodėl man niekas nepasakė?

– Tavo motina prašė manęs nesakyti. Ji paprašė visų mūsų nieko nepasakoti.

– Kodėl? – rūpėjo man sužinoti. – Ko ji taip bijojo?

– Ji nenorėjo, kad tu pradėtum jo nekęsti.

– Aš nejaučiu savo tėvui neapykantos, – pasakiau teisindamasis. – Aš jam nejaučiu neapykantos, ir jai nebuvo ko bijoti.

– Ne dabar, – pasakė senelė Marija. – Dar ne dabar. Žaizda dar pernelyg šviežia. Neapykantai gimti reikia laiko.

– Ar jūs jo nekenčiate? – paklausiau. – Už tai, ką jis padarė?

Senelė Marija atsistojo, nusišluostė nosinaite viršutinę lūpą, nužingsniavo prie vieno iš langų ir nuleido mėlyną „Levoloro“ žaliuzę, kuri saulę užstojo tik iš dalies.

– Ar nekenčiate, senele? – pakartojau jai už nugaros. – Ar nekenčiate mano tėvo?

Senelė Marija atsigręžė ir, stovėdama greta įrėmintos senelio Gabrielio nuotraukos, pažvelgė man tiesiai į akis.

– Motina tave nešiojo įsčiose, kai mano vyras Neapolyje vadavosi mirtimi, – pradėjo ji. – Dukterys paeiliui budėdavo prie jo naktimis, padėdamos užmigti skausmuose. Kiekvieną vakarą prieš joms išeinant įduodavau joms penkių tūkstančių lirų banknotą. Kad nupirktų morfijaus mano vyro skausmams numalšinti.

Senelė Marija priėjo prie stalo, išsitraukė kėdę ir atsisėdo.

– Vieną vakarą tavo tėvas paklausė, ar galėtų pabudėti prie mano vyro, – toliau pasakojo senelė Marija. – Kad visi kiti atsipūstų. Aš padėkojau jam už rūpestį ir, pasakiusi, kam pinigai, padaviau penkių tūkstančių lirų banknotą. Tavo tėvas pabučiavo mane ir išėjo. Tąnakt mano vyras morfijaus taip ir negavo.

– Kas atsitiko?

– Tavo tėvas pamatė slaugę, kuri jam patiko, – paaiškino senelė Marija. – Ir už mano jam duotus pinigus nupirko picų jai bei jos draugėms. Paliko mano vyrą vieną lovoje vaduotis skausmais. Visą naktį. Po to mano vyras nebenorėjo tavo tėvo matyti. Ir nebematė.

Senelė Marija įpylė dar puodelį kavos – stiprios, sēnos jos rankos laikė jį tvirtai, lygiai.

– Na, – paklausė žiūrėdama man tiesiai į akis. – Ar dar nori, kad atsakyčiau į tavo klausimą?

Antrąją rugpjūčio savaitę prasidėjo šventojo Dženaro šventė, pati didžiausia Iskijoje. Teta Ana ir senelė Marija pirmąjį šventės vakarą vietiniame restorane nutarė surengti visos giminės vakarienę ir sukvietė saviškius net iš Pizos, Florencijos ir Udinės Šiaurės Italijoje. Buvo laukiama beveik 250 žmonių.

– Tai bus didesnis pobūvis nei pernykštis, – pasakė Paolas, sėdėdamas prie mažo staliuko lauko kavinėje priešais Viduržemio jūrą ir iš didelės kokakolos stiklinės gerdamas sodos vandenį su dviem citrinos griežinėliais. – Pernykštis irgi buvo didžiulis.

– Iš kur toks šurmulys? – paklausiau vis dar mąstydamas apie tai, kas man prieš mėnesį buvo pasakyta apie tėvą. – Tai susiję su kažkokiu šventuoju, ar ne?

– Tai susiję su daugeliu dalykų, – pasakė Paolas. – Be to, tai pokylis, ir bus linksma. Kas čia bloga?

– Tau – nieko.

Paolas baigė gerti sodos vandenį ir pastatė stiklinę ant medinio stalelio, pastūmė ją arčiau vidurio.

– Tau nebūtina dalyvauti, – tarė. – Niekas tavęs neverčia ten eiti. Bent jau tie, kuriuos aš pažįstu. – Jis persilenkė per stalą ir žiūrėjo man į akis, jo veidas buvo įraudęs ir piktas.

– Žinai ką, kas nors turi tai pasakyti, ir, matyt, tai turiu būti aš, – išpyškino.

– Tuomet sakyk, – tariau. – Nieko nelaukdamas.

– Tu elgiesi kaip subingalvis, – pareiškė Paolas. – Nuo to laiko, kai sužinojai apie savo tėvą.

– Sužinojau? – atitariau. – Tu tai vadini šitaip? Sužinoti?

– Aš nežinau, kaip tai pavadinti, – pasakė Paolas. – Ir jeigu tai būtų atsitikę man, neįsivaizduoju, kaip būčiau sureagavęs. Galbūt taip pat kaip tu.

– Tai ką tu nori pasakyti?

– Kad tu lieji apmaudą ant mūsų – tų, kurie tave myli. Ir tai neteisinga.

Pažvelgiau į pusbrolį, kuris per tokį trumpą laiką tapo patikimiausiu mano draugu. Tauriose jo akyse ir atvirame veide švietė susirūpinimas, švelnios rankos buvo suspaustos draugėn, o jaunas kūnas įsitempęs nuo emocijų.

– Aš širstu, – pasakiau. – Aš taip širstu, kad nesuvokiu, ką daryti.

– Ne kažin ką ir *tegali* padaryti, – atsakė Paolas.

– Tu nesupranti, – beveik šaukiau. – Aš privalau kažką daryti. Aš privalau apie tai sužinoti ką nors daugiau. Kaip galima daugiau.

– Kam?

Trinktelėjau kokakolos stiklinę į medinį paviršių.

– Kaip, po galais, gali užduoti man tokį kvailą klausimą? – pyktelėjau. – Ką reiškia tavo „kam“?

– Tai ne kvailas klausimas, – atsakė Paolas, atstumdamas savo kėdę ir rengdamasis išeiti. – Tu jau žinai viską, ką tau reikia žinoti. Visa kita – tik bėda. Tau ir visiems kitiems.

Pastatė kėdę į vietą, pakėlė pustuštę stiklinę ir iki dugno išgėrė vandenį.

– Mudviem nebereikia apie tai kalbėti, – pasakė statydamas stiklinę greta susiraukšlėjusios servetėlės. – Jeigu norime likti draugais.

Išėjo iš kavinės ir išnyko lėtai judančių turistų spūstyje. Likau sėdėti vienas, staiga pajutęs, kad nebepasitikiu savimi ir savo aplinka.

Apsidairiau, prie staliukų pamačiau besijuokiančias poras, susikibusias rankomis, pasakojančias vieni kitiems istorijas, jie buvo laimingi ir patenkinti savo bendravimu. Jie atvirai gyveno savo gyvenimus, lyg jiems visai nebūtų ko slėpti.

O mano galvoje sukosi tik vienas svarbus man reginys ir tik viena mintis urbė man smegenis. Abudu susijungė draugėn ir buvo nepakeliami, kaip galvos skausmas, kas dieną lydintis kiekvieną mano žingsnį. Vaizduotės akimis be paliovos regėjau, nesvarbu, kada ar kur būčiau buvęs, tėvą, suglėbusį abiem rankomis pagalvę, ir moterį, besirangančią po jo masyviu svoriu.

Kad ir ką būčiau daręs, niekas nepajėgė nuvyti to reginio ir tos minties. Tomis naktimis, kai man pavykdavo užmigti, sapnuodavau tėvą ir jo pirmąją žmoną. Kai plaukiodavau paplūdimyje, iš tolo žiūrėdamas į krantą, vaizdas atrodydavo toks pat ryškus kaip visada.

Praėjo jau beveik mėnuo nuo tada, kai motina papasakojo man apie žmogžudystę. Negalėdavau perskaityti straipsnelio laikraštyje, nueiti į kiną ar paskaityti knygos neišvydęs priešais save tėvo veido. Negalėjau prisiversti jam paskambinti ar parašyti, nežinojau, kokius parinkti žodžius, bijojau reginių, kuriuos galėtų sukelti tokios pastangos.

Rodės, kad niekaip negaliu nuo to pabėgti.

Užsimerkiau ir, norėdamas prašviesint galvą, atsikelti nuo kėdės, užspaudžiau rankomis akis. Pasijutau užspeistas, dūstantis, išsigandęs, tėvo nusikaltimo reginys mane tiesiog bombardavo, plėšė galvą, akis.

Atsistojau, marškiniai buvo permirkę šaltu prakaitu, stengdamasis sutelkti žvilgsnį ir nutildyti triukšmą, žvilgtelėjau į kairę, į dešinę. Abiem rankom laikiausi įsikibęs į medinio stalelio pagrindą ir žiūrėjau į pro šalį einančią moterį, basą, su trumpa žalia paplūdimio suknele, vienoje rankoje laikančią uždegtą cigaretę.

Tada nukėliau stalelį nuo jį dengiančio skėčio ir trenkiau žemėn, pasigirdo virstančių kėdžių bildesys, dūžtančio stiklo, lūžtančio medžio trenksmas.

Susikišau rankas į kišenes ir iš lėto nukulniavau, mane nulydėjo pikti šūksniai ir išgąstingas murmėjimas.

Nakties dangų nušvietė virš Iskijos tolygiais tarpais sproginėjantys margaspalviai fejerverkai. Buvo pirmoji šventės diena, giminės ir draugai, daugiau nei trys šimtai, grūdosi Dženaro restorane, apsikabinimai ir bučiniai liejosi laisvai kaip vietinis vynas.

Aš stovėjau prie atviro lango ir, laikydamas rankose lėkštę su šiltu maistu, žiūrėjau į fejerverkus virš apačioje tvylančio ramaus vandens. Teta Ana stovėjo man iš kairės, viena ranka laikė dubenį su makaronais ir tuno padažu, kita suko makaronus šakute.

– Kaip tau viskas atrodo? – paklausė ji kišdama į burną šakutę.

– Gražu, – atsakiau.

– Bus dar gražiau, – pasakė ji. – Vidurnaktį jie leis fejerverkus nuo Epomeo viršūnės. Tada laivai suplauks į uostą, visi apšviesti, ir ratu apsups tą, kuris plukdys šventojo Dženaro statulą.

– Kodėl šita šventė tokia ypatinga?

– Jis – šventasis salos globėjas, – paaiškino teta Ana. – Po teisybei, Neapolio. Bet mes jį irgi prieš kurį laiką prisiskyrėme. Sunkiais laikais jis mums – tas, į kurį visada galima kreiptis pagalbos.

– Ir padeda? – paklausiau kąsdamas ploną kepto baklažano griežinėlį.

– Kartais, – atsakė ji. – Jeigu nori padėti.

Fejerverkų lauke daugėjo, jie tirštėjo, kiekvienas išskleisdavo virpančių spalvų vėduoklę. Siauros gatvelės aplink restoraną buvo sausakimšos turistų, naršančių po brangias parduotuves ar perkančių delikatesus kioskuose, išstatytuose prie kalvos šalia bažnyčios. Vietiniai vilkėjo sekmadieniniais drabužiais, motinos stengėsi nepamesti savo vaikų, vyrai žengė joms iš paskos, nesiliaudami traukė dūmą, tyliai kalbėdamiesi su draugais pašonėje. Visi traukė prie vandens, atsistoti ar atsisėsti ir laukti laivo su virš sproginėjančios jūros iškelta šventojo statula.

– Ar čia visada būna taip prisigrūdę žmonių? – paklausiau tetos Anos, pro šalį einančiam padavėjui paduodamas tuščią lėkštę.

– Kiekvienais metais žmonių vis daugėja, – atsakė ji, baigdama valgyti makaronus. – Ar nori išeiti į lauką, pažiūrėti iš arčiau?

– Gal kiek vėliau, – pasakiau.

Teta Ana užsidegė cigaretę, giliai įtraukė dūmą ir išpūtė jį pro atvirą langą, prie kurio mudu stovėjome.

– Girdėjau apie tavo išdaigą aikštėje, – pasakė ji. – Ar tau nepatiko gėrimas?

– Kas jums pasakė? – paklausiau.

– Šitoje saloje sunku išsaugot paslaptį. Ypač jei kas nors įvyksta vidury dienos.

– Manau, kad pasielgiau labai kvailai, – prisipažinau.

– Dabar jau nebesvarbu, – pasakė ji. – Kas padaryta, padaryta.

Ji pasilenkė į priekį, pasisiekė nuo vieno iš stalelių stiklinės peleninės, užtraukė paskutinį dūmą ir užgesino cigaretę. Pažiūrėjo į mane ir nusišypsojo.

– Žalingas įprotis, – prisipažino, valydamasi nuo pirštų galiukų pelenus. – Nežinau, kodėl taip darau. Aš net nemėgstu cigaretės dūmo.

– Atsiprašau, – tariau.

– Pamiršk. – Ji gūžtelėjo pečiais. – Senelė Marija viską sutvarkė. Juodu su kavinės savininku seni draugai.

– Aš ne tik dėl to stalelio, – paaiškinau. – Dėl viso kito irgi. Nuo tada, kai sužinojau apie tėvą, elgiausi kaip beprotis.

– To ir reikėjo tikėtis, – pasakė ji. – Motina tau davė praryti karčią piliulę.

– Aš tiesiog nežinau, ką daryti ir kaip turėčiau elgtis, – pasakiau. – Net pagalvoti negaliu, ką darysiu, kai vėl jį pamatysiu.

– Neturėtum elgtis kaip nors kitaip, – patarė teta Ana. – Tai būtų kvaila. Dėl to niekas apie tave negalvos blogiau arba geriau. Tu pamiršti, kad *mes* visi apie tai žinome jau daug metų. Tik *tu* tai sužinojai ką tik.

– O ką jūs darėte, kai sužinojote?

– Aš rėkiau, – prisipažino teta Ana. – Pasijutau kaip per vidurį siaubo filmo. Buvo šiurpu. Tai, ką padarė tavo tėvas, Amerikoje gal ir įprastas dalykas, bet čia – negirdėtas daiktas.

– Jūs su tuo susitaikėte?

– Niekada, – atsakė ji. – Man neramu dėl tavo motinos. Neramu dėl jos saugumo. Dėl jos gyvybės. Ir kodėl turėčiau būti rami? Jei užmušei vieną žmoną, kodėl negalėtum užmušti ir antros?

– Visą laiką tai sukasi mano galvoje, – pasakiau. – Žinote, aš net nežinau, kaip mano tėvo pirmoji žmona atrodė, nesu matęs jos nuotraukos, niekada jo apie ją neklausiau, nieko panašaus nesu padaręs. Bet, dievaž, dabar aš ją regiu. Aiškiai. Mintyse. Kiekvieną prakeiktą dieną.

Teta Ana pasilenkė ir apkabino mane rankomis, mano pakaušis rėmėsi jai į smakrą. Mums iš abiejų pusių zujo padavėjai, dėjo ant didelio bufeto padėklus su maistu. Kiti, baltais padažu suteptais švarkais, šokinėjo nuo vieno būrelio prie kito, rinkdami tuščias lėkštes ir purvinas šakutes.

– Negalvok apie tai nors vieną vakarą, – pakuždėjo man į ausį teta Ana. – Nors vieną vakarą. Susirask Paolą, kitus berniukus ir nueikite pasilinksminti.

Aš pakėliau galvą ir išsilaisvinau iš jos glėbio.

– Paolas sakė, kad jie ketina plaukti vienu iš tų laivu, – pasakiau.

– Puiku, – pritarė teta Ana. – Plauk su jais. Bus linksma. Tėvas gali palaukti.

– Ką aš jam pasakysiu? Kai vėl jį pamatysiu.

– Dėl žmogžudystės?

– Taip.

Teta Ana atsisegė ant peties kabančią rankinę. Įkišo jon vieną ranką, išsitraukė cigaretę ir dėželę degtukų.

– Gal nieko nesakyk, – patarė. – Tai gali būti nelabai tinkamas metas.

– Tinkamas metas? – perklausiau purtydamas galvą. – Tinkamas metas paklausti tėvo, kaip jis užmušė savo žmoną? Neįsivaizduoju tam tinkamo meto.

Teta Ana, laikydama tarp pirštų cigaretę, paglostė man kairį skruostą.

– Tu žinosi, kai jis ateis, – pasakė teta Ana. – Patikėk manimi, mažuti, tu žinosi. Tas metas pats tave susiras. Taip būna visada.

Užtraukiau savo lagaminų užtrauktukus ir pastačiau juos ant lauko laiptelių viršaus. Patikrinau, ar turiu pasą, bilietus, tada atsisėdau ant kėdės krašto ir laukiau, kada iš rūsio pasirodys senelė Marija.

Ji ėjo lėtai, abiem kojom užkopdama ant kiekvieno laiptelio, po dešinės rankos pažastim laikė nedidelę kartoninę dėžę. Pamačiusi mane, linktelėjo galva į mano pusę.

– Seniai lauki? – paklausė, žengdama pro mane į koridoriaus šešėlį, ten numetė tą dėžę ant tuščio staliuko.

– Ilgai užtruko susikrauti lagaminus, – pasakiau. – Norėjau pastatyti juos, kad nesimaišytų po kojomis.

– Aš niekada nesu krovusis lagaminų, – pasakė ji. – Niekada gyvenime. Niekada nebuvau išvykusi kur nors taip, kad reikėtų daugiau drabužių negu vilkėjau.

Žengiau prie jos, padaviau baltą drobinę servetėlę nuo stalo. Ji ją paėmė, sulankstė ir nuo kaktos vidurio ir viršutinės lūpos nusišluostė prakaito lašelius.

– Jūs niekada neatostogavote? – paklausiau šypsodamasis, žinodamas, koks bus atsakymas.

– Kitos, kurias turėsiu, bus mano pirmosios atostogos, – tarė senelė Marija, atsakydama į mano šypseną.

Įpyliau mudviem po didžiulę stiklinę vandens ir atitraukiau dvi kėdes nuo stalo vidurio. Atsisėdau greta jos ir padaviau vieną stiklinę jai. Ji godžiai gėrė, išplempė visą vandenį, išmaukė keturiais skubiais gurkšniais. Pasistatė stiklinę sau prie kojų, vėl atsisėdo ir išskleidė popierinę vėduoklę, kurią laikė paslėpusi rankovėje.

– Pasiilgsiu jūsų, – pasakiau, stebėdamas, kaip ji vėduojasi. – Labiau nei bet kurio kito iš čionykščių.

– Tu juk grįši, – pasakė ji. – O aš būsiu čia. Jei pasiseks.

– Norėčiau neišvykti, – pasakiau. – Norėčiau pasilikti čionai. Su jumis.

– Neįmanoma, – atsakė senelė Marija. – Tavo gyvenimas – Amerikoje. Tavo vieta tenai. Ten – tavo šalis.

– Viskas jau bus kitaip, – pasakiau. – Po to, kas nutiko šią vasarą.

– Nieko nenutiko, – atsakė senelė. – Tu tik užaugai, ir tiek.

– Aš išbuvau čia tik tris mėnesius, – pasakiau. – O atrodo, kad ilgiau nei trejus metus.

– Tai Iskija, – paaiškino ji. – Laikrodžiai čia tiksi lėčiau nei kitur.

Ji atsistojo ir nutrepsėjo į virtuvę.

– Metas išgerti kavos, – pasakė eidama.

– Lauke tikriausiai daugiau kaip trisdešimt laipsnių, – pasakiau.

– Vadinasi, kava ir yra kaip tik tai, ko tau reikia, – pridėjo ji, pradingdama už virtuvės durų.

Aš maišiau kavą ir stebėjau, kaip senelė Marija kliūsteli į ją du gurkšnelius „Stock 84“.

– Be šokolado? – paklausiau.

– Jau įbėriau, – atsakė. – Išgerk greitai, kol neatšalo.

– Pažadu jums vieną dalyką, – pasakiau.

– Ką?

– Niekada negersiu tokios kavos su niekuo, išskyrus jus, – pasakiau. – Ypač vasarą.

Senelė Marija nusikvatojo, parodydama, kiek daug dantų jai trūksta. Plekšnojo sau per kaktą sulankstyta servetėle, kurią laikė delne.

– Pažadėk man kai ką kita, – paprašė.

– Pasakykite ką, – paprašiau.

– Susitaikyti su tomis mintimis apie tėvą, – pasakė.

– Tai nelengva, senele, – tariau. – Nežinau, ar sugebėsiu.

– Tu gali, – pasakė ji. – Ir padarysi tai.

– Kodėl jūs tokia tikra?

– Aš tave stebėjau, – pasakė ji. – Nuo to laiko, kai sužinojai apie tą žmogžudystę.

– Tai subjaurojo man vasarą, – pasakiau.

– Tu privalai išmokti su tuo gyventi, – pasakė senelė Marija. – Tavo tėvo nusikaltimas – tavo gyvenimo dalis. Ir bus ja nuo šiolei.

Aš atsistojau ir, susikišęs rankas į kelnių kišenes, nuėjau prie lango, skruostais man riedėjo ašaros.

– Ką man daryti, senele? – paklausiau žiūrėdamas į akmeninį namą kitapus gatvės, labai stengdamasis užuosti jūrą, kuri buvo už kelių šimtų metrų.

– Tai, ką reikia daryti, – atsakė ji. – Tu gausi atsakymus, nesirūpink. Kai ateis laikas.

Senelė Marija nupėdino prie rudo rašomojo stalo, stovinčio valgomojo kampe, atidarė jo viršutinį stalčių ir ištraukė didelį geltoną voką.

– Paimk, – tarė.

– Kas čia?

– Pradžiai, – tarstelėjo ji.

– Ar galiu atplėšti?– paklausiau.

– Taip, – atsakė ji. – Bet ne dabar. Kai grįši į Ameriką.

Įsikišau voką į užpakalinę kelnių kišenę ir pažiūrėjau į laikrodį.

– Metas eiti, – pasakiau. – Neįsivaizduojate, kaip mama nervinasi, kai turime išvykti.

– Aš ją pažįstu, – atsakė ji. – Todėl įsivaizduoju.

Apsidairiau po kambarį, stengdamasis viską prisiminti, akys akimirkai sustojo ties senelio Gabrielio nuotrauka.

– Aš niekada jūsų nepamiršiu, senele, – pasakiau nenorėdamas išeiti.

– Neturi pamiršti, – atsakė ji.

Mudu vasaros karštyje apsikabinome ir pasibučiavome, senelė Marija paglostė man veidą, nušluostė ašaras.

– Prisimink šitas vietas, šitą salą, – pasakė. – Ji tau tokia pat svarbi kaip ir žmonės. Tavo istorija – čionai. Tavo kraujas.

– Aš nepamiršiu jos, – pažadėjau.

– Gerai, – atsakė senelė Marija. – O dabar eik. Nepavėluok į lėktuvą. Nenoriu išgirsti, kaip tavo motina ant manęs šauks. Tokiuose metuose.

Pakėliau lagaminus ir nužingsniavau išlenktais akmeniniais laiptais, nusileidęs vėl pastačiau juos. Atsigręžiau ir, atsisveikindamas su senele Marija, pamojavau paskutinį kartą.

– Neužmirškite, – šūktelėjau jai. – Jūs pažadėjote pasaugoti tą kavą man.

– Privalau, – atsakė ji juokdamasi. – Nieko daugiau ir neprisišauksiu jos gerti. Ypač tokiame karštyje. Jie bijo, kad nuo jos numirs.

– Juk turi nuo ko nors numirti, – pasakiau.

– Turi nuo ko nors numirti, – sutiko senelė Marija nusisukdama ir nunerta galva žengdama atgal į tuos vienintelius namus, kuriuose gyveno visada.

Antroji knyga

Pone Gitsai, aš patyriau, kad bet kurią savo gyvenimo akimirką žmogus sugeba padaryti bet ką.

Johnas Hustonas – Jackui Nicholsonui
filme *Kinų kvartalas*

I

Tėvas dusdamas rijo jam iš burnos tekantį kraują. Palinkęs virš jo senas žilas vyriškis suplėšytais marškiniais, spoksodamas jam į akis, trynė veidą vazelinu.

– Dabar tavo raundas, Marijau, – pasakė senis. – Jis – tavo. Visas tavo. Pašalink tą bybčiulpį.

– Jis stipriai kerta, – atsakė tėvas. – Ir atremia mano smūgius.

– Apsiknisk, – tęsė senis. – Dėk kabliu jam į širdį, o paskui iš visos galios trenk dešine. Tai išvers jį iš koto. Dievaž, kaip mane gyvą matai, tai išvers jį iš koto.

Netrukus pasigirs varpelis, kviečiantis trečiojo, paskutinio raundo. Tėvas, vis dar sėdėdamas ant žemos trikojės taburetės savo kampe, skubiai nužvelgė tvankią, prirūkytą Konektikuto salę, stebėdamasis, kiek daug žmonių gali sutilpti tokioje menkoje erdvėje.

„Toje salėje, numatytoje ne daugiau nei dviem šimtams žiūrovų, ūžė mažiausiai šeši, septyni šimtai, – pasakojo man tėvas. – Visi šaukė, rūkė, mėčiojo pinigus, lažinosi ne tik dėl visos kovos, bet ir dėl atskiro raundo ir netgi dėl mūsų smūgių kiekio.“

Tėvas tai vadino „viskio susirėmimais“, rengiamais visoje Rytų pakrantėje tose vietose, kur kietakumščiai jaunuoliai galėdavo kautis po tris kartus per vieną vakarą trimis skirtingais vardais.

„Pirmoje kovoje aš buvau pristatytas Marijo Džounzo vardu, – pasakojo tėvas. – Antroje – Marijo Smito, trečioje – Marijo Nebeprisimenu kokio. Tada jau būdavo taip vėlu ir jie būdavo tokie girti, kad visiems būdavo nė motais tavo vardas, jei tik mūvėdavai pirštines ir būdavai pasirengęs iškrėsti iš ko nors šūdą. Jeigu laimėdavai, gaudavai po penkiasdešimt žalių už susirėmimą, taip pat dalį tų pinigų, kuriuos mano senis surinkdavo iš savo vietos. Jei pralaimėdavai – gaudavai šūdą. Būdavo vakarų, kai namo parnešdavau net keturis šimtus dolerių vos už kelių valandų darbą.“

Ringo vidury vienas apie kitą ratus suko tėvas ir jo priešininkas, raumeningas žaliūkas airis iš Džemeikos Kvinse. Abudu keliskart minkštai kumštelėjo orą, abudu buvo pasirengę prisiartinti vienas prie kito ir kirsti kelis atsakančius smūgius. Tėvas stipriau sukando apsaugą, tad prakirsta jo lūpa dar labiau prasivėrė ir per smakrą ant krūtinės pasruvo kraujas.

– Dėk jam, – šaukė jam sekundantas. – Dėk jam. Suvyniok jį kaip šiltą vilną. Liaukis mušęs dinderį. Suvystyk tą šunsnukį.

Tėvui trumpu banguotu dešininiu smūgiu buvo kirsta virš pat dešinės akies, paskui jis išsilenkė iškart sekusio kairinio kablio. Dar vienas dešininis smūgis, šįkart tiesiai į veidą, privertė tėvą žengti žingsnį atgal.

– Nagi, Marijau, – maldavo sekundantas. – Ką tu darai? Gal malonėtum su tuo šunsnukiu kautis.

Tėvas žingtelėjo į priekį, priešininko pusėn nuleido dešinį petį ir šokčiojo nuo vienos kojos ant kitos, stiprindamas smūgio galią. Tada žiebė aštrų kablį į priešininko kūną, paskui antrą ir dar trečią.

„Norėjau jam iš plaučių išmušti sumautą orą, – paaiškino man tėvas. – Kad jis nuleistų rankas. Paruošti jį kristi. Žinojau, kad galiu jį sumalti. Tai buvo tik laiko ir taktikos klausimas.“

Smūgis, galingas dešininis smūgis, užklupo tėvą iš netyčių ir, perskėlęs pusiau apatinę lūpą, pataikė į burnos apsaugą. Tėvas paplūdo kraujais, užliejo jais priešininko veidą ir rankas. Smūgio jėga ir nukraujavimas apsvaigino jį ir privertė sustoti, abu kovotojai susikibę nusvirduliavo į kampą, tiesiai virš oficialaus chronometruotojo.

– Nukraujuok mirtinai, suski, – metė tėvui priešininkas. – Nukraujuok mirtinai.

Tėvas atsitraukė, išspjovė apsaugą. Apatinė jo veido dalis ir pakaklė varvėjo krauju. Jis atsistojo į puolimo pozą ir smogė dešine ranka, bet tik vos kliudė priešininko veidą. Tada smūgiavo vėl – stiprus kairinis smūgis pataikė tiesiai į paširdžius, į numatytą tikslą.

„Tai ir buvo tasai lemtingas smūgis, – aiškino tėvas. – Tas smūgis išmušė jį iš koto, kaip tik tada. Šmikis nebegalėjo įkvėpti ir aš puoliau jo pribaigti. Žinojau, kad raundas eina prie pabaigos.“

Tėvas dešine smogė į smakrą ir dar kairiu kabliu – į kūną, paskui pasinaudojo klastinga kairės ir dešinės kombinacija, kuri sudaužė priešininkui nosį. Įnirtingų kumščių lavina nuvarė svirduliuojantį priešininką prie virvių, tėvas nesiliovė puolęs.

– Pribaik jį, Marijau, – ragino sekundantas, jo balsas nuo šaukimo lūžinėjo. – Pribaik jį.

Šeši smūgiai be atsako pataikė į tikslą, nuo kiekvieno jų liko po randą. Paskutinis smūgis, iš apačios, ties juosta, tėvo priešininką pasliką nubloškė prie apatinių ringo virvių, jo akys apsiblausė, galva svirinėjo. Tėvas persibraukė dilbiu per apatinę lūpą, išspjovė iš burnos kraują ir, šitaip užbaigęs vakaro darbą, nužingsniavo į savo kampą.

Lūpą tėvui drabužinėje susiuvo gležnos išvaizdos ringo gydytojas, kepenų dėmėmis išmuštomis rankomis ir su storastikliais akiniais, kabančiais ant kaklo grandinėlės.

– Kiek laiko jam reikės pagyti, daktare? – paklausė sekundantas.

– Apie dvylika dienų, – pasakė daktaras. – Daugiau mažiau. Jis smarkiai nukraujavo.

– Na jau ne, – pasakė tėvas, stengdamasis nepaisyti skausmo ir nežiūrėdamas į drebančias gydytojo rankas.

– Ar jis galės kautis kitą savaitę? – paklausė sekundantas. – Mes turime susitikimą Bridžporte.

– Ne, – nukirto gydytojas. – Jam reikia mėnesio. O tada gãli pabandyti.

– O po dviejų savaičių? – paklausė sekundantas.

– Nė nesvajokit, – atsakė daktaras. – Po mėnesio. Bent kiek mažiau – ir prisišauksite bėdą.

– Mes turėsime pakankamai bėdos, jeigu nepasirodysime Bridžporte kitą savaitę, – paaiškino sekundantas.

Daktaras sumetė paskutinius dygsnius.

– Na štai, – kreipėsi į tėvą. – Nelabai gražiai pasisekė, bet laikys.

– Ačiū, daktare, – pasakė tėvas. – Ar galiu palįsti po dušu, apsirengti?

– Taip, prašom, – atsakė gydytojas, kišdamas ranką į priekinę palaikio rudo švarko kišenę. – Štai, paimkite. Numaldys skausmą.

Gydytojas tėvui padavė keturias raudonas kapsules, įdėjo jas į vis dar suveržtos dešinės rankos delną.

– Apsieisiu be jų, daktare, – pasakė tėvas atsikėlęs nuo suolo ir eidamas į dušą. – Piliulės mane migdo, o aš dar turiu ką šįvakar nuveikti. Daug ką.

Po valandos tėvas stovėjo po gatvės žibintu, persirengęs, rankas nuleidęs prie šonų, kartkartėmis vis pažvelgdamas į laikrodį, laukdamas pamažu gatve patamsyje šliurinančio kažkokio vyriškio.

– Sveikas, mulki, – kreipėsi tėvas, kai vyriškis priėjo pakankamai arti, kad būtų matomas.

– Kokio velnio tu nori? – sumurmėjo tėvo ringo priešininkas krūptelėjęs, su šiokia tokia nuostaba balse.

Abi vyriškio akys buvo užklijuotos stora juosta, skruostai ir lūpos praradę spalvą ir ištinę.

– Tu man skolingas, – pasakė tėvas.

– Skolingas už ką? – paklausė vyriškis.

– Už va šitai, – pasakė tėvas, rodydamas į susiūtą savo lūpą.

Vyriškis, pakėlęs aukštyn delnus, žengė atgal.

– Ei, nusiramink, – pasakė jis. – Pasilikime tai ringui, ką?

Pasitraukęs nuo žibinto šviesos tėvas priėjo arčiau prie vyriškio.

– Klausyk, aš einu į Dagano alinę, – paaiškino vyriškis. – Išgerti alaus. Eime drauge, jei nori. O jeigu ne, traukis man iš kelio.

Dešinės tėvo rankos kumštis pataikė į dešinę užklijuotą vyriškio akį. Iškart po to sekęs kairės rankos smūgis iš baltos lipnios juostos ištrėškė kraujo čiurkšles. Du skubrūs, stiprūs smūgiai į kūną atėmė iš vyriškio bet kokią galimybę apsiginti.

– Manęs niekas nežaloja, – pareiškė tėvas, spirdamas vyriškiui į krūtinę ir nugarą, kai tas pradėjo linguodamas griūti. – Niekas. Kad ir su kuo turėčiau reikalą. *Niekas* manęs nežaloja.

Paskui tėvas čiupo vyriškį už pakarpos ir jo galvą ėmė daužyti į šaligatvį po žibintu. Po to jį apvertė – kraujas liete liejosi anam iš galvos – ir ėmė spardyti jam į veidą ir į kaklą.

– Niekas manęs nežaloja, – nesiliovė kartojęs tėvas. – Niekas niekur, po velnių, manęs nežaloja.

Tėvas nudelbė akis žemyn į vyriškį, pamatė kraują, išgirdo, kaip tas gaudo orą, kraujui kliuksint burnoje, ir liovėsi spardęs. Įsikišo ranką į kelnių kišenę ir išsitraukė banknotų ritinėlį: dešimtinės viršuje, vieno dolerio – apačioje. Atskyrė dešimtinę ir du vieno dolerio banknotus, pasilenkė ir įgrūdo juos į sukruvintų vyriškio marškinių kišenę.

– O dabar gali eiti į Dagano alinę, – pareiškė vyriškiui. – Vaišinu.

1940 metų pavasarį tėvas buvo dvidešimt trejų ir gyveno namie. Neturėjo nuolatinio darbo, tenkinosi menkais pinigais ir visiškai negalvojo apie tai, kaip norėtų užsidirbti pragyvenimą.

„Mėgdavau smagiai leisti laiką, – pasakojo jis man. – Kiekvieną penktadienį ir šeštadienį eidavau į šokius, kiaurą naktį dulkindavausi su bet kuria nutverta mergina. Gyvenau šia diena. Jei pristigdavau pinigų, porai dienų nusisamdydavau į dokus, iškraudavau

prekes. Arba kelių žalių tiesiog paprašydavau motinos. Ji niekada man negailėdavo."

Tėvas negėrė, nerūkė, kasdien po valandą mankštindavosi. Svėrė mažiau nei aštuoniasdešimt kilogramų, visi jie buvo vienodai pasiskirstę ant metro septyniasdešimt dviejų centimetrų jo kūno karkaso. Jau buvo pradėjęs plikti, ant pakaušio be sklastymo puikavosi kelios kaštoninių plaukų sruogos. Buvo greitas muštis ir pripažintas vienu geriausių džiterbego ir fokstroto šokėjų Vestsaide.

„Niekada nebūtum pasakęs, kad tas žmogus neturi pinigų, – pasakojo Andžela, dabar septyniasdešimties metų moteris, du mėnesius draugavusi su mano tėvu 1940 metais. – Kai mudu kur nors eidavome, visada išlaikydavome stilių. Jis su manimi elgėsi gražiai. Labai gražiai. Aišku, visada būdavo pasirengęs muštis ir to norėjo. O kas, po galais, tame siaubingame rajone toks nebuvo. Ir pasakysiu jums teisybę. Baisiausiai nustebau, kai išgirdau, į kokią bėdą jis pakliuvo. Su žmona, turiu omeny."

Tėvas iš pažiūros visai neatrodė esąs iš tų norinčių sukurti šeimą vyrų. Su pirmąja moterimi permiegojo būdamas šešiolikos ir po tos sunkios nakties buvo sugulęs daugiau kartų negu gebėjo suskaičiuoti. Jeigu nesugebėdavo sutiktos bare moters įkalbėti praleisti su juo naktį, kuriai nors kitai už malonumą sumokėdavo. Neatrodė, kad būtų jautęs kokį nors skirtumą.

Muštis už pinigus pradėjo penkiolikos metų, iš pradžių jį treniruodavo buvęs lengviausiojo svorio kategorijos pasaulio čempionas Fidelis La Barba. Kai buvo penkerių, tėvui išoperavo spenelinę kairės ausies ataugą. Prastai atlikta, ta operacija jam kaštavo 70 procentų klausos ir išsuko jį nuo kariuomenės ir nuo profesionalų ringo.

„Visi manė, kad neprigirdžiu dėl gautų smūgių, – aiškino tėvas. – Bet ne čia buvo šuo pakastas. Nors ir nesugebėjau tuo įtikinti nė vieno daktaro. Negalėjau gauti patento, todėl ir kaudavausi „viskio susirėmimuose". Žinai, ką aš tau pasakysiu – jeigu būčiau galėjęs tapti profesionalu, mano gyvenimas būtų buvęs visiškai kitoks. Galiu dėl to guldyti galvą."

Tėvas buvo antras vaikas trijų berniukų ir dviejų mergaičių šeimoje, kuriai vadovavo motina, linkusi lepinti, ir tėvas, linkęs įkrėsti. Tėvas brolius pakentė ir beprotiškai mylėjo seseris, ypač jaunėlę Merę.

„Mano vyriausias brolis Denis pro mane visada tik pranerdavo, – pasakojo teta Merė. – Niekada neištardavo nieko kito, tik: „Eik šalin. Nusibodai.“ Marijas buvo visiškai kitoks. Jis man pasakodavo istorijas, vesdavosi į kiną, atiduodavo grąžą iš kišenių. O dėl jo reputacijos gatvėje niekas prie manęs nekibdavo. Žinojo – jei pamėgins, jis juos prigriebs.“

Tėvo tėvas Lorencas dirbo „revolverių prieplaukose“, 62 ir 67, kontroliuojamose gangsterio Alberto Anastasijos jaunesniojo brolio Tonio. Ten nebuvo griežtų pamainų, nustatytų darbo valandų, tik sunkus rankų darbas, priklausantis nuo laivų skaičiaus uoste, ir nuolatiniai kyšiai įvairiems aplinkui besisukiojantiems profsąjungų pareigūnams.

„Senuko beveik niekada nebūdavo namie, – pasakojo tėvas. – Dažniausiai jis be paliovos dirbdavo keturias paras iš eilės, paskui grįždavo namo ir dvi ar tris paras miegodavo. Tokia ir buvo jo savaitė. Mes mažai kalbėdavomės ir matydavomės. Jeigu mama jam pasakydavo, kad kuris nors iš mūsų prasižengė, jis mus susirasdavo ir karšdavo kailį tol, kol pavargdavo. Paskui apsisukdavo ir nueidavo savo reikalais, o mes – savo.

Juokui laiko nebūdavo, o šeimos susirinkimai dažniausiai būdavo dingstis kilti muštynėms.

„Ta šeima nuolat mušdavosi, – pasakojo namo, kuriame gyveno mano seneliai, valdytojas. – Šūkaudavo ir klykdavo kiekvieną prakeiktą dieną. Be jokios atvangos. Ramybės tame bute nebuvo. Šventės būdavo visų blogiausias metas. Tada jie jau įsismarkaudavo kaip reikiant.“

Pietūs jau buvo besibaigią. Tėvo motina Rafaela ir jos vyresnioji duktė Ana stovėjo mažytėje virtuvėje, mazgojo indus ir buvo užkaitusios vandenį kavai. Grandydama pajuodusio seno puodo

vidų senelė dainavo meilės dainą, patenkinta, kad jos sūnūs susėdo drauge pavalgyti prie šventinio stalo.

Mano tėvas susikūprinęs sėdėjo ant netvirtos medinės kėdės prie didelio stalo žmonių prisigrūdusios svetainės vidury. Stora itališkos duonos rieke valė lėkštės kraštus. Įsidėjo duoną į burną, pakėlė šakutę ir nuo lėkštės stalo vidury pasmeigė paskutinį gabalą vištienos.

– Ei, ką čia dirbi? – pasakė Danielius, sučiupęs tėvą už rankos.

– Ką? – paklausė tėvas. – Ko nori?

– Aš rengiausi paimti tą gabalą, – atsakė Danielius.

– Ką gi, nepaėmei, – tarė tėvas.

– Atiduok man vištieną, mulki, – pareikalavo Danielius. – Nedrįsk jos iš manęs atimti.

– Apsišik, – pasakė tėvas. – Kitąsyk sparčiau krutinkis. Veikiau jau atiduosiu jį valkatai gatvėje nei tau.

– Klausykite, gal apsiramintumėt, ką? – pasakė jauniausias tėvo brolis Albertas. – Juk tai tik sušiktas vištienos gabalas. Nejau, po paraliais, negalite jo pasidalyti.

– Šūdo aš tau dalysiuos, – atrėžė tėvas.

– Vienintelis dalykas, kurį aš padalysiu, tai jo sumautą snukį, – atsikirto Danielius.

Danielius ištiesė per stalą ranką ir čiupo mano tėvą už jo mėlynų sportinių marškinių apykaklės, tada prisitraukė jį arčiau savo stalo galo. Albertas atsistojo ir, nenorėdamas kištis, pasišalino. Senelis, sėdėjęs ilgo stalo gale, nepajudėjo iš vietos, gurkšnojo iš taurės raudonąjį vyną.

Tėvas atsivėdėjo, taikydamas Danieliui į pakaušį, nuvertė dvi tuščias stiklines ir puspilnį butelį vandens. Išgirdusios triukšmą, į svetainę atėjo Rafaela ir Ana, joms nuo rankų varvėjo muilinas vanduo.

– Sutramdykite juos, – paprašė Ana. – Prašau, kas nors sutramdykite juos.

Tėvas ir jo brolis išsmuko iš už stalo ir pro duris.

– Aš ištalžysiu tą sukruštą makaulę, – iškošė tėvas.

– Atsisveikinkite su šituo šunkara, – rėžė Danielius, kreipdamasis į visą šeimą. – Tai paskutinis kartas, kai matote jį gyvą.

– Aš verdu kavą, – pasakė Ana. – Atsisėskite. Išgerkite kavos.

– *Dove vai?* * – suriko senelė. – Lik namuose. Niekur neik.

– Aš tuoj grįšiu, ma, – pasakė jai mano tėvas. – Tik pamokysiu tavo sūnų, kaip, po velnių, jam reikia elgtis.

– Eime, mulki, – pasakė jam brolis, stovintis kitapus atvirų laukųjų durų. – Neturiu kada.

– Aš dar pakepsiu vištienos, – pabandė Ana. – Turiu jos į valias. Tik atsisėskite ir atsipalaiduokite.

– Nebloga mintis, – pasakė mano tėvas, maukšlindamasis skrybėlę ir eidamas lauk pro duris. – Varyk, kepk. Netrukus grįšiu.

Albertas, šluostydamasis marškinius, nužengė prie paliktų atvirų durų ir jas uždarė palikęs mano tėvą lauke. Pasiėmė kėdę ir atsisėdo šalia senelio. Pasisiekė raudonojo vyno ąsotį ir sklidinai pripildė dvi taures.

– *Salute***, tėti, – pasakė. – Štai atėjo ir praėjo dar viena sumauta Padėkos diena.

Tėvas stovėjo sausakimšos Katalikų jaunimo organizacijos šokių salės viduryje, kramtė du gabalėlius vaisinės gumos ir iš butelio gėrė kokakolą, kai pirmą kartą pamatė moterį, kurią paskui vedė ir užmušė. Ji vilkėjo gėlėta suknele su smulkiomis baltomis sagutėmis priekyje ir šilkine pusmėnulio formos mėlyna kokarda ant nugaros. Buvo vidutinio ūgio ir anaiptol ne plona, tankiais kaštoniniais plaukais iki pečių, šviesiai rudos jos akys ryškiai švytėjo, kai jas apšviesdavo besisukančios šokių salės lempos.

Ji buvo vardu Greisė, pavarde – Montė.

„Vos ją pamatęs, iš karto supratau, – pasakojo tėvas. – Ji buvo gražiausia mergina pasaulyje. Gražesnės už ją nebuvo.“

Tėvas išspjovė gumą į jau tuščią kokakolos butelį ir atrėmė į sieną jo kaklelį. Palygino į chaki spalvos kelnes sukištus juodus

* Kur eini? – *it.*

** Į sveikatą. – *it.*

marškinius ir patikrino, ar blizga batai. Perėjo per salę, atsargiai, kad neatsitrenktų į kokius nors šokėjus, besisukančius pagal Benio Gudmano melodijų taktą, ir atsistojo priešais Greisę.

– Gal pašoktume? – pasiūlė.

– Mielai, – sutiko ji.

– Ar šitas ne per greitas? – paklausė tėvas. – Gal norėtumėt palaukti kito?

– Ne, šitas geras, – atsakė ji jam.

Lengvai ir grakščiai juodu sukosi po šokių salę. Ji buvo gera šokėja, lyg nutekintos jos kojos puikiai pagaudavo įnirtingus svinguojančio orkestro ritmus, kūnas jautėsi laisvai, suknelė rangėsi apie šlaunis, tėvas laikė laisvai suėmęs jos delnus.

„Ji iš tikrųjų mokėjo judėti, – pasakojo tėvas. – Visada buvo pirmoji šokių aikštelėje. Muzika jai buvo kaip narkotikai. Tą pirmą naktį mudu nedaug pasikalbėjom. Daugiausia šokom. Pagal visokią muziką, Nuo Gudmano iki Čiko Vebo. Laimingiausias akimirkas mudu praleidome šokių aikštelėje. Taip buvo nuo pat pradžių. Ir taip liko iki pat pabaigos."

Tėvas nupirko jai kokakolos ir pripylė į ledukų kaupiną plastikinį puodelį. Abudu dar buvo nuo šokio uždusę, ant jų veidų ir kaktų blizgėjo prakaitas, tėvo marškiniai buvo prilipę jam prie pečių.

– Čia tikra orkaitė, – pasakė jis. – O jeigu išeitume pasivaikščioti į lauką? Atvėstume.

– Gerai, – sutiko Greisė. – Tik pirmiausia turiu nueiti į tualetą. Tuoj grįšiu.

– Gerai, – pasakė tėvas. – Palauksiu tavęs čia.

Juodu vaikščiojo drauge vos kelių centimetrų atstu vienas nuo kito Dešimtąja aveniu, nuo Katalikų jaunimo organizacijos šokių salės patraukė 54-osios gatvės link. Ore buvo justi vėsa, atšiaurus vėjelis kaipmat atvėsino jų kūnus, privertė apsivilkti švarkus.

– Kaip tu? – paklausė tėvas.

– Gerai, – atsakė Greisė žiūrėdama į jį ir šypsodamasi. – Viskas gerai.

– Praalkai? – paklausė tėvas. – Galėtume nueiti sušveisti poros mėsainių. Už vieno kvartalo. Valgykloje. Jie ten neblogi.

– Bijau, kad negalėsiu, – atsakė ji. – Jau vėlu.

– Tada leisk palydėti tave namo, – paprašė tėvas.

Ji įsikibo jam į parankę ir juodu susiglaudė.

– Ačiū, – pasakė ji. – Būtų malonu.

Greisė visais atžvilgiais buvo geidžiamiausia Pragaro virtuvės mergina. Kai tėvas su ja susipažino, jai buvo šešiolika, jos eigastis vis dar buvo mergaitiška, o elgsena drovi, sukaustyta, ypač prie suaugusiųjų.

„Šiaip ji būdavo rami, – pasakojo tėvas. – Kol pasakydavai ar padarydavai ką nors, kas jai nepatikdavo. Tada – sudie ramumui. Išdėdavo viską, ką galvodavo. Smarki buvo moteriškė. Man tai joje patiko. Velniai griebtų, aš daug ką joje mėgau."

Praėjus savaitei po to pirmo šokio Greisė ir mano tėvas pradėjo susitikinėti reguliariai. Drauge eidavo į kiną, paskui vėlai vakarieniaudavo tuščiose valgyklose ir, progai pasitaikius, šokdavo.

Rodės, svarbu buvo tiktai tie niekniekiai, kuriuos juodu žinojo vienas apie kitą. Abudu mėgo Kegnį ir Bogartą, bibopą – labiau už *cool* džiazą, Čiką Vebą – labiau už Džiną Krupą ir boksą – labiau už beisbolą. Nė vienas iš jų negėrė ir abu retkarčiais surūkydavo po cigaretę.

Per septintąjį pasimatymą mažame pietų italų restorane Vakarų 4-ojoje gatvėje, po to, kai sumokėjo už tai, kad galėtų pamatyti Ronaldo Kolmano filmą, kuris abiem labai nepatiko, tėvas pirmąsyk su Greise prakalbo apie vedybas.

„Tą vakarą ji vilkėjo mėlyna suknele, – pasakojo tėvas. – Po visą priekį ir nugarą buvo išbarstyti smulkūs rausvi taškučiai. Buvo graži kaip kokia kino žvaigždė, kaip Greisė Keli ar En Šeridan. Negalėjau įsivaizduoti, kad kas nors galėtų pasakyti apie ją ką bloga. Buvau įklimpęs, iki ausų įsimylėjęs. Supratau, kad suradau sau tinkamą moterį. Apsisprendžiau. Įsimylėti ją atrodė taip lengva. Žvelgiant iš dabar – gal per lengva."

Tėvas neturėjo nei nuolatinio darbo, nei santaupų ir vis dėlto gavo pasisakyti šeimai apie savo vedybinius planus. Jis dažnai kalbėdavo, kad nori turėti vaikų ir kad visada norėjęs vesti kokią nors to rajono merginą.

„Tada viskas vykdavo taip, – aiškino jis, – tu dulkindavaisi su tiek bobų, kiek tik galėdavai apžioti, o paskui, atėjus deramam metui, vesdavai merginą, prie kurios dar niekas neprisilietė. Niekad nevesdavai kieno nors atstumtos ar padėvėtos moters. Mano laikais užsiaugindavai savo. Šitaip derėjo elgtis."

Greisė su mano tėvu jautėsi saugi. Žiūrint jaunomis jos akimis jis buvo gražus ir geranoriškas nuotykių ieškotojas, pasirengęs ir trokštantis padaryti ar pamėginti bet ką. Jis buvo labai savimi pasitikintis, atvirai gyrėsi vieną gražią dieną uždirbsiąs milijonus, turėsiąs krūvą nekilnojamo turto ir visa tai perduosiąs jos globai.

„Tau, Greise, – sakydavo tėvas. – Viskas bus tau. Visko bus nei per daug, nei per mažai."

Greisė norėjo ištrūkti iš Pragaro virtuvės, pavargo gyventi keturių kambarių bute be karšto vandens, kurio langai išėjo į sandėlių pastato galą, ir buvo jau pakankamai suaugusi, kad žinotų, jog tvirčiausias tokio pabėgimo laidas, – turėti pinigų. Tad ji užkibo ant mano tėvo svajonių meškerės.

Nepaisė šalto mano tėvo šeimos elgesio su ja ir savo šeimos pareikštų įspėjimų. Nusisukdavo nuo nuolatinių šnibždesių ir gandų, susijusių su mano tėvu ir jo motina, nuo kandžių pasakojimų apie įsiskolinimus, greitai paleidžiamas į darbą rankas ir lėtą protą. Visa tai jai buvo nė motais.

Ji buvo šešiolikos ir įsimylėjusi.

Greisė ir mano tėvas susituokė lietingą rytą – tai buvo ori pasaulietinė ceremonija rotušėje, jųdviejų santuoką įteisino aukštas kiek mikčiojantis vyras. Juodu nepaisė piktų abiejų šeimų prašymų palaukti, atidėti santuoką, kol mano tėvas susiras nuolatinį darbą ir galės išlaikyti žmoną bei būsimą šeimą.

„Visi manė, esą mudu skubėjome susituokti todėl, kad Greisė buvo nėščia, – aiškino tėvas. – Tai tik nesąmonė, kurią malė kažkoks neturintis ką veikti mulkis. Mudu tiesiog norėjome būti kartu ir nesupratome, kodėl turėtume laukti. Kažin ko. Ir – jokios kitos paslapties.“

Pirmąją vestuvių dieną tėvas vilkėjo juodomis kelnėmis ir juodu dviem sagomis susegamu siaurais atvartais švarku ir baltais iki pat viršaus susagstytais marškiniais. Kaklaraiščio neryšėjo, o tai, kas buvo likę iš plaukų, buvo sušukavęs atgal šiltame vandenyje pamirkytu šepečiu.

Greisė vilkėjo beveik baltą rankomis megztą suknelę, kurią jai padovanojo jos mylimiausia teta. Kaštoniniai jos plaukai buvo ką tik nukirpti, sugarbanoti ir baigėsi ties kaklo linija. Nagus buvo nusilakavusi raudonai, lūpas irgi pasidažiusi raudonai, avėjo kreminiais aukštakulniais bateliais ir buvo susisiautusi į irgi rankomis megztą baltą senelės skepetą.

Rudos jos akys buvo apvedžiotos dažais, kaire ranka ji buvo įsikibusi tėvui į parankę, o plati mergaitiška šypsena padėjo nuslėpti nervinę įtampą, kurią jautė viduriuose.

„Ji kaleno dantimis, – pasakojo tėvas. – Aš irgi. Negalėjau atsikvošėti. Turiu tau pasakyti, kad tokie vaikinai kaip aš negauna tokių gražių merginų kaip ji.“

Kartodami įžadus juodu kikeno, Greisė užsikosėjo, kad paslėptų juoką. Vestuvinį žiedą, nupirktą už skolintus pinigus, tėvas laikė suvyniojęs baltoje nosinėje, kurią kartais išsitraukdavo iš priekinės kelnių kišenės nusišluostyti nuo kaktos prakaitui. Piniginėje turėjo sulankstytus du dvidešimties, vieną dešimties ir du vieno dolerio banknotus, užkištus už kietai suvyniotų trijų „Trojano“ prezervatyvų pakelių bei aptriušusios motinos nuotraukos.

Kai Greisė ir tėvas išėjo į lauką, lietus jau tik dulkė plonyte migla, o gatvės žvilgėjo nuo drėgmės. Juodu ėjo lėtai, kas žingsnį sustodami apsikabinti ir pasibučiuoti, traukė valgyklos miesto centre link, kur pietums buvo užsisakę po sūrainį, skrudintų bulvių ir dvi kokakolas.

„Ta valgykla buvo sena, – pasakojo tėvas. – Nešvari, langai apėję purvo drūžėmis. Vienas Dievas težino, iš kokios mėsos jie darė tuos mėsainius. Bet mums tai buvo nė motais. Kai vedi pirmą kartą, tokie niekalai tau nerūpi."

Iš centro juodu patraukė autobusų depo link ir ilgai važiavo į „Kaimo trobelę", motelį Naujojo Džersio pakrantės gale, kur pradėjo savo povestuvinį savaitgalį. Tėvas sumokėjo už kelionę į abu galus ir su savo žmona sėdėjo paskutinėje nudrengto, surūdijusio seno autobuso sėdynėje, abu per visą kelionę bučiavosi, glėbesčiavosi ir kikeno.

Kai autobusas skynėsi kelią pro Vyhokeno skardžius, vairuotojas, liesas pusamžis vyriškis su dešimties centimetrų ilgo randu ant kaktos, visu balsu jaunavedžiams traukė seną airišką meilės baladę.

– Ar tu vedęs, bičiuli? – šūktelėjo vairuotojui tėvas, kai tas baigė dainuoti.

– Kurgi ne, – atsakė tas. – Kaip ir kiekvienas vyras.

– Kaip seniai? – paklausė tėvas.

– Pirmą kartą ar antrą? – paklausė vairuotojas, palenkęs galvą į vieną šoną ir sutelkęs žvilgsnį į kelio juostą priešais.

– Pasirink, – pasiūlė tėvas.

– Dvylika metų, – atsakė vairuotojas. – Antrasis kartas buvo geresnis.

– Kodėl?

– Pirmoji nemėgo nei muzikos, nei išgerti, nei nieko kito, nuo ko darydavosi smagu, – paaiškino vairuotojas.

– Tai kurio galo ją vedei? – paklausė tėvas.

– Nežinojau, kad susitiksiu antrąją, – atsakė vairuotojas kvatodamas ir įjungė langų valytuvus lietaus lašams nubraukti.

Tėvas kurį laiką sėdėjo ramiai, priglaudęs Greisę prie savęs, ir stebėjo, kaip autobusas kokius penkis kilometrus važiavo pro Naujojo Džersio fabrikus.

– Kiek dar liko važiuoti iki mūsų vietos? – paklausė tėvas, nusisukęs nuo tylių fabrikų kaminų.

– O kur jūs skubate? – paklausė vairuotojas. – Juk jums dar visas gyvenimas prieš akis.

– Mudu į „Kaimo lūšną“ važiuojame pasiklausyti Sinatros, – paaiškino tėvas. – Nenorėtume pavėluoti.

– Nesirūpink, – nuramino vairuotojas. – Aš jau aštuonerius metus dirbu šitą darbą ir dar nė karto nesu pavėlavęs atvažiuoti. Neketinu to padaryti ir šiandieną.

– Kaip tau jis? – paklausė tėvas.

– Kas? – perklausė vairuotojas. – Sinatra?

– Taip.

– Geras, – atsakė vairuotojas. – Na, žinai, ne Krosbis. Bet beveik toks pats geras. Jauniems jis, rodos, labai patinka. Matyt, dėl to, kaip įsikimba į mikrofoną, persisveria per jį, sakytum tuoj nugrius. Ar matei, kaip jis tai daro?

– Taip, mačiau, – atsakė tėvas. – Kelis kartus. „Paramaunte“. Niujorke.

– Tada žinai, apie ką kalbu, – pasakė vairuotojas. – Manau, tai triukas. Žmonėms tai labai greitai nusibos.

– Man tai nesvarbu, – metė tėvas. – Jei tai neatsitiks dar iki šio vakaro.

Plonas užuolaidas praskyrė pro atvirą langą įsprūdęs vėsus vėjelis. Tėvas ištiesė ranką ir ant plikų žmonos pečių užtraukė baltos šiltos antklodės viršų.

– Taip nesušalsi, širdele, – pasakė tėvas.

Greisė ištiesė rankas ir prisitraukė tėvą prie savęs.

– Man nereikia, kad kas nors mane šildytų, – pasakė ji, jau daugiau kaip šešios valandos jaunamartė. – Išskyrus tave.

– Tu žinai, kad tai teisybė, – atsakė tėvas. – Tai visada bus teisybė.

Greisė čiuopė vestuvinį žiedą ant kairės rankos – pratinosi prie naujo jausmo. Nubraukė nuo akių kelias plaukų sruogas ir pažvelgė į savo vyrą.

– Tu gailiesi? – pratarė ji.

– Ko? – perklausė tėvas. – Kad vedžiau?

– Taip.

– Juokauji? – atsakė tėvas. – Protingiausia, ką tik esu padaręs, – kad susidėjau su tavim.

– Žinau, bet...

– Bet ką, širdele? – paklausė tėvas. – Kas ne taip?

– Tavo šeima, – pradėjo Greisė, – man gaila, kad jie neatėjo į mūsų vestuves.

– Na jau, teeinie jie po galais, – pasakė tėvas. – Visi iki vieno. Jie man nė motais. Tu man vienintelė brangi, širdele. Vienintelė, kuri man rūpi. Ar supranti, širdele? Tik tu viena.

– Vis dėlto būtų buvę malonu, jei jie būtų atėję, – pasakė ji.

– Aš jau sakiau tau, teeinie jie po galais, – pakartojo tėvas. – Net negalvok apie tai. O dabar eikš, apsirenk. Turiu tau staigmeną.

– Kokią?

– Tik apsirenk, – paprašė tėvas. – Ir palik visą likusį vakarą mano nuožiūrai.

Šviesos „Lūšnoje“ geso ir poros rinkosi prie staliukų aplinkui nedidukę sceną, pastatydavo taures ir susiimdavo už rankų. Ant visų stalelių degė žvakės, jos spindesiu nutvieksdavo moterų veidus, kai tamsos užlietas orkestras užtraukdavo visiems jiems žinomos meilės baladės pradžios akordus.

Per sceną vienišo vidury stovinčio mikrofono link perėjo plonas kaip strypas garbanotas jaunuolis tamsiu fraku. Čiupo jį ir nespėjo sudainuoti nė trijų žodžių, kai moterų riksmai ir vyrų plojimai paskandino dainos garsus.

„Jis pradėjo Hougio Karmaiklo daina, – pasakojo man tėvas. – Ji vadinosi „Aš puikiai apsieinu ir be tavęs“. Apsidairiau ir pamačiau, kad prie visų stalelių žmonės glaudžiasi arčiau vienas kito, moterys šluostosi nuo akių ašaras. Niekada nebuvau matęs tokio reginio. Lyg būčiau sėdėjęs bažnyčioje.“

Frankas Sinatra rankoje laikė taurę ir sulankstyta nosine šluostėsi kaktą. Buvo ką tik baigęs dainuoti savo ketvirtąją to vakaro dainą.

– Žinau, kad šiandien tarp mūsų jaunavedžių nedaug, – pasakė, vėl kišdamasis nosinę į švarko kišenę. Nusišypsojo ir, pakėlęs šam-

pano taurę į jų sveikatą, nusilenkė tuzino laukiančių jaunavedžių plojimams.

– Gal visi jaunavedžiai malonėtų atsistoti, – paprašė Sinatra. – Ir gal visi kiti maloniai prisidės prie mūsų linkėjimų daug laimės jiems per visus tuos metus, kuriuos jie praleis drauge. *Cent'anni di salute. Cent'anni a tutti.* *"

– *Cent'anni*, širdele, – pasakė tėvas, apkabinęs žmoną ir bučiuodamas ją į skruostus bei lūpas. – Aš tave myliu, Greise. Visada mylėsiu.

– Aš irgi tave myliu, brangusis, – atsakė Greisė. – Visada mylėsiu.

Tėvas įsikišo ranką į kišenę, ištraukė ilgą plokščią juodą dėželę ir padavė ją žmonai.

– Prašom, Greise, – pasakė jis. – Čia tau staigmena. Tikiuosi, kad patiks.

Greisė paėmė dėžutę, atidarė. Jos akys sudrėko, kai pamatė dviejų eilių perlų vėrinį.

Ji apkabino tėvą, dukart pabučiavo ir pašnabždėjo jam į ausį:

– Pašok su manim, brangusis, – paprašė. – Pašok su manim dabar.

Greisė ir mano tėvas atsistojo prie savo stalelio, susikibo, šoko lėtai, ramiai, klausydamiesi, kaip Frankas Sinatra dainuoja jiems dainą, pavadintą „Street of Dreams".

II

Gabrielis Karkatera, iš kairės pasistatęs karštos kavos puodelį, vėl atsisėdo ant kėdės ir pažvelgė į ką tik gautas kortas. Jis buvo vienas iš šešių žaidėjų, aplink medinį stalą sėdėjusių beveik tuščioje kavinėje ir prie žvakių šviesos lošusių kortomis iš pusės liros kiekvieną

* Šimtas metų sveikatos. Šimtas metų visiems. – *it.*

dalijimą. Prie baro gurkšnodamas kartųjį „Bacari“ ir stengdamasis nepaisyti sėdinčiųjų prie stalelio, stovėjo aukštas, tamsus jaunuolis languotais medžiotojo marškiniais ir darbinėmis kelnėmis.

Gabrielis pasisiekė kavos puodelio, prieš atsigerdamas nupūtė garą. Žaidėjas iš kairės, kresnas senukas su raginiais akiniais ir dviejų dienų šeriais ant skruostų, prisitraukė kėdę arčiau senelio.

– Girdėjau, vienam vyrukui mieste tavo duktė krito į akį, – pašnibždėjo senukas.

– Kuri? – paklausė Gabrielis, nenusisukdamas nei nuo kavos, nei nuo kortų.

– Ramioji, – pasakė senukas. – Rafaela.

Gabrielis pastatė puodelį ir pasisuko į senuką.

– Kas tas vyras? – pasidomėjo. – Ar tu jį pažįsti?

– Naujas veidas saloje, – paaiškino senukas. – Persiųstas iš šiaurės.

– Kaip persiųstas? – paklausė Gabrielis. – Turi omeny, kad jis bankininkas?

– Ne, – atsakė senukas. – Jis ne bankininkas. Jis karabinierius. Policininkas.

– Gabrieli, bičiuli, mes čia susirinkom palošti kortomis, – pasakė nutukęs priešais senelį sėdintis vyriškis, įsikandęs neuždegtą cigarą. – Tegu mūsų žmonos planuoja santuokas. Tai jų darbas, jų džiaugsmas.

– Jokia santuoka neplanuojama, – pareiškė Gabrielis.

– Rafaelai jis patinka, – paaiškino senukas. – Labai. Ir jam ji labai patinka.

Senelis numetė kortas ant stalo ir atsistojo.

– Jokiõs santuokos nenumatoma, – pareiškė. – Tik jau ne mano dukters su policininku iš šiaurės. Pasakyk tam karabinieriui, kai jį pamatysi.

– Gali ir pats jam pasakyti, – tarė senukas. – Jis stovi tau už nugaros, tasai jaunuolis prie baro.

Senelis nusigręžė nuo stalo į barą ir stebėjo, kaip tas vyriškis artinasi prie jo.

– Pone Karkatera, – prabilo jaunuolis, siekdamas paspausti seneliui ranką. – Aš – Marijas Skubla. Aš tas karabinierius, apie kurį mėgino pasakyti tamstos draugas.

– Jis prastai atliko savo užduotį, – pasakė Gabrielis, nužiūrėdamas savo draugą. – Gal pats perimsi vadžias.

– Norėčiau, pone, – pasakė Marijas.

– Kaip seniai tarnauji policininku? – paklausė Gabrielis.

– Kiek daugiau nei metus, – atsakė Marijas. – Iš pradžių buvau paskirtas į Salerną, o dabar čionai.

– Kaip seniai tu jau Iskijoje?

– Penki mėnesiai.

– O mano dukra? – toliau klausinėjo Gabrielis. – Ar ilgai tu ją mergini?

– Keturi mėnesiai, pone, – atsakė Marijas. – Rytoj bus keturi mėnesiai.

– Ak, sukaktis, – pasakė Gabrielis. – Mudviem reikia pasikalbėti. Ne čia. Vieniems.

– Ir aš taip manau, pone, – pasakė Marijas.

– Tu neprivalai kreiptis į mane „pone“, – pasiūlė Gabrielis. – Aš – piemuo. Man puikiai tinka Gabrielio vardas.

Senelis, vieną ranką uždėjęs ant plačių Marijo pečių, pasisuko į savo draugus prie stalelio.

– Šis jaunuolis – karabinierius. Paskirtas čia tarnauti. Jis vardu pavarde Marijas Skubla.

Marijas ir vyrai paspaudė vieni kitiems rankas ir linktelėjo galvas sveikindamiesi.

– Na, su senoliais jau susipažinai, – tarė jam Gabrielis. – O dabar eime pasivaikščiosim ir pasikalbėsim apie jaunimą. Ypač apie mano dukrą Rafaelą.

Pirmą vestuvių dieną mama vilkėjo baltai, jos nedažytą veidą dengė ilgas šydas. Jai buvo septyniolika ir ji nervinosi, mat dar nebuvo apsipratusi su mintimi, kad gyvens toli nuo draugų ir savo šeimos.

– Dabar tu jau su juo, – pasakė jai motina per pietus. – Kur jis vyks, kur jis gyvens, ten ir tu vyksi ir gyvensi. Tu taip pasirinkai. Geras ar blogas, bet dabar tai bus tavo gyvenimas.

Motina norėjo atidėti vestuves, bent jau kol Europoje baigsis karas. Buvo 1940 metų vasara ir visoje Italijoje jaunuoliai, neišskiriant nė jos brolio Džono, palikdavo namus ir išvykdavo kautis dėl priežasčių, kurių jie, po teisybei, nesuprato.

– Man baisu, – pasakė ji Marijui savaitę prieš vestuves. – O jeigu kas nutiks?

– Nieko nenutiks, – ramino ją Marijas gurkšnodamas iš taurės vyną. – Aš tavimi pasirūpinsiu. Nesijaudink.

– Mudu juk nieko neišmanom, – pasakė motina. – Mes visai kaip tos avys, kurias gano mano tėvas. Kažkas liepia mums kautis ir mes einame. Niekas net nesustoja paklausti kam.

– Tai Musolinio karas, – pasakė Marijas. – Tegu jis jį ir kariauja.

– Tai ir mūsų karas, – pataisė jį mano motina. – Ir jis artėja. Mano draugė Marija man sakė, kad mus rengiasi pulti anglai. Čia, pietuose.

– Nesąmonės, – suniekino Marijas. – Ir mes čia niekuo dėti.

– Aš tiesiog bijau, – pasakė mano motina. – Dėl mūsų abiejų.

– Vadinasi, juolab privalome būti kartu, – patikino Marijas, apkabinęs mano motiną. – Tada mūsų niekas nenuskriaus.

Kai motina žengė prie altoriaus, Šventojo Petro bažnyčia buvo pilnut pilnutėlė, vargonininkas grojo vestuvių maršą, seserys verkė, tėvas žengė jai iš šono. Mama nusigręžė nuo savo giminaičių ir įdūrė akis į centrinį altorių, į savo būsimąjį vyrą. Ir juodu nenuleido vienas nuo kito akių, kol ji atsistojo šalia jo ir atsargiai įsikibo jam į parankę.

Savo vestuvių dieną Marijas Skubla buvo dvidešimties ir, vilkėdamas uniforma su antpečiais ir spalvotomis juostelėmis ant krūtinės, priminė karališkosios giminės atstovą. Stovėjo pasitempęs ir savimi pasitikintis, tamsūs jo šiaurės italo bruožai buvo paryškinti bažnyčią užliejusių saulės spindulių. Jis šypsojosi savo nuotakai ir mirktelėjo palei priekinį klauptą sustojusiems uniformuotiems draugams.

„Tai buvo vestuvės, apie kokias svajoja kiekviena italė mergina, – pasakojo mama. – Gražus vyras, besididžiuojantys šeimos nariai, graži bažnyčia. Tądien man, regis, niekas daugiau ir nerūpėjo. Karas buvo už tūkstančių mylių. Kaip ir visa kita, kas buvo bloga. Bet aš buvau vaikas, ką gi galėjau išmanyti? Kaip galėjau nuspėti, kas nutiks? Tos dienos laimė truko neilgai. Man ir mano vyrui. Ir vaikams, kurių mudu susilaukėme. Kaip ir visiems, kurie ten buvo. Tačiau to niekas nenumatė. Niekas nenujautė. Bent jau tądien."

Praėjus šešiems mėnesiams po vestuvių mama su savo vyru nusipirko namą Salerne, pietų Italijos Amalfio pakrantėje. Jos vyras Iskijoje nenustygo, pavargo nuo ramios salos gamtos ir jos gyventojų, regis, vėl troško aktyviai darbuotis kaip policijos pareigūnas.

„Jis buvo jaunas ir jam buvo nuobodu, – pasakojo mama. – Kai gyvenome Iskijoje, jis suartėjo su mano tėvu ir keliais jo draugais. Bet visi jie buvo daug vyresni. Be to, jam atrodė, kad jis neatlieka darbo, už kurį jam buvo mokama. Iskijoje niekada nebuvo jokių nusikaltimų. Ypač anais laikais. Esant tokiai padėčiai sunku būti policijos pareigūnu."

Jie susitaupė pakankamai pinigų akmeniniam dviejų miegamųjų namui už šešių su trupučiu kilometrų į šiaurę nuo Salerno centro. Didžiulė virtuvė buvo su erkeriu, žvelgiančiu į du akrus pušyno ir nedidukę daržinę, kurioje glaudėsi melžiamos karvės ir viščiukų vada. Galiniai miegamieji turėjo trijų metrų aukščio lubas, o pro langus matėsi vaizdas į žiemišką jūrą. Visą didelio valgomojo kampą užėmė juoda geležinė malkomis kūrenama krosnis – ji ir apšildydavo visą namą.

„Reikėjo tą namą remontuoti, – pasakojo mama. – Lubos buvo sueižėjusios ir apsilaupiusios. Marmurinės grindys – suskeldėjusios, be to, reikėjo pakeisti visų kambarių duris. Baldų neturėjome, nes visi mūsų pinigai išėjo tam namui nusipirkti. Ir vis dėlto pirmosios mano savaitės tuose namuose buvo laimingiausios gyvenime."

Iš Iskijos padėti mamai apsitvarkyti atvyko Ana. Be to, mama suremontuoti daržinei ir nudažyti namui iš išorės nusamdė du

vietinius auksarankius. Paskyrė tris mėnesius savo svajonių planui įvykdyti, tikėdamasi, kad viskas bus baigta 1942 metų Velykų sekmadieniui.

„Ji buvo tikra darbų prižiūrėtoja, – pasakojo teta Ana. – Mudvi abi jau būdavome atsikėlusios saulei dar nepatekėjus. Nusiprausdavome šaltu vandeniu, prie žvakės šviesos apsirengdavome ir susigūžusios prie krosnies išgerdavome kavą. Šeštą valandą ji jau būdavo padengusi pusryčių stalą vyrui, o rankose laikydavo sąrašą darbų, kuriuos mudvi turėjome nuveikti. Neišskirdavo laiko net rytinei cigaretei surūkyti.“

Mama nupirko du dėvėtus dviračius, sau ir seseriai, ir kas rytą juodvi drauge važiuodavo į miestą susirinkti visų medžiagų, kurių reikėdavo dienos darbams užbaigti. Mama šveitė sienas ir grindis, o teta Ana tvarkė įskilusias lubas bei visus sulaužytus įrenginius. Be to, jos išmainikavo tiek nebrangių baldų, kiek tik pavyko rasti.

Dirbdami visi dainuodavo, ant viryklės kunkuliuodavo didelis puodas biršto raudono padažo – laukiantis atpildas už dorą ryto darbą.

Mama nulipo nuo kopėčių, išskėstų tarp valgomojo ir virtuvės. Nusimovė storas darbines pirštines ir žengė prie sesers.

– Reikia pamelžti karves, – pasakė.

Ana stovėjo ant viršutinio kopėčių laiptelio valgomojo viduryje, aplink ją kaip žvaigždės mėtėsi dažytos atplaišos, veidas buvo nutaškuotas baltai.

– Ką? – perklausė ji žvelgdama žemyn į mano motiną.

– Karvės dar nepamelžtos, – pakartojo mama.

– Negerai, – atsakė Ana.

– Gal nueitum pas jas – paprašė mama. – Aš baigsiu tavo darbą.

Ana ėmė leistis kopėčiomis ir sustojo, kai dešinė jos koja atsidūrė ant paskutinio skersinio.

– Ar tu išprotėjai? – paklausė. – Nori, kad pamelžčiau tavo karves? Aš juk nemoku melžti. Aš ne ūkininkė.

– Tu juk ir ne dažytoja, – pasakė mano motina. – Bet puikiai su tuo susidoroji.

– Rafaela, aš čionai atvažiavau padėti tau suremontuoti namą, – pasakė Ana. – Aš ne karvių melžti atvažiavau. Tad keiskime, prašau, temą.

– Na, kas nors juk turi tai padaryti, – pasakė mama.

– Gerai, tai tu ir padaryk.

– Aš negaliu, – pasakė mama.

– Kodėl?

– Nežinau, kaip tai daryti, – prisipažino mama.

– O ką čia reikia žinoti, – pareiškė Ana. – Paimi už spenio ir traukai. Nustoji, kai kibiras jau pilnas.

Staiga mama dešine ranka užsidengė burną, puolė iš kambario į virtuvę ir palinko virš baltos emaliuotos kriauklės. Sesuo priėjo prie jos, prilaikė jai galvą ir kaklą, kol ši išvėmė visus pusryčius.

– Gerai, Rafaela, įtikinai, – pasakė Ana, kai mama išsivėmė. – Pamelšiu tas prakeiktas karves.

Mama pakėlė galvą nuo kriauklės, kūnu atsirėmė į aštrų kraštą.

– Karvės čia niekuo dėtos, – pasakė ji drėgnu audeklu valydamasi burną. – Aš nėščia.

– Iš tikrųjų?

– Aš jau trys savaitės kas rytą bloguoju. Ir jau du mėnesius nesirgau mėnesinėmis.

– Panašu į nėštumą, – pasakė Ana. – Bet ką gi aš žinau? Aš dar nė karto nepabučiuota.

– Patikėk manimi, Ana, – užtikrino mama. – Aš turėsiu kūdikį.

– Ak, Rafaela, aš taip džiaugiuosi, – pasakė Ana, tiesdama rankas apkabinti mano motiną, jos lygiu veidu pasruvo ašaros. – Taip džiaugiuosi.

– Ačiū, – padėkojo motina. – Aš irgi džiaugiuosi. Ir truputį nerimauju. Mums vos užtenka pinigų susitvarkyti šiems namams. O dabar dar vaikas. Nežinau, kaip išsiversime. Bus nelengva.

– Ar Marijas žino?

– Dar ne, – atsakė motina. – Norėjau sutvarkyti namus prieš jam pasakydama. Tai bus tokia maloni staigmena.

– Jis pastaruoju metu atrodo labai užsiėmęs, – tarstelėjo Ana, pildamasi į puodelį kavos. – Kažkoks nesavas.

– Vis tas karas, – paaiškino motina. – Vyksta visokiausi dalykai, apie kuriuos jis man nieko nesako. Bet aš žinau. Girdėjau kalbant mieste. Žinau, kokie žmonės išsigandę. Visais atžvilgiais tai pats blogiausias metas susilaukti kūdikio.

– Negalima taip mąstyti, Rafaela, – sudraudė ją Ana, statydama puodelį ant kriauklės viršaus. – Viskas susitvarkys, pamatysi. Šitas karas toks pat kaip ir visi kiti karai. Ateis ir praeis.

– Tikėkimės, kad tu neklysti, – pasakė motina. – Dėl visų kitų labo, ne tik dėl mano.

– Šiaip ar taip, mudvi neturim laiko toms kvailoms šnekoms, – pareiškė Ana. – Turim nuspręsti dėl svarbesnių dalykų.

– Pavyzdžiui?

– Pavyzdžiui, kokia spalva išdažysime vaiko kambarį? Rausvai ar melsvai?

– Baltai, – pabrėžtinai pasakė motina. – Mes vaiko kambarį dažysime baltai.

– Kodėl baltai?

– Tai vienintelės spalvos dažai, kurių gali nusipirkti, – pasakė motina. – Ir vieninteliai mums įkandami pagal kainą.

– Ką gi, baltai tai baltai, – pasakė Ana. – Ji tiks prie kitų kambarių spalvos.

III

Greisė stovėjo nugara į atvirą langą, abiem rankom susiėmusi pilvą už apačios, jau aštuoni mėnesiai nėščia savo pirmuoju ir vieninteliu vaiku. Tėvas, atkišęs kojas, vieną pėdą uždėjęs ant kitos, sėdėjo ant įskilusios medinės kėdės. Viršum virtuvės stalo jam iš kairės zurzė nedidukas besisukantis vėdintuvas, ankštame garų pritvinkusiame bute skleisdamas šiltą vėjelį.

– Ką mes darysime? – paklausė Greisė.

– Aš pasirūpinsiu, – atsakė mano tėvas. – Nesijaudink dėl to.

– Kaip?

– Kaip? Kurio galo tau rūpi kaip? – nervinosi tėvas. – Jei tuo bus pasirūpinta. Tau visa tai turėtų būti nė motais.

– Na, aš vis tiek norėčiau žinoti, kaip mudu susimokėsime nuomą ir pasirūpinsime vaiku neturėdami pinigų, – kamantinėjo Greisė. – Man tik smalsu, ir tiek.

Tėvas atkryžiavo kojas, atsistojo, skubiai žengė prie žmonos ir čiupo ją už plaukų.

– Ką aš turėčiau daryti, kale? – paklausė sukdamas jos veidą prie savojo. – Ką aš turėčiau daryti, kad tu mane suprastum?

– Brangusis, nurimk, – maldė jį Greisė. – Būk geras, aš atsiprašau.

– Pasilaikyk tą „brangusis" tam atvejui, kai jis ką nors reikš, – pasakė tėvas, atlaisvindamas gniaužtus. – O dabar užsičiaupk, po velnių, ir leisk man daryti tai, ką privalau daryti. Supratai?

– Man neramu, – pasakė Greisė.

– Liaukis nerimavusi, – atšovė tėvas. – Nes nėra, po galais, dėl ko nerimauti.

Greisė pasitraukė nuo lango ir priėjo prie viryklės.

– Ar išgertum puodelį kavos? – paklausė tėvo. – Išvirsiu šviežios.

– Pamiršk apie kavą, – atrėžė tėvas. – Ko turi užkąsti?

– Dar nėra net keturių, – pasakė Greisė, žiūrėdama į savo laikrodį.

– Na ir kas, aš alkanas.

– Ar nenorėtum pavalgyti mieste? Išsinešdinti iš šitos orkaitės?

– Tu ką tik rypavai, kad nėra pinigų, – pyko tėvas. – O dabar nori eiti pavalgyti į miestą. Nesuprantu tavęs, Greise. Kartais man atrodo, kad tu šneki tik tam, kad aš pasiusčiau.

– Ko tu iš manęs nori, Marijau? – paklausė Greisė pykčio kupinu balsu, jai ant vienos akies užkrito plaukų sruoga. – Aš nėščia, jei kartais to nepastebėjai. Man karšta ir mano kišenės tuščios, o namuose, jeigu tą išvietę, kurioje mes gyvename, galima vadinti namais, nėra nieko valgomo. Ir neturiu žalio supratimo, kas bus toliau. Bet, manau, nieko gera ir nebus.

Tėvas žengė tris žingsnius kairėn ir žiebė Greisei per veidą, jo krumpliai nusileido po pat viena jos akimi. Čiupo jai už suknelės nugaroje ir pastūmė prie kriauklės, tada nuleido jos galvą ir pakišo ją po surūdijusiu čiaupu.

– Privalėjai man pasakyti, kad tau karšta, – tarė tėvas, atsukdamas šaltą vandenį ir žiūrėdamas, kaip jis teka Greisei per pakaušį ir suknelę.

– Paleisk! – užriaumojo Greisė, pašėlusiai mosikuodama rankomis. – Mulki! Paleisk mane!

– Kai tik atvėsinsiu, – atšovė tėvas.

Gaudydama kvapą Greisė čiupo pravira burna dešinės tėvo rankos kraštą. Sukando riebiąją odos dalį ir tvirtai laikė dantimis.

– Atsikrušk, – užriko tėvas, ištraukęs jau kruviną ranką. – Atsikrušk. Dabar jau viskas. Dabar tau galas, kale.

Ėmė kumščiuoti žmoną į pakaušį, kairės rankos smūgių jėga nublokšdavo Greisę į kriauklės kraštą. Paskui tėvas trūktelėjo ją už plaukų ir sviedė į grindis.

– Stokis, – paliepė spardydamas Greisę į rankas ir užpakalį. – Stokis, po velnių.

– Liaukis, – suriko Greisė pro ašaras, rankomis stengdamasi apsiginti nuo spyrių. – Prašau, liaukis. Kūdikis. Tu užgausi kūdikį.

– Užsičiaupk, – tėvas stipriai čiulpė sukruvintą ranką. – Užsičiaupk, kol tavęs nenudėjau, krušle.

Tėvas atsiklaupė, atsuko žmonos veidą į save, pečius prispaudė visu savo svoriu.

– Viskas, – pasakė jis. – Supratai, viskas. Daugiau jokių įžūlybių. Tik užsičiaupk ir daryk, ką privalai daryti. Ar aiškiai pasakiau?

Greisė, drebėdama nuo šalto vandens ir ašarų, linktelėjo galvą.

– Negirdžiu tavęs, – pasakė tėvas.

– Taip, – ištarė.

– Taip ką?

– Tu aiškiai pasakei, – patikslino Greisė. – O dabar pasitrauk nuo manęs.

Tėvas atsistojo, nuėjo prie virtuvės stalo, ištraukė baltą servetėlę iš plastmasinio žiedo ir apsivyniojo ja ranką.

– Įkandai kaip reikiant, – pasakė tėvas. – Manau, kad prireiks siūti.

– Nesijaudink, – atkirto Greisė. – Gyvensi.

– Še, – pasakė tėvas, mesdamas nuo kriauklės rankšluostį. – Nusišluostyk. Atrodai kaip ką tik išėjusi iš dušo.

– Ne, ačiū tau, – atšovė Greisė.

Tėvas stebėjo, kaip žmona šluostosi rankšluosčiu veidą, rankas, pečius. Paskui priėjo artyn ir paėmė iš jos rankų rankšluostį.

– Leisk, padėsiu, – pasakė sausai šluostydamas jai kaktą. – Verčiau persirenk. Nes sušalsi.

– Žinau, – atsakė Greisė. – Persirengsiu.

– Tu vis dar alkana? – paklausė tėvas, viena ranka laikydamas Greisę už smakro. – Turiu omeny, ar vis dar nori eiti į miestą pavalgyti?

– Taip, – atsakė Greisė. – Aš alkana ir vis dar noriu išeiti į miestą.

– Gerai, – pasakė tėvas. – Eik apsirenk.

– Kur mudu eisime? – paklausė Greisė. – Juk vis dar neturime pinigų.

– Galime pavalgyti pas Džoną, – pasakė tėvas. – Galim pavalgyti pas jį skolon.

– Kodėl gi ne? – gūžtelėjo pečiais Greisė. – Mes jau visiems šitame rajone skolingi.

– Ei, tu ir vėl pradedi? – sudraudė tėvas. – Eime greičiau, pasilinksminsim.

– Gerai, – sutiko Greisė, dėdama ranką vyrui ant peties. – Bet turime kažką nedelsdami daryti, Marijau. Mes turime iš viso šito mėšlo išsikapstyti.

– Rytoj, brangioji, – atsakė tėvas. – Pažadu. Sąskaitomis pradėsime rūpintis rytoj. O dabar eime, apsirenk. Dar gana anksti, galime suspėti ir į kiną po restorano. „Švyturyje“ rodomas filmas su Kegniu.

Pirmiesiems vedybų metams einant prie pabaigos tėvas dar turėjo išsirūpinti visos dienos darbą. Kai pristigdavo grynųjų, naktį

nueidavo padirbėti į 62-ąją prieplauką: drauge su savo tėvo komanda iš doke stovinčio lainerio triumo iškraudavo maišus su cementu. Savaitę, kartais dvi, per mėnesį praleisdavo prie Vestsaido valgyklos grilio, kepdamas mėsainius ir virdamas mėsos bei daržovių tyrę dirbantiems Pragaro virtuvės vargšams, kurie būdavo pernelyg pavargę, kad gamintųsi valgį patys.

„Šitaip ir prisidurdavome tų mėšlinų pinigų, – aiškino tėvas. – Na, turiu omeny, turėdavome kokius keturiasdešimt, keturiasdešimt penkis žalius per mėnesį. Tai buvo nulis. Palyginti su tuo, kiek mums reikėjo. Palyginti su tuo, kiek jų reikėjo išlaikyti žmonai su vaiku ir apmokėti krūvom suknistų sąskaitų. Aš bukmekeriams, trauk juos velniai, už paslaugas ir pinigų skolinimo rykliams už procentus sumokėdavau daugiau, negu parnešdavau namo.“

Tėvas su Greise gyveno mebliuotame trijų kambarių bute tamsiame griūvančiame name be lifto. Tikros virtuvės jame nebuvo, tik dviguba kriauklė ir elektrinė plytelė su lenktu aplinkui einančiu lanku. Suplyšusi žalia užuolaida, pakabinta ant plastmasinių kabliukų, skyrė ją nuo to, kas buvo svetainė ir valgomasis drauge. Ankštą miegamąjį atskyrė įskilusios medinės durys be rankenos iš vidaus, vienui vienas jo langas žvelgė į siaurą gatvelę, kur buvo išrikiuotos šiukšlių dėžės su sidabro spalvos dangčiais.

Lova buvo maža, ant girgždančių spyruoklių stovo užmestas plonas čiužinys. Ant sienos virš tamsiai rudo galvūgalio kabojo pelenų spalvos nukryžiuotas Jėzus. Greta lovos ant mažyčio stalelio tėvas laikydavo į sieną atremtą piniginę, grąžos monetas ir įrėmintą motinos nuotrauką.

Tolimiausią sieną buvo uždengę Greisės drabužiai: ant pakabų pačių sukurptoje kabykloje kabančios suknelės ir kelnės, apačioje – išrikiuoti batai. Už juodo vilnonio žieminio palto gulėjo paslėptas jos nuotraukų albumas.

Bute buvo tik kelios lempos ir jokių šviestuvų. Visi kambariai buvo nudažyti aliejiniais beveik baltais dažais, kampai nudryžę plonomis purvo juostomis, nukloti dulkių. Dviejų kambarių plyšiuose prie vandenį leidžiančių radiatorių veisėsi juodi tarakonai.

„Kalbėkime tiesiai šviesiai, – pasakė tėvas. – Ta vieta buvo šūdina. Bet tik ji buvo mūsų kišenei. Nuomavome ją beveik už dyką, tačiau vis tiek vėluodavome susimokėti. Aš tikrai nežinau, kaip taip išėjo. Regis, tiesiog nepajėgiau išjudėti iš starto linijos. Užsukti reikalų. Žinai, mudu buvome jauni, bet jautėmės kaip seniai. Atrodė, kad gyvenimas ne prasideda, o baigiasi. Nesuprantu, kaip ten buvo. Žinau tik, kad buvo prastai."

Tėvas, prasilenkdamas su sveiku protu, pašėlusiai pavydėjo Greisės: buvo įsitikinęs, kad daugybė kaimynų gano akis į jo gražią žmoną. Pragaro virtuvėje sklido įvairiausių kalbų, ir tėvas sugebėdavo visas jas išgirsti. Nė viena jų jam nepatiko.

„Eilinis šūdas, – pasakojo tėvas. – Gražuolė boba, įklimpusi su veltėdžiu vyru. Aš jau daugybę metų buvau įpratęs būti tų kalbų objektu. Visados trainiojausi su ištekėjusiomis moterimis, kurioms pabosdavo vyrukai, su kuriais jos gyveno. Taip ir nesužinojau, ar tai, kas buvo kalbama apie mano žmoną, buvo teisybė. Teisybė ar neteisybė, man tiesiog nepatiko klausytis tų šnekų, ir tiek."

IV

Rafaelos veidą ir kūną išmušė prakaitas, oda blizgėjo mirgančioje pustuzinio žvakių, sustatytų aplink jos lovą, šviesoje. Jos naktiniai buvo atsmaukti iki liemens, kojos pakeltos ir išskėstos. Virš jos palinkusios stovėjo keturios moterys, visos vilkinčios juodais našlių drabužiais, dvi laikė mano motinos rankas.

– Numalšink man skausmą, – meldė motina našlės kairėje. – Prašau, padaryk ką nors. Pašalink tą skausmą.

– Viskam savo laikas, mažyle, – atsakė našlė vos girdimu balsu. – Viskam savo laikas.

Koridoriuje, už uždarų miegamojo durų, mano motinos vyras labai stengėsi negirdėti žmonos riksmų ir klyksmo. Užsidegė cigaretę be filtro, juodo bato galu nervingai užgesino degtuką.

Viena našlių pradėjo pilti iš porcelianinio ąsočio ledinį vandenį motinai ant galvos, stebėdama, kaip jis teka jai nuo plaukų ant paklodžių ir pagalvių. Kita, kietai į kuodelį sušukuotais ant sprando žilais plaukais, krauju aptaškyta juoda vilnone suknele, klūpojo prie lovos veidu į motiną, vieną ranką ji laikė jai ant pilvo, kitą buvo įkišusi giliai jos vidun.

– Paimk tą audeklą, – paliepė toji, kur pylė vandenį. – Ištiesk aplink ją. Surink visą kraują.

– Man reikia daugiau šviesos, – prašė našlė, kuri buvo įkišusi ranką motinai į vidų. – Prineškite arčiau kelias žvakes.

– Daugiau nebeturime, – aiškino viena iš našlių. – Uždegėme visas, kurias tik radome.

– Tuomet įžiebkite degtukus, – paprašė prie lovos triūsianti našlė. – Žiebtuvėlius. Pliauskas. Ką tiktai rasite. Tik paskubėkite.

Paskutinius jos žodžius nustelbė spigus oro pavojaus sirenos kauksmas. Keturios našlės nervingai susižvalgė, laukdamos priešo bombų, bet kurią akimirką galinčių nukristi prie pat jų.

– Atveskite čionai jos vyrą ir bet kurį kitą vyrą, kurį rasite, – paliepė prie lovos triūsianti našlė dabar jau valdingu balsu. – Mums reikės visos įmanomos pagalbos.

– Ar reikės pernešti ją į slėptuvę? – paklausė viena našlė.

– Tam nebėra laiko, – atsakė anoji. – Vaikas gims čia. Arba čia mirs. Nieko kito mums nebeliko.

– Maldauju, brangusis Dieve, – prabilo trečioji našlė. – Tik šitą naktį. Pabūk su mumis tik šitą vieną naktį.

Pirmosios bombos nukrito už pusantro kilometro į pietus, jų sprogimo galia buvo tokia stipri, kad lauk išmušė pusę erkerio. Iš kampų pabiro dulkės. Nuo svetainės stalo krašto ant grindų nukrito trys puodeliai su lėkštelėmis. Seniausioji našlė iš baimės puolė ant kelių, kita apie dešinę ranką apsivyniojo juodą rožinį.

– Ar mes mirsime? – paklausė mano motina moteriškės, laikančios jos dešinę ranką.

– Ne šiąnakt, angele, – atsakė moteris, išspaudusi plačią šypseną. – Šianąkt šis kambarys skirtas gyvybei, o ne mirčiai.

Kitas sprogimas sujudino namą ir išvertė medį, šis užrėmė šonines duris, viena jo didžiųjų šakų išdaužė langą.

– Turime užpūsti žvakes, – pasakė Marijas, mamos vyras. – Jie iš viršaus gali pamatyti šviesą.

– Visuose kituose kambariuose, išskyrus šitą, – pasakė prie lovos triūsianti našlė. – Negalėsime padaryti to, ką reikia, tamsoje.

– Sakydavote, kad vaiką į pasaulį galite atvesti užrištomis akimis, – papriekaištavo Marijas, pirštais gesindamas žvakę sau iš dešinės. – Šiąnakt ir pamatysime, ar tai teisybė.

Moteris palinko arčiau motinos ir įsispitrijo į Mariją, visa sustingusi, išsproginusi akis.

– Šiuo magiškuoju aktu aš stengiuosi išgelbėti tavo vaiką, – atsakė ji jam. – Ar esi pasiruošęs tam, kas gali nutikti?

– Mano vaiko gyvybė ir prieš tas bombas buvo jūsų rankose, – pasakė Marijas. – Niekas juk nepasikeitė.

Senoji moteriškė pritariamai linktelėjo galvą, paskui kreipėsi į kitas ją supusias moteris.

– Visos būkit kaip galima arčiau, – paliepė išsigandusioms moteriškėms. – Apsižvalgykite. Pasistenkite prisiminti, kur kas yra. Ir prašau visų ramybės. Nepaisykite to, kas dedasi aplink jus. Galvokite tik apie vaiką.

Tada senoji moteriškė vėl nukreipė dėmesį į Mariją.

– Užgesink šviesas kambaryje, – paliepė. – Ir pasimelsk Dievui danguj.

Šauksmai nenumaldė mano motinos sutrikimo. Tinkas ant lubų virš jos drebėjo ir byrėjo gabalais, didžiuliai luitai krito ant lovos jai prie galvos. Visi namai pritvinko dūmų, atsklidusių iš degančių laukų. Motina jautė ją liečiančias rankas, ant klubų ir šlaunų jai buvo užmesti šilti drabužiai, galva apvyniota šaltais rankšluosčiais, uždėta jų ant veido. Ausyse ūžė nuo krintančių bombų garso.

– Aš jau laikau galvą, – pasakė moteris lovos viduryje. – Nuleisk. Dar kelis centimetrus. Graciela, pasilenk ir pakišk man po rankom šiltą rankšluostį.

– Laikau jį, – atsakė Graciela. – Tai paskutinis švarus, kurį mes turime.

– Stanginkis, Rafaela, – paliepė moteris lovoje. – Stumk žemyn. Kiek turi galios.

Mano motina kiek įmanydama stipriau ir tolygiau stanginosi.

– Nesiliauk, – ragino moteriškė. – Tu jau beveik išstūmei jį. Nesiliauk.

– Penkios minutės, – tarė moteris, valanti nuo jos prakaitą. – Dar penkios minutės, Rafaela. Ir jau bus viskas.

Lubos virš lovos skilo, prasivėrė, nustūmė į šalį lovą ir nusviedė ant grindų jos viduryje klūpojusią moteriškę.

– Ramiai, – sušuko moteriškė stodamasi nuo grindų. – Ramiai. Padėkite man užlipti ant lovos. Laiko turim nedaug.

Kvėpavimą sunkino tiršti dūmai. Lauke visur aplinkui aidėjo gaisrinės ir policijos automobilio sirenos, bažnyčių varpų gaudimas kirtosi su automobilių signalais, visur buvo girdėti riksmai ir verksmas.

– Laikau jį, – pasakė moteris, vėl užlipusi ant lovos. – Laikau kūdikį. O dabar, Rafaela, baikime darbą. Baikime darbą, vaikeli.

Mama sukaupė jėgas dar dviem spūstelėjimams žemyn, kaskart giliai įkvėpdama dūmais persmelkto oro. Paklodes, rankšluosčius, jau permirkusius vandeniu ir prakaitu, dėmėmis išmušė kraujo lašai.

– Graciela, greičiau duok rankšluostį, – sušuko moteris lovoje. – Švarų ar purviną. Man nesvarbu.

Graciela iš prijuostės, kurią buvo užsirišusi, nugaros ištraukė baltą medvilninį rankšluostį.

– Pasaugojau šitą, kad turėčiau, kai gims kūdikis, – paaiškino.

– Pats laikas, – pasakė moteris lovoje. – Duokš čionai.

Moteris laikė kūdikį už kulkšnių, bambagyslė dar jungė jį su motina, kraujas ir puta tryško ant jos ir ant mano motinos. Ji įkišo tris pirštus kūdikiui į burną, apsuko juos aplinkui, ištraukė, nuvalė juos į suknelės užpakalį. Paskui pakėlė laisvą ranką ir stipriai pliaukštelėjo ja per kūdikio sėdynę.

Sekundę kambaryje buvo tylu, paskui nuskardėjo garsas, kurį visos moteris pripažino esant sveiko naujagimio klyksmu.

– Kas? – išstenėjo mama. – Berniukas ar mergaitė?

– Man nereikia šviesos, kad tau pasakyčiau, – juokdamasi ištarė moteris lovoje. – Mažas patenkintas berniukas.

– Marijau, –viena moteris pakvietė mano motinos vyrą. – Eikš arčiau. Eikš, paliesk savo sūnų.

Marijas iš lėto, žengdamas per nuolaužas ir akmenį, perėjo per kambarį, užčiuopė lovą, paskui palietė šiltą sūnaus galvą.

– *Figlolo**, – pasakė beveik pašnibždomis. – Mano berniukas. Pagaliau atėjai.

Graciela ir moteris lovoje tyliai ulbėdamos baigė vystyti kūdikį. Išsitraukė iš galvų smeigtukus ir sukabino jais rankšluostį. Toji lovoje pasilenkė ir pabučiavo kūdikio kaktą.

– *Bello, giovani* **, – pasakė jam. – Sveikas atėjęs į pasaulį.

– Bent jau į tai, kas iš jo liko, – pridūrė Graciela.

Oro pavojaus aliarmas sugaudė keturis kartus – pranešė, kad šios nakties bombardavimai baigėsi. Sena moteriškė drebančia ranka į grindis įžiebė degtuką ir paieškojo žvakės. Marijas ir kita našlė padarė tą patį.

– Prie kūdikio, – pasakė Graciela. – Pastatykite žvakę prie kūdikio. Kad visi jį matytume.

Netrukus motiną ir vaiką apsupo keturios degančios žvakės. Visos moterys pritariamai dūsavo, o Marijas atsistojo nuošaly ir šypsojosi, jo akyse telkėsi ašaros. Visi priėjo arčiau iš abiejų galvūgalio pusių ir žiūrėjo, kaip mano motina priglaudžia kūdikio burną prie savo atkištos krūties ir leidžia jam pirmą kartą susipažinti su natūralaus pieno skoniu.

Marijas nuspyrė kelis nuvirtusius baldus ir atidarė visus langus, kad ankstyvo rudens oras ištrauktų iš kambario dūmus.

– Jis labai gražus, Rafaela, – pasakė Graciela mano motinai. – Tokios rimtos akys.

* Sūneli. – *it.*

** Puiku, jaunuoli. – *it.*

– Jis dar ir protingas, – pridūrė viena našlė. – Iškart prijunko prie krūties. Kai kuriems kūdikiams reikia laiko, kad suprastų, ką reikia daryti.

– Jam teko sunkiai keliauti, – pasakė moteris ant lovos. – Taip dirbo, kad sukilo apetitas.

Motina nužvelgė ją apsupusias moteris ir nusišypsojo.

– Kaip aš jums atsidėkosiu? – paklausė. – Už tai, ką padarėte. Visos.

– Mes padarėm tik tai, ko padaryti atėjome, – atsakė Graciela. – Nieko daugiau.

– Negaliu patikėti, kad viskas baigėsi, – tarė motina, nuleidusi akis į sūnų, žindantį jos krūtį. – Tai stebuklas.

– Kiekvienas gimimas – stebuklas, – pasakė našlė ant lovos. – Šitas – kiek didesnis stebuklas.

Viena iš našlių padavė motinai šv. Džovanio Džuzepės atvaizdą ir mažą Bibliją nutrintais, apdriskusiais viršeliais.

– Mes visada savo darbe sulaukiame pagalbos, *signora*, – pasakė ji. – Visada.

Moterys susispietė arčiau lovos kraštų, ištiesė rankas į kūdikį ir nulenkė galvas maldai.

– Ar tu pradėsi rožinį? – paklausė Gracielos moteris ant lovos. – Pasimelsk už vaiką ir už mūsų šeimas.

– Mielai, – atsakė Graciela.

Mama tyliai verkė, stipriai spausdama prie savęs sūnų, kai moterys ėmė murmėti rožinio stotelių pradžios žodžius, jų veidai, sugėrę dulkino kambario šilumą, buvo apšviesti prie šonų stovinčių žvakių rato.

Kol moterys meldėsi, mano motinos vyras Marijas tyliai rūkė ir pro dvi įskilusias lango plokštes žvelgė į bombų paliktus griuvėsius.

– Reikės kur kas daugiau negu malda, kad visa tai ištvertum, – tarė jis sau. – Daug daugiau.

V

Moteris persilenkė per lovą ir purtė tėvą, norėdama jį pažadinti.

– Nagi, – ragino ji. – Atsibusk. Tau skambina.

– Kas? – paklausė tėvas vis dar neatsimerkęs ir abiem rankom suglėbęs medvilnės pagalvę.

– Nepaklausiau, – atsakė moteris. – O jie nepasisakė.

Tėvas pakėlė ranką virš galvos ir iš moters paėmė ragelį.

– Klausau, – atsiliepė, viena akim žvairuodamas į žadintuvą ant komodos greta jo.

– Leiskis žemyn, šūdpalaiki, – ištarė vyriškas balsas. – Leiskis tuojau pat žemyn.

– Leistis žemyn kur? – paklausė tėvas.

– Į ligoninę, kvėša, – ištarė balsas. – Tavo žmona ką tik pagimdė.

– Juokiesi iš manęs, ar ką? – paklausė tėvas.

– O kas tau čia per staigmena, po galais? – paklausė balsas. – Juk ji buvo nėščia, ar ne taip? Taigi, kaip manai, kas po to atsitinka?

– Kaip ji? – pasiteiravo tėvas.

– Tavo žmona jaučiasi gerai, – pasakė balsas. – Vaikas irgi.

– Kas gimė? – paklausė tėvas.

– Kas aš tau, koks nors sumautas laikraštis? – paklausė balsas. – Kelk savo storą subinę nuo kekšės lovos ir ateik, sužinoti pats.

Tėvas apsiverkė, pirmą kartą išvydęs savo dukrą, tokio pat apvalaus ir atviro veido kaip ir jo paties. Žiūrėjo su pagarbia baime, kai ji rangė rankeles, krutino kojas, paskui prasižiojo ir, įtraukusi į gležnus plaučius ligoninės oro, pravirko.

„Ji buvo tokia panaši į lėlę, – pasakojo tėvas, – Tikra lėlė, po perkūnais. Atrodė visiškai tokia pati kaip aš. Žinai, ji buvo sunkus vaikas, niekada neužsičiaupdavo, visąlaik dėl kažko verkdavo. Turiu tau pasakyti, kad buvo labai smagu į ją žiūrėti. Niekas nebuvo suteikęs tiek džiaugsmo mano akims per visą gyvenimą.“

Greisė gulėjo lovoje, apsiklojusi liemenį balta paklode, vis dar nusilpusi nuo gimdymo. Galva buvo atremta į dvi supurtytas pagalves, akys įbestos į lašelinę su gliukoze, varvančia jai į kairę ranką. Ji negirdėjo, kaip į palatą įėjo mano tėvas.

– Ei, širdele, – kreipėsi jis, abiem rankomis laikydamas fetrinę skrybėlę. – Kaip laikaisi?

– Pavėlavai truputį, Marijau, – ištarė ji, neatitraukdama akių nuo lašelinės. – Turėjai čia pasirodyti vakar.

– Buvau užsiėmęs, širdele, – pasiaiškino tėvas, žengdamas tris žingsnius lovos link. – Ieškojau darbo.

– Kuo ji vardu? – paklausė Greisė, pasisukdama į tėvą. – Ir kiek ji tau kainuoja?

– Sakau tau tikrą teisybę, širdele, – teisinosi tėvas. – Nebuvau su jokia moterimi. Aš darbinausi. Į gerą darbą.

– Taip, taip, Marijau, – pasakė Greisė. – Čia – visas tu. Visąlaik ieškantis darbo.

– Dievaž, širdele, – gynėsi tėvas. – Dabar privalau dirbti. Turiu išmaitinti vaiką.

– Tikrai taip, Marijau, – pasakė Greisė. – Dabar tu jau suaugęs. Turi žmoną ir vaiką. Nebegali visų kvailinti.

– Aš nekvailinu tavęs, širdele, – pasakė tėvas. – Kalbu rimtai. Nuo šiol pragyvenimo pinigai bus pastovūs. Pamatysi. Daugiau – jokių nesąmonių.

– Tikiuosi, – atsakė Greisė silpnu balsu, užsimerkusi, paveikta vaistų, kuriuos gavo po gimdymo. – Dabar jau geriau eik. Aš nusnūsiu.

– Gerai, širdele, – pakluso tėvas. – Padarysiu viską, ko tik tu nori. Ateisiu po valandos ar panašiai. Gerai?

Greisė neatsakė. Įkrito į gilų miegą, nusukusi galvą nuo vyro į langą, gatvės eismas trimis aukštais žemiau nurimo.

Tėvas priėjo prie žmonos, atsistojo šalia, siektelėjo jos. Pakėlė jos ranką ir švelniai pabučiavo.

– Myliu tave, širdele, – pasakė jos nugręžtam veidui. – Labai tave myliu.

Pridėjo jos ranką sau prie akių, Greisei ant pirštų byrėjo ašaros.

– Viskas bus gerai, – pasakė jis. – Pamatysi, širdele. Viskas bus tobula.

Tėvas apvertė mėsainį ir į skrudintuvą įmetė dvi ruginės duonos riekeles. Jo ploni kaip popierius sportiniai marškinėliai buvo permirkę prakaitu, kakta po valgyklos virtuvės elektros lempute blizgėjo, kojas skaudėjo nuo karščio ir per ankštų batų.

– Paskubėk kepti tą mėsainį, būk malonus, – paragino tėvą rudaplaukis padavėjas, – vaikinas jau triskart manęs prašė to sumauto ėdalo.

– Baigiu, – atsakė tėvas, – pasiūlyk jam dar puodelį kavos.

– Tu tik to mėsainio žiūrėk, – atšovė padavėjas, palikęs paskui save siūbuoti virtuvės duris. – O aš jau pažiūrėsiu, ką jis gers.

Tėvas uždėjo mėsainį ant bandelės, padėjo ant tuščios lėkštės ir paskambino varpeliu, stovėjusiu jam iš dešinės. Išjungė skrudintuvą, aptepė sviestu dvi riekeles ruginės duonos, perpjovė jas pusiau ir padėjo šalia kiaušinienės su kumpiu.

Padavėjas grįžo virtuvėn ir nuo virėjo stalo čiupo lėkštę su mėsainiu.

– O Viešpatie, koks mulkis, – pasiskundė jis mano tėvui. – Visus tik keikia, šaukia. Pasiutęs vaikis. Šitą mėsainį norėčiau įkišti jam tiesiai į šikną.

– Šita skylė visada pilna tokių šunkarų, – mestelėjo tėvas. – Nesuprantu kodėl.

– Gal dėl tavo gaminamo maisto, – šypsodamasis pasakė padavėjas.

– O aš manau, kad dėl tavo aptarnavimo, – atšovė tėvas skubiai mirktelėjęs. – Bet kam užmuša apetitą.

– Palinkėk man sėkmės, – pasakė padavėjas, paspyręs paskui save duris.

Tėvas patikrino virš galvos kabančius užsakymų lapelius. Vieną išsitraukė, pasisiekė dubens su kiaušiniais ir sumušė du virš grilio. Iš puodo ištraukė tris juosteles jau pakeptos šoninės užsirietusiais riebalų kampais, padėjo šalia kiaušinių ir žiūrėjo, kaip jie kepa. Pasuko galvą ir išgirdo už nugaros prieinant padavėją.

– Uždėk kitą mėsainį, Marijau, – pasakė padavėjas, lėkštę su pirmuoju mėsainiu švystelėjęs į plautuvę.

– Kas nutiko? – paklausė tėvas.

– Perkeptas, – paaiškino padavėjas. – Vaikinas nori jo pusžalio, o ne perkepto. Pasiūlė tau iš ausų išsivalyti mėšlą, kad išgirstum ko prašomas.

Tėvas nusivalė rankas į aprištą aplink liemenį trumpą prijuostę ir padavė keptuvę padavėjui.

– Pažiūrėk, kad neperkeptų kiaušiniai, – pasakė tėvas. – Labai paprasta, su šonine ir baltos duonos skrebučiu. Supratai?

– Supratau, – atsakė padavėjas, imdamas keptuvę. – O ką tu darysi?

– Einu pasikalbėti su tuo vaikinu, – atsakė tėvas. – Paklausiu, ar jam nereikia dar ko nors.

– Ramiai, Marijau, – sudraudė padavėjas. – Nesusikrušk. Prarasi darbą.

– Taip, – atrėžė tėvas. – Koks tai bus baisus nusikaltimas, po perkūnais.

– Reikėjo man patylėti, – pasakė padavėjas.

– Jau per vėlu, – iš virtuvės išeidamas pasakė tėvas.

– Aš tau nepatinku? – paklausė jis vyro, sėdinčio kabinoje ir į kavą dedančio tris gabalėlius cukraus.

– Galimas daiktas, – atsakė tas. – Tai priklauso nuo to, kas tu toks, po perkūnais.

– Aš – virėjas, – atsakė tėvas, stebėdamas, kaip tas vyriškis plokščiuoju šakutės galu maišo kavą.

– Vadinasi, tu tas subingalvis, kuris sudegino mano mėsainį, – pasakė vyriškis šypsodamasis savo draugui kitapus stalo.

– Taip, tai aš, – atsakė tėvas.

– Paskutinis virėjas čia buvo pusiau neįgalus, – aiškino vyras, žiūrėdamas į savo draugą ir nepaisydamas mano tėvo. – Jis buvo visai neprastas. Bet jie jo atsikratė ir nusamdė šitą iškruštą subingalvį. Ir kurio galo aš išvis čia atėjau.

– Užtat aš žinau, ko tu čia atėjai, – pareiškė mano tėvas, nusirišdamas prijuostę, tada nusviedė ją už prekystalio.

– Ei, suski? – nustebo vyriškis, – Ką darai?

– Jie tavęs bijo, – pasakė tėvas. – Visi čia. Tu tai žinai ir jie tai žino. Vadinasi, gali ateiti čia, loti, po perkūnais, kiaurą vakarą, ir niekas nedrįsta prasižioti.

– Na ir kas? – paklausė vyras pakėlęs balsą taip, kad dar pustuzinis lankytojų atkreiptų į juos dėmesį. – Tau dėl to šikną niežti? Nenori manęs daugiau čia matyti?

– Tu jau nebegalėsi čionai ateiti, – pareiškė tėvas. – Po šio vakaro.

– Ei, tu jau mane pakankamai apšikai, – atsakė vyriškis ir ėmė slysti iš kabinos. – Ne tik kad negaliu čia gauti padoraus maisto, bet dar turiu klausytis kažkokio puskvaišio atsikalbinėjimų.

Tėvas ištiesė ranką, čiupo saują tankių kaštoninių plaukų, trūktelėjo juos atgal ir trenkė vyriškio veidą į plastiko stalą. Bet nenuleido akių nuo jo draugo, kuris sėdėjo sugniaužęs kumščius, nejudėdamas.

– Kalbėk, kalbėk, šūdžiau, – paragino vyriškį tėvas. – Kol dar turi dantis.

Prispaudęs vyriškio veidą prie plastiko, tėvas stipriai dusyk šniojo dešiniu kumščiu jam į sprandą, paskui išvilko iš kabinos ir nusviedė ant grindų.

– Jei įsikiši, būsi lavonas, – pagrasino, pirštu rodydamas į vyriškio draugą. – Ar girdi mane, šūdžiau?

Draugas linktelėjo galvą ir atgniaužė kumščius.

Tysantis ant grindų vyriškis čiupo už aliumininių prie prekystalio stovinčios taburetės kojų ir pusiau pasikėlė nuo grindų.

– Nagi eikš, eikš, kietuoli, – prabilo tėvas, pasilenkęs ir viena ranka sugniaužęs vyriškiui gerklę. – Metas mudviem pašokti.

Nepaleisdamas rankos nuo jo kaklo, pastatė jį ant kojų ir dėjo tris trumpus, stiprius kairinius kablius į paširdžius; oras kaipmat iš jo išėjo, nelyginant iš atsukto ventilio. Tėvas atitraukė ranką vyrui nuo gerklės, sugriebė už pečių ir ėmė daužyti jo galvą į prekystalio viršų: nuvertė kečupo butelius, cukraus dubenėlius ir nerūdijančio plieno grietinėlės indus.

Pagyvenusi moteriškė, valgiusi žirnių sriubą su šonine, užsidengė ranka burną ir visa drebėjo, stebėdama, kaip priešais ją rutuliojasi ta kova.

– Tu jį užmuši, – išspaudė ji pro delnus. – Jėzau šventas, liaukis, tu jį užmuši!

– Nenustok dėl manęs valgiusi, mamyte, – iškošė jai mano tėvas. – Tavo sriuba atauš.

Jis nesiliovė spardęs ir kumščiavęs to vyriškio, šio veidas virto krauju užlieta kauke. Marškiniai suplyšo, kelnės sudrėko, vienas batas, juodas, nevarstomas, nukrito ir sau ilsėjosi kabinos gale. Ant prekystalio prie sudaužyto kečupo butelio ir kraujo balutės mėtėsi trys išmušti priekiniai vyriškio dantys.

– Ei, Džimi, – pašaukė mano tėvas padavėją, stovėjusį prie virtuvės durų ir stebėjusį tą kovą. – Būk geras, padaryk man paslaugą.

– Gerai, Marijau, – atsakė padavėjas. – Ką tiktai nori.

– Atnešk mėsainį, kurio šitas šūdžius sakėsi nenorįs valgyti, – paprašė tėvas.

– Jis jau plautuvėje, Marijau, – atsakė padavėjas. – Muilinas.

– Juo geriau, – pasakė tėvas. – Atnešk jį čionai.

Padavėjas dingo virtuvėje, po valandėlės grįžo nešinas padėklu su permirkusiu mėsainiu.

– Štai, Marijau, – pasakė padavėjas šypsodamasis. – Kaip tavo liepta.

Tėvas paėmė padėklą iš padavėjo rankų ir padėjo jį ant prekystalio į kairę nuo savęs. Paskui pasilenkė, pastatė ant kojų kruviną vyriškį, pastūmė jį ant taburetės, stovinčios prieš mėsainį.

– Na štai, kietuoli, – prabilo tėvas. – Pradėk valgyti. Ir, kol nesuvalgysi visko, nepajudėsi nuo tos sumautos taburetės.

Dešinė vyro ranka paėjo kraujo drūžėmis ir virpėjo, visas kūnas drebėjo nuo ką tik gautos pylos. Jis paėmė mėsainį ir palenkė galvą, norėdamas pakelti jį prie lūpų.

– Kąsk dideliais kąsniais, – paliepė jam tėvas. – Aš nelauksiu visą sumautą vakarą.

Tėvas, krauju aptaškytas rankas valydamasis į sportinių marškinėlių priekį ir į taukais išteptas kelnes, paėjėjo į šalį nuo vyriškio.

Paskui nupėdino į valgyklos galą prie paltų gembinės, kur kampe buvo pasikabinęs fetrinę skrybėlę.

– Žiūrėk savęs, Džimi, – atsisveikino dėdamasis skrybėlę ir jau tiesdamas ranką prie lauko durų, kurių viršutinė lango dalis buvo išmušta ir užklijuota.

– Ir tu, Marijau, – atsakė padavėjas. – Sėkmės tau.

– Ačiū, – padėkojo tėvas. – Matyt, man jos reikės.

– Ką, tavo nuomone, turėčiau pasakyti Bobiui Makui, kai jį pamatysiu?

– Pasakyk jam, kad šitą sumautą skylę susikištų į šikną, – palinkėjo tėvas.

– O ką daryti su anuo vaikinu? – dar paklausė padavėjas, linktelėjęs galvą į kraujuojantį vyrą prie prekystalio, vis dar valgantį muiliną mėsainį.

– Žinai ką, Džimi, – pasiūlė tėvas, – duok jam atsipūsti. Jei jis negali suvalgyti jo viso, įdėk jam į maišelį išsinešti. Tegu pabaigia tą vėmalą namie.

VI

Antrasis pasaulinis karas Italiją pavertė griuvėsiais. Ištisi miestai driekėsi visai nualinti, stigo šviežio maisto, būtiniausių vaistų. Daugelyje pietų Italijos miestų ir salų, neišskiriant nė Iskijos bei Salerno, vis dar galiojo visus metus trunkantis šviesos maskavimas, o nuo vienuoliktos valandos vakaro – ir komendanto valanda.

„Sunku buvo gauti pačių paprasčiausių daiktų, – pasakojo man motina. – Miltų duonai ir makaronams, kokio nors sūrio, apie šviežias daržoves nebuvo ko nė galvoti. O kadangi neturėjome pakankamai maisto sau patiems, tai negalėjome išlaikyti ir ūkio gyvulių bei paukščių, iš kurių tikėjomės gauti pieno bei kiaušinių. Žmonės aplinkui mus badavo, vaikščiojo įdubusiomis akimis ir išgąstingais žvilgsniais. Buvo siaubinga. Siaubinga."

1943 metų vasara Italijos žmonėms buvo visų blogiausias metas. Musolinis ir fašistai pateko į nemalonę, o Italijos vyriausybės likučiai išsižadėjo ištikimybės Ašies sąjungai ir veikė Sąjungininkų labui. Aukšti nacių pareigūnai, keršydami už tą suvoktą išdavystę, užsakydavo nesiliaujančius visuotinius bombardavimus ir mūšius visoje pietų Italijoje.

Didžiąją dienos dalį saulę užstodavo tiršti tų bombų dūmai, o tamsias naktis apšviesdavo jų sukelti gaisrai. Tuščiose gatvėse aidėjo išgąsdintų ir alkanų vaikų verksmas, dauguma jų buvo dar vystykluose, nemažai jų liejo ašaras ant nebegyvų tėvų lavonų.

„Tas karas palietė visus, – sakė senelė Marija. – Nieko nepagailėjo. Našlės ir našlaičiai per jį buvo vienintelė masinė Italijos produkcija. Mes gamindavome jų tūkstančiais. Kasdien kiekvienoje šalies dalyje. Mums tai buvo bjaurus metas. Negali nugyventi tokių laikų be rando."

Atsišliejęs į priekines mano motinos namų duris stovėjo jaunas, mūšių išvargintas kareivis, jo krūtinė ir dešinė ranka buvo permirkusios krauju, srūvančiu iš atviros žaizdos po kaklu. Jis vos kvėpavo, kūnas virpėjo ir purtėsi nuo šalčio. Nesužeista kaire ranka jis laikė šautuvą, tvirtai pirštais suspaudęs jo buožę.

Mama baigė maitinti krūtimi savo vienos savaitės amžiaus berniuką, Gabrielį, ir paguldė jį miegantį ant pilvuko į medinį supamąjį krėslą. Kitas jos sūnus, penkiolikos mėnesių Antonijas, ant grindų žaidė su mediniais kareivėliais, kuriuos jam padovanojo tėvas. Namuose buvo šalta, dviejų krosnyje degančių medžio pliauskų nepakako kambariams sušildyti.

– Antonijau, būk čia ir nieko neliesk, – pasakė ji berniukui. – Mamytė eina laukan parnešti dar malkų. Netrukus grįšiu.

Motina užsimetė ant pečių raudoną ir baltą skepetą, kuri uždengė suknelę nuo kaklo iki liemens, švelniai patapšnojo sūnų per galvą ir atidarė priekines duris.

Vos nesuriko, kai ant jos kone užvirto tas jaunas kareivis.

– Padėkit man, – sušnabždėjo jis. – Prašau padėti man.

Mama stebėjo, kaip kareivis veidu į priekį susmunka ant kelių, taikydamas į šaltą kietų grindų prieglobstį. Jo galva atsidūrė vos už kelių centimetrų nuo tos vietos, kur Antonijas žaidė su mediniais kareivėliais: vieną laikė rankoje, kitą – pasidėjęs ant kojos.

– Vajėzau, – prabilo motina, pasilenkusi paimti Antonijo ant rankų, paskui nunešė jį į gardelį kambario kampe prie ąžuolinio valgomojo stalo. – Viešpatie švenčiausiasis, ką aš darau?

Iš vyriškio uniformos kirpimo pažino, kad jis – vokiečių kareivis, tuos aukštus juodus batus ir pilką karišką spalvą daug kartų buvo mačiusi Salerne. Ji pastebėjo šautuvą, iškritusį jam iš rankų, griuvo ant grindų, gulintį po vaiko lovele, ir nuėjo jo pakelti. Kai lietė šautuvą, jos rankos drebėjo. Nunešė ir padėjo jį ant aukštos lentynos už pustuščio „Fernet Branca" butelio ir vyro nuotraukos sidabriniame rėmelyje.

Paskui sugrįžo prie kareivio, pasilenkė, papurtė jį už pečių, bet tas nereagavo. Iškart virš uniformos apykaklės ji pajuto šaltą jo kaklo drėgmę, pamatė kraują, kuris sunkėsi pro marškinius, ir nugaroje perplėštą jo švarką. Pažvelgė iš šono į jo veidą ir suprato, kad jam ne daugiau kaip dvidešimt, o gal ir daug mažiau.

– *Giovanni*, – pasakė mano motina. – Jaunuoli. Ar tu mane girdi? Ar girdi, ką aš tau sakau?

Kareivis tik suniurnėjo, jam ant lūpų ištryško kraujo ir seilių purslai, pusiau praviros akys apsiblausė. Motina, norėdama atversti jį veidu aukš tyn ir paguldyti ant lovos, kad sutvarkytų žaizdą, pamėgino pakelti jį, tačiau nepajėgė. Pažvelgė į gardelį: Antonijas, kaip ir mažasis jo broliukas, susirietė kamputyje ir netrukus užmigo.

Aplinkui nebuvo ko pasikviesti į pagalbą, o vyras pargrįš tik sutemus. Motina nervingai žingsniavo aplink tą pasliką kareivį, stengdamasi nuspręsti, ką dabar daryti. Ji perbėgo per kambarį, atidarė apatinį senos medinės spintelės stalčių ir ištraukė viską, ką turėjo vaistų ir tvarsčių.

Padėjo ant stalo du marlės tamponus, tris rankšluostėlius bei buteliuką dezinfekuojamojo spirito ir vėl sugrįžo prie kareivio.

– Jaunuoli, – kreipėsi, paskutinį kartą mėgindama išbudinti kareivį. – Jaunuoli, prašau atsisėsti. Prašau.

Vėl apsidairė po kambarį, matė, kad abu jos vaikai vis dar giliai įmigę. Atsiklaupė, persižegnojo ir suniurnėjo trumpą maldą šventajam Judui, beviltiškų reikalų globėjui.

Paskui nusišluostė abi rankas į suknelės priekį ir uždėjo jas ant kareivio žastų. Pamažu ėmė jį vilkti per grindis prie sofos kambario viduryje. Kareivis dejavo ir raukėsi, visas jo priekis ir mano motinos rankos sušlapo nuo kraujo.

Ji uždėjo jo galvą ir vieną ranką ant sofos viršaus, kraujuojantis kareivio kūnas beregint tamsiai nuspalvino šviesiai pilkas pagalves. Vos motinai spėjus uždėti vieną kareivio koją ant sofos galo, pravirko kūdikis.

– Viešpatie švenčiausias, suteik man jėgų, – ištarė mano motina, pro petį žiūrėdama į savo kūdikį. – Leisk mums išgyventi šią dieną.

Kareivis atsimerkė, nepatikliai apsidairė, pajuto savo žaizdas. Šalia ant grindų gulėjo sulamdyti jo marškiniai, krūtinę dengė spirite pamirkyti marlės tamponai ir rankšluostėliai. Jis pasisuko į kairę, pamatė mano motiną, sėdinčią ant medinės kėdės tiesia atkalte, maitinančią krūtimi kūdikį.

– Kas jūs? – paklausė jis jos vokiškai.

Tie žodžiai mano motiną išgąsdino, ji atsistojo, atsuko jam nugarą, atitraukė vaiką nuo krūties ir susisagstė suknelę. Paskui vėl pasisuko į kareivį, pirštu parodė jam į krūtinę.

– Jūs sužeistas, – pasakė ji, tikėdamasi, kad šis supras itališkai. – Jums reikia daktaro.

Kareivis pažvelgė į savo žaizdą ir linktelėjo galvą.

– Kaip toli aš nuo Salerno? – paklausė jis.

– Už penkių kilometrų, – atsakė motina, nuspėjusi, ko jis paklausė, – aukštyn iškėlė visus penkis dešinės rankos pirštus. – Einant tiesiai pagrindiniu keliu.

– Aš negaliu nueiti taip toli, – pasakė kareivis, purtydamas galvą, lūžinėjančiu balsu, jo kojos nutirpo dėl prarasto kraujo.

– Žinau, – pasakė motina, priėjusi prie jo, nuimdama šaltus rankšluosčius jam nuo žaizdos. – Jūs numirsite nepriėjęs miesto.

Kareivio žaizdos kraštai sukietėjo, kraujas tik vos varvėjo, po sudraskyta oda matėsi rausva mėsa. Veido spalva pradėjo nykti, aplink akis, į skruostus įsimetė balzganas blyškumas. Lūpos išdžiūvo, darėsi violetinės, o ant kaklo, jam ryjant seilę, tvinksėjo venos.

„Jis merdėjo, – vėliau man pasakojo motina. – O aš niekuo negalėjau jam padėti. Buvo toks jaunas. Toks jaunutis. Paguldžiau savo kūdikėlį į lovelę, patikrinau, kaip sekasi kitam sūnui. Paskui vėl grįžau prie kareivio, atsisėdau šalia ant sofos ir laikiau jo ranką. Tai buvo vienintelis dalykas, ką dar galėjau padaryti."

Ranka atvėso. Kareivio kūnas suvirpėdavo jam atsikvėpus, antklodės, kuriomis motina buvo apvyniojusi jam kojas ir krūtinę, nieką tepadėjo. Jis žiūrėjo į mano motiną, jo šviesiai rudos akys iš lėto ėmė blaustis. Pamažėle ištraukė dešinę ranką iš po raudonai ir juodai raštuotos antklodės ir palietė ja mano motinos veidą.

– Jūsų vardas, – paklausė jos. – Kuo jūs vardu?

– Rafaela, – atsakė motina, rodydama į save. – O jūs? Kuo jūs vardu?

Kareivis neatsakė. Gulėjo praviromis akimis, vokai nejudėjo. Motina žvilgtelėjo į jo krūtinę ir pamatė, kad jis nebekvėpuoja, o kūnas nebevirpa.

Pasilenkė ir padėjo galvą ant kareivio krūtinės, vis dar sukepusios krauju, jos skruostais riedėjo ašaros, ji apraudojo jauno svetimšalio mirtį. Ji laikė prispaudusi jo kūną prie savojo ir taip ramiai išsėdėjo su juo visą vėlyvą popietę, kol jos vaikai miegojo.

VII

Butas buvo nešildomas, ant uždarų langų brėžėsi šerkšno pusrutuliai, jų plyšiai buvo užkamšyti susuktais baltais rankšluosčiais. Sienos buvo šaltos paliesti, pro grindlenčių plyšius į viršų skverbėsi ledinis vėjelis. Vienintelis šilumos šaltinis visame bute buvo plika keturiasdešimties vatų elektros lempelė miegamajame.

Mano tėvas sėdėjo ant atlenkiamos medinės kėdės tvirtai rankose laikydamas savo šešių mėnesių dukrą. Vilkėjo mėlynu puloveriu ir buvo užsivožęs pilką skrybėlę užriestu viršun kraštu. Kūdikis buvo apvilktas „Dr. Denton's“ miegamuoju kombinezonu, miegojo prie tėvo krūtinės: kūnelis visas įkaitęs, veidas įraudęs nuo aukštos temperatūros.

Greisė snaudė lovoje greta tėvo kėdės, stengdamasi nesušalti po dviem plonytėmis antklodėmis ir vilnoniu paltu. Visa virpėjo, rankos drebėjo, jai buvo beveik 38 temperatūros, tik trimis laipsniais mažiau negu jos dukrai.

– Greise, tu nemiegi? – paklausė tėvas, įbedęs akis į dukters veidą.

– Labai stengiuosi, – atsiliepė Greisė iš po antklodžių.

– Aspirinas, kurį mes jai sugirdėme, nė velnio neveikia, – pasakė tėvas. – Ji tiesiog verda.

– Praėjo per mažai laiko, Marijau, – pasakė Greisė. – Aspirinui suveikti reikia laiko.

– Mes neturime laiko, – pareiškė tėvas.

– Tik laiko mes ir turime, – atkirto Greisė. – O dabar palik ją ramybėje, kad miegotų. Jai reikia poilsio.

– Gal vėl iškviesti daktarą, – pasisiūlė tėvas. – Gal jis paskirtų jai dar kitokių vaistų.

– Dėl Dievo meilės, Marijau, dabar trečia ryto, – pasakė Greisė. – Duokš vaiką į lovą ir visi pamiegokime. Juk iki ryto nieko kito negalime padaryti.

– Ne, viskas gerai, – nuramino ją tėvas. – Tu miegok. Aš nepavargęs. Aš pabudėsiu. Jeigu kas.

Vaiko temperatūra nenukrito, prieš aušrą pakilo net iki 40,4 laipsnių karščio. Tėvas paguldė dukrą ant lovos, gálva prie suriestų motinos kojų, pakeitė vystyklą, prieš tai nešvarų numetęs į brūkšniuotą skardinę dėžę prie durų.

– Gana to mėšlo, – pasakė dukrai. – Mudu einame.

Greisė pasisuko ant šono ir pažiūrėjo į savo vyrą.

– Kur tu eini, Marijau? – paklausė ji. – Lauke dar tamsu.

– Nešu ją į ligoninę, – pasakė mano tėvas. – Apsirenk ir susitiksime ten. Mes būsime greitosios pagalbos skyriuje.

– Ar negalėtum palaukti dar kelias valandas? – paklausė Greisė sėsdamasi lovoje. – Tada galėsime visi kartu nueiti pas daktarą.

– Velniop jį, – atšovė tėvas. – Aš nelauksiu jo, tavęs ar ko nors kito. Mes – jau už durų.

– Tu beprotis, – pasakė Greisė.

– Neužmiršk, – priminė tėvas. – Greitosios pagalbos skyrius poliklinikoje. Pasimatysime tenai.

– Kaip ilgai ji jau karščiuoja? – paklausė slaugė mano tėvo.

– Per ilgai, – atsakė tėvas.

– Norėčiau ne tokio atsakymo, – pasakė slaugė.

– Man nusičiurkšt į tai, kokio atsakymo jūs norėtumėte, sesele, – atšovė tėvas. – Aš su savo vaiku laukiu daktaro ir, jei nepamatysiu jo netrukus, aukštyn kojom apversiu visą šitą sumautą irštvą.

– Nusiraminkite, – pasakė slaugė. – Aš noriu jums padėti.

– Gerai, – atsakė tėvas. – Tada atveskite daktarą mano vaikui.

Slaugė, aukšta, liekna moteriškė tankiais juodais plaukais, persilenkė per mano tėvą ir čiuoptelėjo kūdikio kaktą.

– Labai karšta, – konstatavo.

– Jūs visiškai teisi, mieloji, – pasakė tėvas. – Ji labai karšta, ir karštis vis dar kyla. Tad nebegaiškime laiko ir kvieskime čionai daktarą.

– Palaukite čia, – paprašė slaugė, stumdama kėdę atgal ir užtraukdama paskui save plastikinę užuolaidą. – Aš paieškosiu jo.

– Mudu niekur neišeisim, sesele, patikėk manimi, – užtikrino ją mano tėvas.

Gydytojas, jaunas bjauriai peršalęs praktikantas, įdėmiai apžiūrėjo mano tėvo dukrą.

– Ji labai meilutė, – gyrė užkimusiu šiurkščiu balsu. – Gražios akys.

– Ačiū, – padėkojo tėvas. – Ar rimtai ji serga? Ar labai sunki jos padėtis?

– Na, jos plaučiai prastai atrodo ir jos aukšta temperatūra, – paaiškino gydytojas. – O gerklė raudona kaip saldymedis. Ar ji prastai miegojo?

– Ne, nepasakyčiau, – patikino tėvas. – Ji virpa ir purtosi, bet miega neblogai.

– Taip jau būna esant šiai ligai, – paaiškino daktaras. – Tikrai sunkus peršalimas, ir nieko daugiau.

– O karštis? – paklausė tėvas.

– Duosim jai ko nors karščiui numušti, – pasakė gydytojas. – Ir duosime dar parsinešti sugirdyti namuose. Po dozę kas keturias valandas, jeigu reikės. Daugiau nėra kas veikti, reikia tiktai išlaukti.

– Kiek tai truks, jūsų nuomone?

– Nuo trijų iki penkių dienų, – pasakė gydytojas. – Savaitės pabaigoj ji bus sveika kaip ridikas.

– Ačiū už viską, daktare, – padėkojo tėvas, spausdamas jam ranką. – Labai jums dėkingas.

– Nėr už ką, – atsakė daktaras. – Parneškite ją namo ir paguldykite į lovą. Jai reikia pailsėti. Ir jūs galite prie jos prigulti. Regis, ir jums neprošal numigti. Tegu judu abu pačiūčiuoja jūsų žmona.

– Taip, daktare, puiki mintis, – pritarė tėvas šypsodamasis. – Man tik belieka ištraukti žmoną iš tos sumautos lovos.

– Ar ir ji serga? – paklausė daktaras.

– Sakosi serganti, – paaiškino tėvas. – Kas, po velnių, gali žinoti.

Greisė, apsivilkusi ploną rudą vilnonį paltą, laukė jų prie greitosios pagalbos durų. Jos akys ašarojo, o plaukai buvo sušukuoti atgal ir susegti trimis juodais metaliniais segtukais.

– Tai ką gi jie pasakė? – paklausė ji mano tėvo, kai tas išėjo iš ligoninės.

– Kur, po velnių, tu buvai? – užriaumojo tėvas, pro žmoną eidamas sankryžos link. – Tu privalėjai būti čia, Greise. Mums tavęs reikėjo.

– Liaukis vaidinęs dramą, Marijau, – nutraukė jį Greisė. – Pasakyk, ką kalbėjo daktarai.

– Aš neprivalau tau nieko sakyti. Špyga tau. Ar girdi mane, širdele? Nieko.

– Ką jie pasakė, Marijau? – Greisės balsas buvo spigus, piktas, nuo peršalimo trūkinėjo.

– Nekelk prieš mane balso, sumauta pinda, – rėžtelėjo tėvas. – Tuoj padėsiu tą vaiką ir kaip reikiant iškaršiu tau kailį čia pat, šitoj sumautoj gatvėj.

– Tu beprotis, Marijau. – Greisė sustojo 52-osios gatvės vidury, ties sankirta su Dešimtąja aveniu, ir ėmė klykti tėvui į pakaušį. – Tu beprotis. Tiesiog beprotis.

– Negrįžk namo, kale, – sumurmėjo per petį tėvas, nesivargindamas atsisukti į žmoną. – Negrįžk namo. Jeigu grįši – užmušiu.

Tėvas stipriau suvyniojo dukrą į baltą antklodę ir, prispaudęs kūdikio veidelį prie savojo, perėjo per gatvę.

– Aš užmušiu tą kalę, – pasakė tyliai. – Prisiekiu prieš Dievą, vieną dieną aš tą kalę užmušiu.

VIII

Mano motina, sunkiai laikydama ašaras, dešine ranka kaip įmanydama gniaužė rožinio karoliukus.

– Labai apgailestauju, – pasakė gydytojas. – Mes padarysime viską, ką galėsime, kad nors kiek pagelbėtume.

– Ar yra nuo to kokių nors vaistų? – paklausė ji. – Kokių nors piliulių? Ar ko nors kito?

– Rafaela, būk gera, – kreipėsi motinos vyras. – Nurimk.

Gydytojas atsistojo iš už rašomojo stalo, jam po pažastimi kyšojo didelis geltonas aplankas. Jis užsidegė cigaretę ir priėjo prie mano motinos ir jos vyro, sėdėjusių ant dviejų išklerusių medinių kėdžių jo ankštame ir dvokiančiame kabinete.

– Tai liga, apie kurią mes dar labai mažai žinome, – pasakė gydytojas tyliai, jam iš burnos ir iš nosies veržėsi dūmai. – Nežinoma nei jos priežastis, nei kaip ją gydyti. Žinome tik tai, kad ji vystosi sparčiai. Ypač jūsiškė atmaina.

Mano motina ištiesė ranką ir suėmė savo vyro delną.

– Kaip sparčiai? – paklausė ji.

Gydytojas giliai įkvėpė oro ir gūžtelėjo pečiais.

– Gal kokius tris mėnesius, – pasakė, stebeilydamas į mano motiną ir jos vyrą. – Ilgiausiai šešis. Juk nenorėtumėte, kad nusitęstų ilgiau.

– Ar man skaudės? – paklausė motinos vyras.

– Iš pradžių ne, – patikino daktaras, persilenkęs per stalą, kad užgesintų cigaretę.

– Tai kada?

– Jums pradės kristi svoris, – pasakė gydytojas.

– Jau pradėjo, – prisipažino motinos vyras. – Regis, pradingo apetitas.

– Taip bus, paskui praeis, – paaiškino gydytojas. – Bet svoris kris. Imsite jaustis nusilpęs, pavargęs. Tada skausmas pradės stiprėti.

– Ar galite išrašyti man kokių nors vaistų?

– Taip, žinoma, – pasakė daktaras. – Nuskausminamųjų. Morfijaus. Galite pradėti vartoti jau dabar, jei norite.

– Nėra reikalo, – atsakė motinos vyras.

– Paskambinkite man, jei ko reikės, – pasakė gydytojas. – Pasistengsiu susisiekti su jumis kaip galima greičiau. Šitas karas paliko mums aibę kūnų ir mažai gydytojų.

Motinos vyras atsistojo ir ištiesė gydytojui ranką.

– Jūs padarėte viską, ką galėjote, – patikino jis, ir juodu paspaudė vienas kitam ranką. – Ačiū jums už tai.

– Aš nieko nepadariau, – kuklinosi gydytojas. – Mano paskirtis – išsaugoti gyvybę. Tai mano darbas. Bet jūsiškės išsaugoti aš negaliu.

– Sprendžiant pagal tai, ką man pasakėte, niekas negali, – ištarė motinos vyras.

– Tai vis tas karas, – širdo mano motina. – Visos tos bombos. Jos užnuodijo orą.

– Ar jūs pasiliksite čia, Salerne? – paklausė gydytojas, stengdamas nekreipti dėmesio į jos žodžius.

– Dar neapsisprendžiau, – atsakė motinos vyras. – Viskas nutiko taip staigiai. Turiu giminių šiaurėje, Udinėje. Galiu važiuoti tenai.

– Praneškite man, kai apsispręsite, – paprašė daktaras. – Nurodysiu jums tenykštį gydytoją.

– Ar galiu dar eiti į darbą? – paklausė motinos vyras.

– Jeigu jaučiatės pajėgus, kodėl gi ne? – pasakė gydytojas. – Tik pasistenkite nepersidirbti. Jums prireiks visų turimų jėgų.

– Kam? – paklausė motinos vyras, išeidamas iš gydytojo kabineto ir žengdamas į Salerno gatves.

Pilvo skausmai prasidėjo prieš šešis mėnesius. Iš pradžių jis nekreipė į juos dėmesio, manė, kad tai kaina, kurią jam tenka sumokėti už aštrius žmonos patiekalus. Kai skausmai sustiprėjo ir padažnėjo, jis griebėsi naminių gydymo priemonių. Kai motina gaudavo citrinų ir apelsinų, išvirdavo jų mišinį ir priversdavo vyrą tą viralą iki dugno išgerti dar karštą.

– Jis išdezinfekuos tau organizmą, – sakydavo jinai. – Išvalys visus mikrobus. Išgerk iki dugno greitai, kol karštas.

– Jis šlykštus, – sakydavo jis.

– Bet tau į sveikatą, – nenusileisdavo ji. – Jis ir turi būti bjauraus skonio.

Pasikartojančius skausmus, kuriuos jis jautė iš pradžių, netrukus ėmė lydėti žiaurūs raumenų traukuliai, tokie stiprūs, kad suriesdavo jį dvilinką. Dažniausiai jie užeidavo netikėtai ir po jų visuomet sekdavo šleikštulys bei vėmimas.

„Šiaip jau jis valgydavo daug ir kartą per dieną, – pasakojo motina. – Makaronų, jei jų turėdavome, arba žiemą – tirštos sriubos, o vasarą – šviežių salotų. Mėgo ir savo darbo vyną. Visada suvalgydavo viską, kas būdavo lėkštėje, ir išgerdavo viską iki dugno. Bet kai susirgo, visko suvalgyti ir išgerti nebepajėgdavo. Jis net tapo ramesnis nei anksčiau, retai kada ištardavo žodį. Buvo dvidešimt šešerių ir jau merdėjo. Mano akivaizdoje. Savo vaikų akivaizdoje.

Praėjus dviem mėnesiams po to, kai apsilankė pas gydytoją ir jam buvo patvirtinta, kad serga skrandžio vėžiu, mano motinos vyras, *carabinieri di prima grado** Marijas Skubla, nusprendė vykti namo į Udinės kalvas šiaurės Italijoje numirti po šiltomis antklodėmis lovoje, kurioje gimė.

„Jo veidas prarado bet kokius gyvybės požymius, – pasakojo man motina. – Oda tapo pilka, akys įkrito. Jis vaikščiojo, dirbo, tačiau buvo jau miręs. Nenorėjo, kad kas nors jį matytų. Troško, kad jį paliktų vieną ir kad jam būtų leista vienam numirti. Paprašė, kad sukraučiau kelis jo drabužius. Pasakė kelioms savaitėms išvažiuojąs į šiaurę aplankyti saviškių. Sėdėjo ant kėdės prie lovos ir žiūrėjo, kaip kraunu lagaminą. Tą akimirką tądien supratau, kad niekada jo grįžusio nebepamatysiu."

Traukinys ką tik sustojo Salerno stotyje, iš priekinio jo kamino kilo sunkūs anglių dūmai. Mano motina stovėjo ketvirto vagono priekyje prie atvirų stumdomųjų durų ir žiūrėjo į senutę, nedrąsiai žengiančią per tris juodus geležinius laiptelius.

Laikė savo mažylį sūnų, suėmusi jį dešine alkūne, kairiąja buvo įsikibusi į parankę savo vyrui. Antonijas, įsikibęs į jos kasdienės suknelės kišenės atvartą, stovėjo jai iš dešinės.

Motina žiūrėjo į savo vyrą, jausdama, kokios silpnos jo kojos ir visas kūnas. Tankūs plaukai jau buvo pradėję retėti, o apatinė lūpa regimai virpėjo. Jis vilkėjo pilna uniforma, nusprendęs iki pat galo būti nepriekaištingos išvaizdos.

* Pirmojo laipsnio karabinierius. – *it.*

– Ar tu tikrai nenori, kad mes važiuotume su tavimi? – paklausė mano motina.

– Nebūk kvailutė, – pasakė jis. – Mudu abu gražiai pasinaudosime laiku, kurį pabūsim atskirai. Abudu pailsėsime. O šventėms aš pargrįšiu.

– Pasistengsiu gauti tau šviežią zuikį, – pasakė motina, nepajėgdama sulaikyti ašarų. – Mes jau seniai jo valgėme.

– Bus stebuklas, jei šiais laikais tu rasi zuikį, – atsakė jis šypsodamasis, glostydamas žmonai veidą. – Lėtapėdžiai jau nebegyvi, o greituoliai – po žeme pasislėpę. Laukia, kol baigsis karas.

– Marijau, – prabilo mano motina.

– Klausau, *bella* *, – atsiliepė jis vis dar šypsodamasis.

– Nevažiuok, būk geras, – sušnibždėjo mano motina. – Pasilik čionai. Su mumis.

– Turiu važiuoti, – atsakė jis. – Negaliu pasilikti. Va šitoks. Daugiau nebegaliu.

Motina priglaudė galvą vyrui prie peties, verkdama to, ką buvo beprarandanti.

– Aš tavęs pasiilgsiu, – pasakė. – Labai. Vaikai irgi.

– Ir aš tavęs pasiilgsiu, Rafaela, – atsakė jis bučiuodamas motiną į lūpas, paskui pasilenkė ir atsargiai pakėlė ant rankų sūnų. – Bet palieku tave gerose rankose su šituo jaunuoliu. Netrukus tai bus stiprios rankos.

Jiems už nugarų nuaidėjo šaižus švilpukas – konduktoriai ėmė raginti visus keleivius lipti į traukinį.

Mano motina ir jos vyras ilgai žvelgė vienas į kitą, paskui apsikabino paskutinį kartą.

– Žiūrėk savęs, mažyle, – pasakė jis. – Saugokis.

– Parašyk man, – ragino motina, žiūrėdama, kaip jos vyras lipa į traukinį, jos rankos virpėjo, akys buvo patinusios ir paraudusios. – Kai tik galėsi.

Vyras mojavo jai ir vaikams iš lėto eidamas į vagono vidurį, į laisvą vietą prie atviro lango. Traukiniui pajudėjus, priglaudė ranką prie lūpų ir savo šeimai nupūtė atsisveikinimo bučinį.

* Gražuole, – *it.*

Po trijų savaičių mano motina iš pašto gavo dvi žinias. Viena buvo ilgas jos vyro laiškas, parašytas važiuojant traukiniu į šiaurę. Keturiuose plonuose popieriaus lakštuose, prikeverzotuose nervinga ranka ir plunksna, kurioje beveik nebebuvo rašalo, jis rašė apie savo meilę jai ir kaip jam pasisekė gauti žmoną, kuri šitaip juo rūpinosi. Vienintelis ten užrašytas jo apgailestavimas buvo, – kad jųdviejų kartu praleistas laikas buvęs toks trumpas.

Kita žinia buvo telegrama, užtrukusi pasiekti mano motiną. Trumpas, dviejų sakinių pareiškimas bylojo, kad jos vyras, Marijas Skubla, dvidešimt šešerių metų, mirė miegodamas, ramiai ir be skausmų.

Laidotuvės jau buvo įvykusios.

IX

Mano tėvas padavė žmonai pilną stiklą romo ir kokakolos su ledu ir vėlei atsisėdo klausytis džiazo orkestro, grojusio scenoje jam iš kairės. Pirštais barbeno į priešais jį stovintį pustuštį dubenėlį su žemės riešutais.

– Neprasti vaikinai, – pasakė jis. – Per kitą numerį pašoksime.

– Gerai, – neprieštaravo Greisė. – Tik turiu nueiti į tualetą. Ar nežinai, kur jis?

– Kažkur salės gale, – pasakė tėvas. – Šone prie laiptų.

Tėvas stebėjo, kaip žmona pro jį eina užpakalinių laiptų link. Eidama pro šalį jam mirktelėjo.

– Paskubėk, širdele, – paragino tėvas. – Nenoriu be tavęs būti ilgai.

– Dvi minutes, – pasakė ji. – Grįšiu dainai dar nesibaigus.

Jos koją ankštai buvo apgulę aukštakulniai bateliai, o liemenį ir šlaunis buvo aptempusi daili juoda suknelė. Plaukai buvo trumpai kirpti, švelniai siūbavo virš pečių, kai ji judėjo tarp apskritų

staliukų. Tėvas šypsodamasis stebėjo kiekvieną jos judesį, žiautarodamas žemės riešutus, atsipalaidavęs ir pasirengęs mėgautis tuo retu vakaru, kurį su žmona leido ne namuose.

Legiono salė buvo pilna kareivių, grįžusių namo atostogų iš mūšių Europoje ir kitapus Ramiojo vandenyno. Nors džiazo orkestras dar grojo mažiau nei valandą, dauguma puskarininkių ir eilinių jau buvo spėję įkaušti – ir tai todėl, kad uniformuotiems vyrams alus buvo dalijamas už dyką.

„Man nepatiko, kad aplink buvo tiek kareivių, – vėliau prisiminė mano tėvas. – Jie nuolat pūtė dūmą, stumdėsi tarp moterų, gyrėsi, kiek vokiečių ar japonų nudėję. Tiesą sakant, man tai iš tikrųjų niekada nebuvo įdomu. Nežinau kodėl. Gal todėl, kad dėl savo ausies netarnavau kariuomenėje. O gal jie man tiesiog atrodė subingalviai. Šiaip ar taip, jie nemėgo manęs, o aš nemėgau jų.“

Išėjusi iš tualeto Greisė uždarė duris ir ėmė grūstis atgal prie savo staliuko. Eidama pro sausakimšą barą, atsitrenkė į seržantą, aukštą, laibą jaunuolį garbanotais kaštoniniais plaukais, su gipso tvarsčiu iki pat alkūnės ant dešinės rankos.

– Atleiskit, – atsiprašė ji.

– Tai ne tavo kaltė, pupyte, – nuramino seržantas, sukdamasis į ją. – Čia velnioniškai daug žmonių. Matyt, jie nori susirinkti visus pinigus, kiek tik įmanoma.

– Ir aš taip manau, – atsakė Greisė. – Šiaip ar taip, atsiprašau, kad užgavau jus. Tikiuosi, neapliejau jūsų alumi.

– Šiek tiek apliejai, – pasakė seržantas. – Bet savo kaltę gali greit išpirkti.

– Ką jūs turite omeny? – paklausė Greisė.

– Pašok su manim, – pasiūlė seržantas. – Tik vieną šokį. Kitą.

– Negaliu, – atsakė Greisė. – Aš ne viena.

– Jis nesupyks, – tarė seržantas. – Po velnių, tik vieną šokį.

– O, jis tikrai supyks, – užtikrino Greisė. – Patikėkit manim.

Tėvas prie seržanto, kuris stovėjo įsirėmęs į klubus ir žvelgė į jo žmoną, priėjo iš nugaros.

– Problemos, vyruti? – paklausė jis.

– Lyg ir ne, – atsakė seržantas.

– Gerai, – tarė tėvas, – tai gal praleisi tą damą eiti ten, kur ji eina.

– Sutinku, – atsakė seržantas. – Kai tik sušoksiu su ja šokį.

– Tu nesupratai, – paaiškino jam tėvas. – Ji su tavim nešoks. Nei dabar, nei kada nors apskritai.

– O kas tu toks? – paklausė seržantas. – Jos tėvas?

– Kur kas geriau, subinveidi, – atsakė tėvas. – Aš – jos vyras.

Seržantas čiupo nuo baro stiklą ir išmaukė iki dugno. Nusišluostė delnu lūpas ir vėl sutelkė dėmesį į mano tėvą. Greisė jam už nugaros užsidegė cigaretę.

– Kodėl tu be uniformos? – paklausė seržantas mano tėvo. – Čia visi privalo būti su uniforma.

– O gal aš saviškę pamečiau, – atsakė tėvas. – Arba išvis nebuvau sušiktoje kariuomenėje. Pasiaiškinau?

– Kaip čia taip? – neatlyžo seržantas. – Po perkūnais, toks didelis, stiprus vaikinas kaip tu. Kodėl tu nebuvai kariuomenėje?

– Norėjau, – pasakė tėvas. – Bet jie manęs nepriėmė.

– Kodėl?

– Pasakė, kad pirmiausia šaukia subingalvius. Supranti, tokius kaip tu.

– Ir manai, kad šitaip išeisi? – pagrasino seržantas, statydamas ant baro tuščią stiklą.

– Ne, – atsakė tėvas. – Nemanau.

– Tuomet išspręsime šitą reikalą čia pat ir tuojau pat, – pasakė seržantas.

– Jis jau išspręstas, – atsakė tėvas. – Pamiršk apie tai. Bet kai tavo ranka sugis ir ji tau dar niežės, susirask mane.

– Man nereikia dviejų rankų pritvoti tokiam šunkarai kaip tu, – atrėžė seržantas. – Net ir vienos nereikia. Man nieko nereikia.

– Klausyk, vade, – pasakė mano tėvas. – Baigta, gerai? Aš nesimušiu su tavim, o tu nesimuši su manim. Bent jau šįvakar.

Tėvas persilenkė per seržantą ir paėmė Greisę už rankos: mirktelėjo jai, kai laikė už pirštų.

– Eikš, širdele, – kreipėsi, – aš tau skolingas šokį.

– Taip, iš tikrųjų, – pasakė Greisė šypsodamasi, kai ėjo pro seržantą į aikštelę.

– Tu suvedžiojai mane, kale, – kreipėsi seržantas į Greisę. – Išsityčiojai iš manęs.

Sveikąja ranka jis iš nugaros čiupo Greisei už suknelės ir trūktelėjo ją nuo tėvo į save.

– Pasilik čia, – paliepė. – Su manimi. Trauk jį velniai. Trauk jį velniai tą bailį.

Greisė mostelėjo laisva ranka ir stipriai rėžė seržantui per veidą.

– Neliesk manęs, – pasakė. – Šalin ranką.

Tėvas atsisuko pačiu laiku, kad pamatytų, kaip Greisė žiebia seržantui.

– Kas čia dedasi? – paklausė jis žmonos. – Už ką tu jam rėžei?

– Norėjau. – Greisė nusisuko į šokių aikštelę.

– Nesuprantu, – pasakė tėvas, uždėdamas rankas žmonai ant klubų ir vis dar nenuleisdamas akių nuo seržanto prie baro.

– Ko nesupranti? – paklausė Greisė.

– Kaip mes, po perkūnais, sutriuškinsime tuos vokiečius, – pasakė tėvas, – jeigu kareiviai, kuriuos ten siunčiame, negali susitvarkyti net su boba.

– Aš ne boba, – atsakė Greisė šypsodamasi.

– Kurgi ne, tikra boba, – atsakė tėvas. – Tu boba. Tu velnioniškai puiki boba.

Tėvas susiglaudęs su savo žmona šoko tol, kol orkestras išsivaikščiojo miegoti.

X

Pirmoji bomba nukrito ir sprogo prie geležinkelio tunelio, į orą visomis kryptimis ji išsviedė akmenų, žemių ir įvairiausių nuolaužų. Kita bomba sprogdama išvertė medį ir nusviedė jo šakas ant pagrindinio kelio, vedančio į miestą.

– Nejudėkit iš vietos, – pasakė senyvas vyriškis, laibu pirštu rodydamas į debesis virš galvos. – Jų bus daugiau. Stovėkite ir nejudėkite.

– Mus užmuš, – sudejavo sena moteriškė, kuriai iš dešinės veido pusės pylėsi kraujas. – Mus visus užmuš.

Prispaudusi prie krūtinės, ant rankų mano motina laikė savo šešių mėnesių kūdikį, širdis jai daužėsi, rankas ir veidą buvo išmušęs šaltas prakaitas. Ji buvo už devynių kilometrų nuo Salerno ir už trijų šimtų metrų nuo geležinkelio tunelio, vienintelės vietos, kurią žinojo esant saugią nuo vokiečių bombų.

„Buvo tokia graži diena, – vėliau prisiminė ji. – Su aštuonių žmonių, daugiausia senų, būreliu ėjau į miestą pažiūrėti, ar negausime nusipirkti kokio maisto. Buvom girdėję, kad vokiečiai atsitraukė šiaurėn ir kad amerikiečiai jau pakeliui į miestą. Bombardavimų nebuvo jau kelios dienos. Manėme, kad eiti saugu. O, po teisybei, pasirinkimo ir neturėjome. Reikėjo gauti maisto."

Vokiečių naikintuvas „Spitfire", taikydamas žemyn į išsibarsčiusius italus, kulkosvaidžiais apšaudė geležinkelio tunelio prieigas ir viršutinę sieną. Kai lėktuvas staigiai nėrė atgal į dangų, jo kilvateryje liko gulėti du negyvi žmonės. Netrukus paskui jį nusekė kitas lėktuvas, skubiai vieną paskui kitą numetęs keturias bombas. Vienos bombos sprogimo banga nusviedė uolos luitą motinai į koją ir paliko ilgą žaizdą, ji neteko daug kraujo.

– Rafaela, – sušuko viena senutė mano motinai, – paslėpk kūdikį prie medžių. Tenai jis bus saugus.

– Ne, – atsakė motina bombos dūmų deginamomis akimis. – Aš jo nepaliksiu. Jis bus su manimi. Kai nusigausim iki tunelio, visi būsime saugūs.

– Aš tunelio nepasieksiu, – šaukė senutė. – Negaliu bėgti. Kojos neleidžia.

– Įsikibkite man į ranką, – pasiūlė mano motina. – Bėkite su manimi. Jis netoli.

– Bėk be manęs, mažut, – ragino senutė. – Saugokis. Saugok kūdikį.

– Mes visi išsigelbėsim, – pasakė motina. – Nesustokite. Užsimerkite, nuleiskite žemyn galvą ir bėkite.

Kulka pataikė keli centimetrai virš dešinio senutės smilkinio. Ji susmuko prie mano motinos šono ir dejavo, surietusi po savimi kojas.

– Angelina, – išsigandusi prabilo mano motina. – Angelina, kas nutiko? Angelina, atsakykite? Kas nutiko?

Senutė ant žemės nuvirto, kai virš galvos pradėjo sukti dar trys vokiečių lėktuvai. Mano motiną ir jos kūdikį nuo įėjimo į tunelį skyrė mažiau nei penkiolika metrų. Ji drebėjo visu kūnu, kojos suglebo. Per sumaištį pametė akinius ir viską matė lyg per miglą, painiojosi, kuria kryptimi bėgti.

„Viskas būtų buvę taip paprasta, – pasakojo motina. – Reikėjo tik nubėgti iki tunelio. Bet aš nepajėgiau. Sustingau. Prie mano kojų gulėjo negyva moteris, kurią aš vos tepažinojau. Visur aplinkui rūko dūmai ir liepsnojo ugnis. Moterys klykė, vyrai šaukė. Laikiau ant rankų savo kūdikį, jis buvo atsimerkęs, ramus, aplinkos nepaisė. Aš tik stovėjau ir meldžiausi, kad viskas praeitų pro šalį."

Toji bomba nukrito motinai iš kairės, į krūmus, priešais kalvą, apaugusią figmedžiais ir nuklotą pušų kankorėžiais. Sprogimas ją su kūdikiu parvertė ant žemės, aplinkui krito akmenys ir smėlis. Motina paguldė ant žemės galvą, jos skruostas ir kakta buvo perrėžti ir kraujavo, lūžusi dešinė alkūnė išsinėrė iš gūžduobės.

Kūdikis ramiai gulėjo už trijų metrų nuo jos į dešinę.

Motina pakėlė akis ir, nepaisydama skausmo rankoje ir šone, kur įskilo šonkaulis, kabindamasi rankomis į minkštą žemę nušliaužė prie vaiko, kurio dešinė kojelė nežymiai trūkčiojo. Palietė jo ranką ir švelniai atvertė jį ant nugaros. Balta medvilninė jo pižama buvo sutepta žemėmis ir krauju, veidas buvo purvinas, akys užmerktos, viršutinė lūpa perrėžta.

„Atrodė taip, lyg būtų miegojęs, – pasakojo motina. – Lyg būtų vaikiškoj lovelėj ir sapnuotų. Jis kvėpavo ir atrodė, kad jam nieko nenutiko, išskyrus tas kelias mėlynes. Gulėjo ramiai, aš prišliaužiau arčiau, apkabinau jį sveikąja ranka. Paskui pamačiau, kad jo galva praskelta."

Žaizda minkštoje odelėje buvo kokių penkiolikos centimetrų ir smarkiai kraujavo, srovelė almėjo pakaušiu žemyn, pro ausį ant žemės jam iš kairės. Krisdamas ant aštrios akmens nuolaužos jis smarkiai susitrenkė, ir žaizda iš kraštų jau buvo pradėjusi tinti. Motina perbėgo ranka per žaizdą, pirštais nuvalė kiek įmanydama daugiau žemių.

Atsiklaupė, vieną ranką prispaudusi prie šono, kita siekdama vaiko. Suėmė jį į glėbį ir atsistojo, kojos svirduliavo, rega apsiblausė, skaudėjo sužeistą galvą. Išgirdo, kaip kūdikis sudejavo, kai ji uždėjo jo galvą sau ant peties – kruvinąja puse į išorę.

„Lėktuvai nuskrido, – pasakojo motina, – atlikę savo juodą darbą. Aplink mane išsipleikę gulėjo žmonės – vieni sužeisti, kiti nebegyvi. Privalėjau surasti daktarą. Mano kūdikiui reikėjo daktaro. Žinojau, kad laiko turiu nedaug.“

Motina praėjo pro moterį, kuriai kraujavo žaizda kakle, ji verkė virš nurimusio savo vyro kūno. Kai mano motina ėjo pro šalį, moteris pakėlė akis.

– Ar tu matai, Rafaela? – paklausė ji, jos veidas buvo susiraukšlėjęs ir numazgotas ašarų. – Ar matai, ką tie šunsnukiai padarė mano Artūrui? Tik pažvelk. Tik pažvelk į jį.

– Eikime į miestą, – pasiūlė jai mano motina. – Reikia apžiūrėti tavo žaizdas.

– Aš liksiu čia, – pasakė moteris. – Čia, kur mano vieta. Prie savo vyro.

– Mes sugrįšime, – patikino motina. – Pasirūpinsime savo mirusiaisiais vėliau.

– Tu eik, – paragino moteriškė. – Aš noriu likti su Artūru. Kad jam būtų saugu.

– Aš atsiųsiu tau pagalbos, – pažadėjo mano motina. – Bet ji gali pasirodyti tik vakarop.

– Aš būsiu čia, mažute, – pasakė senutė. – Tu pasirūpink savo kūdikiu. Jis – tavo vienintelis rūpestis.

Gydytojas sutvarstė kūdikio galvą, sutvirtinęs ją paskutine lipnios juostos atraiža. Dvi vienuolės, abi ligoninės slaugės, pasirūpino

kitomis, menkesnėmis, kūdikio žaizdomis – išvalė jas perokside išmirkytos vatos tamponais. Kūdikis tą kankynę iškentė triukšmingai verkdamas ir spurdėdamas.

– Ar jis pasveiks? – paklausė motina gydytojo. – Ar mano kūdikis pasveiks?

Ji sėdėjo ant medinio suolo, gydytojas darbavosi nusukęs jai nugarą, mažutė melsvai vilkinti slaugė tvarkė sulaužytą motinos alkūnę.

– Juk žaizda nelabai rimta? – neatlyžo ji. – Ji neatrodo labai gili. Buvo daug žemių ir kraujo, bet ji neatrodė labai gili.

Gydytojas nusisuko nuo kūdikio ir pažvelgė į mano motiną kitame kambario gale.

– Nurimkite, *signora*, – ramino gydytojas, jaunas praktikantas tankiais kaštoniniais plaukais ir plonyčiais it pieštukai ūsais. – Kūdikiui reikia poilsio ir dėmesio. Kaip ir jums.

– Ar galėsiu pasiimti jį namo? – paklausė motina.

– Žinoma, – atsakė gydytojas. – Kai tik sutvarkys jūsų pačios žaizdas. Slaugė duos jums vaistų, ko nors jo skausmui numalšinti.

– Ar jį reikėjo siūti? – paklausė motina.

– Penkiolika siūlių, – pasakė gydytojas. – Atveskite jį čionai po savaitės ir aš išimsiu siūlus. O kol kas keliaukite namo ir ilsėkitės. Abudu. Tai gydytojo įsakymas.

– Jeigu karas leis, – atsakė mano motina.

XI

Tėvas atsistojo nuo kėdės su sodos vandens stikline dešinėje rankoje ir žiūrėjo į priešais jį sėdinčią žmoną.

– Kada tu baigsi, po velnių? – paklausė piktu tyliu balsu.

– Ką baigsiu, Marijau? – nesuprato Greisė. – Aš nieko nedarau. Bent jau nejaučiu ką nors daranti.

– Neapsimesk kvaila, – užriko tėvas. – Žinai, apie ką aš kalbu.

– Ne, nežinau, – atsakė Greisė. – Neturiu žalio supratimo, apie ką tu kalbi, Marijau. Kaip visada.

Tėvas atsilošė ir sviedė stiklinę su vandeniu į tolimiausią sieną, į dešinę nuo atviro lango. Nuo to smūgio ji subyrėjo šukėmis, sienos kraštu žemyn, suskeldėjusiu ir apsilaupiusiu jos paviršiumi, tekėjo kokakolos srovelės.

Greisė nuo to pašėlusio smūgio susigūžė, viena ranka instinktyviai užsidengė veidą, pėdos ir blauzdos prisispaudė prie kėdės apačios. Loštelėjo atgal, kai tėvas persilenkė per stalą rodydamas į ją pirštu.

– Tas vaikinas, su kuriuo tu kalbėjai, – pasakė tėvas išsišiepęs. – Tavo draugelis. Aš, po velnių, kalbu apie jį.

– Mano draugelis? – nustebo Greisė. – Aš neturiu *jokio* draugelio. Kaip tau galėjo tai šauti į galvą?

– Aš girdėjau kitaip, – pareiškė tėvas. – Aš girdėjau daugybę kitokių dalykų.

– Iš ko girdėjai? – paklausė Greisė. – Iš savo motinos?

– Palik mano motiną ramybėje, – užriaumojo tėvas. – Tai tik mudviejų reikalas.

– Žinoma, – atsakė Greisė. – Aš pamiršau. Negaliu užsiminti apie tavo motiną. Ji šventoji.

Tėvas pakėlė virš galvos dešinę ranką ir prisiartino prie Greisės veido. Nuspyrė kėdę tolyn, čiupo žmoną už suknelės priekio ir prisitraukė ją prie pat akių.

– Su kuo tu gulinėji? – iškošė tėvas. – Pasakyk man, kale. Kol dar tavęs nenudėjau.

– Su niekuo, Marijau, – atsakė Greisė. – Prisiekiu.

Tėvas vėl skėlė žmonai antausį, paskui sviedė ją taip, kad ji atsitrenkė į stalo kampą. Tada pakėlė kėdę ir nesustodamas ėmė daužyti ją į grindis, kol visos kojos ir atkaltė subyrėjo į šipulius. Nusviedė šalin tai, kas dar liko, ir pasilenkęs pakėlė atšokusią kėdės koją.

– Pasakysi man ar ne? – toliau kvotė tėvas. – Man jau gana su tavimi terliotis.

Pravirko jųdviejų duktė, jau ketverių metų, miegojusi ant tėvų lovos galiniame kambaryje.

– Leisk man pasiimti Filę, – paprašė Greisė. – Nenoriu, kad ji ateitų čionai ir viską pamatytų.

– Dėl jos nesirūpink, – atšovė tėvas. – Jai nieko neatsitiks. O dabar atsakyk man. Kas jis? Su kuo tu susimetei?

– Su niekuo! – suriko Greisė. – Su niekuo, po galais. Su niekuo. Net jeigu ir norėčiau su kuo nors susimesti, ar tuo surizikuočiau? Visi žino, kad ištekėjau už bepročio. Negaliu turėti draugių. Negaliu nieko daryti. Negaliu niekur išeiti. Negaliu su niekuo pasikalbėti. Atsakymas – ne. Aš neturiu draugelio. Tik, dievaž, norėčiau jį turėti.

– Tu sukrušta pinda, – užriko tėvas, ore mojuodamas kėdės koja, paskui trenkė ja žmonai per nugarą. – Užmušiu tave. Užmušiu šiandien pat, po perkūnais.

Antrasis smūgis Greisę parklupdė. Po trečio ji jau paslika gulėjo ant grindų. Tėvas buvo taip tvirtai suspaudęs kėdės koją, kad iš jo delno plūdo kraujas. Jis, prieš nusviesdamas kėdės koją sau per petį, trenkė žmonai dar tris kartus per kojas ir šlaunis.

Pasilenkė ir atvertė Greisės galvą, laikė ją už plaukų ir ruošėsi tvoti kumščiu per veidą, kai išgirdo dukters balsą.

– Mamyte, – kvietė duktė. – Mamyte, ateik čionai.

Tėvas paleido žmonos plaukus, atsitiesė ir ranka nusišluostė nuo veido prakaitą. Greisė atsiklaupė, viena ranka pasisiekė stalo dešinėje, stengdamasi išlaikyti pusiausvyrą.

– Palauk ten, mažule, – tyliai pasakė tėvas. – Mamytė tuoj ateis.

Greisė atsistojo: kojos drebėjo, akys buvo paraudusios, veidas degė.

– Mudvi išeiname, Marijau, – pasakė ji mano tėvui. – Abi. Suvisai. Mums jau tavęs gana. Daryk ką nori. Man jau nebesvarbu. Tik palik mus ramybėje, po galais.

Tėvas stovėjo, įsirėmęs į klubus, nunarinęs galvą, akis nudelbęs į grindis.

Greisė perėjo per kambarį ir atsargiai pakėlė mergaitę ant rankų.

– Eikš, brangute, – pasakė mergaitei. – Eime.

Pasiėmė nuo stalo savo juodą rankinę ir persimetė ją per dešinį petį. Palygino suknelės užpakalį ir atidarė laukujes duris.

– Sudie, tėveli, – pasakė Filė, kai durys švelniai užsidarė paskui ją.

Tėvas, vieną kumštį kietai spausdamas prie dešinio kelio, liko stovėti kur stovėjęs. Kvėpavo sunkiai, pulsas pašėlusiai tvinkčiojo, akys buvo įdiržusios ir piktos.

– Kalė, – iškošė. – Sumauta niekam tikusi kalė. Niekam tikusi. Ir tiek. Niekam tikusi, po velnių.

Dar stipriau trenkė sau per koją, sugniaužęs abi plaštakas į kumščius. Ausys buvo įraudusios, viršutinė kūno dalis sruvo prakaitu. Žengė prie lango, maloniai pajutęs krūtine pūstelėjusį vėjelį, pažvelgė laukan.

Nusisuko nuo lango, pasilenkė ir pakėlė nulaužtą kėdės koją. Palaikė ją rankoje, apžiūrėjo, pasukaliojo kelis kartus ir išsviedė pro langą. Paskui priėjo prie pusiau sulūžusios ant šono nuvirtusios virtuvės kėdės, pakėlė ją ir taip pat išsviedė pro langą.

Ištraukė drabužių prikimštus komodos stalčius, nunešė juos prie lango ir išmetė lauk. Pagalvės, lėkštės, rankšluosčiai, kitos kėdės dalys, skrybėlės, švarkai ir visi baldai, kuriuos jis pajėgė išstumti pro langą, išlėkė lauk.

– Manęs niekas nepalieka, – pasakė sau, mesdamas lauk dvi žmonos batų poras. – *Manęs niekas* nepalieka.

Nuėjo į galinį kambarį, ištraukė iš lovos baltą medvilnės paklodę, suvyniojo į gniužulą ir pasikišo po pažastim. Laisvąja ranka sugriebė visas, kiek pajėgė, įrėmintas nuotraukas, vėl nužingsniavo prie lango ir viską išmetė lauk.

– Sumauta kalė, – pasakė. – Nekenčiu jos.

Maldaudami liautis, į tėvo duris daužė kaimynai iš kitų butų. Pagyvenusi moteriškė iš antrojo aukšto, išgąsdinta triukšmo, paskambino į policiją. Vyriškis, gyvenęs po tėvo butu, šaukė ant jo, iškišęs galvą pro atvirą langą.

– Kas tave apsėdo, pamišęs šunsnúki, – šaukė jis. – Tu nesustosi, kol ko nors neužmuši.

– Še, – pasakė tėvas, sviedęs į jį kėdės nuolaužą. – Dovanoju tau. Įbruk ją savo žmonai į šikną.

– Tu išsikraustei iš proto, – klykė vyras. – Ar girdi? Beproti. Tavo vieta – šiukšlių konteineryje, po velnių.

– O kas tau darbo? – paklausė tėvas, žvelgdamas žemyn į vyriškį. – Aš tik apšvarinu butą. Čia pasidarė per ankšta.

– Susirask darbą, tinginio panti, valkata, – atrėžė vyriškis, tada įtraukė galvą vidun ir užtrenkė langą.

Buto durys pamažėle prasivėrė, tarpduryje stovėjo namo savininkas ir du uniformuoti policininkai.

– Atsiprašau, Marijau, – pasakė namo savininkas, stačių pečių vyriškis, kuriam ant kairės rankos plaštakos trūko vieno rausvo piršto. – Kažkas juos iškvietė. Privalėjau įleisti.

Vidun įžengė vyresnio amžiaus policijos pareigūnas su kiek atsmaukta kepure, vieną ranką laikydamas ant prie diržo prisegto ginklo, ir apžiūrėjo nusiaubtą butą.

– Kuo tariesi esąs? – paklausė jis mano tėvo. – Lonu Čeniu?

– Užsakiau naujus baldus, – pasiaiškino tėvas. – Jie negali jų pristatyti, kol neatsikratysiu šito seno šlamšto.

– Sumautas juokdarys, – pasakė policininkas. – Šitas rajonas pilnas juokdarių. Kaip ir kalėjimai.

– Ko tu čia atėjai? – paklausė prie sienos atsišliejęs tėvas. – Argi aš pažeidžiau įstatymą? Ar padariau ką nors panašaus?

– Galimas daiktas, – atsakė policininkas. – Jeigu pataikei senai moteriai į galvą kėde, paleidęs ją iš kito aukšto, – pažeidei įstatymą.

– Aš niekam nepataikiau kėde, – atrėmė tėvas. – Juolab senai moteriai.

– Nepataikei, bet galėjai pataikyti, – atsakė policininkas.

– Galėjai – dar ne nusikaltimas, – atrėžė tėvas. – Aš pažiūrėjau prieš šveisdamas.

– Ar jau baigei? – paklausė policininkas, paspyręs ant grindų numestus tėvo marškinius su styrančia apykakle. – Apvalei savo organizmą?

– Galimas daiktas, – atsakė tėvas.

– Taip ar ne, išminčiau? Aš čia ne tam, kad žaisčiau su tavim sumautus žaidimus. Žmonės šituose namuose mirtinai įbauginti. Tu keli grėsmę. Jau vien dėl to galiu tave suimti. O dabar atsakyk į mano klausimą? Jau baigei ar dar ne?

– Taip, – atsakė tėvas. – Baigiau.

– Gerai, – pasakė policininkas švelnesniu balsu. – Tai kodėl gi tau neišėjus į lauką? Pasivaikščioti. Atvėsti. Viską, kas tave kankina, grynas oras išpūs tau iš galvos.

– Tai dėl žmonos, – prisipažino tėvas. – Pasiėmė vaiką ir mane paliko.

– Pirmą kartą? – paklausė policininkas

– Ar pirmą kartą mane paliko? – perklausė tėvas. – Taip. Pirmą.

– Tada sugrįš, – nuramino policininkas. – Duok jai laiko. Jai reikia nuleisti garą, kaip ir tau.

– Ar tu vedęs? – paklausė tėvas policininką.

– Ar daug pažįsti tokių, kurie mano amžiaus dar būtų nevedę? – paklausė plačiai šypsodamasis policininkas. – O dabar einam, išeisime kartu.

– Aš niekur neisiu, – atšovė tėvas.

– Pamąstyk, kur galėtum nueiti, – pasiūlė policininkas. – Gal į kiną. Juk mėgsti filmus?

Tėvas linktelėjo galvą:

– Apie gangsterius. Žinai, tokius veiksmo filmus.

– Tik ne šiandien, – patarė policininkas.

– Ką turi omeny? – paklausė tėvas.

– Žiūrėk komediją, – pasiūlė policininkas. – Ką nors, kad galėtum pasijuokti. Taip bus geriau. Tau. Visiems mums.

XII

Rafaelos kūdikio neveikė jokie jam skirti vaistai. Jo svoris krito visas po ano bombardavimo sekusias savaites, jis nevalgė ir negėrė. Pati rimtai sužeista, Mano motina, negalėjo maitinti kūdikio krūtimi, nes nebeturėjo tiek pieno kaip anksčiau.

„Tuomet mes pasitikėjome tik maitinimu krūtimi, – pasakojo motina. – Nebuvo garantijų dėl pieno mišinių kokybės, ypač karo metais. Kadangi kurį laiką negalėjau maitinti jo krūtimi pati, pasikvietėme tris vietines moteris, turėjusias savo kūdikius. Ir jos jį žindė. Po kelių dienų jis nuo vienos iš jų užsikrėtė. Tam įtakos turėjo ir tai, kad jis jau buvo toks silpnas. Žaizdos gijo lėtai. Netrukus jis smarkiai sukarščiavo ir labai apsirgo. Aš buvau tokia nemokša. Visos mes tokios buvome. O jis buvo toks nekaltas kūdikis. Mes iš tikrųjų nieką jam tepadėjome pasveikti.“

Praėjus mėnesiui po ano bombardavimo prie geležinkelio tunelio, Gabrielis Skubla mirė – vos penkios dienos po savo pusės metų sukakties. Tą paskutinę dieną, kai laikė kūdikį ant rankų, motina aprengė jį ilgais, iki pat pėdų, baltais medvilnės marškinėliais. Kelias sruogas jo tamsiai kaštoninių plaukų sušukavo mėlynomis šukomis, sumirkytomis šiltame muiliname vandenyje. Apavė jam kojas minkštomis baltomis puskojinėmis, o ant dešinio riešo užmovė sidabrinę apyrankę. Jam ant krūtinės gulėjo susiraukšlėjęs šventojo Džovanio Džuzepės atvaizdas, ant jo buvo sudėtos vaiko rankos.

Motina, prieš atiduodama kūdikį smulkiam, sukritusių pečių laidotuvių ceremonijos vadovui, pabučiavo jam rankas, skruostus ir lūpas.

„Jie paguldė jį į mažą baltą dėžę, – pasakojo motina. – Ji atrodė lyg būtų ką tik sukalta iš ką tik išpjautų lentų. Jis atrodė kaip angelas, užmerktomis akimis, kūnelis toks ramus. Ir šiaip jau jis buvo labai ramus vaikas, niekada neverkdavo, gerai miegodavo. Žiūrėjau, kaip jie užkala karstelį, paskui nulydėjau jį į kapines. Antonijas ėjo šalia.“

Mano motinai tuomet buvo dvidešimt ketveri, mažiau nei per metus ji neteko vyro ir sūnaus. Juodu su Antoniju vilkėjo juodai ir aplink riešą buvo apsivynioję po rožinį su nukarusiu krucifiksu. Antonijas juodai vilkėjo dar trejus metus po to, o mano motinai tai buvo vienintelė spalva, iki ji ištekėjo už mano tėvo.

Saulė buvo pačiame zenite, jos spinduliai šokčiojo ant užapvalintų paminklinių akmenų, kai mano motina stebėjo, kaip du vyrai, pakišę po karsto dugnu storas virves, paguldo jos sūnų į kapo duobę. Atvirą duobę apsupo našlės, vienos verkė, kitos metė raudonas rožes ir gėlių puokštes, dar kitos tyliai murmeno maldas. Visoms joms mirties vaizdas buvo įprastas.

„Visos mes palaidojome tiek daug žmonių, – pasakojo motina. – Visos. Per tokį trumpą laiką. Vyrus, dukteris, sūnus, tėvus. Tame mieste nebuvo moters, kuri dėl ko nors nebūtų vilkėjusi juodai. Jų buvo per daug. Per daug mirčių. Per daug visko sunaikinta. Man nebeliko kas daryti. Atėjo metas grįžti namo. Vėl į Iskiją.“

Praėjus savaitei po sūnaus laidotuvių motina pradėjo krautis daiktus, ruoštis kraustytis iš Salerno į Iskiją. Sudėjo į dėžes tiek mantos, kiek tilpo, ir pasiuntė jas anksčiau, kelionėje turėjo tik vieną pilną lagaminą ir vedėsi už rankos sūnų.

Verkdama apėjo miestą – atsisveikino su žmonėmis, su kuriais dalijosi šitieka gyvenimo ir mirties akimirkų. Visi jie buvo širdingi jos draugai, svetingi ir, nepaisant menkų nesklandumų, padėję jai iš salos mergaitės tapti miesto moterimi.

„Mes tiek daug išgyvenome kartu, – pasakojo motina. – Buvo ir gražių valandėlių, ir daugybė baisių dėl to karo. Kad ir kaip buvo, Salerno žmonės visada buvo linkę padėti, nors ir patys turėjo savų bėdų. Negalėčiau pasakyti, kad mano tų laikų prisiminimai laimingi. Anaiptol. Bet aš visada prisiminsiu tuos žmones. Ką mes padarėme kartu ir ką jie padarė dėl manęs. Aš niekada to nepamiršiu.“

Iš Iskijos atvyko mamos sesuo Ana padėti jai išsiruošti atgal į salą. Atsivežė maisto, kurio užteko visai savaitei, ir miegojo šalia mano motinos visas jos paskutines naktis namuose.

„Ji tas kelias paskutines dienas buvo labai rami, – pasakojo man Ana. – Užsidariusi, panirusi į savo mintis. Stengėsi įprasminti viską, kas nutiko. Tu privalai šį tą suprasti. Iskijos žmonės nepasitiki gyvenimu, kuris vyksta ne jų saloje. Jie nemėgsta žiūrėti anapus jūros. Jiems dingojas, kad ten – vienos bėdos. Tai atrodo kvaila ir prietaringa, bet ne tiems, kurie tuo tiki, o tavo motina – viena iš jų. Dukart gyvenime ji surizikavo išvykti iš salos. Ir abu kartus patyrė tik mirtį ir skurdą. Tavo motinai gyvenimas už jūros buvo matuojamas tik skausmu.“

XIII

Per pirmuosius penkerius savo santuokinio gyvenimo metus tėvas ir Greisė buvo išsiskyrę tris kartus. Kiekvieną sykį tėvas, išėjęs iš buto, kuriame gyveno su žmona, arba apsistodavo kokiame nors mebliuotame Pragaro virtuvės kambarėlyje, arba sugrįždavo į savo motinos namus. Per tuos išsiskyrimus, kai Greisė gyvendavo kur nors viešbučiuose netoliese arba su savo šeimos nariais, mano tėvas visada šmižinėdavo netoliese.

„Mes žinodavome, kada juodu su Greise išsiskirdavo, – pasakojo vienas seniausių mano tėvo draugų, Tonis. – Jis vėl pradėdavo sukinėtis aplinkui, nunarinęs galvą, savotiškai nusiminęs. Kad ir kas buvo kalbama, jis tą merginą mylėjo, ėjo dėl jos iš proto. Visa jo bėda buvo ta, kad buvo pavydus, labai pavydus.“

Išsiskyrimas niekada netrukdavo ilgiau kaip keturis mėnesius. Per tą laiką tėvas dėdavo visas pastangas susitikti su savo žmona.

„Kartais juodu susimesdavo porai dienų, – pasakojo kitas senas tėvo draugas. – Tada išeidamas jis palikdavo jai pinigų. Todėl jo motina pradėjo kalbėti, kad ta mergina – valkata, šliundra, kekšė. Turiu tau pasakyti, kad ji tokia nebuvo. Ji buvo jo žmona, ir jis palikdavo jai pinigų jųdviejų vaikui išlaikyti. Tai velnioniškai paprasta.

Pasakysiu tau teisybę – didžiausia sumauta Marijo klaida buvo tai, kad jis neišsivedė žmonos ir vaiko iš Pragaro virtuvės. Viskas būtų susiklostę kuo puikiausiai, jei tik jis būtų tai padaręs."

Tais mėnesiais, kai juodu su Greise gyvendavo atskirai, tėvas visada turėdavo pastovų darbą – dokuose iškraudavo krovinius iš laivų, nuleidusių inkarus 64 prieplaukoje. Kiekvieną savaitę, dirbdamas viršvalandžius, tėvas namo parsinešdavo po 120 dolerių. Numesdavo pusę savo atlyginimo motinai, pasiimdavo dvidešimt dolerių kišenpinigių, o likusius atidėdavo, kad nupirktų naujus baldus ar sumokėtų buto nuomą, kai vėl gyvens su Greise.

„Jis buvo dabišius, – pasakojo Tonis. – Visada pirkdavo elegantiškas skrybėles, gražias kelnes. Kai turėdavo pinigų, gražiai rūpindavosi žmona ir vaiku. Geraširdis buvo vyrukas. Jį sužlugdė jo temperamentas. Turiu omeny, kad buvo kaip degtukas, iškart puldavo muštis. Todėl žmonės jo bijojo, o mūsų rajonas buvo gerokai storžieviškas. Kvartalas, kuriame gyvenome, buvo Vakarų 67-ojoje gatvėje, dėl vienokių ar kitokių sumautų priežasčių jis buvo vadinamas San Chuano kalva. Daugybė jo vaikinų puikiai darbavosi kumščiais. Bet nebuvo geresnio už Mariją. Kai būdavai su juo, visada turėdavai būti ramus kaip avinėlis. Jis smogdavo tau bet kada, menkiausia dingstimi. Niekas nenorėdavo būti su juo, ypač kai jis užriesdavo ragus.

Tai atsitiko 1946 metais, kai mano tėvas užsigeidė, kad jo žmona sugrįžtų. Juodu jau buvo įpusėję savo antrojo per mažiau nei metus išsiskyrimo laikotarpį, ir tėvas pavargo nuo tos sunkios padėties. Jį ištampė nuolatinės motinos priekabės, erzino nesibaigiančios viso kvartalo kalbos apie jį ir jo žmoną, jam jau buvo per akis to sąmyšio ir nepastovumo, kuriuo buvo paženklinta jo kasdienybė.

O svarbiausia – jis ilgėjosi žmonos ir jau penkiametės dukters. Tėvui tuomet buvo dvidešimt devyneri, jis neturėjo jokios profesijos, todėl jo ateitis buvo visiškai neaiški.

„Jį apniko paniška baimė, – pasakojo tų laikų jo draugas. – Jis visąlaik bijojo. Negalėjai jo už tai smerkti. Atrodė, kad jis užspeistas į kampą. Jis norėjo, kad viskas išsispręstų taip, kaip reikia. Bet

aplink jį stumdėsi pernelyg daug žmonių. Jo šeima, keli draugai, bendradarbiai – rodės, visi jie prie jo kabinėjosi. O jis buvo tam atviras, leidosi šitaip provokuojamas. Bet kuris kitas būtų staigiai visa tai nutraukęs arba neleidęs tam rutuliotis. Tik ne Marijas. Jis ėmė visa tai į širdį ir leidosi to graužiamas. Per daug. Galiausiai jam pasidarė nebeįmanoma visa tai ištverti.“

Greisė paliko Filę pas savo gimines ir išsikraustė iš Vakarų 64-osios gatvės buto, kur gyveno su savo tėvu. Išsinuomojo kambarėlį „Meifere“, tuomet trečiarūšiame viešbutyje Vakarų 49-ojoje gatvėje, tarp Brodvėjaus ir Aštuntosios aveniu. Jai reikėjo pabūti vienai, toliau nuo nuolatinių peštynių su mano tėvu, nuo jo kumščių, nesumokėtų sąskaitų ir jų kvartale paskleistų piktų kalbų.

Be to, Greisei nusibodo nuolatiniai, bet visad sulaužomi mano tėvo pažadai. Paskambinęs telefonu ar daugelio intymių pokalbių metu tėvas Greisei visada pasakodavo, kaip puikiai viskas dabar klosis. Tyčia kalbėdavo apie tai, kokiame puikiame bute jie gyvens ir kokį gerą darbą jis turės. Prisiekdavo jai, kad daugiau neloš iš pinigų. Greisei tai tebuvo tuščios, jau šimtus kartų girdėtos kalbos.

Todėl ji pasislėpė ankštame viešbučio kambarėlyje, slegiama rūpesčių, pikta ir bijanti kito mano tėvo apsilankymo. Mat kvartale nuolat sklido kandžios kalbos, kad kompanijos jai netrūksta.

„Ta mergaitė buvo nekalta, – pasakojo tėvo draugas Tonis. – Gal net per daug nekalta. Vienintelė jos kaltė buvo ta, kad ji norėjo smagiai leisti laiką. Supranti, pavalgyti malonioje aplinkoje, nueiti į karštą klubą ir pašokti – štai tokio pobūdžio dalykai. Po perkūnais, juk jai buvo tik dvidešimt ketveri. Ar pažįsti ką nors, kas *nenorėtų* smagiai leisti laiką, būdamas tokio amžiaus?“

Tėvas nenuėjo į darbą tris dienas iš eilės ir buvo skolingas dvylika dolerių, kurių neturėjo, bukmekeriui ties gatvės kampu. Jo pykčio taurė jau buvo sklidina ir tai, ką jis prie puodelio kavos tuščioje Vestsaido valgykloje tą rytą išgirdo iš vienos negausių Greisės draugių, buvo jau paskutinis lašas.

– Palik ją ramybėje, Marijau, – pasakė draugė, į lėkštelės kraštą baksnodama cigaretę. – Ji nenori būti su tavimi. Ji tavęs bijo.

– Ko jai bijoti? – paklausė tėvas, stengdamasis nekreipti dėmesio į jam priešais veidą besirangantį dūmą. – Aš juk jos vyras. Ko jai manęs bijoti?

– Duok jai laiko, – pasakė moteris. – Prašau tavęs. Duok tai mergaitei truputį laiko.

– Tu neatsakei į mano klausimą, – spaudė tėvas. – Ko ji bijo?

– Tavęs, Marijau, – pakartojo moteris. – Ji bijo *tavęs*. Ko gi daugiau jai bijoti?

– Nesąmonė, – tėškė tėvas. – Aš ją myliu. Ar girdi, ką aš tau sakau? Aš ją myliu.

– Žinau, brangusis, – pasakė moteris, uždėdama ranką tėvui ant krumplių. – Žinau. Bet tu juk pats supranti, koks kartais būni. Kai truputį supyksti.

– Na ir kas? – paklausė tėvas. – Dabar mano reikalai šūdini. Tai kas? Todėl ir pykstu. Čia nieko ypatinga.

– Ji tave myli, Marijau, – pasakė moteris. – Gal net labiau nei tu ją. Bet kai tu būni toks, ji išsigąsta. Tai ir man kelia baimę, nors man nereikia su tavim gyventi. Bet aš viską mačiau. Pernelyg daug kartų. Tu taip įsiunti, kad gali užmušti.

– Ar ji taip mano? – paklausė tėvas. – Kad aš ją užmušiu? Ar dėl to visos tos nesąmonės?

– Niekas taip nemano, Marijau, – pasakė moteris. – Patikėk manim. Tik jeigu tu bent kiek nusiramintum, būtų kur kas lengviau viską suderinti. Ir tiek.

– Tai nėra lengva, – pasakė tėvas, iš marškinių kišenės išsitraukęs du dolerius ir numetęs juos greta nepradėtos gerti kavos. – Dėl viso to šūdo, kurio nuolat turiu klausytis. Patikėk manimi, tai nėra lengva.

Jis paliko kabiną ir tą moterį, nervingai užsidegančią kitą cigaretę, ir išėjo į šaltą rudens orą, tada, susikišęs abi rankas į kelnių kišenes, nulenkęs veidą, gindamasis nuo vėjo, patraukė savo motinos namų link.

„Man žūtbūt reikėjo praskaidrinti galvą, – vėliau pasakojo man tėvas. – Motinos namai atrodė tam tinkama vieta. Siutau dėl to,

kad viskas taip klostosi. Žmona viešbutyje. Mano vaikas kažkur su jos teta. Aš trainiojuosi mebliuotame kambaryje. Viskas vimdyte vimdė. Reikėjo visa tai sutvarkyti. Sudėlioti viską į lentynėles. Žinojau, kad galiu tai padaryti. Jei jie atstotų nuo manęs, jeigu visi atstotų nuo mudviejų su Greise, po perkūnais, mudu galėtume viską sutvarkyti taip, kaip reikia.“

Tėvas sėdėjo prie savo motinos virtuvės stalo, pasidėjęs ant jo alkūnes, ir valgė trečią didelį dubenį lęšių sriubos su dešra. Kol jis valgė, sriubą nuplaudamas dideliais gurkšniais šalto selterio su imbieru iš butelio, jo motina, stovinti greta, šaukė ir keikė moterį, kurią jos sūnus išsirinko į žmonas.

Kambaryje buvo beveik tamsu, švietė tik dvi silpnos elektros lemputės, nuo lubų karančios ant virvės. Tėvas įsidėjo į burną paskutinį gabalą dešros su aštriais prieskoniais ir ištiesė per stalą ranką, siekdamas jo gale gulinčio duonos kepalėlio. Jo motina, sėdinti kitapus stalo prie šiltos krosnelės, atsistojo, norėdama įpilti sūnui dar sriubos.

– Gana, mama, – pasakė mano tėvas. – Aš jau sotus. Daugiau nebenoriu.

– Tikrai? – paklausė jo motina.

– Taip, – atsakė tėvas. – Padėk ją. Aš dar jos valgysiu. Gal rytoj.

– Padėsiu, – pasakė motina.

– Šaltą arba pašildytą, – pasakė tėvas. – Nesirūpink. Aš ją suvalgysiu, bet kokią.

Tėvas išėjo iš motinos namų ir nupėdino pas išsiskyrusią moterį, su kuria susitikinėjo jau trys savaitės. Praleido su ja tris valandas, dukart pasimylėjo ir paliko dešimt perpus sulenktų dolerių – įkišo jai į piniginę.

– Nusipirk ką nors kitam kartui, – pasakė tėvas tai moteriai, kuri pusiaumiga gulėjo lovoje.

– Pavyzdžiui? – paklausė moteris.

– Iš kur man, po velnių, žinoti? – atkirto tėvas. – Ką nors gražaus.

– Kada vėl tave pamatysiu? – paklausė moteris, žiūrėdama, kaip tėvas rengiasi.

– Kada tik panorėsi, pupyte, – pasakė tėvas. – Kada tik panorėsi. Neturiu nieko, išskyrus laiką.

Tėvas į savo mebliuotą kambarį grįžo prieš vidurnaktį.

Nusivilko rudus sportinius marškinius ilgomis rankovėmis ir griuvo ant nedidukės lovos, kojos nukaro nuo čiužinio krašto. Buvo pavargęs, maudė viršutinę kūno dalį, bet užmigti nepajėgė. Vartėsi kiaurą naktį, vengdamas tai kietos lovos, tai šaltų grindų, ieškodamas patogios vietos.

„Tą naktį jaučiausi prastai, – pasakojo tėvas. – Negaliu tiksliai apibūdinti, bet kažkas buvo ne taip. Nežinau. Gal nervinausi prieš eidamas pasimatyti su žmona. Gal bijojau to, kas nutiks.“

Tėvas atsikėlė vos išaušus ir koridoriumi nužingsniavo į vonią. Skusdamasis buku skustuvu įsipjovė dešinę smakro pusę. Neturėdamas skutimosi losjono ar odekolono, ant žaizdos kliūstelėjo alkoholio ir patapšnojo tualetine servetėle. Užsipylė ant rankų šalto vandens ir jomis perbraukė per retėjančius kaštoninius plaukus. Dantų neišsivalė.

Sugrįžęs į savo kambarį apsivilko mėlynus nailoninius marškinius nuspurusia apykakle ir anglies spalvos kelnes, įsibruko į užpakalinę kišenę piniginę. Susijuosė rudu diržu, apsiavė juodus batus, puse numerio per mažus.

Ginklo nesinešė.

Tėvas iš savo kambario išėjo pusę devynių ryto, įsitikinęs, kad dieną baigs drauge su žmona, saugia ir laiminga prie jo šono.

Trečioji knyga

Mirusieji nemiršta. Jie stebi ir padeda.

D. H. Lawrence

I

Tėvas dusyk pabeldė į viešbučio duris. Niekas neatsakė. Pabeldė dar kartą, stipriau, ir išgirdo mieguistą žmonos balsą.

– Kas ten? – paklausė ji.

– Aš, širdele, – pasakė tėvas. – Marijas.

– Jėzau.

– Prašau, širdele, – maldavo tėvas. – Nagi prašau. Įleisk mane. Mums reikia pasikalbėti.

Jis, vėl susikišęs rankas į kišenes, tyliai palaukė kelias ilgas akimirkas, susierzinimas didėjo, veidas įraudo. Kandžiojo apatinę lūpą, akys lakstė po tuščią koridorių.

– Nagi, Greise, – įkalbinėjo jis. – Liaukis kvailiojusi ir įleisk mane vidun.

Ilgiau laukti nebegalėjo. Įsirėmė į duris dešiniu petimi ir stipriai pastūmė. Rankenos užraktas trakštelėjo ir tamsios medinės durys pamažėle pasidavė. Tėvas įėjo į kambarį, pažiūrėjo į savo žmoną, stovinčią su baltomis šilkinėmis kelnaitėmis, susivėlusiais ir užkritusiais ant akių plaukais.

– Nenoriu, kad čia būtum, Marijau, – pasakė ji.

Tėvas žengė arčiau, delnai sudrėko, burna išdžiūvo.

– Nenoriu tavęs, – pakartojo ji. – Niekur. Nebenoriu. Noriu, kad išeitum, Marijau. Iš mano gyvenimo.

– Kodėl? – paklausė tėvas. – Pasakyk man kodėl?

– Išeik ir tiek, – maldavo Greisė. – Tik palik mane vieną.

– Aš tave myliu, širdele, – pasakė tėvas. – Negi nesupranti? Aš tave myliu ir man tavęs reikia. Prašau nepalikti manęs. Negali to padaryti. Tiesiog negali.

– Aš irgi myliu, Marijau, – pasakė Greisė. – Tik ne tave.

– Tu nori pasakyti – kitą vaikiną? – paklausė tėvas. – Tu susidėjai su kitu vaikinu?

– Nesiaiškinkim, – pasakė Greisė. – Eik ir tiek.

– Kas jis? – Tėvo balsas buvo nuožmus, šaltas. – Pasakyk man, Greise. Kas ta sumauta žiurkė?

– Liaukis, – tarė Greisė pakėlusi balsą, nuplieksta pykčio. – Liaukis. Nesivaryk sau įsiūčio.

Tėvas čiupo ją už pečių, nusviedė ant sujauktos lovos mažyčio kambarėlio vidury. Nudelbęs akis į žmoną, prispaudė dešinį kelį prie čiužinio.

– Tu negali manęs palikti, – pasakė jai tėvas. – Supranti? *Negali*.

Tada užkėlė ant lovos kitą kelį, palūkuriavo palinkęs virš dvidešimt ketverių metų moters, kuri gulėjo nejudėdama, tyliai ir nesistengė atsikelti.

– Aš tavo vaikinas, – pasakė tėvas. – Tavo vienintelis vaikinas. Aš. Ir niekas kitas. Taip turi būti. *Niekas* kitas.

Greisė kilstelėjo galvą, pečius, perkėlė svorį nuo vieno šono ant kito.

– Nesikelk, – paliepė tėvas. – Išspręskime tas nesąmones visiems laikams.

– Tai jau nuspręsta, Marijau, – pasakė Greisė. – Tarp mūsų viskas baigta. Nebėra apie ką kalbėti.

– Tu to nepadarysi, – suriko mano tėvas. – Tu neišardysi visko, ką mes sukūrėme.

– Ardyti nėra ko, Marijau! Mudu ničnieko nesukūrėme. Visa tai sugriuvo jau labai seniai. Mes tik vaidinome, kad kažkas yra. O juk nieko nėra. *Nieko*.

Tėvas pasilenkė arčiau žmonos, prisispaudė jai prie krūtinės – jųdviejų veidus teskyrė keli centimetrai.

– Tu manęs nepaliksi, – atkaklavo tėvas, beveik pašnabždomis. – Aš tavęs neišleisiu.

– Aš jau palikau tave, – liūdnai pasakė Greisė. – Labai seniai.

– Pasakyk man jo vardą, – iškošė tėvas, pasiduodamas pykčiui. – Pasakyk man jo sumautą vardą. Pasakyk man, kale, kol nesulaužiau tau sušikto žandikaulio.

– Atstok nuo manęs, – pasakė Greisė. – Man skauda.

– Aš noriu sužinoti jo vardą, – pakartojo tėvas, skeldamas žmonai antausį. – Jo vardą. Pasakyk man jį.

Atkišusi nagus Greisė viena ranka pastūmė savo vyrą ir siekė įdrėksti jam dešinę ranką, kita iki kraujų brėžtelėjo per kairį skruostą. Basomis kojomis spardė jam nugarą. Garsiai šaukė.

Tėvas persilenkė per žmoną ir čiupo minkštą pūkų pagalvę su pageltusiu purvinu baltu užvalkalu. Stabtelėjo išvydęs išgąstingas žmonos akis.

Jautė ją priešinantis.

Girdėjo jos riksmus.

Abiem rankom pakėlė pagalvę ir užspaudė ja žmonai veidą – baimingi pagalbos šūksniai nuslopo.

Spaudė vis stipriau, stipriau, ištiesęs į priekį rankas, įtempęs nugaros, žastų, pečių raumenis. Dabar žmona jį spardė tik viena koja, rankos gulėjo prispaustos prie šonų. Tėvo kakta, nosimi sruvo prakaitas. Jis kietai, iki kraujų sukando apatinę lūpą. Akys apsiblausė ir sudrėko nuo ašarų.

„Žinojau, ką darau, kai tai dariau, – aiškino tėvas. – Bet negalėjau sustoti. Iš tikrųjų aš norėjau nuimti tą pagalvę jai nuo veido, pabučiuoti ją, atsiprašyti. Bet negalėjau. Ir nenuėmiau. Kol buvo jau per vėlu. Kol ji liovėsi spurdėjusi ir buvau tikras, kad ji ant manęs nebešauks. Supranti, aš jos nemačiau. Nemačiau jos mintyse. Mačiau tik kažkokį vyruką. Apkabinusį ją, išsivedantį ją į miestą, guldantį į lovą. Tik tai mačiau tas paskutines beprotybės akimirkas.“

Tėvas marškinių rankove nusišluostė kaktą ir apsidairė, stengdamasis nematyti sustingusio Greisės kūno. Žmonos galva buvo nusvirusi ant šono, rankos ir kojos – besvorės, glebios, burna pravira, liežuvis sulinkęs ties apatine lūpa.

Ji tik mažiau negu minutę buvo negyva.

„Aš taip velnioniškai išsigandau, – vėliau pasakojo tėvas. – Niekada gyvenime nebuvau taip išsigandęs. Supranti, aš nenorėjau jos užmušti. Velnias, nemaniau galįs tai padaryti. Bet padariau. Ir vėl susikrušau. Iššokau aukščiau bambos."

Prie lempos ant staliuko su dviem stalčiais greta lovos tėvas pamatė atvirą Greisės piniginę. Panaršė po ją, ištuštino, į kelnių kišenes susikišo raktus ir variokus. Įžengė į drabužinę, ištraukė dvi sukneles, kurias Greisė buvo ten pasikabinusi, – vieną melsvą, kitą baltą su raudonais kaspinėliais aplink kaklą ir ant rankovių. Pakėlė jas prieš šviesą, sklindančią pro langą jam už nugaros, žiūrėjo į jas, rankos drebėjo, jis verkė supratęs, ką padarė.

Nuplėšė nuo suknelių etiketes ir nusviedė jas į krūvą drabužinės kampe. Numetė ant grindų pagalves, užtraukė užuolaidas, o lovatiesės kraštu pridengė Greisei kojas.

Paskutinį kartą pažvelgė į nebegyvą žmoną, atidarė duris ir, užkabinęs ant durų rankenos lentelę NETRUKDYTI, išėjo. Tyliai uždarė duris ir nusileido du aukštus į vestibiulį.

„Virpėjau kaip lapas, – pasakojo tėvas. – Visu kūnu. Man buvo šalta, jaučiausi apdujęs. Ir nesilioviau prakaitavęs. Man tampė vidurius, pamėginau išsivemti, bet nepavyko. Negalėjau į ją pažvelgti. Stengiausi negalvoti, kad ji nebegyva. Net papurčiau kelis kartus, tikėdamasis, kad ji pabus. Ji buvo tokia graži, kai gulėjo ant tos lovos, tokia rami, nesutrikdoma. Manau, kad niekada nesu mylėjęs ko nors taip, kaip mylėjau Greisę. Net tavo motinos. Ji man buvo viskas."

Vestibiulyje sėdėjo viešbučio valdytojas, įsigilinęs į Diko Jango straipsnį apie beisbolą, apie gandus, susijusius su „Bruklino Mitruolių" prekybos verslu. Pamatęs mano tėvą, sulenkė laikraštį pusiau.

– Ei, bičiuli, – kreipėsi mano tėvas prieidamas prie valdytojo, gniauždamas delne tris dolerio banknotus. – Ar padarysi man didžiulę paslaugą?

– Pažiūrėsim, – atsakė valdytojas, vilkintis iki pat kaklo susagstytais languotais marškiniais. – Kokia tai paslauga?

– Nenoriu varginti žmonos, – pasakė tėvas paduodamas valdytojui tris dolerius ir kambario raktą. – Jai buvo sunki naktis. Bemiegė.

– Pasakysiu valytojai, kad į jos kambarį neitų, – pažadėjo valdytojas. – Iki rytojaus.

– Dėkoju, – pasakė tėvas.

– Norėtumėt, kad užeičiau pažiūrėti, ar jai nieko netrūksta? – paklausė valdytojas.

– Ne, – atsakė tėvas. – Tik leisk jai išsimiegoti. Viskas bus gerai.

Tėvas išėjo pro viešbučio duris ir patraukė atgal į Pragaro virtuvę. Žinojo, kad turi sugalvoti planą ir rimtą alibi, ir jam nesisekė to padaryti. Viešbučio kambarys buvo registruotas jo vardu, ir juodu su Greise dažnai pasilikdavo jame kartu, tad visi pažinojo juos kaip sutuoktinius. Valdytojas net matė juodu kartu vėlyvą sekmadienio rytą išeinant pietauti pas Greisės giminaičius. Abudu tą vakarą grįžo į viešbutį ir budėtojas juos matė.

„Visi tame viešbutyje mus pažinojo, – pasakojo tėvas vėliau. – Žinojo, kad mudu buvome vedę ir kad turėjome savų problemų. Kartais nakčiai ar dviem nueidavau tenai pats vienas ar su kita moterimi. Atsipalaiduoti, supranti.“

Ankstyvą pirmadienio rytą tėvas ir Greisė iš „Meifero“ išsiregistravo, išėjo abu drauge ir nužingsniavo į skirtingas puses. Bet po pietų, prieš penkias, tėvas sugrįžo ir vėl užsiregistravo tame kambaryje.

„Mudviem abiem reikėjo viską apgalvoti, – pasakojo jis. – Apsvarstyti, ką toliau darysime. Ji nenorėjo pasilikti pas saviškius, ir, tiesą sakant, aš irgi to nenorėjau. Tad pasakiau jai, kad grįšiu į viešbutį ir užsakysiu jai tą kambarį. Nebežinau, ką, po perkūnais, paskui pasakiau policininkams, kai jie mane pagavo. Man buvo sunku prisiminti savo istorijas iš eilės. Laikraščiai irgi jas iškraipė.

Nors apskritai tai nebuvo svarbu. Tik viena mano istorijų dalis buvo iš tikrųjų svarbi. Kad Greisė buvo negyva ir kad ją užmušiau aš. Visa kita buvo niekai. Bulvariniai skiedalai."

Nužudęs savo žmoną Greisę tėvas prisipažino 1946 metų spalio 31-ąją, ketvirtadienį.

Žodiniame pareiškime Manhatano apygardos prokuroro padėjėjui Džeimsui Jerginui, pareikštame pakankamai dramatiškai, kad būtų suteikta peno bulvarinei spaudai, tėvas pasakė: „Gal aš ir žiurkė. Bet jokia kita žiurkė jos negaus niekada."

Be to, tame pareiškime jis pacitavo Greisę, neva sakiusią: „Aš dar jauna, Marijau. Aš noriu džiaugtis gyvenimu. Aš įsimylėjau. Šįkart tikrai. Kitą vyrą."

Todėl, aiškino tėvas, apimtas nevilties, pakurstytos aistros ir pavydo, jis ir uždusinęs savo žmoną pagalve.

– Va šitaip, jai buvo tik dvidešimt ketveri, o man dvidešimt devyneri, – pasakė mano tėvas Jerginui. – Kas dabar bus?

Pragaro virtuvė, rajonas, kuriame smurtas niekada nebuvo naujiena, buvo priblokšta mano tėvo poelgio ir neteko žado.

„Tai buvo siaubinga, – pasakojo tėvo sesuo Merė. – Tada aš buvau maža mergaitė, lankiau mokyklą. Gatvėje visi mus vadino žudikų šeima. Į mus nuolat rodydavo pirštais, už nugarų šnabždėdavosi. Tai buvo klaikus metas."

Tėvas buvo uždarytas į „Kapus", šaltą ir tamsų akmeninį pastatą žemutiniame Manhatane. Jis pateko į vieną kamerą su kaltinamuoju ginkluotu apiplėšimu, sėdėjo tame pačiame sparne, kuriame buvo uždarytas vyras, išprievartavęs ir nužudęs paauglę. Tėvo kameroje nebuvo tualetinio popieriaus, o grindys buvo lipnios nuo išdžiūvusio šlapimo. Senų vėmalų tvaikas buvo toks stiprus, rodės, galėjai jį užčiuopti.

„Tai buvo šūdina skylė, – pasakojo tėvas. – Ne veltui ji buvo vadinama „Kapais". Dvokas ir triukšmas mane varė iš proto. Apie šitą kalėjimo ypatybę nutylima. Triukšmas. Visą laiką, kaip tekantis vanduo. Nepaliaujamas. Nei per garsus. Nei per tylus. Bet nepa-

liaujamas. Jei prieš patekdamas į „Kapus“ nieko ir nenužudei, iš tikrųjų jautiesi tai padaręs prieš išeidamas iš jų. Todėl aš niekada nebijojau mirti. Aš jau buvau numiręs. „Kapuose“.

II

Buvo pripažinta, kad tėvo nusikaltimas nulemtas aistros, netyčinis, todėl jis išvengė mirties bausmės. Padedamas šeimos jis nusisamdė vieną brangiausių kriminalinių bylų advokatų valstijoje. Už 25 000 dolerių užmokestį, kaip sklido gandas tame rajone, jis užsitikrino sumanią gynybą. Buvo argumentuojama tuo, kad žmona dažnais sanguliavimais su vyrais, kurių didžiuma buvo tariami organizuotų nusikaltimų dalyviai, ir privedė mano tėvą prie beprotybės ribos.

Tikslas buvo parodyti Greisę kaip moterį, kuriai svarbiausia buvo smagiai leisti laiką, o ne žiūrėti namų ir šeimos. Tėvas buvo apibūdintas kaip sunkiai dirbęs žmogus, siekęs savo žmonai ir dukrai tik visų geriausio ir daręs viską, kas buvę jo galioje, kad išsaugotų šeimą.

Teisėjas, priskirtas tėvo bylai, buvo griežtas ir atkakliai teigė, jog tyla ir deramas etiketas – pagrindiniai jo teisėjavimo principai. Pasak šeimoje ir visame rajone sklidusio gando, buvo išdalyti kyšiai.

Vienas pagrindinių gynybos liudytojų žodžiu paliudijo matęs Greisę viskam pasiruošusių prašalaičių glėbyje. Saujelė kitų paliudijo tėvą esant tvirto būdo, mylėjus žmoną, didžiąvusis, jog turi šeimą, kurią gali vadinti sava.

„Aš į teismą nenuėjau, – pasakojo Tonis, artimas šeimos draugas. – Nenorėjau. Bet sekiau, kas ten vyksta. Visi sekėme. Marijo advokatas nieko nestebino. Tas vyrukas turėjo svarbių ryšių. Galėjo viską sutvarkyti. Visi būriuodavomės prie saldainių parduotuvės, tos prie Mato bažnyčios, ir šnekučiuodavomės apie tai. Niekas ant

Marijo nepyko, nieko panašaus nebuvo. Mums buvo tik liūdna. Visi žinojome, kad juodu anksčiau ar vėliau geruoju nebaigs. Ypač matant, kaip viskas klostosi. Turėjo taip atsitikti."

Per visas tris bylos nagrinėjimo savaites tėvas kaltinamojo kėdėje sėdėjo tiesus, susidėjęs rankas, sutelkęs dėmesį į aplinkui vykstančią dramą. Skusdavosi kiekvieną rytą, kasdien apsivilkdavo švarius marškinius ir visada siekė akių kontakto su salėje sėdinčiais saviškiais.

Nė karto per visą teismo procesą jis nepaprašė pasimatyti su vaiku, mergaite, kurios motiną nužudė.

„Aš jos ilgėjausi, – pasakojo tėvas. – Dievaž, ilgėjausi. Ji buvo mano vaikas. Bet gėdijausi to, ką padariau. Velnioniškai gėdijausi. Negalėjau pažvelgti jai į akis. Ką būčiau tam vaikui pasakęs? Kad gailiuosi? Kad sugrąžinsiu jai motiną? Nebuvo ką sakyti, reikėjo tik palikti ją ramybėje. Tad taip ir padariau, po perkūnais. Gerai ar blogai, bet taip ir padariau."

Kai prisiekusiųjų seniūnas išėjo ir paskelbė jį esant kaltą, tėvas nunarino galvą ir susidėjo rankas už nugaros.

Antrojo laipsnio žmogžudystė.

Nuo penkerių iki penkiolikos metų kalėjimo.

Jo motina spiegė ir iš pykčio, daužė sau į kojas. Vyresnioji sesuo tyliai verkė. Advokatas švelniai patapšnojo jam per nugarą. Prie tėvo priėjo teismo pareigūnai, užsegė antrankius ir išvedė iš salės.

– Apgailestauju, – pasakė vienas iš pareigūnų tėvui. – Aš ir pats būčiau taip pasielgęs. Nesąžiningas nuosprendis.

– Taip, – atsakė mano tėvas. – Žinau.

– Savo laiką atbūsi nesunkiai, – padrąsino pareigūnas. – Pamatysi.

– Tu taip manai? – paklausė tėvas.

– Žinau, – užtikrino sargybinis. – Vyruko žmona krušasi su kuo papuola. Visiems vyrukams toje skylėje ši problema suprantama. Jie paliks tave ramybėje.

– Aš bėdos neieškau, – pasakė mano tėvas.

– Tuomet ji tavęs ir neištiks, – pasakė sargybinis. – O laikas prabėgs. Jis visada prabėga. Niekas nesugeba taip stumti laiko kaip įkalintas paukštis.

III

Susikišęs rankas į švarko kišenes, atsirėmęs į cementinę sieną Niujorko valstijos Komstoko kalėjimo fizinio lavinimo kieme, tėvas stebėjo, kaip keturi vyrai žaidžia rankinį. Jis jau buvo išbuvęs tris jam skirto laiko mėnesius, bet daugelio užsigrūdinusių bausmę atliekančių nusikaltėlių vis dar buvo laikomas geltonsnapiu.

Vienas iš žaidžiančiųjų, raumeningas pusamžis vyras, pavargęs nuo pusvalandį trukusio kėlinio, norėjo iš žaidimo išeiti.

– Nori pažaisti? – paklausė jis mano tėvą, šluostydamasis veidą ir sprandą rankų rankšluosčiu.

– Žinoma, – atsakė tėvas. – Aš nieko prieš.

– Tai žaisk, – pasakė vyras pasišalindamas.

Tėvas nusivilko sunkų džinsinį švarką, padėjo jį ant žemės. Pasiraitojo mėlynų medvilninių marškinių rankoves ir pritūpė tvirčiau susirišti juodų darbinių batų raištelių.

– Nė nemanyk, kad žaisi, – pasakė vienas iš likusių žaisti trijų kalinių. – Ketvirto vyruko mums nereikia.

– Kodėl? – paklausė tėvas stodamasis ir pakėlęs akis į plikagalvį iki pusiaujo nuogą vyrą su ant dešinės rankos ištatuiruotu rytietišku drakonu. – Trise juk žaisti neišeina. Pagal taisykles reikia keturių.

Plikagalvis pro mano tėvą nužingsniavo prie pusračiu stovinčio ir žaidimą stebinčio kalinių būrelio. Pliaukštelėjo vienam per petį.

– Eikš, Frenki, – pakvietė. – Pažaisk truputį.

Plikis apsisuko ir, mušdamas kamuolį į suskeldėjusį cementą, sugrįžo prie mano tėvo.

– Dabar patenkintas? – paklausė mano tėvą. – Mes laikomės taisyklių. O dabar nešdinkis kur nors kitur. Padaryk mums malonę.

– Turi ką nors prieš mane? – paklausė tėvas. – Jeigu turi, kalbėk.

– Aš nieko neturiu prieš, – atsakė plikis. – Aš tik šiaip savotiškas.

– Ką tu sakai? – nusistebėjo tėvas. – Kaip savotiškas?

– Labai paprastai, – atsakė plikis. – Aš nežaidžiu ir nebendrauju su žmonos žudiku. Tave tas kaso?

Tėvas sugniaužė kumščius ir apsidairė po kiemą, spitrijo į baigusį žaisti vyrą, laukdamas jo reakcijos į tą iššūkį.

– Ne, – atsakė tėvas. – Manęs tai nekaso.

– Ir nemaniau, kad kasys, – atrėžė plikis. – Juk mes nė vienas nedėvime sijono.

Tėvas nusiraitojo rankoves ir per dešinį petį persimetė džinsinį švarką. Paskutinį kartą nužvelgė aplink stovinčius vyrus ir iš lėto nuėjo į kitą kiemo galą.

Tėvas, rankas susidėjęs už galvos, akis įbedęs į lubas, gulėjo ant viršutinio savo kameros gulto.

– Neturi iš ko rinktis, bičiuli, – pasakė kameros draugas, irgi nuteistas už žmogžudystę. – Turi tą bybčiulpį nudėti.

– Turiu susitikti su juo vienas prieš vieną, – atsakė tėvas. – Tada šitą reikalą išspręsime.

– Muštynės tam galo nepadarys, – patikino kameros draugas. – Jis ir toliau prie tavęs kabinėsis. Gal pats vienas. O gal ir ne. Šiuo atveju turi tik vieną šansą. Nepraleisk jo. Padaryk tai, ką reikia.

– Kur? – paklausė tėvas.

– Duše, – patarė kameros draugas. – Geriausia vieta. Sargybiniai nesuskumba ten atsirasti. Kol atsiranda, viskas jau būna atlikta.

– Ar tu jį pažįsti? – paklausė tėvas. – Jis – smarkus vyrukas?

– Jis čia jau treji metai, – paaiškino kameros draugas. – Jam liko dar maždaug treji, ketveri.

– Ką jis padarė? – toliau aiškinosi tėvas. – Ką nors nužudė?

– Du vaikinus, – pasakė kameros draugas. – Per apiplėšimą. Kažkas nepavyko. Nežinau. Niekada negirdėjau visos istorijos.

– Jis su kuo nors susijęs? – paklausė tėvas.

– To negirdėjau, – pasakė kameros draugas. – Turi čia savo komandą. Tris ar keturis vaikinus, nenuleidžiančius akių vienas kitam nuo šiknų. Bet už kalėjimo ribų – nieko.

– O kaip dėl jų? – paklausė tėvas.

– Jis dings ir jie nusišalins, – patikino kameros draugas. – Su viena sąlyga.

– Kokia? – paklausė tėvas.

– Kad padarysi tai užtikrintai, – toliau mokė kameros draugas. – Jei padarysi tai užtikrintai, kol būsi čia, niekas daugiau tavęs nebekabins.

„Ta vieta nepanaši į nieką kitą pasaulyje, – pasakojo tėvas. – Ta cypė turi savo nerašytą kodeksą, savo gyvenimo būdą. Pagrindinė taisyklė – pagarba. Nuosavybė. Asmenybė. Vienodai rodo. Pagarba – vienintelis dalykas, kurį turi. Kas nors nusispjauna į pagarbą tau – ir privalai kažką daryti. Kito pasirinkimo neturi. Jei nori ramiai leisti laiką ir likti žmogumi. Ką gi kita galėtum padaryti? Išsikviesti farą? Tik jau ne ten. Ir ne tais laikais."

Tėvas apsivyniojo rankšluostį apie liemenį ir patraukė į dušą – karštą, nuo bėgančio vandens garų pritvinkusią patalpą. Ten buvo dar ketvertas vyrų, kiekvienas buvo užsiėmęs savo šveitimosi reikalais. Plikis stovėjo pačiame gale, arčiausiai ant taburetės sėdinčio nutukusio sargybinio, jis po dušu muilinosi krūtinę ir rankas.

Tėvas atsistojo priešais tuščią čiaupą ir atsuko vandenį. Nusijuosė rankšluostį, pakabino jį ant vagio kairėje. Paėmė muilą, išsimuilino rankas, pamuiles išsitrynė ant rankų ir kojų priekinės dalies. Linktelėjo galva vyrui iš dešinės, kuris ramiai sau šampūnu trinkosi galvą.

Kitame dušinės gale prie sargybinio sustojo tėvo kameros draugas, stūmęs išklerusį vežimėlį su knygomis ir žurnalais.

– Kas nors gero? – paklausė sargybinis.

– Senas šūdas, – atsakė kameros draugas. – Jūs, vyrukai, mus mulkinate. Juk už kalėjimo ribų yra kur kas geresnio skaitalo.

– Iš kurgi man žinoti? – paklausė sargybinis. – Aš visą laiką sėdžiu šitoj šūdinoj skylėj. Kaip ir jūs.

– Tau geriau moka, – rėžtelėjo kameros draugas. – Kaip aš girdėjau.

– Ne kažin kiek, – pasakė sargybinis, modamas, kad anas su savo vežimėliu pasitrauktų.

Dušinės kampe, už kelių centimetrų nuo savo kojos, tėvas susirado strypą, smaigaliu atremtą į atšokusią plytelę. Pakėlė jį ir sugniaužė dešiniu delnu. Užsuko vandenį, čiupo rankšluostį, nusišluostė akis ir veidą. Paskui užsimetė rankšluostį ant rankos, kurioje laikė strypą.

– Tik pažiūrėkit, kas čia atėjo, – ištarė plikis, kai tėvas praėjo pro jį, traukdamas iš dušo. – Regis, net žmonos žudikui reikia nusiprausti.

Tėvas pažvelgė į jį ir nusišypsojo.

– Ko šypsaisi, žmonos žudike? – paklausė plikis. – Įsimylėjai mane? Tikiesi, kad tau pačiulpsiu?

Tėvas tik gūžtelėjo pečiais ir, tvirtai gniauždamas paslėptą strypą, nesiliovė šypsojęsis.

– Todėl ir nužudei savo žmoną, ką? – nesiliovė plikis. – Nenorėjo tau gaidžio čiulpti? Ar ne taip?

Tėvas artinosi prie plikio, atsargiai, kad nepaslystų ant drėgnų plytelių. Kiti trys kaliniai vis dar stovėjo po dušu, iki galo atsukę čiaupus, vanduo ir garas iš dalies užstojo reginį sargybiniui.

– Na, aš turiu gaidį, jei taip jau nori, – pasakė plikis, įsikišęs ranką tarp kojų. – Didelį. Kaip tik tavo burnai.

Tėvą nuo plikio skyrė vos keli centimetrai, jis vis dar šypsojosi, žiūrėjo plikiui į akis, paskui nužvelgė jo krūtinę ir pravira burna giliai įkvėpė oro.

– Tik neklyk, – pasakė plikiui.

– Kodėl turėčiau klykti? – paklausė plikis. – Juk neįkąsi man, ką?

– Ne, – atsakė tėvas. – Neįkąsiu. Nesijaudink.

– Tai pradėk, – pasakė plikis, mirktelėjęs trims vyrams. – Žmonos žudikas man dar niekad nečiulpė.

Tėvas numetė rankšluostį, pakėlė strypą. Čiupo plikį už kaklo, tada giliai smeigė strypą, nulenkė jį žemyn. Ištryškęs kraujas aptaškė tėvui veidą ir viršutinę kūno dalį. Plikio rankos įkibo į tėvo žastą, akys išsprogo, iš burnos išsiveržė tyli dejonė. Kai jis pradėjo kniubti ant kelių, jo krūtine sruvo tirštos kraujo čiurkšlės.

Nė vienas iš kalinių nekrustelėjo, tik stebėjo.

Niekas nepratarė nė žodžio.

Vienas nusikvatojo.

Tėvas stovėjo prie plikio, vis dar neišleisdamas iš rankos strypo. Įsirėmė keliu jam į krūtinę, ištraukė strypą, prispaudė jį sau prie šono, smaigaliu žemyn.

– O dabar dvėsk, mulki, – pasakė plikiui. – Dvėsk.

Tėvas apsisuko, čiupo nuo drėgnų grindų rankšluostį ir, paslėpęs strypą, išėjo iš dušinės. Trys kaliniai užsuko vandenį, apsivyniojo kūnus rankšluosčiais ir nusekė jam iš paskos.

Plikis kniūbsčias išsipleikė ant grindų. Akys – pusiau praviros, jam iš burnos kliuksėjo kraujas, kojos pasirietė po kūnu. Krūtinės žaizda tvinkčiojo ir smarkiai kraujavo. Trijų centimetrų vandens klanas, tekantis į nuotaką dušinės viduryje, aplink jį nusidažė rausvai.

Nurimusiu veidu, tvinkčiojančia krūtine, paskutiniams gyvybės likučiams liejantis ant slidžių grindų, plikis nebegirdėjo, kaip nutukęs sargybinis atsistoja nuo taburetės ir sušvilpia pavojaus švilpuku.

IV

Tėvas dairėsi po savo kamerą. Buvo 1949 metų Kūčios, jis ilgėjosi savo šeimos, draugų, aplinkos. Įrėmė galvą į geležinį strypą ir galvojo apie maistą, kurio negalėjo valgyti, apie muziką, kurios negalėjo klausytis, apie moteris, kurių negalėjo mylėti.

„Nesuprask manęs klaidingai, – pasakė man tėvas, – aš neturėjau nieko prieš tą cypę. Dažniausiai ji man netgi patikdavo. Ne taip jau labai ilgėjausi gyvenimo už jos sienų. Išskyrus šventes. Jėzau, kaip nekenčiau sumautų švenčių ten. Visi stengiasi žiūrėti į jas kaip į šiokiadienius. Bet tu juk žinai. Nebent tavo sumautos smegenys jau mirusios, supranti."

Tėvas Komstoke apsiprato, turėjo nuolatinį darbą kalėjimo virtuvėje, ruošė ir taisė maistą. Kasdien po valandą mankštindavosi (jo veidas ir rankos buvo nuolat įdegusios), o kai ilgėdavosi galimybės suktis tarp moterų, iš mažo skardinio puodelio gėrė tos cypės džiną.

„Žinai, kas man tame kalėjime patiko? – paklausė tėvas. – Ten neturėjau jokių rūpesčių. Niekur nesusipurvindavai nosies, su niekuo nesusiremdavai, dirbai savo darbą, turėjai laiko sau ir viskas buvo gerai. Tau nerūpėjo, kad reikia apmokėti sąskaitas, įtikti bosui, nusipirkti drabužių – visas tas mėšlas. Tam tikra prasme kalėjime jaučiausi laisvesnis nei kada nors buvau jautęsis laisvėje."

Jis tarpo ramioje kalėjimo gyvenimo rutinoje. Mėgavosi nuline atsakomybe, leidusia jam rūpintis tik savimi. Nepripažino jokios valdžios, išskyrus sargybinių ir pagrindinio bloko kalinių.

„Mes tą cypę vadinome „koledžu", – pasakojo tėvas. – Ji mums buvo kaip mokykla. Mokeisi to, ko norėjai mokytis. Kai kurie vyrukai mokėsi tapti dar didesniais sukčiais. Bet aš ne. Nenorėdavau eiti prie to bloko. Tiesiog dirbau virtuvėje ir įgijau mėsininko specialybę. Maniau galėsiąs pasinaudoti ja išėjęs. Supranti, tikėjausi užsidirbti ja pinigų."

V

Nagi, nagi, – kreipėsi tėvas į vieną prie jo stovinčių kalinių. – Kaip gali taip sakyti? Kaip gali sakyti, kas Robinsonas geresnis už La Motą? Kaip, po velnių, gali šitaip sakyti?

– Nes tai teisybė, – atrėmė kalinys, aukštas ir liesas, prilaižytais ant pakaušio plaukais ir su burnos kamputyje stirksančia cigarete. – Jis jam šikną išaria kiekvienąsyk, kai tik juodu susiremia.

– Nes jis su antrankiais, – pasakė mano tėvas. – Todėl ir pralaimi.

– Kokiais antrankiais? – nesuprato kalinys. – Turi omeny tuos „berniukus"?

– Taip, – atsakė tėvas. – Jie liepia tau pralaimėti, ir tu pralaimi. Bet tai nereiškia, kad anas vaikinas kaunasi geriau.

– O kaip Pepas? – paklausė kitas kalinys, vyresnis, augalotesnis, irgi su cigarete lūpų kamputyje. – Tau jis patinka?

– Vilis Pepas – geresnis už pedą, – pasakė pirmasis kalinys.

– Leisk pagalvoti, – ištarė tėvas šypsodamasis. – Manau, kad jis geras. Tik nežinau, ar *toks* jau geras.

– Tokio jau gero išvis nėra, – pasakė trečiasis kalinys, atrėmęs galvą į kiemo sieną, atsukęs veidą šiltiems saulės spinduliams. – Bent jau mano rajone.

– Nekalbėkime apie tai, ko nėra, – pasakė antrasis kalinys, trindamas nuorūką darbinio bato kulnu.

– Tuomet nelabai apie ką turėsime kalbėti, Bobi, – papriekaištavo pirmasis kalinys. – Tik apie rūkalus ir laiką. Ir tiek.

– Dar apie maistą, – pridūrė tėvas. – Vakarykštis didkepsnis buvo pusė velnio.

– Tai buvo ne didkepsnis, Marijau, – pasakė antrasis kalinys.

– Didkepsnis, – užgarantavo tėvas. – Aš žinau. Pats kepiau tuos sumautus mėsgalius.

– Ne, ne didkepsnis, – toliau prieštaravo antrasis kalinys. – Padas. Štai kas tai buvo. Padas.

Keturi kaliniai užsispyrę laikėsi savo ir džiugiai juokėsi. Visi, išskyrus mano tėvą, brūkštelėjo degtukais ir užsidegė naujas cigaretes.

– Tau patinka toje virtuvėje? – paklausė Bobis mano tėvą. – Ji nualina?

– Patinka, – atsakė mano tėvas. – Ten ramu, supranti. Aš dirbu savo darbą. Kai užsigeidžiu, pavalgau. Ruošiu maistą. Va tokius šūdus. Neblogai. Šiaip ar taip, tokiu būdu prastumi laiką.

– Ruošia maistą, – užkibo pirmasis kalinys, mirktelėjęs kitiems. – Marijas įsivaizduoja, kad jis – sumautas šefas.

– Aš – vienintelis sumautas šefas, kurį jūs turite, vaikinai, – pasakė tėvas. – Nėra ko niurzgėti. Niekas nepasikeis. Kol aš iš čia išeisiu.

– Ar tu pasinaudosi tuo, ką čia išmokai? – paklausė Bobis. – Kai išeisi?

– Norėčiau, – atsakė tėvas. – Žinai. Darbovietė – gera vieta. Bet nežinau. Nežinau, kaip klosis tokiam vaikinui kaip aš, kai išeisiu.

– Gausi tai, ką pavyks gauti, – pasakė pirmasis kalinys. – Iš pradžių. Paskui, jei pasiseks, aplinkiniai pamirš. Leis užsiimti savo reikalais.

– Nebent tapsi profesionalu, – įsiterpė Bobis. – Tuomet darbą gauti galėsi bet kada.

– Tik jau ne aš, – pasakė tėvas. – Aš turiu savo triukų. Nebenorėsiu čia sugrįžti. Išeisiu ir pasiliksiu laisvėje.

– Ką tu kalbi, Marijau? – paklausė Bobis. – Mes tau nepatinkam?

– Ne *taip jau* labai ir nepatinkat, – atsakė tėvas. – Jei norėsite su manimi pasimatyti, susitiksime Niujorke.

– Gal šitie vyrukai ir pasimatys, – pasakė Bobis, linktelėjęs į kitus kalinius. – Man negresia. – Aš viską priimu natūraliai. Vienintelis dalykas, kurį aš pamatysiu iš čia išėjęs, – žemės. Iš pigaus grabo vidaus.

Tėvas ramiai stovėjo ir pūtė šiltą orą į prie veido sudėtas rankas.

Naktys Komstoke mano tėvui visada buvo visų baisiausios. Aplinkinių kamerų garsai girdėjosi be perstojo: tylios ligonių dejonės, prislopinti prievartaujamųjų šūksniai, rengiančiųjų sąmokslą šnibždesiai. Tėvas niekada neužmigdavo, kol ant gulto užkrisdavo pirmieji įkypi aušros spinduliai. O kai galiausiai užmigdavo, poilsis būdavo prastas, pilnas jo padaryto nusikaltimo reginių.

„Manęs niekada nekankindavo slogučiai, – pasakojo tėvas. – Nieko panašaus nesu patyręs. Paprasčiausiai aš visąlaik matydavau

tik tai, ką padariau. Vos užsimerkęs išvysdavau Greisę. Kartais ji šokdavo, kartais viena stovėdavo prie sausakimšo baro arba restorane. Ir kad ir ką mudu būtume darę, juokęsi ar kalbėjęsi, kad ir kas, po velnių, tai būtų buvę, visada tai nuvesdavo atgal į viešbutį. Į „Meiferą“. Ir aš išvysdavau save, prispaudusį jai pagalvę prie veido.“

Komstoke nebuvo televizorių. Radijo aparatai dažnai būdavo įnešami slapta, ir kaliniai tamsoje po apklotais ir antklodėmis mėgaudavosi muzika. Šaškės, pokeris ir džinas buvo mėgstamiausi vidaus žaidimai, o futbolas, rankinis, boksas ir itališkas „bocce“ viešpatavo lauke. Populiariausia valiuta buvo cigaretės, erotikos žurnalai, rankiniai laikrodžiai ir skutimosi losjonas, kuris dažniausiai būdavo nugarinamas ir supilamas į kalėjimo naminę.

„Tenykščiai vyrukai buvo kietuoliai, – pasakojo tėvas. – Įdiržę mušeikos. Dauguma jų buvo profesionalai. Didžioji dalis – mano amžiaus, kai kurie vyresni. Jie nieko nebijojo, net mirties. Vieną iš mano pirmųjų savaičių ten vaikinas, kurį pažinojau iš Pragaro virtuvės, buvo įkištas į elektros kėdę. Kai jie paleido jam srovę, visos cypės šviesos porą kartų išsijungė ir vėl įsijungė. Pasakojo, kad jis klykė kaip moteris ir išrėkė tiek kraujo, kad užspringo. Bet jis buvo kietas vyrukas. Išlaikė. Nepasidavė „Buliams“.

VI

Tėvas, tvirtai įsirėmęs kojomis į grindis, stovėjo centrinio ringo kairėje, sutvarstytos jo rankos tradiciniu būdu mikliai daužė į kriaušę. Vilkėjo juodais treningo šortais ir baltais sportiniais marškinėliais, ant nugaros ir ant krūtinės kiaurai permirkusiais prakaitu. Nuo kaklo karojo baltas vonios rankšluostis, baltos vilnonės puskojinės buvo atraitotos ant juodų ringo batų.

– Tikriausiai daug koveisi būdamas laisvėje? – paklausė sargybinis, stebėjęs, kaip dirba mano tėvas. – Turiu galvoje, ringe, ne gatvėse.

– Dalyvavau poroje rungtynių, – atsakė tėvas, vis dar trankydamas kriaušę. – Nieko ypatinga. Daugiausia „viskio susirėmimuose".

– Trijų raundų? – pasitikslino sargybinis. – Tai turi omeny?

– Taip, – atsakė tėvas. – Laimėtojui atitenka piniginė.

– Ar gavai kada piniginę? – paklausė sargybinis.

– Visus kartus, – atsakė tėvas, lėtindamas smūgių greitį. – Kiekvieną sumautą kartą.

– Ar pasiilgai to?

– Ko, kautynių?

– Taip, kautynių.

– Aš daug ko pasiilgau, – atsakė tėvas. – Kodėl klausinėji?

– Ieškome ko nors į savo čempionatą, – paaiškino sargybinis. – Ne kokio nors kietasmūgio storulio. Ko nors gero. Ar bent taip atrodančio. Tokio kaip tu. Tau būtų įdomu?

– Kodėl turėtų būti įdomu? – atrėmė tėvas. – Ką aš gausiu?

– Nieko, – atsakė sargybinis. – Jokių ypatingų privilegijų negausi. Geresnio maisto irgi ne. Nė geresnės vietos miegoti. Nieko panašaus.

– Neatrodo viliojamai, ar ne? – pasakė tėvas.

– Tai patrauklu tik tam, kas mėgsta kautis, – pasakė sargybinis. – O man atrodo, kad tu vienas iš tokių.

– Iš tikrųjų? – paklausė tėvas. – Kodėl taip manai?

– Mačiau tave čia. Mačiau, kaip daužei tuos maišus. Labai gerai tvarkaisi. Kam gi tau liautis kovusis?

– Aš jau ir taip neprigirdžiu, – atsakė tėvas. – Be viso kito, nenoriu dar ir apkursti.

– Pamąstyk apie tai, – pasiūlė sargybinis. – Pasakysi man, kai susitiksim kitąsyk.

Tėvas linktelėjo galva sargybiniui ir nužiūrėjo jį, kai tas ėjo šalin. Pasilenkė ir pakėlė prie kojos gulėjusią šokdynę. Pažvelgė į veidro-

dį, atspindintį žmogų visu ūgiu, tikrindamas, ar kūnas neprarado formos, ir pradėjo šokinėti.

Mirktelėjo sau veidrodyje ir nusišypsojo.

Tėvas sėdėjo ant medinės taburetės savo kampe dirbtiniame ringe, giliai kvėpdamas orą, leisdamas sekundantui įtrinti jam veidą ir krūtinę vazelinu.

– Nepersistenk su tuo šūdu, – pasakė tėvas. – Nemėgstu, kai jo būna per daug.

– Jis padeda nuslysti smūgiams, – pasakė sekundantas. – Ne taip skaudės.

– Ne tavo reikalas, – atrėžė tėvas.

– Ar dar ko nors reikia? – paklausė sekundantas. – Kempinės, vandens, dar ko nors?

Tėvas papurtė galvą.

– Nesuk galvos. – Apsidairė po sočiai žmonių prisirinkusį kiemą, nužvelgė tuziną kalinių, keliančių jo pusėn kumščius.

– Suspardyk jo šikną, Arkly, – sušuko vienas jų tėvui. – Paklok jį, mažiau. Tegu sumoka. Pats laikas sumokėti.

Tėvas iš butelio gurkštelėjo vandens ir pusę jo išspjovė atgal į tuščią kibirėlį prie kojų už apatinės ringo virvės.

– Daug pastatyta už šitas rungtynes, – pasakė sekundantas.

– Pavyzdžiui? – paklausė tėvas.

– Daug lažybų iš cigarečių sukirsta tarp „berniukų“ ir „Bulių“, – pasakė padėjėjas. – „Berniukai“ visus metus rūkys už dyką, jei jį išmėši.

– Kur tas smirdžius? – paklausė tėvas, žiūrėdamas į tuščią kampą kitame ringo gale. – Ko, po velnių, jis laukia?

– Jis – čempionas, – paaiškino sekundantas. – Jam reikia įžengti iškilmingai.

– Čempionas, trauk jį perkūnai, – iškošė tėvas. – Jis tik sumautas „Bulius“. Ir tiek. Tiktai sumautas „Bulius“.

Sargybinis buvo stambus, dešimčia centimetrų už mano tėvą aukštesnis ir penkiasdešimčia kilogramų sunkesnis. Jis buvo vyresnis,

turėjo daug didesnę patirtį ringe, buvo atlaikęs gerokai per šimtą susirėmimų. Buvęs jūrų pėstininkų korpuso pussunkio svorio čempionas, jau septynerius metus dirbo čia sargybiniu ir boksuodavosi jiems prie keturių akių. Iki susirėmimo su mano tėvu buvo rungęsis su dvylika kalinių ir visus juos sutriuškinęs. Penkiems prireikė ligoninės.

„Jis buvo stambus, – pasakojo tėvas. – Ilgomis rankomis, storomis kojomis. Išvirtusiu pilvu, gal kiek per daug gėrė alaus. Rodės, tai buvo jo vienintelė silpnybė. Niekada nebuvau to vaikino matęs, kol jis išėjo į ringą, matyt, jis dirbo kitoje kalėjimo dalyje. Atrodė labai įžūlus šunsnukis. Įėjęs į ringą man pamojo. Ant liemens juosėjo kažkokį net pusę šiknos dengiantį diržą. Kiti sargybiniai manė, kad šansų turiu nedaug. Visi kaliūzėje mane vadino Arkliu, supranti, ir kelias savaites prieš tą susirėmimą visi tik ir tekalbėjo, kaip Arkliui bus išarta šikna. Apsivožkit, galvojau, iš to, ką buvau girdėjęs, dariau išvadą, kad jie galėjo būti ir teisūs."

Tėvas ir tas sargybinis stovėjo ringo viduryje ir klausėsi treningo kelnėmis mūvinčio mažaūgio teisėjo nurodymų. Susirėmimas buvo numatytas iš šešių raundų ir buvo atsisakyta trijų nokdaunų taisyklės. Kovos negalima sustabdyti staiga ir ringo sekundantas negali įmesti balto rankšluosčio. Veiksmą gali sustabdyti tik teisėjas.

„Tai buvo pritaikyta prie kalėjimo taisyklių, – prisiminė tėvo kameros draugas. – Ir paprastai visada suteikdavo pranašumo kaliniams. Bet ne tąkart. Visi pranašumai, atrodė, buvo Arklio priešininko pusėje. Vaikinas mūvėjo geresnes pirštines, turėjo daugiau laiko treniruotėms ir buvo panašu, kad teisėjas švilpia į vienus vartus. Pradėdamas kovą Arklys žinojo: jeigu nori, kad būtų pakelta jo ranka, tą vaikiną tùri eliminuoti. Todėl truputį dėl to nervinosi. Ne bijojo. Tik nervinosi."

Tėvas ir sargybinis pačią pirmą kovos minutę apsuko vienas apie kitą ratą, kiekvienas šokčiodamas ir pasilenkdamas šokio ritmu, žiebė po kelis staigius smūgius. Sargybinis dėjo pirmą niuksą – kietą kablį vos virš tėvo smilkinio. Paskui vožė tėvui į krūtinę.

„Puikūs buvo smūgiai, – pasakojo tėvas. – Abudu. Jie atsakė į pirmąjį mano klausimą apie tą vyruką. Dabar žinojau, kad šiknius smūgiuoti sugeba.“

Tėvas dėjo du staigius smūgius sargybiniui į dešinį petį ir kairį smūgį tiesiai į paširdžius. Sargybinis deramai abu juos priėmė ir atmušė trimis savaisiais. Kairinis smūgis virš galvos, nusileidęs ant tėvo žandikaulio, pakenkė jam labiausiai – nusviedė jį atgal prie ringo virvių. Du trumpi dešininiai smūgiai, abu nuslydę tėvo pakaušiu, užbaigė pirmąjį raundą.

Sėdėdamas savo kampe, tėvas į nosį įtraukė truputį druskos ir veidą apsipurškė šaltu vandeniu.

Sekundantas tėvui į glaudes įmetė ledo gabaliukų ir šlapiu rankšluosčiu nuvalė jam krūtinę.

– Įvarėme jį ten, kur norėjome, Arkly, – pasakė tėvui sekundantas.

– Tikrai? – paklausė tėvas. – Kur?

– Iš kur man, po velnių, žinoti? – atsikirto šypsodamasis sekundantas. – Tiesiog, regis, turėjau tau tai pasakyti.

– Būk geras, paskalauk man burnos apsaugą, – paprašė tėvas. – Ir nenuleisk akių nuo ano sumauto kampo. Pažiūrėk, kad jie nieko neįdėtų jam į pirštines.

– Nesijaudink dėl tokių niekų, – pasakė sekundantas. – Mes tam turime vyruką. Nuo pat pradžios.

Antrajame raunde tėvui buvo sulaužyti du viduriniai dešinės rankos krumpliai ir prieš pat varpelį praskelta apatinė lūpa. Tarp jų jis gavo tris kietus niuksus žemiau juostos, kiekvienas jų privertė jį sugriebti sargybinį, kad galėtų atsikvėpti. Teisėjas nepaisė jokių neteisėtų smūgių.

– Ieškai savo pautų? – paklausė tėvą sargybinis, kai juodu buvo susikibę virš neutralaus kampo, po to, kai jis vėl trenkė savo žemą smūgį. – Jie ištiško ant anos sienos.

Tėvas nustūmė sargybinį, sumetė dvigubą kairės ir dešinės rankų kombinaciją – nulenkė galvą prie širdies ir vėl ją atlenkė. Tų smūgių galia surakino sargybiniui kelius.

– Nudėsiu tave dar prieš rungtynių pabaigą, – sušvabždėjo tėvas sargybiniui pro apsaugą. – Tu – lavonas.

Kai plikagalvis kalinys su tankiais rudais ūsais paskambino varpeliu, sargybinis, prilaikydamas jo dešinę alkūnę vienos pirštinės nykščiu, trenkė tėvui į petį.

– Pasvajok, šunkara, – pasakė sargybinis tėvui. – Jie tave iš šitos sumautos salės išneš ant paklodės.

Tėvas trūktelėjo ranką iš sargybinio gniaužto. Jam tai padarius kaliniai pradėjo pritariamai ploti, švilpti ir trypti kojomis.

– Tie sukrušti žemi smūgiai, – kalbėjo tėvas, sėdėdamas savo kampe ir leisdamas padėjėjams įtrinti jam krūtinę ir rankas. – Teisėjas nė piršto nepakrutina.

– Ir nepakrutins, – patikino tėvą sekundantas. – Juk jie susibaudę.

– Jo ir pirštinės suteptos riebalais, – pridūrė tėvas. – Akys man tiesiog dega.

– Sargybiniai dar nebuvo pralaimėję nė vieno iš tų susirėmimų, – pasakė sekundantas. – Nenori ir šito pralaimėti.

– Galiu šitą šūdžių nugalėti, – pasakė tėvas. – Jei kautumės sąžiningai.

– Taip, Arkly, – pritarė sekundantas. – Apie sąžiningumą čia nėra ko kalbėti. Mes jau įklimpome.

– Neketinu tyčia pralaimėti, – pasakė tėvas. – Man nusičiurkšt ant to sandėrio.

– Eime, vaike, – paragino sekundantas. – Jau skambina varpeliu. Tik dabar pasisaugok.

Dar vieną seriją smūgių žemiau juostos sargybinis paleido pačioje trečio raundo pradžioje. Jų sukeltas skausmas privertė mano tėvą kautis susirietus.

– Eikš, kietuoli, – provokavo sargybinis. – Eikš arčiau. Eikš, gausi dar.

Sargybinis trenkė tėvui du staigius smūgius į sprandą ir klastingą smūgį iš apačios, pasiuntusį jį sverdėjantį prie kampo virvių. Ten sargybinis puolimą tęsė – tvarkė apatines tėvo kūno dalis ir inks-

tus. Smūgis į galvą prakirto odą ties dešine jo akimi, veidu almėjo plona kraujo srovelė.

Kai suskambo varpelis, skelbiantis trečio raundo pabaigą, tėvas išspjovė apsaugą už ringo į antroje eilėje sėdintį sargybinį.

– Kodėl tu pats neatsisėdi į tą sumautą vietą, – pasakė tėvas teisėjui, grįždamas į savo kampą. – Už visą daromą gerą.

– Atsipisk, nevykėli, – atkirto teisėjas. – Kaukis kaip tau ir pridera.

– Tai jau pasikliauk manim, – atsakė tėvas.

Tėvas pasistengė giliai įkvėpti, kai sekundantas nuo pilvo atitraukė jo glaudžių raukšles.

– Negaliu, – pasakė tėvas, – Per smarkiai skauda.

– Spjauk į viską, Arkly, – patarė sekundantas. – Nėra čia ko įrodinėti. Tik jau ne šitoms nuokrušoms.

– Ar siūlai išeiti iš ringo? – paklausė tėvas.

– Kodėl gi ne? – paklausė sekundantas. – Padarei viską, ką galėjai. Numesk rankšluostį ir keliauk.

– Ne, – sušuko tėvas. – Ar girdi mane? Ne. Tos nesąmonės baigsis per šitą raundą.

– Dar vienas smūgis žemiau juostos tave tikrai pribaigs, – pasakė sekundantas. – Neverta to daryti.

– Verta, – atsakė tėvas. – Negaliu leistis, kad tas nuokruša likusį savo gyvenimą vaikščiotų manydamas, kad mane suspardė.

– Kaliniai nesikeičia, – pasakė sekundantas, tėvui ant galvos išgręždamas vandens prisigėrusią kempinę. – Gerai, Arkly. Nori tai padaryti, daryk. Išspirk tą sutrauką. Ir gal mums pavyks iš čia išeiti jiems nespėjus mudviejų nudaigoti.

Tėvas ir sargybinis susitiko ringo viduryje susiliesti pirštinėmis ir pradėti ketvirtojo raundo. Jiems tai darant, tėvas, tvirtai abiem kojomis įsispyręs į grindis, dešinę pastatęs kiek į priekį nuo kairės, truputį loštelėjo, kirto tiesų, tvirtą dešininį smūgį virš galvos ir pataikė tiesiai ten, kur taikė, – į neuždengtą sargybinio žandikaulio apačią.

„Žinojau, kad jis to smūgio neatlaikys, – pasakojo tėvas. – Dauguma stambių vyrukų jo neatlaiko. Jo akys nuo smūgio apsiblausė, kojos sulinko. Jis apsvaigo ir aš variau toliau. Teisėjas stengėsi įsiterpti tarp mudviejų, suteikti tam vaikinui laiko atsipeikėti. Pastūmiau tą neūžaugą pašlemėką iš savo kelio. Dabar tasai šūdų šūdas jau buvo mano rankose. Užtikrintai mano rankose."

Tėvas sargybiniui į galvą kirto dar du dešininius smūgius. Sunkus kairinis smūgis nusileido į paširdžius. Sargybinis nuslinko išsidriekti ant ringo virvių, o visi kaliniai kieme nuščiuvo, pašoko ant kojų, užsilipo ant kėdžių ir stebėjo, kaip mano tėvas daro tai, ko daugelis iš jų nebuvo matę darant kalinį.

„Dar dukart dėjau jam į paširdžius, – pasakė tėvas. – Ir to jam pakako. Nukoviau jį keturiais tiesiais dešininiais smūgiais ir vienu kairiniu virš akies. Jis jau buvo besusmunkąs, bet aš pakišau petį. Prilaikiau jį. Nebuvau dar baigęs savo darbo. Man už nugaros šokinėjo sumautas teisėjas, stengėsi mane nuo jo atplėšti. Bet nepajėgė. Jis ir dar dešimt kitų vaikinų nepajėgė to padaryti."

Sargybinio veidas sruvo krauju, rankos ir krūtinė buvo raudona nuo rumbų, galva ir pečiai nusviro nuo viršutinės virvės. O mano tėvas, susirietęs, sulenkęs kojas, tvirtai įsispyręs į grindis, vieną po kito kirto neatsakomus smūgius, neatitraukdamas akių nuo taikinio.

Suskambo varpelis, užbaigiantis ketvirtąjį raundą, bet tėvas nesiliovė kumščiavęs, kol pavargo rankos. Sargybinis nuo tų smūgių susmuko, jo kojos be gyvybės pasidavė, rankos suglebusios gulėjo prie šonų, abidvi akys buvo drėgnos, kruvinos ir šmaižė.

Tėvas kirto paskutinį smūgį, tas nuslydo sargybinio pakaušiu, paskui žengė atgal, stebėdamas, kaip priešininkas išsipleikia ant ringo grindų.

Tėvas stovėjo ringo viduryje ir pirštinių kraštais valėsi veidą. Sekundantas peršoko per virves, puolė prie tėvo ir apkabino jį, plekšnodamas abiem rankom per nugarą. Kaliniai švilpė ir plojo, visi garsiu, nerepetuotu choru giedojo „Arklys".

Sargybiniai, delnais suspaudę lazdas, stovėjo priešais kalinius ir tylėdami žiūrėjo tiesiai priešais save.

– Špygą tau čempionas, – pasakė tėvas, paskutinį kartą nužvelgęs nuvirtusį sargybinį, kai kiti jam padėjo atsisėsti ant taburetės jo kampe. – Sukruštą špygą tau čempionas.

VII

Tėvas miegojo ant savo kameros gulto. Kelią per šaltas sienas skynėsi ankstyvos žiemos saulės šiluma. Jis miegojo nuogas, jo kūną dengė plona balta paklodė ir ruda vilnonė antklodė, kyšojo tik viršugalvis. Jis knarkė, kvėpavo pro atvirą burną, nes nosis vis dar buvo užsikimšusi nuo gautų smūgių.

Po du pro kameras koridoriumi žingsniavo keturi sargybiniai su lazdomis rankose. Tame tyliame sparne jų batų kaukšėjimas į cementines grindis atsimušdavo aidu. Jie sustojo priešais mano tėvo kamerą. Vienas, pusamžis, raumeningas, lazda pabeldė į geležines duris.

– Karkatera, – šūktelėjo. – Prasikrapštyk akis. Eime. Kažkas nori tave pamatyti.

Tėvas pažvelgė pro antklodės kraštelį, pamatė keturis sargybinius ir sviedė šalin apklotus.

– Kas? – paklausė jis trindamasis akis, stengdamas nekreipti dėmesio į šaltį.

– Iš kur man, po velnių, žinoti, – atšovė sargybinis. – Apsivilk ką nors ir eime.

– Dabar pat? – paklausė tėvas.

– Dabar pat, – atkaklavo sargybinis. – Varyk.

Jie nudrožė koridoriumi, tėvas – tarp keturių sargybinių. Jis buvo apsivilkęs pilkas kelnes, pilkus marškinius ir apsiavęs juodus darbinius batus, be puskojinių. Abi rankas laikė susikišęs kelnių kišenėse.

– Lankytojams kaip ir ankstoka, – tarstelėjo jis vienam iš sargybinių.

– Gal tai ne lankytojas, – pasakė jį pažadinęs sargybinis.

– Tai kas, prižiūrėtojau? – perklausė tėvas.

– Eik ir mažiau kalbėk, – atsakė tas. – Netrukus sužinosi.

Jie praėjo pro trejus vartus ir nusileido siaurais laiptais. Iš dešinės apėjo didelę tamsią salę ir sustojo priešais medines duris, dvigubai užrakintas iš vidaus.

– Čia, – mano tėvui pasakė vienas iš sargybinių.

Ir dusyk pabeldė į tas duris, bet ne krumpliais, o savo lazdos galu. Dusyk spragtelėjo užraktas ir durys atsivėrė. Uždėjęs ranką ant durų rankenos stovėjo ir plačiai šypsojosi penktasis sargybinis.

– Užeik, Arkly, – pakvietė. – Laukiau tavęs, bičiuli.

– Kas nutiko? – įtariai paklausė tėvas.

– Eik, po velnių, vidun, – paragino vienas iš sargybinių, stumdamas tėvą į kambarį.

Keturi sargybiniai įėjo vidun paskui tėvą, paskutinysis vėl dusyk užsuko užraktą.

Kambaryje buvo viena kėdė, kieta atkalte, medinė.

– Sėskis, šūdpalaiki, – paliepė vienas iš sargybinių. – Jauskis kaip namie.

Tėvas atsisėdo ir žiūrėjo į penkis jį apsupusius sargybinius.

– Ko jūs, nuokrušos, iš manęs norite? – paklausė.

– Tuoj sužinosi, meilužiuk, – pasakė vienas iš sargybinių. – Pasikruši su vienu iš mūsų, pasikruši su mumis visais.

– Ką turite omeny? – paklausė tėvas, kasydamasis sprandą. – Tą sutrauką jūsų čempioną. Tą, kuris...?

Pirmasis sargybinis skėlė lazda tėvui per pakaušį, prakirto odą ir iš galvos ėmė plūsti kraujas.

– Pagarbiau, meilužiuk, – pasakė sargybinis. – Tau kaip reikiant stinga pagarbos. Bet mes tą reikalą sutvarkysime. Nesijaudink dėl to, kas bus. Palik tą reikalą mums.

– Jums visuomet prireikia penketo, sumauti šunsnukiai, kad susitvarkytumėte su manimi vienu, – pasakė tėvas.

– Jo rankos, – įspėjo vienas kresnas sargybinis tą, kuris paleido į darbą lazdą. – Nepamiršk, kad jis turi velnio rankas.

– Nepamiršau, kur jau, – atsakė sargybinis. – Mes iš šito nuokrušos išmelšime viską.

Atgal į kamerą tėvą parvilko du sargybiniai, kiekvienas laikė už pažastų. Tėvo galva buvo nusvirusi, marškinių nugara tirštai permirkusi krauju, kojos – be gyvybės ženklo, sustingusios. Rankos buvo ištinusios, jis buvo basas.

Sargybiniai įvilko jį į kamerą ir numetė ant cementinių grindų, praeidami pro šalį dar trenkė jam per pėdas.

– Pargrįžo tavo kambario draugelis, – pasakė vienas jų tėvo kameros draugui. – Elkis su juo švelniai. Jam buvo sunkus rytas. Visąlaik slidinėjo ant tų sumautų grindų.

Tėvas prie veido laikė prispaudęs šaltą rankšluostį, kraujas vis dar sunkėsi jam iš kaktos. Rankos buvo ištinusios, krumpliai sulaužyti, akys užmerktos, aptraiškanojusios. Ir viršutinė, ir apatinė lūpos buvo praskeltos.

– Tau reikia daktaro, – pasakė tėvo kameros draugas. – Ir nedelsiant.

– Vėliau, – vos girdimai sušnabždėjo tėvas.

– Mes paskelbsime, kad tai padarė tie bybčiulpiai, – pasakė kameros draugas. – Prisiekiu tau, Arkly, mes sukruštas jų šiknas prikalsime prie grotų.

– Mat juos galai, – atsakė tėvas, labai iš lėto tardamas žodžius, numetęs šaltą rankšluostį ant grindų prie gulto. – Tebūnie, kaip yra.

– Špygą taukuotą, – rėžė tėvo kameros draugas. – Kodėl turėtume leisti tiems nuokrušoms išsisukti?

– Nes viskas jau baigta, – atsakė tėvas. – Man jau gana.

– Tau reikės susiūti kelias vietas, – pasakė kameros draugas, žiūrėdamas į tėvo žaizdas, – rankas gal net prireiks sugipsuoti.

– Padėk man atsikelti, – išstenėjo tėvas.

– Kur eisi? – paklausė kameros draugas.

– Niekur, – atsakė tėvas. – Aš tik noriu atsisėsti.

– Tai visų baisiausia, ką esu matęs, Arkly, – pareiškė kameros draugas. – O aš mačiau daug kalinių, kuriuos tie nuokrušos patvarkė.

– Aš ir jaučiuosi taip, – pasakė tėvas, atsišliejęs į šaltą kameros sieną, nuleidęs nuo gulto supleišėjusias, sukrešėjusio kraujo nuspalvintas kojas.

– Tu privalai su tais vyrukais atsiteisti, – kurstė kameros draugas. – Tai bus sąžiningas reikalas. Negali šitaip jų paleisti. Nieku gyvu.

– Aš padarysiu tik viena, – pasakė tėvas.

– Nagi, – tarė kameros draugas. – Ką?

– Atbūsiu laiką, – pasakė tėvas. – Savo laiką. Nuo dabar iki galo. Ir daugiau nieko. Tiktai atbūsiu savo laiką. Nieko daugiau.

VIII

Pragaro virtuvėje pasigirdo kalbų, kad mano tėvas netrukus bus paleistas lygtinai ir grįš į Vestsaido gatves. Labai nedaug kas, jeigu išvis kas nors, iš jį pažįstančiųjų apsidžiaugė tokia perspektyva.

„Pragaro virtuvėje visi savo jausmus slepia, – pasakojo senas tėvo draugas Tonis. – Taip jau čia yra. Bet galima numanyti, ką žmonės galvoja. Tai nesunku. O dėl Marijo, tai žmonės norėjo tą žmogžudystę pamiršti, ypač kad ji įvyko jiems po nosimi. Niekas toje gatvėje nelaukė jo grįžtančio. Ką gi tu pasakysi vyrukui, kuris buvo pasodintas už žmonos nužudymą?“

Kol tėvas sėdėjo kalėjime, jo duktė Filė buvo atiduota auginti mylimai tetai, motinos seseriai. Greisės šeima niekada nekurstė kalbų apie mano tėvą, tenkinosi tuo, kad augina tą liūdną ir drovią mergaitę, apsupdama ją meile.

„Mes neką apie ją tegirdėjome, – pasakojo Tonis. – Žinojome, kad jai sekasi gerai, kad ji lanko mokyklą, ir panašius dalykus. Sunku buvo neužjausti to vaiko. Motinai be jokios priežasties buvo atimta gyvybė. Tėvas sėdi kalėjime už žmogžudystę. Nelengva augti tokiomis sąlygomis. Taip ir nesupratau, kaip vaikui galima iškrėsti tokį dalyką. Aš mėgau Mariją, bet su savo vaiku taip nesielgiama – palikti jį va šitaip augti su visais tais šiurpiais prisiminimais. Yra mažiausiai šimtas kitokių būdų spręsti tokias problemas. Šimtai būdų."

Iš kalėjimo per gimines ir draugus siųsdamas žinutes tėvas labai aiškiai pareiškė, kad ketina sugrįžti į Pragaro virtuvę, susirasti ten butą ir pradėti gyvenimą iš naujo. Tą rajoną jis pažinojo ir gerai jame jautėsi – tą kietą vietą su smurto aktų supratimo ir pakantumo jiems istorija. Juolab jeigu nusikaltimas buvo paskatintas aistros. Toks poelgis tokiame uždarame pasaulyje buvo vertinamas, ypač vyrų, kaip priimtiniausia žmogžudystės forma.

„Niekam nerūpėjo tai, ką aš padariau, – pasakojo tėvas. – Tik jau ne ten. Ne Pragaro virtuvėje. Ten jausčiausi saugus. Visi mane suprastų. Ir vis dėlto aš nervinausi. Pragaro virtuvė – vienas iš tų rajonų, kurio atmintis ilga. Niekada nežinai, ar koks nors vyrukas nebus įkišęs nosies į tai, kas nutiko. Tačiau bemeilijau pasilikti ten, kur žmonės mane pažįsta, nesvarbu, mėgsta jie mane ar ne, negu kokioje nors svetimoje vietoje, kur niekas nežino, kas aš toks. Ar kur jiems buvo į tai nusispjaut."

IX

Tėvas nusvarino rankas pro angas tarp kameros grotų. Burnoje smilko raudonėlių suktinė, o prie nušveisto dešinio bato stovėjo puodelis kalėjimo naminės. Veidas buvo atsipalaidavęs, be raukšlių, be jokio rūpesčio ar nerimo.

Buvo Naujųjų, 1952-ųjų, metų išvakarės ir Komstoko kaliniai rengėsi jas atšvęsti.

„Nuotaika buvo pakili, – pasakojo tėvas. – Mano net pakilesnė nei daugumos kitų vaikinų. Tai buvo mano paskutiniai metai „koledže“ ir jau buvau pradėjęs skaičiuoti dienas. Kita vertus, ne taip jau ir skubėjau išeiti. Sunku tai paaiškinti. Toje kaliūzėje susikūriau neblogą gyvenimą. Taip, vieną kitą problemą turėjau. Bet laisvėje jų būtų buvę kur kas daugiau. Komstokas man daugeliu atžvilgių tiesiog atrodė saugesnė vieta. Čia niekada nebūdavo jokių staigmenų. O aš šiaip jau negalėdavau jų pakęsti.“

Vyresnieji sargybiniai davė komandą išjungti šviesas. Kaliniai sugriuvo ant gultų, susisupo į šaltas paklodes ir šiltas antklodes. Šviesos virš galvų apsiblausė ir visas kamerų blokas paniro į naktį.

„Vaikinai ištisas savaites ruošdavosi Naujųjų metų išvakarėms, – pasakojo tėvas. – Tokia naktis – didelis įvykis kaliūzėje. Ypač nuteistiesiems kalėti iki gyvos galvos. Jų supratimu, jie prieš valstybę atsilaikė dar vienerius metus. Mes nieko ypatingo neturėdavome. Tik viduje sukurpto gėralo bei kvaišalų ir kontrabanda įnešto ko nors geresnio. Panašaus šūdo. Šiaip reikėdavo rūpintis, kaip apgauti prižiūrėtojus, o ne kuo nors kitu.“

Sargybiniai buvo išėję, domėjosi tik savo pačių šventimu. Kameroje, esančioje tolėliau nuo mano tėvo, du kaliniai barškino šaukštais į gultų kraštus. Šviežia naminės, suveiktos iš bulvių lupenų, denatūrato ir dar kažko, ką galima išspausti, siunta buvo paslėpta po atšokusiu šlako luitu kameroje į kairę nuo mano tėvo kameros ir budriai saugoma tokio nuteistojo kalėti iki gyvos galvos, kurį kiti kaliniai praminė Rabinu, akies.

„Šis vyrukas kaliūzėje buvo atradęs religiją, – pasakojo tėvas. – Malonus bičiukas. Niekam neįkyrėdavo. Nuolat sukdavo ratus aplinkui laimindamas žmones. Šeštadieniais net atnašavo savo paties pamaldas. Niekada nepaklausiau, ką jis dirbo laisvėje. To niekada neklausi. Niekada. Nesvarbu, kas tu esi ar ką veikei. Kai kas pats pasisako, tuomet tvarka. Bet klausti – nieku gyvu. Būna atvejų, kai dėl to net galima padėti galvą.“

Pro grotų strypų apačią link kaimyninės kameros kairėje tėvas pažeme prakišo virvę. Kitame gale ją sučiupo kalinio ranka. Tas pakėlė virvę ir pamažu apsuko ją ties uogienės stiklainio, pusiau pripilto kalėjime sukurpto viskio, viduriu.

Kaimynui tai padarius tėvas atsivilko stiklainį į savo kamerą. Užsikėlė jį ant gulto, kur su dviem tuščiais puodeliais rankose jo jau laukė kameros draugas.

„Kiekvienoje kameroje būdavo virvė, – pasakojo tėvas. – Ir vieta, kur ją galėdavai numesti. Gauti savo dalį naminės ilgai netrukdavo. Pusvalandį, gal kiek ilgiau. Dviem vaikinams pasigerti pakakdavo pusės uogienės stiklainio, nesvarbu, kiek esi pratęs prie to stipraus reikalo. Susipilk jį savin, dar pridėk dvi storas raudonėlių suktines – ir jau kaifuoji. Prireiks maždaug trijų dienų, kad atsipeikėtum. Aš tą sumautą procedūrą atlikdavau tik porą sykių per metus, na, Naujųjų metų išvakarėse ir gal dar kartais per savo gimtadienį. O kai kurie vaikinai toje kaliūzėje tai darydavo kas vakarą. Nesuprantu, kaip jie pajėgdavo. Gal jiems tai būdavo tik dar vienas laiko leidimo būdas.

Kalėjimo naminė sugėlė tėvui burną, jau ir taip surakintą nuo raudonėlių suktinės dūmo. Jis, nudėręs veidą į pagalvę ir šluostydamasis ašaras, kosėjo. Pakėlė galvą ir dar gurkštelėjo iš puodelio.

– Kaip jautiesi? – paklausė kameros draugas. – Tai paskutiniai tavo metai čionai.

– Nejaučiu jokio skirtumo, – atsakė tėvas. – Dar liko keli mėnesiai. Nesijaučiu taip, lyg išeičiau į laisvę rytoj ryte.

– Keli mėnesiai – grynas niekis, – tarė kameros draugas. – Bet tik po to, kai čia praleidi daug metų.

– Galimas daiktas, – pasakė tėvas. – Bet juk tai vis tiek laikas, kad ir iš kurios pusės jį skaičiuotum.

Kameros draugas pasisiekė uogienės stiklainio ir dar per tris pirštus kliustelėjo gėralo tėvui ir sau.

– Ką pirmiausia padarysi išėjęs? – paklausė tėvą kameros draugas. – Pasileisi gatvėmis?

– Nusipirksiu bobą, – pasakė tėvas. – O tai padaręs, viską pradėsiu nuo pradžių.

– Pajodyk ją ir už mane, – paprašė kameros draugas, susidaužęs su tėvu puodeliais. – Porą kartų.

– Tai jau pasikliauk manimi, – užtikrino tėvas.

– O kaip dėl vaiko? – paklausė kameros draugas.

– Kas kaip? – perklausė tėvas.

– Ar aplankysi ją? – paklausė kameros draugas.

– Nežinau, – atsakė tėvas. – Nežinau, kaip viskas buvo sutarta. Kiek teko girdėti, ji mano, kad manęs jau nebėra gyvo. Gal taip ir geriausia.

– Sunkus žaidimas, – pasakė kameros draugas.

– Gal ir geriau pasilikti visa tai sau, – pasakė tėvas. – Pradėti iš naujo. Švariai. Susirasti darbą. Laikyti galvą nulenkus ir šalintis bėdos.

– Vienintelis būdas, – pritarė kameros draugas, įtraukęs naujos raudonėlių suktinės dūmą ir perdavęs ją tėvui, – jei nenori čia atsidurti vėl. Garantuotai.

– Prisiekiu savo subine, – pasakė tėvas. – Būsiu švarus ir laikysiuos švaros.

– Ką nors sutiksi, – kalbėjo kameros draugas. – Kaipmat sukursi naują šeimą.

– Turi omeny, kad vesiu? – nustebęs paklausė tėvas.

– O kodėl gi ne? – tarė kameros draugas. – Juk tai vis dar teisėtas reikalas, argi ne?

– Aš jau buvau vedęs, – pasakė tėvas, giliai įtraukęs žolės dūmo. – Vedybos atvedė mane ne kur kitur, o čionai. Jos – ne man. Gal kitiems vyrukams. Tik jau ne man.

Tada pakišo savo tuščią puodelį po pagalve ir perdavė kameros draugui likusią pusę suktinės. Užšoko ant gulto ir palindo po paklode bei antklode, apdujęs nuo viskio ir kvaišalo.

– Aš jau gatavas, biče, – pasakė. – Skelbiu vakarą baigtą.

– Tikrai? – klaustelėjo kameros draugas, rankoje laikydamas tuščią stiklainį. – Galiu suorganizuoti dar porą raundų.

– Tik jau be manęs, – pasakė tėvas. – Man jau per akis.

– Pamiegojus praeis, Arkly, – ragino kameros draugas. – Aš dar būsiu čia, kai nubusi.

– Laimingų Naujųjų metų, – palinkėjo tėvas, pakišęs galvą po apklotais.

– Ir tau, – atlinkėjo kameros draugas, kišdamas degtuką prie suktinės.

Vidurnaktį, kai tėvas jau miegojo, pustuzinis kalinių mėgavosi kalėjimo vakarėlio malonumais. Dar saujelė švilpė ir daužė puodeliais ir šaukštais į grotas bei kamerų sienas.

Visi sveikino atėjus naujus metus.

X

Tėvas laimėjo galimybę būti paleistas anksčiau laiko ir iš Komstoko išėjo 1953 metų pavasarį. Už grotų jis praleido beveik šešerius metus, drauge su vienuolika laisvės apribojimo mėnesių, praleistų „Kapuose". Kalėjimo Priešlaikinio paleidimo taryba pripažino tėvą pavyzdiniu kaliniu ir nemanė jį esant linkusį nusikalsti pakartotinai.

Jis iš kalėjimo išėjo tuo pačiu keliu, kuriuo ir atėjo, vilkėdamas tuo pačiu švarku ir skrybėle, kuriais vilkėjo tądien, kai nužudė savo žmoną.

Prieš paleisdamas, kalėjimo pareigūnas įteikė tėvui 47,42 dolerius, jo per kalėjimo metus uždirbtą atlyginimą.

„Buvo malonu išeiti į laisvę, – pasakojo man tėvas. – Tikrai malonu. Turėti galimybę įkvėpti tikro oro, o ne tų kalėjimo garų. Gyventi nebe susispaudus, kai vaikinai sėdi tau ant galvos ir stebi kiekvieną tavo judesį. Toji pirma diena laisvėje buvo viena pačių geriausių dienų mano gyvenime. Daug prasmingesnė už bet kurią kitą dieną. Supranti, man viskas buvo prieš akis. Pradėjau iš naujo lyg baltas popieriaus lapas. Visi mano susimovimai buvo užpakaly. Praeityje. Ateitis priklausė man. Ji nepriklausė niekam kitam, tik man."

Ketvirtoji knyga

Praeitis – ne ryšulys, kurį gali patraukti į šalį.

Emily Dickinson

I

Buvo 1969 metų rugsėjo vidurys. Aš sėdėjau ant medinės kėdės galiniame savo mokyklos bibliotekos kambaryje ir rausiausi tarp mikrofilmų, ieškodamas tėvo padaryto nusikaltimo detalių. Persukau visus 1946 metų pabaigos *The New York Times* puslapius, tikėdamasis pamatyti jo pavardę. Kambaryje buvo šilta, tad, nenuleisdamas akių nuo tamsiai žalio monitoriaus priešais, atsistojau nusivilkti savo mėlyno švarko. Perlenkiau švarką perpus ir numečiau ant kairėje stovinčios kėdės. Iki alkūnių pasiraitojau baltų marškinių rankoves ir atsisegiau viršutinę sagą.

Tada tai ir išvydau.

Straipsnį, įrodantį, kad mano motina nemelavo.

Jis buvo trečiajame „Sostinės" skyriaus puslapyje, datuotas 1946 metų lapkričio 1-ąja, įdėtas į apatinę dešinės skilties dalį su trumpa antrašte, reziumuojančia jo turinį.

Visą stojusią valandą nenuleidau nuo jo akių, tyrinėdamas kiekvieną eilutę:

Regis, vakar Žmogžudysčių teisme buvo atskleista ponios Greisės Karkateros, 24 metų amžiaus, pasmaugimo „Maifero" viešbučio kambaryje Vakarų keturiasdešimt devintojoje gatvėje, paslaptis. Jos vyras Marijas, 29 metų amžiaus, ne visą dieną Vakarų šešiasdešimt ketvirtojoje Nr. 112 gatvėje dirbantis virėjas, prisipažino uždusinęs ją pagalve iš įsiūčio, nes ji pasakė jam mylinti kitą vyrą. Teismo pareigūno Abnerio C. Sarpleso Karkatera buvo uždarytas į „Kapus" iki bylos nagrinėjimo lapkričio 14-ąją.

Išsitraukiau to puslapio kopiją iš „Xerox" aparato, sulanksčiau į keturias dalis ir įsikišau į užpakalinę kelnių kišenę. Nusiraitojau marškinių rankoves ir pastvėriau nuo stalo švarką.

– Ar radote, ko ieškojote? – paklausė bibliotekininkas, žiūrėdamas, kaip susirenku knygas.

– Taip, – atsakiau. – Susiradau.

Jau beveik tris savaites buvau grįžęs iš Italijos ir dariau viską, ką įmanydamas, kad nesusidurčiau su tėvu. Užtrukdavau mokykloje, ilgiau užsibūdavau sporto salėje ir bibliotekoje. Susiradau ir darbą po pamokų: tris vakarus per savaitę ir pusę ryto šeštadienį darbavausi Rytų Bronkso drabužių valykloje, kur pakeičiau senuką, sergantį sunkia plaučių liga.

– Tai vis garai nuo drabužių valymo, – paaiškino jis man. – Šitiek metų. Šitiek drabužių. Šitiek garų. Viskas susideda į krūvą. Patikėk manimi.

– Ar galvojate apie pensiją? – paklausiau.

– Ir ką gi aš tuomet darysiu? – paklausė jis. – Gyvensiu su tavimi? Tai mano verslas. Mano darbas. Ką gi man daryti?

– Kiek laiko jūs čia išdirbote? – paklausiau.

– Nuo to meto, kai visas šitas rajonas buvo vien žydų, – atsakė jis.

– Kada tai buvo?

– Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt antraisiais, – pasakė jis. Paskui čionai pradėjo kraustytis italai ir airiai. Tada viskas buvo gerai. Bet dabar jau kraustosi juočkiai. O tai ne taip jau gerai.

– Kodėl?

– Ar tai, kad tave per vienerius metus apiplėšia triskart, nepakankama priežastis? – paklausė jis. – Vienas Dievas težino, kiek kartų šiemet jie buvo mane prirėmę. Gal porą kartų net nušauti bandė.

– Jie pasiima drabužius? – paklausiau. – Ar tik pinigus?

– Pinigus, – paaiškino jis. – Drabužių jie turi. Jiems trūksta pinigų.

– Kiek jie pasiima?

– Nesvarbu kiek, – pasakė jis. – Svarbu, kad pasiima. Tada iš darbo nebelieka malonumo. Džiaugiuosi, kad man liko dirbti vos keleri metai.

– Kodėl? – paklausiau.

– Mano laikas jau baigiasi, – pasakė. – Netrukus jau būsiu miręs. Tada jie galės pavogti ir visą pastatą, man jau neberūpės.

Stovėjau greta jo, žiūrėdamas, kaip drebančios, venų išvagotos senos jo rankos kasoje skaičiuoja pinigus, – paskutinis žingsnis prieš uždarant įstaigą nakčiai.

– Man patinka klausytis tavo kalbų, – tariau.

– Iš tikrųjų? – paklausė jis, nepakėlęs akių nuo prekystalio. – Kodėl? Kodėl tokiam jaunuoliui kaip tu patinka klausytis tokio senio kaip aš.

– Nes jūs mane pralinksminate, – paaiškinau.

– Rytoj ateik vėl, – pasakė jis šyptelėjęs. – Papasakosiu tau, kaip jie manęs atėjo. Su peiliu.

– Ir jūs tik per plauką išvengėte mirties? – paklausiau.

– Kurgi ne, – atsakė jis.

– Ateisiu, – pažadėjau. – Anksti.

II

Kai važiavome taksi iš oro uosto, aš sėdėjau ant užpakalinės sėdynės greta tėvo. Motina sėdėjo priekyje ir labai stengėsi užmigti, prieš tai garsiai pareiškusi susirūpinimą dėl per didelio greičio, kuriuo lėkė taksi.

– Smagu, kad pargrįžai, Kumštinuk, – pasakė tėvas, paplekšnojęs man per kelį. – Pasiilgau tavęs.

– Ačiū, – atsakiau.

– Ar tau patiko? – paklausė jis. – Tenai, turiu omeny.

– Labai patiko, – atsakiau. – Nenorėjau grįžti.

– Girdėjau, – pasakė tėvas. – Gal, kai kitą kartą nutversiu sėkmę už ragų, visi ten persikelsime. Norėtum?

– Gal, – pasakiau. – Pirmiausia palaukime tos sėkmės.

– Ką, po velnių, tai reiškia? – paklausė jis. – Kad to nebus – tu šitai norėjai pasakyti?

– Ne, tėti, – pasakiau, trūktelėjęs tėvą prie savo sėdynės ir užsimerkęs. – Neturėjau omenyje nieko panašaus. Tik aš pavargęs po kelionės. Ir tiek.

– Tai pamiegok, – pasiūlė tėvas. – Pasikalbėsime vėliau. Turime marias laiko.

– Gerai, – atsakiau.

– Mudu sėdėsime drauge, – pasakė tėvas. – Pagalvok, iš kur iškirpsi laiko?

– Kam iškirpsiu laiko? – paklausiau atsimerkęs ir žiūrėdamas į jį.

– Mano naujajam verslui, – pasakė tėvas, sučiupęs mane už rankos. – Laukiu nesulaukiu, kada tau papasakosiu. Aš padariau tave savo dalininku.

– Ką tai reiškia? – paklausiau. – Ko dalininku?

– Pasakysiu vėliau, – tarė tėvas. – Kai būsi ne toks pavargęs.

– Ar tai dar vienas iš tų sandėrių, kurių nesiimti nedovanotina? – paklausiau. – Dar vienas tikras reikalas?

– Kokios čia dabar kalbos, po velnių? – paklausė tėvas.

– Nieko, – pasakiau. – Pamiršk. Aš nieko nenorėjau pasakyti.

– Nieko nenorėjai pasakyti, apsišik man aukštielninkas, – pasakė tėvas iš pykčio keldamas balsą. – Tu iš to lėktuvo išlipai jau nusiteikęs ieškoti priekabių? Jei taip, mes tuojau pat sustabdome šitą taksi, čia pat, ir vežame ją atgal. Ar girdi mane? Pasodinsime tave atgal į tą lėktuvą. Tave ir tą beširdę kalę, kuri sėdi priekyje.

– Aš nieko nenorėjau pasakyti, – aiškinau. – Aš nieko neturėjau galvoje. Garbės žodis.

– Gerai, – nusileido tėvas. – Pamiegok. Susitarsim vėliau.

– Gerai, – atsakiau vėl užsimerkdamas.

– Šitas... – prabilo tėvas, pasukęs galvą į pro šalį lekiančias mašinas. – Aš tiesiog žinau tai. Jis padarys visus mus turtingus. Velnioniškai turtingus. Pamatysi. Visi pamatysite.

Kai paaugau, tėvas visą savo dėmesį sutelkė į galimybes praturtėti, ir rafinuotų sukčiavimo žaidimų ryškiai pagausėjo. Kokiame nors darbe jis išbūdavo lygiai tiek, kiek reikėdavo subrandinti naujam planui. Per tas savaites ir mėnesius, kurių prireikdavo suktybei įgyvendinti, tėvas retai kada nenueidavo į darbą dieną, o laisvas popietes praleisdavo spoksodamas pro mūsų svetainės langą, planuodamas savo ketinimus: po ranka visada turėdavo pieštuką ir bloknotą.

Kartais jo sugalvotos suktybės būdavo labai paprastos – tik pasiskolinti pinigų iš savo bendradarbių neketinant jų atiduoti. Tos „draugiškos paskolõs“ dalį jis palikdavo vietinėje lažybų kontoroje ar pas saldainių parduotuvės bukmekerį, visados siekdamas padvigubinti savo statomą sumą už lėtai bėgantį greitą arklį.

Kitais kartais tie planai būdavo rafinuotesni, gerai apmąstyti, gerai sudėlioti ir gerai atlikti.

Kartą tėvas iš mano įbrolio žmonos pusei metų išviliojo aštuonis tūkstančius dolerių ir taip jų ir negrąžino.

Vieną ypač klaikią vasarą tėvas apkvailino septynis savo pusbrolius: išviliojo iš jų 17 400 dolerių, kiekvienam iš jų mainais už jų investicijas pažadėjęs visą pensiją iš mėsos pakuotojų profsąjungos.

Kaip visada tie pinigai buvo išeikvoti arklių lažyboms ir perkant dovanų tiems, kuriems tėvas manė esant reikalinga padaryti įspūdį.

„Jis žinojo, kokį mygtuką paspausti, – pasakojo mano įbrolio žmona Klara. – Mane jis paveikė kalbomis, kad jo niekas nemyli ir juo nepasitiki, o jam tereikią tik šanso. Paskolinusi jam visus tuos pinigus, aš suteikiau jam šansą visiems įrodyti, kad jie klysta. Jis tuose dalykuose buvo gudrus. Labai gudrus."

Pinigų, kuriuos tėvas išviliodavo, pasiskolindavo, o kartais ir pavogdavo, jis niekada neatnešdavo nė į vieną iš tų vietų, kur gyvenome mudu su motina. Jie būdavo išleidžiami kitur, kitiems žmonėms, gyvenantiems kitose vietose ir, beje, daug geresnėmis nei mūsų sąlygomis.

Tėvas pasirūpindavo draugais ar korumpuotais profsąjungos veikėjais, kuriems prireikdavo įrankių ar paskolų. Jis noriai padėdavo šeimos nariams, pristigusiems maisto ar grynųjų pinigų. Jam niekada nebūdavo svarbu, kaip jis gaudavo pinigų, kuriais demonstruodavo savo dosnumą. Juo suktybė būdavo didesnė, tuo labiau patenkintas jis jautėsi. Visas jo gyvenimas atrodė kaip didelis ratu besisukantis suktybių žaidimas, žaidžiamas su bet kuo, kas pasitaikydavo jo kelyje.

Be to, jis žinojo, kad, apgavystei išaiškėjus ir pašaliečiams atėjus atsiimti savo pinigų, po ranka bus mano motina, kuri ir ištrauks jį iš bėdos, – lyg kokia savotiška lengvatikė dalininkė, atliepianti visoms sukčiaus vyro svajonėms.

„Aš išsiversdavau su pinigais, kuriuos jis parnešdavo, kai dirbdavo, – pasakojo motina. – Atidėdavau, kiek tik galėdavau, iš to, ką jis parnešdavo kas savaitę. Padėdavau juos į taupomąsias sąskaitas. Kai dirbdavo, jis uždirbdavo gerai, ir man pavykdavo atidėti po penkiasdešimt, kartais po šešiasdešimt dolerių kas savaitę. To pakakdavo mums išsiversti tomis savaitėmis, kai jis nedirbdavo."

Pirmieji mūsų namai ne Pragaro virtuvėje buvo drėgnas ir mažas trijų kambarių pusrūsis 4327 Boido aveniu šiauriniame Bronkse. Grindys buvo cementinės, visi kambariai šalti, ankšti. Pastatas, triaukštis privatus namas su dideliu sodu, priklausė

tokiam pensininkui, kuris šlubavo ir visada būdavo įsikandęs uždegtą pypkę.

Butas buvo taip žemai, kad pro kiekvieną atvirą langą matydavome praeivių kojas, ranka galėdavome pasiekti betoninį šaligatvį.

„Tai buvo klaiki vieta, – aiškino mano įbrolis Antonijas. – Man būdavo nemalonu ten lankytis sekmadieniais. Širdis plyšdavo matant, kad motina gyvena tokioje vietoje. Žmonės pro virtuvės langus vedžiodavo šunis arba praeidami įmesdavo nuorūką ar kokią šiukšlę. Bet tavo tėvui ten patiko. Pakako pamatyti jį visada su plačia šypsena sėdintį mažylytėje svetainėje, kur vos tilpo sofa ir televizorius. Galima buvo pamanyti, kad jis sėdi soste kokių nors didžiulių rūmų viduryje."

Įtampa tarp manęs ir tėvo padidėjo tais metais, kurie sekė man sužinojus apie jo žmogžudyste paženklintą praeitį. Jis pajuto, kad kažkas jau ne taip, pajuto, kad sulig kiekviena diena darausi jam šaltesnis, bet nieko nesakė.

Netroškau su juo susipriešinti, sviesti jam į veidą to, ką žinau apie jo padarytą nusikaltimą. Man reikėjo laiko nusikratyti to, ką žinojau apie tą žmogžudystę, ir sužinoti viską, ką tik buvo galima, apie tą dieną ir tą įvykį nulėmusias akimirkas.

Aš tiesiog nežinojau, nuo ko pradėti.

III

– Eik atvaryk mašiną, – paliepė tėvas. – Noriu pasimatyti su savo seserim.

– Kam? – paklausiau. – Mes pas ją buvome aną savaitę.

– Tai tau dar reikia mano garbės žodžio? – pasiteiravo tėvas. – Eik ir atvaryk tą sumautą mašiną. Man reikia pakvėpuoti grynu oru.

– Bake labai mažai benzino, – pasakiau. – O aš neturiu tiek pinigų, kad galėčiau jo nupirkti.

– Dėl to nesijaudink, – pasakė tėvas. – Gavau kelis žalius. Įpirksim. O dabar eime. Gana tų nesąmonių. Keliaujam.

Tai buvo mano pirmasis automobilis – žalia surūdijusi keturių durų „Toyota Corolla“, už kurią buvo sumokėta 1500 dolerių Šiaurės banko paskola, paimta praėjus savaitei po mano šešioliktojo gimtadienio. Mama priešinosi ir paskolai, ir tam pirkiniui, bet tėvas atkakliai įtikinėjo, kad šeimoje būtina turėti mašiną.

– Būk gera, nesipriešink, – paprašė jos tėvas. – Jei norėsime kur išvažiuoti, mums nereikės prašyti niekieno malonės.

– Mes niekur neišvažiuojame, – atkirto motina.

– Todėl, kad neturime sumautos mašinos, – pasiteisino tėvas. – Yra daugybė vietų, kur galėtume nuvykti, jeigu turėtume mašiną.

– Negalime imti paskolos, – nenusileido motina. – Sąskaitų ir taip per akis.

– Nusičiurkšt ant tų sąskaitų, – pareiškė tėvas. – Ar aš prašau tavęs eiti tampyti skerdienos? Ar prašau? Neprašau. Taigi nesirūpink ir dėl sąskaitų. Tai mano reikalas.

– Mums kasdien skambina, – neatlyžo motina. – Žmonės prašo grąžinti pinigus. Tai ką man jiems sakyti – kad išėjai pirkti šeimai automobilio?

Tėvas pašoko nuo virtuvės kėdės, ant kurios sėdėjo, ir dešine koja nuspyrė ją atgal. Čiupo motiną už prijuostės priekio ir nusviedė ant grindų, galvos kraštu ji atsimušė į viryklės apačią.

– Nė velnio tu jiems nesakysi, – pasakė tėvas. – Nes tu *nė velnio* nežinai. Ar supratai, sumauta kale? Ar žinai, kodėl jie skambina? Aš tau pasakysiu kodėl. Tai tos tavo sušiktos draugelės, su kuriomis tu nuolatos mali liežuviu. Jos varo ant bet ko. Joms nesvarbu.

– Kokios draugelės? – paklausė apsiverkusi motina. – Aš neturiu jokių draugių. Jos visos bijo, kad tu jų nepamatytum su manim.

Tėvas dukart spyrė motinai į krūtinę ir vienąkart į nugarą. Čiupo nuo stalo stiklinę, iki pusės pripiltą vandens su ledu, ir sviedė į ją, žiūrėdamas, kaip šukės, lėkdamos jai pro veidą ir kaklą, pažyra ant cementinių grindų.

– Tu nekalbėsi su niekuo, – rėžė tėvas. – Ar girdi mane? Man nusišvilpt, net jei pats popiežius paskambins į sumautas duris. Tu

nekalbėsi su niekuo. Užmušiu tave, jei man teks atsiliepti į netikėtą skambutį.

Tėvas praėjo pro motiną ir nužingsniavo į greta esantį miegamąjį. Išėjo apsivilkęs užtrauktą vėjastriukę, su skrybėle ant galvos.

– Man reikia išeiti, – pareiškė. – Pakelk nuo grindų savo subinę ir duok man pinigų. Dvidešimties dolerių užteks. Trisdešimt būtų dar geriau. Turiu pasirūpinti vienu reikalu. Ir taip sugaišau per daug laiko čia mušdamas dinderį.

Išsukau mašiną į Didįjį pagrindinį greitkelį, vis dar nejaukiai jausdamasis prie vairo, nepratęs prie greičio pojūčio. Grojo radijas: AM rokenrolų stotis. Tėvas, abi rankas susigrūdęs į švarko kišenes, skrybėlę pasidėjęs į skreitą, sėdėjo man iš dešinės ir spoksojo pro langą.

Prie savo tėvo jaučiausi nejaukiai, juolab būdamas -niolikmetis, jo buvimas šalia akivaizdžiai priminė žmogžudystę, apie kurią man reikėjo sužinoti daugiau. Visi pokalbiai, tuomet užsimegzdavę tarp mūsų, priekin buvo varomi arba pykčio, arba grynos būtinybės, abiem mums aiškiai suvokiant, jog pradėjome pirmuosius kovos, nežadančios nieko gero nei tam, kas laimės, nei tam, kas pralaimės, raundus.

– Tu jau nusprendei? – paklausė tėvas taip netikėtai, kad aš net krūptelėjau.

– Ką nusprendžiau? – paklausiau.

– Ką veiksi toliau, – pasakė jis. – Na, kai baigsi mokyklą.

– Tu turi galvoj, kokį darbą dirbsiu? – paklausiau.

– Taip, – atsakė jis. – Kuo norėsi būti. Gydytoju, teisininku, bankininku, kuo?

– Rašytoju, – atsakiau. – Žurnalistu.

– Rašytoju? – perklausė jis. – Iš kur, po velnių, tai ištraukei?

– Nežinau, – atsakiau. – Tu manęs paklausei, kokį darbą aš noriu dirbti. Taigi aš noriu dirbti laikraštyje.

– Verslas, – pareiškė tėvas. – Tu privalai eiti į verslą. Ten guli pinigai. Jeigu nori žinoti mano nuomonę, tas sumautas rašymas – tikras arkliašūdis. Sumautas laiko gaišinimas.

– Aš tavo nuomonės neklausiu, – atsakiau. – Ir nenoriu jos žinoti.

– Anksčiau norėdavai, – pasakė tėvas. – Buvo laikai, kai mano nuomonė buvo vienintelis suknistas dalykas, kurį tu *norėjai* sužinoti. Dabar tau vienodai rodo. Tau senio nebereikia. Tau reikia tik jo pinigų.

– Pinigų? – perklausiau. – Kokių pinigų?

– Kokių pinigų? – pakartojo tėvas, kilstelėjęs savo sėdynėje. – Ak tu, nedėkingas mažas šikniau, kaip manai, kas moka už tą prabangią mokyklą, kurią tu kasdien lankai?

– Verčiau jau patylėtum, – pasakiau lėtindamas greitį, nes eismas priešais sutirštėjo. – Jei nori pasakoti pasakas saviškiams, kad moki už mano mokslą, tebūnie. Girkis į valias. Tik jau ne mano akivaizdoje.

– Tai kaip manai, kas už ją moka, išminčiau? – paklausė tėvas. – Kas? Tavo senelė Italijoje? Tiki tuo šūdu, kuriuo tave peni motina? Ar tiki?

– Ne, tėti, – atsakiau. – Tu moki už tai. Tik senelės Marijos pinigais.

Tėvas išsitraukė ranką iš švarko kišenės ir, surietęs krumplius į puskumštį, skėlė man antausį.

– Dėjau ant tavęs, šūdžiau, – pasakė tėvas. – Ar girdi mane? Dėjau ant tavęs. Niekam nesakyk, kad esi mano sūnus. Supratai? Niekam nesakyk, kad esi sumautas mano sūnus.

– Nesijaudink, tėti, – atsakiau. – Aš niekada to nesakau.

IV

1973-iaisiais man buvo aštuoniolika, aš jau studijavau universitete, bet mano tiesos apie tėvą suvokimas vis dar buvo toks pat, kaip tądien Iskijos paplūdimyje.

Aš vis labiau jaučiausi apsėstas tėvo nusikaltimo, jis vis labiau atsispindėdavo mano kasdienėje būtyje. Jo įvykdyta žmogžudystė turėjo įtakos viskam, ką aš dariau: pradedant knygomis, kurias skaičiau, ir baigiant filmais, kuriuos žiūrėdavau, bei vietomis, kuriose lankydavausi. Tėvo, abiem rankom suėmusio pagalvę ir visu svoriu užgulusio savo žmoną, reginys per visą tą laiką nebuvo manęs palikęs nė karto.

Tais metais buvau nervingas jaunuolis, ne visai suvokiantis, ką man reiškia tėvo poelgiai, bijantis, kad kada nors surasiu už jų glūdinčią tiesą.

Bijojau, kad tėvas – beatodairiškas žudikas, man ir mano motinai padarysiantis tą patį, ką padarė savo pirmajai žmonai. Bijojau paslapčių, kurias jis nuo manęs saugojo, ir su siaubu galvojau, kaip tų paslapčių atskleidimas persekios mane visą likusį gyvenimą. Buvau įsitikinęs, kad tėvas suras būdą vėl nužudyti ir kad aš neišvengiamai būsiu toje vietoje, kai jis tai padarys.

Šiaip aš ne itin bendravau su kitais vaikais mokykloje ar už jos ribų, dažniausiai meilydavau savo paties draugijos ir patarimų. Niekada niekuo nepasitikėjau, niekada neturėjau draugų ten, kur gyvenome, ir dažniausiai didžiumą savo laisvo laiko stengdavausi praleisti ne Bronkse, saugiu atstu nuo savo tėvo.

Tai, ką sužinojau apie tėvą, nulėmė ir suformavo ne vieną mano asmenybės pokytį. Tapau nekalbus, rimtas, dažnai net niūrus. Be to, ugdžiau ir brandinau slaptą jausmą, kad vieną gražią dieną kas nors man artimas žus nuo mano rankos.

„Tai buvo labai keista, – vėliau man pasakojo Klara, Antonijo žmona. – Tu dažnai apsilankydavai po pietų, atsisėsdavai ant sofos ir atsipalaidavęs, patenkintas žiūrėdavai filmą. Paskui staiga išbaldavai, veide rasdavosi toks tuščias žvilgsnis, lyg būtum išvydęs ar pajutęs kažką, ko nenorėjai išvysti ar pajusti. Niekada nieko nepasakydavai. Tik atsirasdavo tas žvilgsnis. Labai ilgesingas žvilgsnis."

Tuo pat metu gyvenau kupinas baimės, kad žmonės sužinos apie mano tėvus, apie jų skolas ir jų gyvenimo būdą. Nenorėjau, kad kas nors sužinotų, jog mano motina vis dar kęsdavo vyro smūgius, arba apie piktus grasinančius skambučius vidury nakties ir netgi

apie tą pavogtą rašomąjį stalą, kurį tėvas padovanojo man per vienas Kalėdas.

Nebuvo nė vieno žmogaus, kuriuo aš būčiau galėjęs visiškai pasitikėti, nebuvo į ką kreiptis patarimo ar pagalbos. Motina savo gyvenimo vingiuose patyrė pakankamai daug skausmo, kalbėdamas apie jį su ja tik dar labiau ją liūdinčiau. Ji laikė save kaline, moterimi, neturinčia iš ko rinktis, užspeista savo santuokoje, kurios nesėkmė buvo akivaizdi ir kuri gali baigtis mirtimi.

Aš kiekvieną mielą dieną leisdavau įsitikinęs, kad mano tėvo nusikaltimas paaiškės, ir visi, nuo prašalaičių iki kaimynų, sužinos tą tamsią paslaptį, užgulusią mano širdį.

Tačiau didžiausia mano baimė, neleisdavusi man sumerkti akių didžiumą naktų, šiurpinusi mane naktimis Bronkso bute, lygiai kaip ji gąsdino tėvą jo kalėjimo kameroje, buvo baimė, kad jis ir vėl nužudys. Užspaus pagalvę motinai ant veido ir užbaigs jos gyvenimą lygiai taip, kaip amžiams užmerkė Greisės akis.

Kai ta vidinė trauma užvaldė mano gyvenimą ir sąmonę, mano ryšys su tėvu nutrūko. Tarp mūsų įsispraudusi slogi tyla buvo pernelyg sunki ištverti mums abiem. Tėvas žinojo, kad aš apie jį klausinėju, skambinu žmonėms, rašau laiškus, stengiuosi išgauti tiesą iš giminių, draugų, priešų, ieškau visų, kas tik norėtų suteikti kokių nors žinių apie jo jaunystės metus.

Jis niekada man neprasitarė nė vienu žodžiu apie tai – buvo pakankamai įžvalgus, kad suprastų, jog aš juo nebepasitikiu ir nenoriu būti jo draugėje.

„Man buvo labai sunku, – vėliau prisiminė tėvas. – Jau buvau vieną vaiką praradęs, savo dukrą. Dabar buvau beprarandąs ir sūnų. Be to, tuomet nesupratau, ką, po velnių, aš tau padariau. Iš pradžių maniau, kad tai dėl tų skolų. Paskui, kad dėl mano peštynių su senute. Bet aš pinigų skolinausi ir su ja pešiausi nuo tada, kai tu buvai dar vystykluose. Čia nebuvo nieko nauja. Nieko nauja, kas būtų vertę tave manęs nekęsti. Ir patikėk manim, tu manęs nekentei. Nekentei mirtinai. Būdavo dienų, kai man atrodydavo, kad tu mane nudėtum, jei pasitaikytų proga. Toks būdavo tavo žvilgsnis. Man pažįstamas žvilgsnis. Patikėk manimi, vaike. Aš pažįstu tą žvilgsnį.“

V

Sėdėjau virtuvėje tetos Merės namuose Long Ailende. Jauniausia tėvo sesuo buvo smulkutė, gyva moteriškė, kurios draugijos ieškodavau, kai nebegalėdavau ištverti tos beprotybės mūsų namuose. Aš ją mylėjau, pasitikėjau ja labiau nei bet kuo kitu iš tėvo giminės.

Teta Merė man padavė lėkštę su kiaušiniene, pakepintos šoninės juostelėmis ir dviem riekelėmis paskrudintos baltos duonos, apteptomis sviestu ir perpjautomis pusiau. Įpylė mudviem po puodelį kavos ir atsisėdo priešais mane kitoje stalo pusėje.

– Ar prie kiaušinienės norėtum kečupo? – paklausė.

– Ne, – atsakiau. – Gerai ir taip.

– Dar šoninės? – paklausė. – Prikepiau daug.

– Ne, ačiū, – pasakiau. – Čia jau daugiau nei reikia. Iš tikrųjų.

Teta Merė įsibėrė į kavą šaukštelį cukraus ir šypsodamasi pamaišė.

– Sakei norįs apie kažką pasikalbėti? – paklausė. – Dabar pats laikas. Visi dar miega.

Sukramčiau savo kiaušinienę, žiūrėdamas tetai pro petį į medžių guotą užpakaliniame kieme jai už nugaros; pro langus skverbėsi ankstaus sekmadienio ryto saulės šiluma.

– Apie savo tėvą, – tariau. – Noriu pasikalbėti su jumis apie savo tėvą.

– Kas nutiko? – paklausė ji, statydama ant stalo puodelį. – Jis susirgo?

– Ne. Jis nesusirgo.

– Papuolė į bėdą?

– Jis niekada neišlipa iš bėdų, – atsakiau. – Aš prie to jau lyg ir pratęs.

Teta pasilenkė per stalą ir uždėjo savo ranką ant manosios. Jos žvilgsnis buvo šiltas, glostantis, gražų jos veidą išvagojo susirūpinimas.

– Kas nutiko? – paklausė ji. – Sakyk.

– Aš žinau apie jo žmoną, – pasakiau. – Žinau, ką jis jai padarė.

– Taip ir maniau, kad sužinosi, – pasakė ji. – Kada nors. Tai buvo tik laiko klausimas.

Ji atsistojo ir, atkišusi į priekį vieną ranką, siekdama kavinuko, žengė prie viryklės. Buvo nudėrusi galvą, pečiai buvo susmukę.

– Kaip sužinojai? – paklausė ji grįždama ir pildama mums šviežios kavos.

– Mama pasakė, – tariau. – Prieš kelerius metus.

– Geriau būtų to nedariusi, – tarė teta Merė, delnu šluostydamasi nuo akių ašaras. – Tau būtų buvę geriau to nežinoti.

– Dabar jau per vėlu, – pasakiau. – Dabar norėčiau sužinoti kaip galima daugiau.

– Kam, – paklausė ji. – Kas iš to gero?

– Nežinau, – pasakiau. – Man dar stinga atsakymų.

– Ką tu nori sužinoti? – paklausė ji, į servetėlę šnirpšdamasi nosį, akys vis dar buvo drėgnos. – Ką daugiau?

– Jūs man pasakysite, – tariau.

– Aš nieko tegaliu tau pasakyti, – pradėjo ji. – Mums tai buvo liūdnas ir bjaurus metas, labai seniai. Visi taip stengėmės pamiršti. Norėčiau, kad ir tu pasistengtum.

– Teta Mere, – tariau, – patikėkite manimi, aš norėčiau galėti pamiršti. Norėčiau galėti išmesti tai iš galvos. Bet negaliu. Mėginau, bet neišėjo.

– Tada išmok su tuo gyventi, – pasakė teta Merė. – Tai vienintelis dalykas, kurį gali pasirinkti.

– Tai nebus lengva, – pasakiau.

– Žinoma, nebus, – pritarė ji. – Bet galima tai padaryti.

– Jūs galite su tuo gyventi? – paklausiau.

– Taip, – atsakė ji. – Galiu. Tai vienintelis būdas. Suprasi tai, kai paaugsi.

– O jeigu aš negaliu? – paklausiau.

– Į šitą klausimą atsakyti gali tik pats, – pasakė teta Merė. – Niekas kitas. Tiktai tu pats.

Ji atstūmė kėdę, išgėrė kavos likučius ir atsistojo.

– Man reikia ruoštis į bažnyčią, – pasakė. – Ar eisi su manimi?

– Manote, kad tai padės? – paklausiau šypsodamasis.

– Tai nepakenks, – atsakė teta Merė.

Ji sustojo ir pabučiavo mane į skruostą, į kaktą prieš pakildama laiptais į savo miegamąjį persirengti, kad suspėtų į vidurdienio pamaldas.

VI

Antras stiprus antausis, žiebtas motinai per skruostą, mane pažadino. Aš nusviedžiau apklotus ir iššokau iš lovos. Tėvas stovėjo man iš kairės, viena koja įsirėmęs į mano sofą-lovą, kita laikydamas motiną už plaukų. Jo veidas buvo įraudęs, o laisvoji ranka jau rengėsi smogti vėl. Jis nusisuko nuo motinos ir pažvelgė į mane.

– Grįžk į lovą, – pasakė jis. – Tau čia nėr kas veikti.

– Paleisk ją, – pasakiau savo nuostabai labai ramiai. – Paleisk ją.

– Grįžk į lovą, – pakartojo tėvas. – Grįžk, po velnių, į lovą. Tuojau pat.

– Paklausyk jo, – paprašė manęs motina drebančiu balsu. – Prašau. Padaryk, ką jis prašo.

– Užsimanei ką nors prikulti? – paklausiau. – Tada kulk *mane*. O ją paleisk. Kulk mane.

Tėvas pastūmė motiną prie arčiausios sienos, ji, užkliudžiusi pakaušiu, nuo telefono numetė ragelį.

– Eikš čionai, sutrauka, – pasakė tėvas, sukdamasis į mane ir dešiniu kumščiu daužydamasis sau į krūtinę. – Aš pasiruošęs. Nori nuo manęs gauti, aš pasiruošęs.

Tėvas įstūmė mane į kampą tarp sofos ir televizoriaus, abi mano rankos buvo prispaustos prie šonų. Pirmasis jo kumščio smūgis nuslydo mano viršugalviu. Kitas, kairinis kablys, gerai įsispyrus kojomis į žemę, nusileido man į paširdžius.

– Prilupsiu taip, kad šūdai trykš, – pagrasino tėvas. – Iš tavęs ir iš jos.

Tėvas dėjo dešininį smūgį man į petį, paskui kitą – į smakrą. Abiejų smūgių jėga surakino man kojas ir užtraukė akis. Čiupau už televizoriaus krašto ir pasistiebiau, jausdamas artėjantį karštą tėvo kvėpavimą.

– Liaukis, – sudraudė motina jam už nugaros. – Liaukis. Jis tavo sūnus. Jis tavo sūnus.

Tėvas nusisuko nuo manęs ir, išlenkęs savo gerai valdomą kūną, sudėjęs paruoštus smogti kumščius, sunkiai kvėpuodamas pro nosį, patraukė prie motinos. Tvojo motinai kumščiu, kumštis pataikė į krūtinę ir nusileido po dešine krūtim. Paskui skubriai spyrė jai į strėnas, ir ji susmuko ant žemės, dejuodama iš skausmo.

Stovėjau tėvui už nugaros, prie pat jo dešiniojo peties. Pažvelgiau į ant grindų jam prie kojų gulinčią motiną, į jį, stovintį virš jos ir besirengiantį vėl smogti, jei tiktai ji išdrįs pajudėti.

Sugniaužiau dešinį kumštį ir šonu pasitraukiau nuo lovos. Nužvelgiau savo rankas, kojas, giliai įkvėpiau, jausdamas, kaip mano strėnomis teka plonytė prakaito srovelė.

Tada pirmą kartą gyvenime smogiau tėvui, mano krumpliai tris kartus nusileido jam virš dešinės akies.

Tėvas galva ir visu kūnu pasisuko į mano pusę, labiau nustebęs nei užgautas to smūgio.

– Nedaug sūnų vanoja savo tėvus, – pasakė čiuopdamas ranka akį. – Nedaug tokių pažįstu.

– Kad niekada daugiau jos nepaliestum, – pasakiau nervingu balsu. – Niekada.

– O jei paliesiu? – paklausė tėvas šypsodamasis. – Kas tada? Užmuši mane? Taip? Tai štai kur tu kreipi reikalą. Užmušti senį, kad paskui drauge su ja galėtum pasinaudoti jo pinigais.

– Viskas baigta, – pasakiau. – Jei tau niežti rankos kam nors smogti, smok vyrui, o ne moteriai.

– Kitaip tariant, tau? – paklausė tėvas. – Vyras. Tai tu dabar jau vyras? Sušiktas vyras?

– Dink iš čia, – pasakiau. – Eik, kur tau reikia. Tik dink iš čia. Mums jau gana. Visiems jau gana.

– Tu man – lavonas, – pasakė tėvas. – Girdi? Lavonas. Tu – šūdo gabalas. Lavonas. Bet kam, kas paklaus, pasakysiu, kad sūnaus neturiu. Jis jau seniai miręs.

– Norėčiau tą patį pasakyti apie savo tėvą, – atsikirtau.

– Tai sakyk, – tarė jis. – Man nusispjaut.

– Man to nereikia sakyti, – tariau. – Aš tai jaučiu.

– Mudu daugiau nebesišnekam, – pasakė jis. – Niekada. Kai mane pamatysi, nusisuk. Aš tą patį darysiu pamatęs tave. Mes nebe tėvas ir sūnus. Mes svetimi.

Jis nuo manęs nusisuko, peržengė per mano motiną ir patraukė laukujų durų link.

– Dabar laiminga, kale? – paklausė motinos prieš išeidamas. – Gavai, ko norėjai. Ilgai užtruko, bet galiausiai gavai, po velnių, ko norėjai.

Spitrijo į mane, paskui į motiną dar kelias sekundes, užsivožė ant pakaušio fetrinę skrybėlę ir išeidamas trenkė įstiklintas duris.

Aš sustingęs stovėjau tol, kol ant šaligatvio nebesigirdėjo jo žingsnių.

VII

Buvo mano dvidešimtojo gimtadienio vakaras ir jam paminėti mama nupirko nedidelį itališką tortą. Mudu sėdėjome vieni, Boido aveniu virtuvėje gurkšnojome espreso kavą, mums švietė tik stalinė lempa.

Stebėjau, kaip ji atpjovė didelį gabalą pyrago ir įdėjo į iš abiejų pusių šukėtą desertinę lėkštelę. Jos rankos drebėjo, sąnariai po krumpliais buvo patinę. Atrodė daug vyresnė, nei buvo iš tikrųjų, skolų ir smurto metai savo atsiėmė.

– Atleisk, kad negalėjau įteikti tau dovanos, – atsiprašė ji. – Savaitė buvo labai prasta.

– Nesijaudink, – pasakiau. – Aš turiu viską, ko man reikia.

– Kaip pyragas? – paklausė. – Jis šviežias, šios dienos, prie manęs ištraukė iš orkaitės.

– Puikus, – atsakiau pilna burna. – Ačiū.

– Ne per saldus? – paklausė. – Kartais jį per daug nusaldina.

– Ne, mama, – patikinau. – Iš tikrųjų. Labai gardus. Ačiū, kad pasirūpinai.

– Duokš, įpilsiu dar kavos, – pasiūlė, paėmusi mano puodelį ir pasisiekusi kavinuko. Įpylusi pastūmė puodelį į mano stalo galą.

– Gerk, kol karšta, – pasakė. – Padės plakti širdžiai.

– Kalbi visai kaip senelė, – pasakiau. – Tik neįberi į kavą šokolado.

– Nes jo neturime, – atsakė motina.

– Man jos trūksta, – pasakiau. – Trūksta visų tenykščių.

– Ir man, – prisipažino ji. – Sulig kiekviena diena vis labiau.

– Bet tu negrįžti tenai, – tariau. – Nesuprantu kodėl.

– Ką čia taip jau sunku suprasti, – pasakė ji. – Mano šeima čia. O ne ten.

– Šeima? – perklausiau. – Kokia šeima? Tonis? Jis juk vedęs. Aš? Aš galiu pats savimi pasirūpinti. O kas dar? Jis? Tu pasilieki čia dėl jo?

– Jis – mano vyras, – paaiškino motina. – Mano vieta – prie jo.

– Tas beprotis, – pasakiau. – Kalbi kaip ne šių laikų moteris. Ir iš kitų kraštų.

– Tokia ir esu, – pasakė motina. – Žinau, kaip žmonės šiandien mąsto. Viena santuoka veja kitą, koks skirtumas. Pusę laiko jie net nepasivargina susituokti. Jiems taip gerai. Tik ne man. Aš tuos dalykus jaučiu kitaip.

– Mama, paklausyk manęs, – tariau. – Jis muša tave kada tik jam užeina ant seilės. Jis prisiskolinęs pinigų iš visų pažįstamų. Jis laiko mus šitame šiukšlyne. Kokia prasmė? Kokia prasmė, po galais?

– Taip jau sau pasiklojau, – pasakė motina. – Taip ir bus, kol numirsiu. Arba kol jis numirs.

– Arba tave užmuš, – pasakiau. – Tu šito nori? Ar šito laukei visus tuos metus?

– Ne, ne šito, – pasakė motina.

– Tai ko? – paklausiau. – Kodėl mes negalėtume susikrauti daiktų ir išvykti?

– O ką tu ten darysi? – paklausė motina. – Kaip gyvensi? Čia tavo šalis. Tavo vieta – čia. Tavo gyvenimas bus čia. Ir tavo ateitis.

– Aš dirbsiu dėdei Marijui, – pasakiau. – Vairuosiu autobusą. Taksi. Bet ką. Man nesvarbu, mama. Tikrai nesvarbu.

– Ne, svarbu, – pasakė motina. – Gal ne dabar. Bet kai būsi vyresnis. Tada bus svarbu.

– Vadinasi, mudu įvaryti į kampą, – pasakiau. – Tu juk supranti, kad jis niekada nesiliaus. Niekada. Žinai kodėl? Kokia tikroji to priežastis? Nes jis žino: kol tu ir aš esame čia, bus kam ištraukti jį iš bėdos. Bus kam sumokėti jo skolas. Jėzau šventas, mes kas mėnesį siunčiame pinigų žmonėms, kurių net nepažįstame. Net matę nesame.

– Gal, – prabilo ji, – gal vieną dieną jis supras, ką daro tau. Ir man.

– Jam tai nė motais, – pasakiau. – Jam rūpi tik ką įsidėti į pilvą ir kad kišenėje būtų pinigų. Svetimų pinigų.

– Tada nebūk toks kaip jis, – pasakė ji. – Niekada.

– Kad *nebūčiau* toks kaip jis? – pasakiau. – Aš net šalia jo nenoriu būti, ką jau kalbėti apie tai, kad būčiau toks kaip jis. Net negalvok apie tai.

– Ar nori dar kavos? – paklausė motina, tokia liūdna ir sena. – Dar gabalėlio torto?

– Ne, ačiū, – padėkojau stodamasis nuo stalo. – Eisiu pasivaikščioti. Noriu įkvėpti gryno oro. Ar tau parnešti ko?

– Ne, – atsakė motina. – Man nieko nereikia. Ne šiandien.

Palikau ją vieną sėdinčią prie virtuvės stalo, nunarinta galva, su puodeliu espreso kavos priešais. Ji atsisveikindama nežymiai pamojo ir iš priekinės suplyšusios prijuostės, kurią kasdien dėvėjo, kišenės išsitraukė rožinį.

Kai uždariau duris, motina ėmė melstis.

VIII

Ne visos mūsų drauge praleistos dienos būdavo tokios niūrios. Būta ir gražių akimirkų, per visus tuos metus išsidėsčiusių netolygiai ir kartais teikusių vilties, prošvaistės, kad mūsų gyvenimo bjaurastis gali likti praeityje.

Mano tėvai pešdavosi pakankamai reguliariai, taigi jų riksmai, klyksmas ir smūgiai aidėjo visų namų, kur tik gyvenome, koridoriuose. Bet jie ir pasijuokdavo, dažnai taip pat skubotai bei įnirtingai kaip ir mušdavosi.

Motinos ir tėvo santuoka buvo siaubinga, o jųdviejų draugystė sunki. Bet, priešingai nei kitų, jų pačių akimis, juos siejo glaudus ryšys.

„Santuoka ir neprivalo būti lengva, – sakydavo mano motina. – Nežinau, iš kur žmonės ištraukė, kad ji turi būti lengva. Viena moteris man yra sakiusi, kad santuoka – kaip nuolatinis skausmas pašonėje. Laikui bėgant išmoksti su tuo skausmu gyventi. Man buvo sunku su tavo tėvu. Bet mudu likome drauge. Žmonėms tai mumyse ir patiko. Buvo daug smūgių, daug pykčio ir kartais to skausmo pašonėje nebuvo įmanoma ištverti. Bet mudu likome drauge. Ir darėme tai, ką daryti privalėjome."

Sėdėjome visi trys kartu, motina dešiniame sofos kampe prie rudo kavos stalelio, ant kurio stovėjo įskilusi lempa, gurkšnojo baltintą „Lipton" arbatą su cukrumi. Tėvas sėdėjo kairėje, ant kelio jam svirduliavo šaltas puodelis selterio su ledu. Aš sėdėjau viduryje ir spoksojau į mūsų 47,5 cm įstrižainės nespalvotą „Zenito" televizorių. Virš ekrano vidurio stovėjo Kristupo Kolumbo laivo pavidalo gėlių vaza, jai iš kraštų – įrėmintos mano dukterėčių ir sūnėno nuotraukos.

Priešais mus sėdėjo du Bronkso kaimynai, dailininkas Lujis ir jo žmona Eida, tarp jų stovėjo dubenėlis su pretceliais. Visi laukėme specialiosios Perio Komo Kalėdų laidos su estrados žvaigžde Klodina Londžet.

Specialioji Perio Komo laida buvo dukart per metus mūsų namuose vykstantis ritualas ir vienintelis metas, kai tėvai mielai pasikviesdavo svečių. Tas pietų Filadelfijos barzdaskutys, vėliau tapęs dainininku, buvo beveik italų amerikiečių kulto objektas ir niekas negarbino jo fanatiškiau už mano motiną.

Jai Komas buvo tobulas, idealus vyras, talentingas dainininkas, religingas ir pasiaukojęs savo žmonai ir šeimai. Tėvas tas laidas žiūrėdavo vien tik iš papratimo, nors jam lygiai taip pat kaip mano motinai ir ištrykšdavo ašaros, kai Komas ištraukdavo aukštąsias „Ave Maria“ gaidas.

Aš žiūrėdavau tą laidą, nes būdavau lieptas.

– Tu juk nori būti geras žmogus, – pasakė man motina. – Būk toks kaip Peris. Lygiuokis į jį. Nebūk toks kaip jo draugas.

– O kas jo draugas? – paklausiau.

– Dynas Martinas, – atsakė motina gurkštelėjusi arbatos. – Tas valkata. Aš jo laidų nebežiūriu. Nuo tada, kai jis paliko Džynę.

– O kas ta Džynė? – paklausiau.

– Jo žmona, – paaiškino motina. – Jis paliko ją su vaikais.

– Dėl kitos moters, – pridūrė Eida. – Jaunesnės.

– Koks skirtumas, – įsiterpė tėvas. – Man jis niekada nepatiko. Prastai dainuoja.

Apsuptas gražiai iliuminuotų medžių ir krintančių dirbtinių snaigių, ekrane pasirodė Komas, mūsų mažytę svetainę užliejo už kadro giedančio choro garsai. Jis vilkėjo kreminės spalvos megztiniu ir laisvomis kelnėmis, žili jo plaukai ir malonus veidas puikiai tiko prie aplink jį sukurtos nuotaikos. Pirmoji daina, kurią jis dainavo švelniai, bet aistringai, buvo „Sidabro varpeliai“.

– Jis atrodo toks jaunas, – pakomentavo Eida itališkai. – Jis nesensta.

– Jis gyvena teisingą gyvenimą, – pasakė mano motina, nužvelgusi tėvą. – Myli savo žmoną.

– Iš kur tu žinai, kad jis myli savo žmoną? – paklausiau.

– Žinau, – atsakė motina.

– Ir aš žinau, – pridūrė Eida.

– Tuomet gal tai ir tiesa, – pasakiau.

Klodina Londžet kažką padainavo prancūziškai. Jos plaukai buvo sušukuoti pagal tuometę Alberto VO5 madą, suknelė trumpa, apgulusi kūną, jos balsas priminė „Elvino ir Burundukų" cypimą.

– Ta mergaitė nebloga aktorė, – pasakė tėvas.

– Ji akla, – paaiškino Lujis.

– Ji ne akla, – paprieštaravo mano motina. – Ji tik vaidino aklą mergaitę „Kovoje".

– O, – nustebo Lujis, – o aš maniau, kad ji akla.

– Ją išgelbėjo Vikas Morou, – pasakė tėvas. – Nuo vokiečių.

– Aš negaliu žiūrėti tos laidos, – pasiskundė Eida. – Vikas Morou labai panašus į mano brolį Dominyką, tesiilsi jis ramybėje.

Į sceną vėl išėjo Komas, per pečius apkabinęs mažą besišypsantį berniuką, ne vyresnį kaip dešimties metų, vilkintį susagstomais marškiniais ir prisisegusį juodą peteliškę.

– Tikriausiai tai jo anūkas, – pasakė mano motina. – Labai į jį panašus.

– Kiek jis turi vaikų? – pasidomėjo tėvas.

– Man regis, penkis, – pasakė Eida. – Gal šešis.

– Ir jie visi jį myli, – pasakė mano motina, žiūrėdama man į akis. – Geras žmogus visada būna mylimas.

Per reklamą Lujis su tėvu pasikalbėjo apie arklius, Eida su mama – apie skaičių loteriją.

– Pereitą naktį sapnavau tokį sapną, – pasakojo Eida, – mane apsupo juodi debesys. Pradėjo smarkiai lyti, pakilo rūkas. Manau, jog tai reiškia, kad šį mėnesį numirs Lujis.

– Tai mirties skaičius, – pasakė mano motina. – Šimtas šešiolika. Turi iš jų sulošti. Laimėsi.

– Ir taip išloši pinigų, – pasakė tėvas. – Sumokėti už Lujo laidotuves.

– O aš pereitą naktį sapnavau savo tėvą, – pasisakė mano motina.

– Ką jis sapne darė? – paklausė Eida.

– Aš skalbiau drabužius plautuvėje, – pasakojo motina. – O jis priėjo prie manę ir pasakė, kad loščiau iš šimto penkių.

– Tavo tėvas tau patarė lošti iš skaičiaus? – paklausiau. – Kodėl jis taip padarė?

– Jis nori duoti mums pinigų, – paaiškino tėvas.

– Ar padarysi man gera? – paklausė mane motina. – Atsikelk rytoj anksti ir nueik į saldainių parduotuvę. Pastatyk du dolerius už šimtą penkis. Bet nueik ten dar prieš atidarant parduotuvę.

– Kodėl? – paklausiau.

– Pirmasis visada laimi, – paaiškino man motina.

– Saldainių parduotuvė atidaroma šeštą, – pasakiau. – Tai beprotybė.

– Padaryk, ką tau liepia motina, – įsiterpė tėvas, – tinginio panti.

Dešimt minučių prieš valandinės specialiosios laidos pabaigą Peris Komas užtraukė „Ave Maria“. Visi sėdėjo tylėdami, klausydamiesi mylimo dainininko ir mėgstamos melodijos. Lujis išsitraukė iš burnos cigaretę ir liovėsi kramtęs pretcelius. Tėvas pastatė stiklinę su selteriu. Motina ištuštino arbatos puodelį. Eida išsitraukė iš burnos kramtomąją gumą, padėjo ją į peleninę.

Dainai įpusėjus visi sėdėjo ir atvirai verkė, visi traukėsi popierines nosinaites akių kampučiams nusivalyti.

– Kaip gražu, – prabilo mano motina. – Nepaprastai gražu.

– Tai dovana, – pasakė Eida. – Dangaus.

– Kaip angelas, – pridūrė mano motina. – Jis dainuoja kaip angelas.

– Kaip angelas iš dausų, – pridūrė Eida.

Tėvas smarkiai sušėrė man per petį. Atsisukau pažvelgt į jį ir pamačiau jo akyse susitvenkusias ašaras, įraudusius skruostus ir nosinaitę, apvyniotą aplink dešinės plaštakos krumplius.

– Nepamiršk, – priminė jis.

– Ko nepamiršti? – paklausiau.

– Pastatyti tos sumos rytoj ryte, – pasakė. – Nenoriu prarasti tų pinigų.

– Tave iš tikrųjų paveikė ta melodija, – pasakiau.

– Nepamiršk, išminčiau, – pasakė tėvas. – Žiūrėk, nepamiršk.

IX

Aš spoksojau į 1200 dolerių „Macy's" parduotuvės sąskaitą, kai suskambo telefonas. Ragelį nukėliau po trečio skambučio. Kitame gale išgirdau tėvo balsą, lūžinėjantį ir išsigandusį.

– Kas nutiko? – paklausiau.

– Turi ateiti manęs pasiimti, – pasakė jis. – Ateik tuojau pat. Kol nenusižudžiau.

– Šeši tūkstančiai, – pasakiau. – Tas vyrukas buvo atėjęs čionai vakar iš ryto ir paprašė manęs šešių tūkstančių dolerių. Pasakė, kad tai buvo viskas, ką jis turėjo ir atidavė tau. Jis tavimi pasitikėjo.

– Kažkas juos pavogė, – paaiškino tėvas. – Prisiekiu motinos kapu, kažkas juos pavogė.

– Kur tu? – paklausiau. – Iš kur tu skambini?

– Iš centro, – atsakė tėvas. – Iš „Imperijos" viešbučio. Žiūriu žemyn pro savo kambario langą. Devintame aukšte. Šoksiu pro langą. Prisiekiu Dievu, vaike, šoksiu. Neturiu kitos išeities.

– Tu nori, kad tave sulaikyčiau? – paklausiau. – Šito tu nori?

– Aš nusižudysiu dar prieš jiems ateinant ir mane nužudant, – pasakė.

– Kas šįkart rengiasi tave žudyti? – paklausiau vangiai.

– Tie vaikinai, kurie paėmė pinigus, – pasakė tėvas. – Jie sugrįš. Manęs pribaigti.

– Tėti, kurio galo tu skambini? – paklausiau.

– Duok pakalbėti su mama, – paprašė tėvas. – Prieš išeidamas norėjau atsisveikinti su savo vaiku.

– Jos nėra namie, – pasakiau. – Jiedvi su Eida išėjo į bažnyčią. Gal pasimels ir už tave.

Kelias akimirkas mudu tylėjome, klausydamiesi tik vienas kito kvėpavimo, trūkčiojančio telefono ragelyje.

– Ei, Kumštinuk, – galiausiai prabilo tėvas tyliu, liūdnai nutaisytu balsu. – Tu dar čia?

– Taip, – atsakiau. – Aš dar čia.

– Padaryk man malonę, gerai? – paprašė tėvas.

– Kokią?

– Ateik manęs pasiimti, – paprašė. – Būk geras, Kumštinuk. Ateik manęs iš čia pasiimti.

– Palauk valandą.

Padėjau telefono ragelį, apsivilkau džinsinį švarką ir, užrakinęs buto duris, išėjau lauk. Kaimynas plovė savo naują automobilį: brūžino kempine jo kapotą ir šonines duris, mirkydamas ją į muiliną vandenį prie kojų stovinčiame kibirėlyje, automobilio radijas visu garsu leido Bobio Derino „Mekį peilį".

Kitoje gatvės pusėje kita kaimynė iš kasetės klausėsi Pučinio operos, stereoaparatūra buvo pastatyta ant slenksčio, o ji pati ramiai karpė savo gyvatvorę. Paskui ją iš lėto slankiojo mažylytis pudelis.

Pamojau juodviem, užvedžiau automobilį ir nurūkau į Manhataną.

Parsivežti tėvo.

Mano santykiai su tėvu gerokai pasikeitė nuo tada, kai sužinojau apie jo įvykdytą nusikaltimą. Metams bėgant mudu, regis, apsimainėme vaidmenimis. Regis, jis tapo emociškai ir finansiškai nuo manęs labiau priklausomas, o aš nuo jo – mažiau. Dabar jis manęs prisibijojo, ypač po mūsų pirmojo susidūrimo. Vengė su manimi ginčytis, ne todėl, kad būtų bijojęs to, kas gali nutikti, o todėl, kad nenorėjo girdėti jam skirtų neapykantos žodžių. Jis jautė, kad jo nemėgstu, ir jį tas žeidė. Aš tai žinojau, bet nieko nedariau, kad padėtis pasikeistų.

– Tavo neapykanta pagreitino mano mirtį, – pasakė jis man prieš galą, gulėdamas ligoninės lovoje. – Aš galėčiau įveikti vėžį. Lengvai. Bet negaliu įveikti sūnaus, kuris manęs nekenčia. Joks tėvas to nesugebėtų.

Tėvo sukauptas skolas kaskart būdavo vis sunkiau išmokėti, bet mes visuomet rasdavome išeitį. Mama buvo patikimiausias gelbėjimosi ratas – ateidavo su grynaisiais, gautais už dviejų butų, kuriuos paveldėjo iš senelės Marijos, nuomą. Aš pridurdavau savo

maistpinigius iš *Daily News* atlyginimo. Sunkią valandą tėvas pasiskolindavo iš Namų ūkio finansinės paskolų unijos arba skolas sumokėdavo kreditine kortele pirktais prietaisais: skalbyklėmis ir galingomis džiovyklėmis, kai būdavo šalta, oro kondicionieriais ir indaplovėmis – per karščius.

Kiekviena nauja skola vis giliau įkalindavo mus į tėvo, regis, pamėgtą gyvenimo būdą. Niekada nebuvo galima kurti jokių planų, o atostogų visada bijodavome; butai, kuriuose gyvenome, buvo ankšti ir vargani, baldai seni ir nudėvėti. Visada sunkiai rasdavome pinigų drabužiams ir kitoms išlaidoms, nes tai, ką turėdavome, visada atsidurdavo svetimose kišenėse.

„Mes iš „Macy's" esame nusipirkę kokias dvidešimt skalbyklių, – pasakojo motina. – Vienas Dievas težino, kiek oro kondicionierių ir indaplovių. Tavo tėvas mėgdavo skolas mokėti prietaisais. „Macy's" personalas tikriausiai manė, kad mes gyvename pilyje. Jie nieką težinojo, kur tie prietaisai iškeliauja."

X

Stovėjau priešais betoninį prekystalį Centrinės gatvės100 numerio vienuoliktajame aukšte žemutiniame Manhatane ir pildžiau paraiškos formą tėvo teismo bylos kopijai gauti.

– Dieve šventas, – tarė tarnautojas, nutukęs plikagalvis, prisitraukęs tą formą arčiau prie akių. – Ji 1946 metų. Tos bylos rūsyje. Net nežinau, ar mano vyrukai suras ją. Palaukite čia. Pažiūrėsiu knygose. Patikrinsiu, ar ji dar čia.

Žiūrėjau, kaip jis iš lėto nubidzena už ilgos purvinai rudų registracijos knygų eilės, nugaroje jo uniforminiai marškiniai buvo išsipešę virš diržo kilpų.

– Štai ji, – pasakė jis iš po knygų krūvos. – Karkatera. Marijas. Antrojo laipsnio žmogžudystė. Penkios iš penkiolikos. Šita?

– Taip, – atsakiau, stengdamasis nepaisyti nugarą ir kaktą išmušusio šalto prakaito. – Šita.

Tarnautojas vėl padėjo į vietą knygą, kurioje buvo įrašyta mano tėvo pavardė. Apėjo tą dokumentų eilę ir vėl prisiartino prie manęs.

– Jūs pažįstate tą vyruką? – paklausė tarnautojas, paduodamas man užpildyti kitą formą.

– Taip, – atsakiau. – Pažįstu.

Tarnautojas pažvelgė į mane, stebėjo, kaip aš atsakinėju į formos klausimus, paskui linktelėjo galvą.

– Kaip ir sakiau, nesu tikras, ar rasime tą kopiją, – pakartojo. – Kokie tai metai? Keturiasdešimt šešti? Senokai buvo.

– Kokia tikimybė ją surasti? – paklausiau.

– Padarysime viską, ką galime, – atsakė tarnautojas. – Paskambinkite man po kokių dviejų savaičių. Tada jau žinosiu.

Mano tėvo bylos kopija iki šios dienos taip ir neatsirado.

Surinkti į krūvą visus kruvinos mano tėvo praeities fragmentus buvo lėtas, nedėkingas darbas ir vis sunkiau buvo nepaisyti viso to poveikio, kurį tai turėjo mano gyvenimui.

Jau buvau pradėjęs trečią dešimtį, ką tik baigęs universitetą ir dirbau kurjeriu Niujorko *Daily News*, vis dar gyvenau su tėvais, nes bijojau palikti motiną vieną su tėvu naktimis. Vesti neketinau ir vien mintis, kad galėčiau susilaukti vaikų, mane stingdydavo.

– Anės berniukas, vaistininkas, tuokiasi, – pareiškė man vieną rytą motina, pildama mudviem arbatos, – o jis jaunesnis už tave.

– Kai kurie vaikinai jau gimsta vedę, – atsakiau. – Jis vienas iš tokių.

– Tu negali amžinai likti viengungis, – pasakė motina. – Negali gyventi vienas.

– O tau patinka būti ištekėjusiai? – paklausiau jos. – Ar tau patinka gyvenimas, kurį čia gyveni?

– Ne, – atsakė ji sriūbčiodama arbatą.

– Tai kodėl nori į tai įvelti ir mane? – paklausiau. – Kodėl tau tai taip svarbu?

– Tai visoms motinoms svarbu, – paaiškino ji. – Pamatyti, kaip jos sūnus sukuria šeimą ir augina vaikus.

– Aš nenoriu šeimos, – pasakiau. – Ne dabar. Galimas daiktas, niekada.

– Kodėl? – paklausė ji. – Dėl tėvo? Dėl to, ką jis padarė?

– Taip, – atsakiau. – Dėl tėvo ir dėl to, ką jis padarė.

– Tu čia niekuo dėtas, – pasakė ji. – Kaip tau šauna tokių minčių?

– Aš nebenoriu apie tai kalbėti, – pasakiau stodamasis ir siekdamas švarko. – Džiaugiuosi, kad Anės sūnus veda. Džiaugiuosi dėl jo. Perduok jam tai nuo manęs, kai jį pamatysi.

– Norėčiau, kad tu būtum jo vietoj, – atsakė motina liūdnai.

– Nesu, mama, – pasakiau. – Susitaikyk su tuo.

– Galiu surasti tau ką vesti, – pasisiūlė. – Jei čia visa bėda.

– Gerai, mama, – pasakiau šypsodamasis. – Varyk. Turėsi ką veikti. Surask man žmoną.

– Ar ji turi būti graži? – paklausė motina, su abiem tuščiais puodeliais žengdama prie plautuvės. – Nesitikėk, kad rasiu ką nors iš žurnalo.

– Ne, mama, – pasakiau. – Bjauri. Žiūrėk, kad ji būtų bjauri. Ir stora. Nepamiršk, kad ji turi būti stora.

– Pasiklausinėsiu, – atsakė motina juokdamasi. – Tik nieko tau nepažadu.

– Padaryk viską, ką gali, – pasakiau praverdamas buto duris. – Pasikliauju tavimi. Neapvilk.

– Ji nebus bedantė, – pasakė motina.

– Ko dar galėčiau paprašyti? – paklausiau.

Eidamas iš namų prasilenkiau su tėvu.

Jis buvo išėjęs parsinešti kvortos pieno, rytinio laikraščio ir pastatyti šešių dolerių už „Saratogos“ dvigubas lenktynes. Mudu prie vestibiulio durų vos susilietėme pečiais.

Nė vienas nepasakėme nė žodžio.

XI

Didžiąją dienos dalį praleisdavau ne darbe, o kalbėdamasis su tiek žmonių, ką nors žinojusių apie mano tėvą, kiek tik pajėgdavau rasti.

Didžiausią pasipriešinimą patyriau iš tėvo giminės pusės.

– Šita šeima jau kartą buvo sumaišyta su purvais, – pasakė man vienas dėdė, kai jo paklausiau apie tą žmogžudystę. – Nenoriu, kad tai pasikartotų. Ypač, kad tai padarytų toks nesusitupėjęs valkata kaip tu. Be to, kokio velnio tau *reikia* ką nors žinoti?

Tačiau aš nesilioviau klausinėjęs, tikėdamasis, kad kuris nors neištvers ir pasitikės manimi tiek, kad pasakys visą tiesą.

– Ką tu nori įrodyti? – nesuprato tėvo svainis. – Kad jis to *nepadarė*? Ar dėl to keli visą tą šurmulį? Jeigu taip, pamiršk. Palikime visa tai ramybėje ir gyvenkime, kiek mums liko gyventi.

Kartais nenoras kalbėti darydavosi dar grėsmingesnis nei tas akmens šaltumas, kurio buvo galima tikėtis.

– Kaip manai, ką tėvas tau padarys, kai sužinos, kad tu tai žinai? – įspėjo mane pusbrolis. – Ir kaip manai, ką jis padarys tavo motinai, kai sužinos, kad ji tau tai pasakė?

Nepaisydamas viso to, nepaisydamas didėjančios savo nevilties ir kai kurių atsitiktinių klaidų, aš ir toliau ieškojau trūkstamų tos dėlionės detalių. Man reikėjo atsakymų į daugybę klausimų, ir iš tikrųjų juos rasti galėjau tik vienoje vietoje. Todėl tris popietes per savaitę palaikymo eidavau ieškoti į Pragaro virtuvę.

Vis grįždavau į tą vietą, kuri žinojo tiesą.

Ten, tamsiuose baruose, kurie tvoskė išlietu airišku viskiu, sėdėdamas ant suplėšytų kėdžių, kalbėdavausi su tuzinais vyrų ir moterų, pažinojusių mano tėvą.

Gėriau su moterimi, turėjusia savaitgalio romaną su tėvu, kai jis buvo vedęs Greisę, ir su kita moterimi, kuri su juo miegodavo daug metų, kai jis gyveno su mano motina. Kalbėjausi su sena ponia, liudijusia teisme nagrinėjant jo bylą ir pietavau su jo kalėjimo kameros draugu.

Kalbėjausi su jo draugais, kurie vis dar manė, kad jis nekaltas, ir su jo priešais, kuriems atrodė, kad jis nužudė ne vieną žmogų. Susitikau su žmonėmis, kurie verkė per Greisės laidotuves, ir su tais, kurie įtikinėjo, kad ji flirtavo su kitais vyrais. Kalbėjausi su farais, budėdavusiais Pragaro virtuvėje ir daužiusiais mano tėvą, ir su advokatais, kurie stengėsi padėti jam išvengti bausmės už žmogžudystę.

Gėriau kavą su moterimis, kurioms tėvas vis dar buvo skolingas pinigų, ir su vyrais, kurie sakėsi, kad jis padėjo jiems išsisukti iš finansinių bėdų. Valgydavau su vyrukais, su kuriais tėvas treniruodavosi sporto salėje, ir su moterimis, kurias jis vesdavosi į šokius. Susitikau su kunigu, išklausiusiu jo išpažintį, ir su vienuole, kuri matė, kaip jis priešais kino teatrą sumušė savo žmoną.

Šalinausi žmonių, kurie sutikdavo kalbėti už pinigus, vengiau kalbėti daugiau negu su vienu žmogumi per kartą ir turėjau įprotį niekam nerodyti, kad užsirašau ką išgirdęs. Tai truko ilgai ir pareikalavo kantrybės, bet pamažėle užsikariavau tų žmonių pasitikėjimą ir įsitikinimą, kad nepadarysiu nieko, kas juos išduos.

Sėdėjau galinėje Dešimtosios aveniu baro kabinoje ir stebėjau, kaip to senuko pirštai spaudžia cigaretės be filtro galą. Pripyliau du stiklus, stovinčius ant mūsų staliuko, iš „Laukinio kalakuto" butelio ir linktelėjau, kai vyras pakėlė savo stiklą man į sveikatą.

– Tu nieko prieš, jei aš sykiu išgersiu ir stiklinę pieno? – paklausė senukas. – Padeda nuplauti.

Pamojau padavėjui, tas atžirgliojo ir priėmė užsakymą, pakeverzojęs jį ant atversto bloknoto.

– O jūs? – paklausė jis. – Irgi?

– Ne, – atsakiau. – Man pakaks to, ką turiu.

– Jūs tik gersite? – paklausė padavėjas. – Ar norite, kad atneščiau ir valgiaraščius?

– Kiek vėliau, – pasakiau. – Truputį pasimėgausime tuo, ką turime.

Padavėjas gūžtelėjo pečiais, nusisuko ir nužirgliojo.

– Man tavo tėvas nepatinka, – pasakė senukas, žiūrėdamas man į akis ir įsipildamas dar „Kalakuto". – Privalai tai žinoti nuo pat pradžių. Nemėgau jo nuo seno. Dabar jis man irgi nė kiek nerūpi.

– Kaip gerai jūs jį pažinojote? – paklausiau. Abu nepastebėjome, kad padavėjas grįžo nešinas stikline pieno.

– Pakankamai gerai, kad suvokčiau, jog jis visiems buvo gyva bėda, – atsakė senukas. – Jis buvo greitas muštis. Greitas skolintis pinigų.

– Jūs dirbote dokuose? – paklausiau. – Ten ir susitikote?

– Aš dirbau, – pasakė senukas. – Dirbau tose skylėse kiekvieną mielą dieną, kol kojos nešė. O tavo tėvas ten tik pasirodydavo. Tai didelis skirtumas.

– Jūs pažinojote jo žmoną? – paklausiau. – Pirmąją. Greisę.

– Aš pažinojau abi jo žmonas, – atsakė senukas. – Tą, kurią jis nužudė, ir tavo motiną, našlę, tą, kurią jis parsivežė iš užjūrių.

Pasilenkiau per stalą arčiau senuko, palaukiau, kol jis užsidegė antrą cigaretę, stebėjau, kaip nagais braižo šerius ant skruostų.

– Kiek gerai jūs ją pažinojote? – paklausiau. – Greisę.

– Jis dar anksčiau mėgino ją užmušti, juk tu žinai tai? – paklausė vyras, leisdamas dūmus per abi šnerves. – Ar niekas nepasivargino tau to pasakyti?

– Ne, – atsakiau. – Niekas.

– Vos nepritvojo jos mirtinai tą pirmą kartą, – pasakė senukas. – Kumščiais. Jis buvo šlykštus dėl tų savo kumščių. Ypač prie moterų. Yra tokių vyrukų. Jie tvatija jas skersai ir išilgai.

– Iš kur jūs tai žinote? – paklausiau. – Kas jums pasakė?

– Žinau ir tiek, – atsakė senukas. – Kaimynai kalba. Tau pakanka tiktai klausytis.

– Ar matėte juodu kartu? – paklausiau. – Mano tėvą ir jo žmoną?

– Daugybę kartų, – atsakė senukas. – Juodu abu mėgo šokti, lankydavosi įvairiuose to rajono klubuose. Tavo tėvas lankydavosi visur, kur tik buvo galima smagiai leisti laiką. Jo žmona irgi.

– Ar esate kada skolinęs jam pinigų? – paklausiau stebėdamas, kaip padavėjas eina pro mūsų staliuką. – Ar jis kada nors prašė jūsų?

– Jis prašė nuolat, – pasakė senukas, pastūmęs pieno stiklinę į dešinę, už stiklo su svaigalais. – Jis nuolat kaulijo visų. Jis taip gyveno. Bet aš niekada nesu paskolinęs jam nė skatiko. Man pasisekė. Aš vienas iš nedaugelio tavo sutiktųjų, kurio tavo tėvui nepavyko apsukti.

Venų išvagotomis rankomis senukas iš sutrinto pakelio išsitraukė naują cigaretę, jo nagai buvo nugraužti iki gyvuonies. Užsidegė cigaretę ir laikė burnoje, rydamas dūmus.

– Jūs išalkęs? – paklausiau. – Norite papietauti?

– Šitai ir *yra* pietūs, – pasakė rodydamas į svaigalus ant stalo ir į dūmus. – Negesinu. Gal tau tai ir kenkia, bet man patinka.

Išmaukiau savo stiklą iki dugno, šiluma, užliejusi krūtinę, išspaudė ašaras. Atgalia plaštaka nusivaliau lūpas ir pečiais atsišliejau į medinės kabinos kraštą.

– Ar nori dar ką sužinoti? – paklausė senukas. – Tik paklausk, viską tau pasakysiu.

– Papasakokite viską, ką prisimenate, – paprašiau. – Apie mano tėvą.

– Ko tu ieškai?

– Tiesos.

– Tiesos apie ką?

– Apie viską.

– Nori – duosiu tau patarimą, – pasakė jis. – Dykai.

– Prašom.

– Tu niekada nerasi to, ko ieškai, – pasakė jis.

– Kodėl? – paklausiau.

– Žmonėms lengviau meluoti, – pasakė jis. – Arba išvis nesivarginti kalbėti. Žiūrėti tiesai į akis sunku. Ypač tokiems kaip tavo tėvas. Tokiems kaip aš. Ir tokiems rajonams kaip Pragaro virtuvė. Ta vieta pastatyta ant melų. Ji nepasikeis dėl to, kad tu vaikštai ir klausinėji.

– Kaip tokiu atveju man elgtis? – paklausiau. – Ar turėčiau vaidinti nežinąs, kas nutiko? Nusigręžti nuo to?

– Ne nuo to, ką aš sakau, – pasakė senukas. – Klausk ko tik nori. Klausk visų. Kiekvieno, kas kalbės. Tik nežiūrėk į visa tai lyg būtum nekaltas kūdikis. Plačiau atmerk akis. Tavo tėvas tai padarė. Jis nužudė savo žmoną. Tai šaltas faktas. Niekada negalvok kitaip.

– Aš tuo tikiu, – pasakiau. – Aš tik noriu sužinoti kodėl.

– Kodėl, gali sužinoti tik iš jo paties, – pasakė senukas. – Tik jis gali tau tai pasakyti. Jeigu tai tave taip kankina, eik ir paklausk jo. Tu jau šitiek su juo nugyvenai. Ką jis tau padarys? Užmuš?

XII

Praėjo aštuoneri metai nuo tada, kai sužinojau apie Greisės nužudymą. Aštuoneri metai to fakto vartaliojimo sąmonėje, detalių kapstymo, ieškojimo menkiausios informacijos, kuri ką nors paaiškintų.

Aštuoneri metai vengiant pateikti tėvui klausimus, kurių atsakymų alkį jutau.

Buvo karštas vasaros rytas, mano tėvai buvo svetainėje, pačiame dar vieno kivirčo, šįkart dėl 1500 dolerių kreditinės kortelės sąskaitos už tris buitinius prietaisus, kurių namuose neturėjome, įkarštyje. Mums stigo pinigų sumokėti kito mėnesio buto nuomai, ką jau kalbėti apie tuos 1500 dolerių.

– Kodėl? – kartojo motina, daužydamasi kumščiu į krūtinę. – Kodėl tu nesiliauji taip elgęsis?

– Ar atsipalaiduosi? – paklausė tėvas. – Nusiramink. Nekelk bangų.

– Mes jų neturime, – pasakė motina. – Ir nemokėsime už juos. Tu nori iššokti aukščiau bambos. Šok. Bet mes jų nemokėsime. Daugiau niekada.

– Ar girdi, ką sapalioja šita išprotėjusi kalė? – pasakė tėvas, sušėręs sau per kelį. – Sakytum ji keliasi vidury nakties, po velnių, važiuoja traukiniu ir eina dirbti. Sakytum ji lenkia kuprą kiekvieną sumautą dieną.

– Kam tu perki tuos daiktus? – paklausė motina. – Kam šįkart nori padaryti įspūdį?

– Ne tavo sumautas reikalas, – atsakė tėvas. – Darau tai, ką reikia. Aš rūpinuosi savo reikalais, o tu rūpinkis savaisiais.

– Kaip ketini susimokėti? – paklausė motina. – Kaip? Tu kišenėje neturi nė sudilusio skatiko. Kaipgi tu sumokėsi pusantro tūkstančio dolerių?

– Aš pats tuo pasirūpinsiu, – atsakė tėvas. – Tai ne tavo bėda. Tai *mano* reikalas. O dabar nesikišk į tai.

Čia viskas ir turėjo baigtis. Motina turėjo tylomis nueiti šalin, kad išvengtų tolesnės bėdos.

Bet ji to nepadarė.

Ji ir toliau kibo prie tėvo, skundėsi, pakankamai garsiai, dėl jo skolų, dėl jo įpročio lošti, dėl jo skolon pirktų daiktų ir dėl jo giminės.

Tėvas įsipylė stiklinę selterio, vis dar žiūrėdamas į motiną, klausydamasis jos riksmo. Išgėrė vandenį iki dugno ir pastatė stiklinę ant virtuvės stalo. Tada pakėlė gazuoto selterio butelį, suėmė pirštais jo kaklelį ir sviedė jį į motiną.

Butelis sudužo motinai virš galvos, šukės ir vanduo ištryško aplink ją. Ji užsidengė burną rankomis ir užslopino garsų riksmą.

– Nesikišk, po velnių, į mano reikalus, – metė jai tėvas, išeidamas iš namų. – Sakau tau paskutinį kartą. Kitą kartą bus tavo laidotuvės.

Sėdėjau automobilyje ir laukiau tėvo.

Buto langai buvo plačiai atlapoti, ir aš visą tėvų kivirčą girdėjau iki menkiausių smulkmenų. Dabar jųdviejų susirėmimai būdavo ilgesni, atsidurdavo arčiau pavojingos ribos, tos vietos, kur motina galėjo būti rimtai pažeista.

Pakėliau akis ir pamačiau tėvą, žengiantį prie automobilio, neužsegtu švarku, su skrybėle rankoje, jo veidas buvo raudonas kaip burokas, po pažastimi turėjo pasikišęs sulenktą laikraštį.

Jis atidarė automobilio duris iš keleivio pusės, įsėdo vidun ir paskubom jas užtrenkė.

– Važiuojam, – paliepė man. – Noriu ten nusigauti iki sutemstant.

– Palauk, – pasakiau išlipdamas iš mašinos, palikęs įjungtą variklį ir tyliai grojantį radiją. – Tuoj grįšiu. Nepavok mašinos.

Nubėgau į namus ir išvydau motiną ten, kur ją buvo palikęs tėvas, jai nuo veido tebelašėjo selteris, ji buvo atsirėmusi į sieną, o prie kojų mėtėsi stiklo šukės.

Ji atrodė išsigandusi ir ištikta šoko, akys už akinių lęšių mirgėjo nuo ašarų, ištiestos rankos drebėjo.

– Išeik, – pasakė ji man. – Išeik ir pasiimk jį kartu.

– Kaip tu? – paklausiau, siekdamas virtuvinio rankšluosčio. – Jis tau trenkė?

– Eik, – pasakė ji siaubo kupinu balsu. – Eik. Dėl manęs nesirūpink.

– Tikrai? – paklausiau.

– Lipk į savo mašiną ir dink, – pasakė motina. – Išvežk jį kuo toliau nuo manęs.

– Vėliau tau paskambinsiu, – pasakiau. – Pasiteirausiu, kaip laikaisi.

– Nesivargink, – pasakė motina. – Man nieko nenutiks.

– Atsiprašau, mama, – pasakiau nusisukdamas, išėjau iš virtuvės ir patraukiau atgal į mašiną.

– Aš irgi atsiprašau, – pasakė ji niekam, jos kūnas susmuko, upeliais tekėjo ašaros. – Aš irgi atsiprašau.

Mudu su tėvu lėtai važiavome mašinų spūstyje Long Ailendo greitkeliu, mano radiatorius, rodės, tuoj nebeatlaikys karščio, benzino rodyklė rodė jį tuoj pasibaigsiant.

Tėvas sėdėjo šalia priekyje, su flomasteriu rankoje, ir laikraštyje tyrinėjo arklių lenktynių rezultatų lentelę.

Priešais „Dodge Dart“ nuspaudžiau stabdį, pažvelgiau į tėvą ir supratau, kad mūsų valanda atėjo.

– Ar ketini man kada nors apie tai pasakyti? – paklausiau, suturėdamas pyktį ir baimę, stengdamasis kalbėti ramiai.

Tėvas padėjo flomasterį.

– Pasakyti apie ką? – paklausė.

– Apie savo žmoną, – pasakiau. – Apie Greisę Karkaterą.

Tėvas ištiesė ranką ir atgalia plaštaka skėlė man antausį. Tas netikėtas smūgis atkragino man galvą ir nurausvino skruostą.

– Niekada neminėk jos vardo, – pasakė tėvas. – Ar girdi, ką sakau, snargliau? Niekada neištark jos vardo.

– Koks tai buvo jausmas, tėti? – paklausiau. – Ką jautei, užspaudęs jos veidą pagalve? Nagi, pasakyk man. Kaip jauteisi?

– Tu – valkata, – rėžė tėvas, jam drebėjo rankos, akys sustiklėjo. – Tu visada būsi tik valkata. Ir tu man – niekas. Tu – niekas visiems. Ar girdi mane? Niekas.

Jis ištiesė ranką ir vėl man šėrė, šįkart smarkiau, nutaikęs po dešine akim.

– Snarglius, – iškošė. – Snarglius mamos lepūnėlis. Štai kas tu. Nieko daugiau.

Tėvas suspaudė kumščius, dantys įsmigo į apatinę lūpą, viduje telkėsi pyktis. Aš pamačiau, kaip paprasta jam būtų atimti gyvybę, ir supratau, kaip lengvai jis tai galėtų padaryti vėl.

– Galimas daiktas, – pasakiau. – Gal aš ir toks. Bet aš – ne žudikas. Tikrai ne žudikas.

XIII

Tėvas išvyniojo jautienos išpjovą, rudas mėsininkų popierius išsitiesė per visą virtuvės stalą. Dešine ranka paėmė trisdešimties centimetrų ilgio virtuvinį peilį, kaire – geležinį galąstuvą, žengė

du žingsnius atgal ir peilio ašmenis ėmė brūžinti į apvalų galąstuvo paviršių.

Paskui vėl numetė galąstuvą ant stalo, priėjo prie mėsos ir ėmė ją pjaustyti.

Aš sėdėjau svetainėje, buvau įpusėjęs skaityti trilerį popieriniais viršeliais, man iš dešinės švelniai grojo radijas, buvo nustatyta itališka stotis. Motina sėdėjo priešais mane, aplink ją mėtėsi keli aplankai, popierių prikimštos batų dėžės ir atversti bukletai.

Stebėjau, kaip ji perverčia senas taupomąsias knygeles, kurių kiekviename puslapyje buvo išspausta po kelias skyles, ir numeta jas ant grindų.

– Šitiek pinigų, – pasakė, – nuėjo perniek.

– Kiek? – paklausiau, žiūrėdamas į keturias tuščias knygeles prie jos kojų. – Iš viso.

– Aštuoniasdešimt tūkstančių dolerių, – pasakė motina linguodama galvą, vis dar naršydama po tas dėžes. – Mažiausiai.

– Tai jau visas namas, – pasakiau.

– Tai *du* namai, – atsakė ji.

Knygą viršeliu į viršų padėjau ant sofos pagalvės, kuri man buvo iš kairės, ir priėjau prie motinos, jai per petį pažvelgiau į pustuzinį skolų departamento pranešimų ir pavėluoto mokėjimo patvirtinimo lapelius, kuriuos ji laikė vienoje rankoje.

– Ko tu ieškai? – paklausiau.

– Taupomosios knygelės, – atsakė motina. – Ji dingo.

– Na ir kas? – paklausiau. – Ką tai reiškia? Mums vėl trūksta penkių dolerių?

Motina numetė visus lapelius ir sąskaitas į batų dėžę ir pažvelgė į mane.

– Joje – dvylika tūkstančių dolerių, – pasakė motina. – Aš iš jos apmokėdavau kai kurias sąskaitas.

– Dvylika tūkstančių dolerių? – perklausiau. – Iš kur mes turime tiek pinigų?

– Iš vienur, iš kitur, – atsakė motina. – Daugiausia iš Italijos. Tas truputis, kurį man duodavo jis, taip pat tu. Aš taupiau kaip įmanydama.

– Kada matei ją paskutinį kartą? – paklausiau.

– Aną savaitę, – pasakė motina. – Buvau nusinešusi ją į banką ir įdėjau trisdešimt penkis dolerius.

– Ir tu knygelę su šitiek pinigų laikai batų dėžėje? – paklausiau. – Negalėjai surasti geresnės vietos?

– Maniau, kad tai vienintelė saugi vieta, – pasakė motina. – Tavo tėvas niekad po ją nenaršo.

– Ar tai buvo bendra sąskaita? – paklausiau.

– Taip, – atsakė motina.

– Tada beliko viena vieta, kur dar galima paieškoti, – pasakiau.

– Jis tau nieko nepasakys, – užtikrino motina.

– Palauk čia, – pasakiau. – Neik ten. Man nesvarbu, ką tu išgirsi. Būk čia.

– Būk atsargus, – pasakė motina.

Tėvas baigė pjaustyti didkepsnius ir vyniojo juos po tris – kiekvieną porciją įsukdavo dvigubai. Stovėjo į mane nugara ir darbuodamasis švilpavo Gleno Milerio melodiją.

Mudu nesikalbėjome nuo tos dienos automobilyje prieš aštuonis mėnesius.

Abu žinojome, kad peržengiau ribą, kad įžengiau į areną, kurioj tėvas nenorėjo manęs matyti. Dabar, patinka ar nepatinka, abu turėjome su tuo gyventi.

Valgydavome skirtingu metu, nekreipėme vienas į kitą dėmesio namie ir, jeigu pavykdavo, stengėmės niekada neišeiti kartu.

Taip mudu abu norėjome.

– Kur jie? – paklausiau tėvo, vis dar stovinčio nugara į mane.

Jis mano klausimo nepaisė, suvyniojo kitą žlėgtainių paketą ir įmetė į atvirą šaldiklį.

– Kur jie, tėti? – paklausiau garsiau. – Kur tie pinigai?

– Lavonai nekalba, šunkara, – atrėžė tėvas į mane nė nežvilgtelėjęs. – O tu – lavonas.

– Tie pinigai, tėti, – nenustygau. – Kas nutiko tiems pinigams?

Tėvas sudėjo likusius žlėgtainius į šaldiklį, suspaudė nebereikalingą popierių į gniužulą ir įmetė į šiukšlių dėžę.

Be žodžio prasmuko pro mane tiesiai prie kriauklės.

– Kur nudaigojai pinigus, tėti? – neatlyžau. – Ką dabar turėjai papirkti?

Tėvas užsipylė ant rankų „Ivory“ muilo ir pakišo jas po karšto vandens srove, tada nuo delnų ir nagų ėmė grandyti priskretusius riebalus bei kraują.

– Dar vienas puikus verslo sandėris, – kalbėjau. – Taip? Dar vienas milijono dolerių vertės proto aptemimas.

Tėvas suleido rankas į saują popierinių rankšluosčių ir nusisausino jais plaštakas. Vis dar švilpavo tą pačią dainą, jo žvilgsnis taip ir nepakilo iki mano akių lygio.

– Atsakyk man, – pareikalavau. – Prakeiktas valkata, atsakyk. Šįkart pažvelk man į akis ir atsakyk.

Tėvas griebė nuo virtuvės stalo peilį, krumpliai pabalo – taip smarkiai jį suspaudė. Veidas buvo baltas kaip pelenai, kūnas susirietė, kojos įgavo pusiausvyrą ir tvirtai įsirėmė į grindis.

– Ką, po velnių, tu vadini valkata? – paklausė jis. – Ką? Sumautas mėšlo gabale. Ar tu geresnis už mane? Taip? Tu taip manai?

Tėvas žengė prie manęs, rankoje laikydamas kampu pakeltą peilį.

– Gal geriau paimtum pagalvę? – pasiūliau. – Labiau pritinka tavo stiliui.

– Tu mirsi šiandien, šunkara, – pareiškė tėvas. – Man jau gana tavo šūdžodžiavimo. Šiandien mes šitą nesąmonę baigsime visiems laikams.

– Tai padaryk tai, – paraginau. – Pamosuok peiliu. Man irgi nuo to šūdo verčia vemti. Man jau geriau būti negyvam nei žiūrėti į tavo sumautą snukį.

– Tai štai kaip tu man atsidėkoji už viską, ką tau padariau, – pasakė jis.

– Taip, tėti, – pasakiau. – Už viską, ką tu man padarei.

– Aš dėl tavęs nėriausi iš kailio, – pasakė tėvas. – Ir dėl jos.

Peilio galu man pro petį parodė tolyn, kur prisispaudusi prie sienos stovėjo mano motina.

– Abudu turėsite nudvėsti dėl to, kaip su manimi elgiatės, – pasakė tėvas. – Prisiekiu Dievu, abu turėsite nudvėsti.

– Mudu negalime numirti, tėti, – pasakiau. – Dar nebaigėme mokėti tavo skolų.

– Dėl manęs nesirūpink, šūdžiau, – pasakė tėvas. – Aš pats moku savo skolas.

– Nė velnio tu nesumokėjai, – pasakiau. – Tu neturi darbo ir neturi jokių galimybių tai padaryti. Kaip tu grąžinsi tuos dvylika tūkstančių dolerių? Ar penkiolika tūkstančių dolerių „Sears" įmonei? Arba tuos aštuonis tūkstančius, kuriuos vis dar esi skolingas Toniui? Kaip išsrėbsi visą tą košę?

– Tai mano reikalas, – atsakė tėvas. – Savais būdais.

– Ir kaip tu atsilyginsi už viską, ką padarei mamai? – paklausiau. – Kaip susimokėsi už suėstus jos metus?

Tėvas spitrijo į mane dar niekada nematytos neapykantos kupinomis akimis. Nuleido peilį, atleido krumplius, kūnu palinko arčiau stalo.

– Ir kaip tu susimokėsi už atimtą gyvybę? – paklausiau. – Kiek ji pareikalaus? Kiek ji verta? Kada už ją bus atlyginta?

Tėvas numetė peilį, ištiesęs į priekį abi rankas prisiartino prie manęs, stvėrė už liemens ir sviedė į baltą dviejų stalčių spintelę. Mūsų kūnų svoris nuvertė dviejų riekių skrudintuvą ir ant grindų nusviedė dvi lėkštes.

Tėvas, smarkiai kumščiuodamas į kaktą ir į dešinį žandikaulį, mane parklupdė. Nuspyrė šalin virtuvės stalą ir petimi nustūmė bandžiusią mus išskirti motiną.

– Aš tave padariau, šūdžiau, – iškošė jis. – Ir aš būsiu tas, kuris tave nudės.

Viena ranka pakėlė man marškinius, kita ėmė talžyti – kiekvienas smūgis pataikydavo į nuogą kūną. Motina įsikibo tėvui į kaklą ir nugarą, spardė jam kojas, bet bergždžiai.

– Dink man iš akių, kale, – sušuko jai tėvas. – Kol dar nespėjau ir tavęs nudėti, padarysiu tai šiąnakt.

Aš gulėjau ant grindų, tėvas buvo palinkęs virš manęs ir be paliovos daužė. Paskui pradėjo mane spardyti – stipriais spyriais į krūtinę ir slėpsnas.

Apsiverčiau ant šono ir pamačiau peilį.

Tėvas valandėlę mane pamiršo, dabar buvo savo pyktį nutaikęs į motiną.

– Judu abu, – košė jis. – Judu abu šįvakar būsite palaidoti. Ta kalė ir tas šūdžius viename sumautame kape.

Dešine ranka čiupau peilį ir atsispyręs krumpliais bei sėdyne atsiklaupiau. Tėvas talžė motiną, trankė jos galvą į šaldytuvo kraštą. Tuščias kiaulės pavidalo stiklainis suvirpėjo, pasviro ir šukėmis pažiro ant grindų.

– Atsisuk, – pasakiau tėvui.

Tėvas pažvelgė į mane per petį, jo veide dryksojo bepročio šypsena.

– Pagaliau įsitvėrei, – pasakė man, paleisdamas motinos plaukus. – Nagi, Kumštinuk, varyk. Smeik. Smeik man tiesiai į krūtinę. Pradedam. Nelauk. Smeik.

Aš skaudžiai nurijau seilę, burna buvo perdžiūvusi, viršutinė kūno dalis nutirpusi. Iš lūpų ir nosies tekėjo kraujas, akys buvo tarsi ištinusios, man buvo sunku sutelkti vaizdą. Mačiau motiną, keturpėsčią ant virtuvės grindų, spjaudančią kraujais.

– Nagi, Kumštinuk, – ragino tėvas. – Parodyk, kad esi ne iš kelmo spirtas. Būk toks kaip tavo tėvas. Aš užmušiau. Gali ir tu tai padaryti.

Laikydamas prie šono peilį žengiau žingsnį prie jo, atgalia plaštaka valiausi plonytes kraujo sroveles. Lauke išgirdau garsų beldimą į mūsų laukujes duris.

– Na štai, – pasakė tėvas. – Atkeršyk. Tu šito nori? Čia tavo šansas. Ilgai netruks. Vienas dūris. Greitas. Vidun ir lauk. Gali tai padaryti. Žinau, kad gali.

Mudu be galo ilgai žiūrėjome vienas į kitą, abu sunkiai alsavome, kūnai sruvo prakaitu. Rankos buvo sugniaužtos.

Viena mano ranka vis dar suspaudusi laikė peilį.

– Tai kaipgi bus, Kumštinuk? – paklausė tėvas. – Neturiu laiko terliotis su tavimi visą sumautą dieną.

Aš nusviedžiau peilį ant grindų.

– Tu to nevertas, – tariau.

– Žinau, – atsakė tėvas.

Tada pakišo rankšluostį po šalto vandens čiaupu, suglamžė jį ir numetė man.

– Nusivalyk, – pasakė. – Tavo visas veidas kruvinas.

Pastatė motiną ant kojų ir padėjo jai atsisėsti ant kėdės. Paskui pasilenkė, pakėlė peilį ir kelias sekundes palaikė rankoje. Pasukinėjo ir įmetė į plautuvę.

– Aš nebegaliu čia pasilikti, – pasakiau abiem tėvams. – Tiesiog nebegaliu.

– Tai nepasilik, – pasakė tėvas. – Dėl mūsų nesirūpink. Mes susitarsim.

Pasilenkiau, pabučiavau motiną į skruostą ir, linktelėjęs tėvui, kai žengiau pro šalį, išėjau.

– Ei, Kumštinuk, – pašaukė mane tėvas. – Dėl vieno dalyko tu buvai teisus.

– Dėl kokio? – paklausiau pasisukęs į jį, vieną ranką jau įsikišęs į džinsinį švarką.

– Tu niekada nebūsi žudikas, – pasakė tėvas. – Niekada. Neturi to savy. Dabar jau gali atsipalaiduoti. Tu nebūsi toks kaip tavo tėvas. Nusispjauk, kai kas nors tau ką sakys. Tu ir aš. Mudu žinome tiesą.

Aš linktelėjau galva ir išėjau iš buto – tolyn nuo to vienintelio gyvenimo, kurį pažinojau.

XIV

1980 metų vasarą įsimylėjau *Daily News* redaktorę. Mintis apie santuoką staiga išniro į paviršių kaip galimybė. Tačiau tai reiškė, kad motiną visiškai turėsiu palikti tėvo rankose.

Po tų muštynių su tėvu nuo abiejų jų laikiausi atokiai. Kasdien motinai paskambindavau, iš kiekvieno atlyginimo pasiųsdavau

jai pinigų ir pernakvodavau pas ją kelias naktis per savaitę. Man reikėjo ilgiau pabūti toliau nuo jų abiejų, man tapo per sunku nešti jų nuolatinių mūšių naštą, tas fizinis ir žodinis smurtas buvo per daug pastovus, kad liktum sveikas.

Pasijutau nustumtas nuo aplinkinių žmonių gyvenimo, svetimas jų bendrai patirtų dalykų prisiminimams. Atrodė, kad didžiąją savo gyvenimo dalį nugyvenau vakuume – taip užsidaręs savo pasaulio ir jo kovų ribose, kad visa kita man atrodė svetima.

Daugelis mano naujų draugų atėjo iš mokyklų ir vietų, apie kurias aš niekad nebuvau girdėjęs ar kurių niekada nebuvau matęs; beveik visi jie buvo atviri jausmams, o aš savųjų jausmų atžvilgiu likau uždaras, įtarus. Jaučiausi esąs nuošaly, bijojau, kad žmonės sužinos apie mane, atskleis visus tuos dalykus, kuriuos laikiau savy paslėpęs.

Sužinos, kad mano šeima susitepusi krauju.

Restoranas buvo mažas – aplink seną medinį barą sugrūsti keturi staliukai, čia tvoskė riebalais ir prisvilusia mėsa. Orą teršė cigarečių dūmai. Trys staliukai buvo tušti, jų viduryje degė žvakės, į kraštus buvo atremtos pintos kėdės. Prie ketvirtojo sėdėjo senyva pora, vyras gurkšnojo viskį, moteris – ryžių degtinę.

Mudu sėdėjome tolimiausiame kampe kairėje, aš buvau atsirėmęs į raudonų plytų sieną, veidu į laukujes duris. Sjuzen sėdėjo priešais mane: sukryžiavusi po stalu kojas, susidėjusi priešais save rankas, ant vienos akies buvo užkritusios kaštoninių garbanotų plaukų sruogos.

Pridegiau jai cigaretę ir klausiausi, kaip ji nuobodžiaujančiam padavėjui užsakė taurę raudonojo vyno.

– O tu? – paklausė ji. – Gersi ko nors?

– Selterio, – pasakiau žiūrėdamas į padavėją.

– Turime tik „Club“ sodos vandens, – pasakė jis.

Aš pritariamai linktelėjau ir jis nuėjo.

– Tau patinka šita vieta? – paklausiau.

– Čia ramu, – linktelėjo ji galva. – Kalbantis nereikia šaukti. Ir jų mėsainiai neblogi. Bent jau nevisiškai niekam tikę.

– Be to, jie ima kreditines korteles, o jų stiklinės nelimpa prie stalų, – pasakiau. – Ko dar galima norėti?

Žiūrėjau į ją, stebėjau, kaip ji sriubčioja vyną ir traukia cigaretės dūmą, jos rankos buvo švelnios, veidas – be menkiausios raukšlelės, nagai suplokštėję nuo kompiuterio, kuriuo ji redaguodavo tekstus, kasdienio klaviatūros maigymo.

Mudu buvome pažįstami aštuonis mėnesius. Per tą laiką Sjuzen iš viršininkės tapo patikima drauge, o dabar mudu jau rimtai mąstėme apie vedybas.

– Ką tu norėjai man pasakyti? – paklausė ji, pildamasi kečupo ant sūrainio ir ant skrudintų bulvių.

– Su tavimi nori susipažinti mano tėvas, – pasakiau darydamas tą patį. – Nori su tavimi papietauti.

– Gerai, – atsakė ji. – Kada?

– Kada nori, – atsakiau. – Jis laisvas. Bet tik jei tu irgi nori su juos susitikti. Jei pasakysi ne – nieko baisaus.

– O kodėl turėčiau pasakyti ne? – paklausė ji, atsikąsdama mano sūrainio. – Juk tai tik pietūs. Be to, jis – tavo tėvas. Paskambinsiu jam, jeigu nori.

– Gerai, – pasakiau. – Aš viską sutvarkysiu.

– O tu būsi? – paklausė ji. – Ar jis nori susitikti tik su manim?

– Ne, – pasakiau. – Aš irgi būsiu. Dėl to nesijaudink. Aš būsiu drauge.

– Aš nesijaudinu, – atsakė Sjuzen.

– Žinau, – pasakiau. – Bet aš jaudinuosi. Aš labai dėl to jaudinuosi.

Kai pirmą kartą pasakiau motinai apie Sjuzen ir mūsų ketinimus, ji sureagavo taip, kaip aš ir tikėjausi. Puolė į paniką, sakė, kad aš dar santuokai nesubrendęs ir kad mano pasirinktoji moteris man netinka.

– Tu per jaunas, – pasakė motina. – Neturi tuose dalykuose patirties. O ji jos turi per daug.

– Tu nieko apie ją nežinai, – pasakiau. – Nesi jos net mačiusi.

– Man ir nereikia jos pamatyti, – atsakė motina. – Žinau, kas ji tokia ir ko ji nori.

– Aš padarysiu tai, mama, – pasakiau. – Patinka tau tai ar nepatinka.

– Tai bus klaidingas žingsnis, – įgėlė motina.

– Tai mano žingsnis, – atsikirtau. – Jeigu jis bus klaidingas, pats su tuo ir gyvensiu. Bet šitą žingsnį žengsiu.

Tėvas sėdėjo ant sofos priešais mus, klausėsi pasukęs galvą į atvirą langą.

– Aš noriu su ja susipažinti, – pasakė nepasukęs galvos. – Pasėdėti su ja.

– Kodėl? – paklausiau.

– Tu nori, kad tai įvyktų? – paklausė jis manęs. – Nori, kad tai įvyktų sklandžiai? Leisk man tai sutvarkyti. Palik tai man, Kumštinuk. Aš moku žaisti tą žaidimą. Aš suprasiu, ar ta moteris tinkama, ar ne. Patikėk manimi, aš suprasiu.

Tėvas atsistojo, praėjo pro mane šlubčiodamas, nes artritas jam buvo susukęs vieną kelį, ir patapšnojo man per petį.

– Su senute tą reikalą sutvarkysiu, – pasakė jis. – Nesirūpink. Palik tai sutvarkyti man.

Tėvas susitiko su mumis „Austrių bare" apatiniame Centrinės stoties aukšte. Vilkėjo mėlynais sportiniais marškinėliais trumpomis rankovėmis, susagstomais trimis sagomis, smakras vis dar kraujavo nuo įpjovos skutantis. Jis atsisėdo man iš dešinės veidu į Sjuzen, šypsojosi, vienoje rankoje laikė selterį. Užsakė tuziną šaltų moliuskų ir didelį dubenį jūrų gėrybių sriubos, o laukdamas užsakymo kramsnojo jūrų gėrybių skonio krekerius.

– Sūnus man melavo, – pasakė jis Sjuzen. – Ilgai.

– Apie ką melavo? – paklausė Sjuzen, tepdamasi sviesto ant kietos bandelės.

– Apie jus, – pasakė tėvas, sriubčiodamas selterį.

– Ką jis melavo apie mane? – paklausė Sjuzen.

– Jis man sakė, kad jūs daili, – atsakė tėvas. – Jūs ne daili. Jūs – gražuolė.

– O, – tarstelėjo Sjuzen visa nuraudusi. – Ačiū.

– Ne, – pasakė tėvas. – Jokių nesąmonių. Jūs pritrenkianti. Sunku patikėti. Aš visada maniau, kad jis galiausiai susidės su kokia nors apkiautėle netikusiais dantimis. O ne tokia kaip jūs.

– Ačiū dar kartą, – padėkojo Sjuzen.

– Tikiuosi, jūsų nešokiruoja mano kalbėjimo maniera, širdele, – pasakė tėvas. – Aš tik šitaip ir moku.

– Nešokiruoja, – atsakė Sjuzen. – Aš pripratau prie to dirbdama laikraštyje.

– Gerai, – pritarė tėvas. – Tada bus dar lengviau.

Restoranas buvo sausakimšas, maži staliukai sustumti vienas prie kito. Iš visų pusių mus supo verslininkai tamsiomis eilutėmis, tylias jų kalbas skandino taurių, butelių bilsčiojimas, šakučių tarškėjimas į lėkštes.

Tėvas atsilošė stebėdamas, kaip padavėjas priešais ant staliuko padeda lėkštę su kietakiaučiais moliuskais ir jų mailiumi. Užsipylė „Tabasco" padažo ir ant kiekvieno jų išspaudė citrinos sulčių, tada pradėjo valgyti.

– Taigi pasiaiškinkite man, – kreipėsi tėvas moliuskų ir krekerių pilna burna, – Kas jus patraukė? Ką jūs radote šitame vaikine?

– Daug dalykų, – atsakė Sjuzen.

– Jūs jį mylite? – paklausė tėvas.

– Labai, – atsakė Sjuzen.

– Gerai, – pritarė tėvas. – Tai visų svarbiausia. Visa kita – niekai. Mudu su senute jau priartėjome prie trisdešimtmečio. Taip, visko buvo. Tegu jis jums apie tai papasakoja. Bet visa tai nesvarbu. Tol, kol mylime vienas kitą. Tai vienintelis sumautai tikras dalykas. Žmogui reikia tik to. Jei tai turi, turi viską. Ar aš teisus?

Tėvas kalbėjo dar keturiasdešimt penkias minutes, ir kai desertui valgėme varškės tortą ir kai ėjome per Centrinę stotį. Jis padarė viską, kad pakerėtų Sjuzen ir patrauktų ją savo pusėn. Pasakojo jai apie savo gyvenimą, apie tas dienas, kai boksavosi ir kai dirbo mėsininku.

Jis į Sjuzen kreipėsi „brangioji" ir „širdele", vis pabrėždavo, kad mudu labai gražiai atrodome drauge ir kaip abudu nusipelnėme

meilės. Pažadėjo sutvarkyti reikalus su motina ir priversti ją mąstyti šiuolaikiškiau.

Jis papasakojo Sjuzen, kaip mérgino mano motiną ir kaip ją vedė griežtai prieštaraujant abiem šeimoms. Sakė būtų numiręs, jeigu jam būtų reikėję gyvenimo keliu eiti be mano motinos.

Per visą tą laiką aš išlenkiau dvi taures ir paknibinėjau savo lėkštėje, kalbėjau kiek įmanydamas mažiau – suteikiau galimybę kuo geriausiai pasireikšti tėvui.

Kai išėjome, šviečiant raudonam šviesoforui ties 42-osios gatvės ir Trečiosios aveniu sankirta, tėvas Sjuzen apkabino, pabučiavo į abu skruostus ir pakvietė į mūsų šeimą. Paskui susikišo rankas į kelnių kišenes ir patraukė į IRT metro, atgal į Bronksą.

Mudu su Sjuzen pasukome į redakciją, ji įsikibo man į parankę, galvą priglaudė prie peties.

– Aš tau tikrai pavydžiu, – pasakė Sjuzen.

– Tikrai? – paklausiau. – Kodėl?

– Tau pasisekė, – pasakė ji. – Tu užaugai apsuptas tokios meilės, tokio dėmesio. Nedaug kam pasiseka turėti tai, ką turėjai tu.

– Taip, – pritariau. – Tu teisi. Nedaug kam.

Tėvas įėjo į namus ir užtrenkė duris. Motina sėdėjo prie radijo virtuvėje, įpusėjusi kasdienį rožinį, ir klausėsi itališkos religinės programos.

Išvydusi tėvą atsistojo.

– Na, – prabilo ji. – Kaip ji atrodo?

Tėvas priėjo prie motinos ir skėlė jai du antausius.

– Ji – iškrušta kalė, – pareiškė tėvas. – Visiškai tokia pati kaip tu.

Dukart dėjo kumščiu jai į lūpas ir, trenkęs jos galvą į alkovos sieną, tįstelėjo už plaukų.

– Tu privertei jį tai padaryti, – pasakė tėvas. – Tu, iškrušta kale. Tu privertei tą vaiką tai padaryti. Ir dabar jis ves kažin kokią valkatą.

Tada nusviedė motiną ant grindų ir dukart spyrė į šoną, po pat šonkauliais.

– Aš užmušiu tave dėl to, ką tu jam padarei, – bliovė tėvas. – Kalė. Iškrušta niekam tikusi kalė.

Pakėlė motinos ranką ir, užlaužęs atgal tris pirštus, trenkė per delną. Ištiesė ranką ir čiupo raudonojo vyno butelį, stovėjusį prie surūdijusios viryklės apačios. Pakėlė jį ir tvojo motinai per nugarą.

Po trijų smūgių butelis sudužo.

– Jo gyvenimas baigtas, – pasakė jai tėvas. – Ir dėl tavo kaltės. Dėl tavo kaltės, kale. Niekieno kito. Tik tavo.

Tada paliko motiną ramybėje ir nuėjo į svetainę. Atsisėdo ant sofos, užsidengė rankomis veidą ir pravirko.

– Iškrušta kalė, – pakartojo. – Iškrušta niekam tikusi kalė. Pražudei mano berniuką.

Aš sėdėjau prie medinio pietų stalo Sjuzen vieno kambario butelyje Istsaide. Gurkšnojau raudonąjį vyną ir žiūrėjau į paveikslą primenantį vaizdą pro langą – 14-ąją gatvę ir žemutinį Manhataną. Iš dviejų garso aparatūros kolonėlių sklido švelniai Gi Klarko dainuojamas „A Coat from the Cold“.

Sjuzen iš virtuvės atėjo nešina dviem lėkštėmis su keptos mėsos griežinėliais bei daržovėmis. Vieną jų pastatė priešais mane, o pati atsisėdo kitapus apskrito stalo ir ant savosios užsibarstė druskos.

– Gal kas atsitiko? – paklausė.

– Ne, nieko, – tariau. – Tik turiu tau šį bei tą pasakyti ir nežinau, kaip tai padaryti.

– Apie mus? – paklausė Sjuzen, padėjusi šakutę prie lėkštės.

– Ir apie mus, – patvirtinau.

– Tada sakyk, – pasakė Sjuzen. – Geriausia viską pasakyti.

– Ir apie mano tėvą, – pridūriau.

– Aš jam nepatikau? – paklausė ji. – Ar taip?

– Ne, brangioji, – patikinau. – Tu jam patikai. Nors man būtų vis vien, jeigu ir nebūtum patikusi.

– Tai kas tada, Lorencai? – paklausė ji.

Pripyliau mudviejų taures ir ilgai traukiau iš savosios. Lauke, lėkdamos Abėcėlės miesto daugiabučių link ir staugdamos, kelią tarp automobilių skynėsi trys gaisrinės mašinos.

– Mano tėvas jau buvo kartą vedęs anksčiau, – pasakiau žiūrėdamas jai į akis. – Penktajame dešimtmetyje. Ji buvo vardu Greisė.

– Ir? – nekantravo Sjuzen.

– Ir ji mirė, – pasakiau.

– Kaip? – paklausė Sjuzen.

– Mano tėvas ją nužudė, – tariau.

Stebėjau, kaip Sjuzen užsidengia ranka burną, išplečia akis, o kita ranka griebiasi stalo.

– Kaip ją nužudė? – paklausė.

– Uždusino pagalve, – pasakiau. – Viešbučio kambaryje Vestsaide. Atsėdėjo už tai kalėjime. Kai išėjo, nuvyko į Italiją ir vedė mano motiną.

– Ar ji žinojo, ką jis padarė? – paklausė Sjuzen.

– Nežinau, – atsakiau. – Sunku buvo išsiaiškinti, kas ką žinojo. Aš mėginau. Bet nelabai pavyko. Iki šiol.

– O kada tu tai sužinojai? – paklausė Sjuzen.

– Tada man buvo keturiolika, – atsakiau. – Man pasakė motina. Paplūdimyje.

Mudu valandėlę sėdėjome tylėdami, tarp mūsų per stalą nusidriekė nervinė įtampa.

– Geriau jau būčiau tau nesakęs.

– Kodėl pasakei? – paklausė ji.

– Nes tave myliu, – tariau. – Ir jei tekėsi už manęs, privalai tai žinoti.

– Kodėl manai, kad už tavęs tekėsiu? – paklausė Sjuzen.

– Manau, tai būtų geras sumanymas, – pasakiau. – Nebent turi kitų planų.

– Tu manęs nepaprašei, – pasakė ji.

– Aš ilgai laukiau, – paaiškinau. – Daug kas įvyko.

– O dabar ar tinkamas tam metas? – paklausė ji.

– Tinkamas kaip ir bet kuris kitas, – atsakiau.

– Na, – tarė Sjuzen šypsodamasi, – aš laukiu.

Aš paėmiau jos ranką, suspaudžiau pirštus.

– Ar tekėsi už manęs? – paklausiau.

– Taip, – atsakė Sjuzen.

– Palauk, – tariau. – Leisk paklausti kitaip. Ar nori tekėti už manęs?

– Taip, – atsakė Sjuzen.

Tą naktį aš jai viską išpasakojau. Nuo savo obsesijos dėl tėvo nusikaltimo iki baimės susilaukti vaikų. Mus išblaškydavo tik triukšmas lauke.

Visa tai pasakodamas žinojau, kad mudu būsime kartu tiek, kiek norėsime.

Mudu abu susiradome savo saugią vietą.

Po šešių mėnesių, apsiniaukusią 1981 metų gegužės16-osios popietę, mudu su Sjuzen susituokėme draugo namų kieme Paund Ridže, Vestčesterio apygardoje. Vestuvėse dalyvavo septyniasdešimt penki žmonės.

Mano tėvas ir motina nusprendė neatvykti.

XV

Po to mes gyvenome atskirai.

Su tėvais matydavausi labai retai, daugiausia dėmesio skyriau savo paties gyvenimui ir šeimai. Vis dar siųsdavau motinai pinigų, retkarčiais paskambindavau, nusiųsdavau dovanų per Kalėdas ir per jos gimtadienį. Tačiau mus siejęs saitas galutinai nutrūko ir mudu abu tai žinojome.

Pirmaisiais metais, kai išėjau iš tėvų namų, niekada neklausdavau apie tėvą ir su juo nesikalbėdavau. Bet motina pranešdavo man apie naujausius jo planus bei suktybes, senstant jo apgavysčių mažėjo. Skolų vis dar buvo daug, bet jų atsikratyti buvo lengviau negu anksčiau.

„Jis išsigando, – pasakojo Frenkis, padėdavęs planuoti kai kurias tėvo suktybes, – žinojo, kad tavęs nebėra ir nebus kam jį traukti iš

bėdos. Jis aprimo. Galvojo mažai. Dirbo tiek, kad galėtų susimokėti, jeigu reikėdavo. Kai tu išėjai, jis pasikeitė. Nuolat kalbėdavo apie tave. Apie tavo straipsnius laikraščiuose ir panašius dalykus. Visados nešiodavosi kišenėje tavo straipsnių ir išsitraukdavo juos, nesvarbu, prašydavome mes ar ne. Visos jo mintys sukosi apie tave. Ne apie apgavystes."

Be to, jis buvo ligonis.

1984 metų pradžioje, po keleto mėnesių ramybės neduodančių skausmų ir ilgų bemiegių naktų, tėvas nuėjo į rytų Bronkso ligoninę ir išsityrė.

Praėjus trims dienoms, atlikus įvairius kraujo tyrimus ir rentgenogramas, jaunas rezidentas pasakė tėvui strėnose aptikęs vėžio pėdsakų.

– Netikiu, – pasakė jam tėvas. – Aš jumis nepasitikiu ir tuo netikiu.

– Tyrimai nemeluoja, – pasakė gydytojas. – Tai ankstyva stadija ir mes galėtume jums padėti, jei jūs sutiktumėte.

– Aš išeinu, – pasakė tėvas. – Ar girdi mane, vaike. Tu nepasinaudosi manimi ir jokia mano kūno dalimi užsidirbti sau duonos. Supratai? Jeigu turiu, ką tu sakai, su tuo gyvensiu. Tiek, kiek pajėgsiu. Mudu supratome vienas kitą?

– Aš supratau, – atsakė gydytojas. – Bet privalau jus įspėti. Manau, kad nesigydydamas darote klaidą.

– Tai jau mano bėda, ar ne? – pasakė tėvas.

– Taip, pone, – nesiginčijo gydytojas. – Tai jūsų bėda.

– Tada viskas gerai, daktare, – pasakė tėvas. – O dabar padėk man iš čia išeiti.

– Ar galėčiau paskambinti kam nors iš jūsiškių? – paklausė gydytojas. – Kam nors, kas galėtų parvežti jus namo?

– Aš esu vienas, daktare, – atsakė tėvas. – Nieko daugiau nėra. Jūs žiūrite į tą vienintelę sušiktą šeimą, kurią turiu. Man nieko nereikia. Niekada nereikėjo. Ir niekada nereikės.

– Aš baigsiu aprašą, – pasakė gydytojas. – Ko gero, namo galėsite keliauti po pietų.

– Nesirūpinkit, daktare, – pasakė tėvas. – Aš išeisiu namo prieš pietus. Mačiau, koks čia maistas.

– Vadinasi, jūs atsisakote dienos sriubos, – pasakė gydytojas šypsodamasis. – Trintos špinatų sriubos.

– Jei valgyčiau tokį šūdą, ne tik apsivemčiau, bet ir nualpčiau, – atsakė tėvas.

– Tai būtų ne pirmas kartas, – pasakė gydytojas.

– Man – pirmas, – atsakė tėvas. – Būkit malonus, pamėtėkite mano kelnes. Metas keliauti.

Po pusvalandžio tėvas išėjo iš ligoninės ir vėl žingsniavo Bronkso gatvėmis.

Vėžys nesumažino tėvo fizinių ir žodinių kautynių su motina. Jie kaudavosi kiekvieną mielą dieną, menkiausiomis ir kvailiausiomis dingstimis. Kiekvienos kautynės baigdavosi, kaip visada, antausiu, kumščiais arba spyriais. Mano tėvai taip gyveno daugiau nei trisdešimt metų ir atrodė, kad tam nebus galo.

„Mama pasikeitė, kai tu išėjai, – pasakojo Antonijas. – Ji dar labiau užsidarė, tapo ramesnė, paniuro. Visada būdavo pikta. Dėl savo gyvenimo kaltino visus kitus. Tave. Mane. Mano žmoną. Tavo žmoną. Kiekvieną, į ką galėjo parodyti pirštu, nesirinkdama priežasties. Negalėjai jos dėl to pykčio kaltinti. Mudu abu ją palikome, nuėjome savo keliu. Ji buvo palikta su juo. Dviese. Kaip besikumščiuojančių girtuoklių pora. Kiekvieną mielą progą išgyvenanti savo praeitį.“

Tėvas vis dar staiga savaitėmis pradingdavo, nieko nepranešęs, ir lygiai taip pat netikėtai pasirodydavo. Kiekvienąsyk išeidamas pasiimdavo pinigus, kuriuos juodu su motina būdavo susitaupę, o kai pargrįždavo, juos pakeisdavo kokia nors didžiulė sąskaita iš „Macy's“ ir skolos raštas iš Namų ūkio finansinės korporacijos.

Tuomet peštynės, tokios pat smurtingos kaip ir visada, prasidėdavo ties ta pačia vieta, kur buvo pasibaigusios.

1986 metais mano tėvai pristigo pinigų ir jau buvo pavargę gyventi tame ypač nusikalstamumu garsėjusiame rajone. Juodu

nusprendė iš Bronkso išsikelti ir grįžti į Iskiją, apsigyventi vieno miegamojo bute, kurį mano motina buvo paveldėjusi iš senelės Marijos.

„Aš nenorėjau grįžti su juo, – pasakojo motina, – bet neturėjau jokio kito pasirinkimo. Jo vėžys progresavo sulig kiekviena diena. Skausmai kankino nuolat. Būdavo dienų, kai jis išvis nepaeidavo. Kitomis dienomis vaikščiodavo su lazda. Ir kasdien prašydavo, kad ateitum tu."

Aš negalėjau prisiversti kalbėti su tėvu. Tie slenkantys ilgi tylos periodai dar labiau kurstė mano neapykantą. Nuliūdau, bet sykiu man ir palengvėjo, kai pasiekė žinia, kad tėvai ketina vykti į Italiją. Žinojau, kad Italijoje, apsupta saviškių, motina bus saugesnė. Tėvas vis tiek ją kuls, tačiau ne taip dažnai. Jis vis tiek skolinsis pinigų iš svetimų žmonių, tačiau ne tokiomis didelėmis sumomis. Jis vis tiek meluos, tačiau žmonėms, kurie žino, kad jis niekada nepasako tiesos.

Jų gyvenimas man neberūpėjo. Dabar turėjau savo šeimą, savo vaikus ir savo sunkumų. Nuolatinės motinos ir tėvo rietenos man jau atrodė smulkmeniškos ir dabar aš labai dažnai nekreipdavau į jas dėmesio.

Man pasidarė lengva nebepaisyti savo tėvų.

XVI

Vos atsiguliau į lovą, padėjau galvą ant pagalvės, o žmona susigūžė man prie šono, kai suskambo telefonas. Ragelį pakėliau po antro skambučio ir kitame gale išgirdau šaukiant motiną:

– Atskrisk jo pasiimti. Man reikia, kad tu atskristum jo pasiimti. Aš nebegaliu jo slaugyti.

– Mama, nurimk, – pasakiau. – Iškviesk daktarą. Nuvežk jį į ligoninę, jeigu jam taip blogai.

– Jis nori numirti Amerikoje, – pasakė ji. – Jis nori, kad tu atskristum jo pasiimti.

– Man nerūpi, kur jis nori numirti, – pasakiau. – Tegu miršta kur nori. Kodėl man turi tai rūpėti? Kodėl po visų jo suteiktų kančių turėčiau juo rūpintis? Kodėl *tu* turėtum juo rūpintis?

– Jis tavo tėvas, – atsakė motina. – Ir mano vyras.

– Mama, jau vėlu, – pasakiau žiūrėdamas į laikrodį ant naktinio staliuko. – Eik numik. Paskambinsiu tau vėliau. Kai nurimsi.

– Atskrisk ir pasiimk jį, – kartojo ji. – Atskrisk ir pasiimk savo tėvą dabar.

Tėvą paralyžiavo nuo liemens iki apačios, jis nebekontroliavo vidurių ir tarpais jam užeidavo beprotybės priepuoliai. Gydytojai, kurie juo rūpinosi Italijoje, sakė motinai, kad gyventi jam liko tik kelios savaitės.

Motinos telefono skambučiai nesiliovė ir kaskart darėsi beviltiškesni, maldaujantys.

– Kaip tu gali būti toks šaltas? – paklausė ji per vieno pokalbio vidurį. – Kaip jis tau gali nerūpėti?

– Aš nieko jam nejaučiu, – pasakiau. – Jis jau seniai išmušė iš manęs visus jausmus. Man jau gana lakstyti pas jį, vos tik jam spragtelėjus pirštais.

– Nejaugi tu nenori pamatyti jo prieš mirtį? – paklausė motina. – Atsisveikinti su juo?

– Aš jau atsisveikinau, – pasakiau. – Prieš daug metų. Kaip ir jis. Nėra prasmės tai kartoti.

– Tu kupinas neapykantos, – pasakė motina. – Aš tavęs taip neauklėjau.

– Auklėjai, – atsakiau.

– Per daug neapykantos, per daug, – pasakė motina verkdama ir padėjo ragelį.

Pasirinkau motinos seserį, savo mylimą tetą Aną, įkalbinti mane grįžti į Italiją.

Grįžti pas tėvą.

„Tu teisus, – pasakė ji man per kitą vėlyvą nakties pokalbį telefonu. – Jis suteikė mums labai daug skausmo. Bet tai jau praeitis. Niekas nėra kentėjęs daugiau už tavo motiną, tačiau ji slaugo jį kiekvieną dieną. Numazgoja kaip kūdikį, pamaitina, masažuoja jam nugarą ir kojas, kai jis negali užmigti. Atleidimas čia jau niekuo dėtas. Dabar tai jau tik žmoniškumo klausimas. Ir tiek."

XVII

– Ar tau ko nors reikia? – paklausiau tėvo, kai „Alitalia 747" pakilo iš Romos Leonardo da Vinčio oro uosto? – Ko nors atsigerti? Pagalvės?

Tėvas papurtė galvą ir pirmąjį trečdalį skrydžio į Niujorką tylėjo. Jis buvo numetęs daug svorio. Stiprios jo rankos buvo susiraukšlėjusios, oda ant šonų sukritusi. Jį kankino nepaliaujami skausmai ir jam buvo labai sunku kvėpuoti.

Jis žiūrėjo pro langą, stebėjo minkštus baltus debesis, sumišusius su mėlyna horizonto juosta, rankas, kurių oda blizgėjo kaip vaškas, buvo susidėjęs priešais save. Batų raištukai buvo atrišti, mėlyni marškiniai iki liemens atsagstyti, o sauskelnės purvinos.

Jis atsisuko nuo lango, pažvelgė į mane ir patapšnojo man per ranką.

– Žinau, kad manęs nekenti, – pasakė veikiau pašnibždomis. – Nekaltinu tavęs.

– Ačiū, – atsakiau.

– Tu visada norėjai apie mane kažką sužinoti, – pasakė. – Klausinėjai to, ko klausinėti neturėjai, kad ir kas būtų buvę. Kodėl? Ką tu norėjai sužinoti?

– Tiesą, – atsakiau.

– Apie ką? – paklausė jis. – Apie žmogžudystę?

– Apie žmogžudystę žinau, – pasakiau. – Nežinau tik, kaip jautiesi tai padaręs. Kaip gali su tokia našta gyventi.

– Gyventi gali su visokia našta, – atsakė tėvas. – Jei privalai.

– Tu niekad apie tai nepagalvoji? – paklausiau.

– Ne.

– Kodėl?

– Ką tas galvojimas duotų? – paklausė tėvas. – Sugrąžintų ją? Ar sugrąžintų?

– O tu to norėtum? – paklausiau. – Ar norėtum ją susigrąžinti?

Tėvas giliai įkvėpė oro, krūtinė sugargaliavo, nuo tos pastangos suvirpėjo susmukę raumenys.

– Taip, – atsakė jis. – Norėčiau. Aš tą mergaitę mylėjau.

Ir vėl nusuko veidą į langą.

– Aš ją mylėjau, – pakartojo nusisukęs. – Gali tuo netikėti, bet man tai nesvarbu. Aš ją mylėjau.

– Tai kodėl tuomet taip atsitiko?

Tėvas suvirpėjo, jo veide įsirėžė skausmas.

– Aš viską sumoviau, – pasakė jis. – Kas gi čia nuostabaus? Aš viską sumoviau. Klausiau motinos. Klausiau kaimynų ir man pasimaišė protas. To kito vyro niekada nebuvo. Jeigu ir buvo, tai bent aš nieko nežinojau. Ji buvo gera mergaitė. Ji buvo gera mergaitė, bet aš ją nužudžiau.

Jis nužvelgė gyvybę praradusį savo kūną, nutirpusias kojas, drebančias rankas.

– Tikriausiai dabar už tai ir moku, – pasakė tėvas. – Gali būti patenkintas. Daug kas gali būti patenkinti.

XVIII

Tėvas gerokai užsibuvo dešimto aukšto lovoje Šv. Luko-Ruzvelto ligoninės centre Manhatane, stūksančiame mažiau nei pusantro kilometro atstumu nuo viešbučio, kur jis užmušė savo pirmąją žmoną.

Vasaros vidury, išbuvęs ten tris savaites, jis atsisakė stuburo operacijos, kuri jam būtų suteikusi 70 procentų galimybės atgauti kojas, nors tai nebūtų sulėtinę paties vėžio.

Jis bijojo skalpelio.

– Neleisk jiems manęs pjaustyti, Kumštinuk, – pasakė tėvas. – Kad ir kas būtų. Aš noriu numirti su visu kūnu.

– Jie nepjaustys tavęs, – pasakiau.

– Pažadėk man, – spaudė tėvas. – Pažadėk, Kumštinuk. Pažadėk, kad neleisi jiems prisiliesti prie manęs peiliu.

– Pažadu, – pasakiau. – Būk ramus.

– Tu – mano berniukas, – pasakė. – Tu – mano Kumštinukas.

Lankydavau jį kasdien, atnešdavau šviežių vaisių ir rytinių laikraščių. Išbūdavau valandą, nušluostydavau kaktą, įpildavau vandens, pajuokaudavau su jo slaugėmis ir klausydavausi jo pasakojimų apie savo gyvenimą.

Kaip ir reikėjo tikėtis, tiesa visada būdavo paslėpta po melų sąnašynu.

Mudu kalbėdavomės apie tuos laikus, kai jis boksavosi, ir apie jo kalėjime praleistas naktis. Kalbėdavomės apie jo tėvą ir kaip tas mušdavo jį per rankas bei apie tai, kaip sunkiai tas senukas dirbo dokuose. Kalbėdavomės apie mano motiną ir apie tai, kiek skausmo jis jai suteikė.

– Ar pameni, kai ją operavo? – paklausė jis skreplių užspaustu balsu. – Dėl krūties vėžio?

– Ji vos nenumirė, – pasakiau.

– Tai buvo mano kaltė, – prisipažino jis. – Vienas iš daktarų paklausė manęs, ar ji nebuvo nugriuvusi, ar nebuvo patyrusi kokio

nelaimingo atsitikimo. Supratau, ką jis turėjo omeny. Aš jai trenkiau kumščiu į tą vietą, kurią jie išoperavo. Tikriausiai sumušiau smarkiau negu maniau. Iš išorės žaizda sugijo, bet ne viduj.

Mudu kalbėdavomės apie žmones, iš kurių jis skolindavosi pinigų, darbininkus ir moteris, negalėjusius nurimti dėl tokio praradimo. Kalbėdavomės apie tuos laikus, kai jis dirbo 14-osios gatvės prieplaukos mėsos turguje – tampė jaučių skerdieną iš sunkvežimių šaldiklių. Kalbėdavomės apie prarastas viltis ir svajones, suktybes ir apgavystes, apie Marčianą ir Kilbriu, Sinatrą ir Krupą, Čiką Vebą ir Rėjų Robinsoną, apie vėžį ir mirtį.

O daugiausia kalbėdavomės apie tas ilgas valandėles, praleistas „Maifero" viešbutyje, tame mažyčiame galiniame kambarėlyje gaivią 1946 metų spalio pavakarę.

– Ji pagiriojo, – pasakojo tėvas, čiulpdamas greipfruto skiltelę, sultys per smakrą tekėjo ant įdubusios krūtinės. – Jai nedaug tereikėdavo, kad įkauštų. Buvo pikta, akys švytėjo neapykanta. Tokiu pačiu žvilgsniu į mane žiūri tavo motina. Sakė, kad jai pabodo matyti mane nedirbantį. Visąlaik malė tą patį mėšlą. Paprašiau, kad suteiktų man dar vieną šansą. Paskui... na, tu žinai, kas buvo paskui.

– Manai, kad tau neteks už tai sumokėti? – paklausiau.

– Aš nieko nemanau, – atsakė tėvas.

– Ką galvoji dabar? – paklausiau.

– Galvoju, kad tau metas eiti, – pasakė tėvas. – Noriu pamiegoti.

1988 metų lapkričio pirmąją tėvas buvo perkeltas į Bronkso slaugos namus, penkiaaukštį pastatą už dešimties minučių kelio nuo „Jankių" stadiono.

Motina jau buvo grįžusi iš Italijos ir taip pat ėmėsi slaugyti mirštantį vyrą.

Stebėjau juodu, kai jie būdavo kartu: juokdavosi, laikydavosi už rankų, bučiuodavosi, it kokia labai vienas kitą mylinti pora. Juodu šnabždėdavosi ir erzindavosi, motina jį maitindavo, nušluostydavo lūpas, vėsiu audeklu nuo galvos ir rankų nusausindavo prakaitą.

– Visos slaugės nori pasiimti mane namo, – pasakė tėvas motinai ir mirktelėjo man. – Tu nieko prieš?

– Tegu pasiima, – atsakė motina. – Ir tu gali jas pasiimti.

– Vadinasi, tavo leidimą gavau? – paklausė tėvas.

– Galiu patvirtinti raštu, – pasiūlė motina, – Kodėl gi jos turėtų nugyventi savo gyvenimą be tavęs.

– Bet aš ilgėsiuosi tavęs, širdele, – pasakė tėvas.

– Aš paskambinsiu, – pasakė motina. – Gal aplankysiu.

– Aš bijau mirti, – pasakė tėvas. – Nežinau, kaip visa tai atrodys.

– Niekas nežino, – atsakė motina. – Ir visi bijo.

– Aš nenoriu mirti, širdele, – pasakė tėvas. – Nenoriu palikti tavęs.

– Tai nepalik, – pasakė motina. – Laikykis. Valgyk viską, ką jie tau duoda, ir ilsėkis. Daug ilsėkis.

– To poilsio turėsiu per akis, – atsakė tėvas. – Anksčiau ar vėliau.

– Ar tau ko nors reikia? – paklausė motina. – Atnešiu kitą kartą, kai ateisiu. Naują pižamą ir puskojines padėjau į stalčių.

– Pasakyk slaugėms, – pasakė tėvas. – Jos mane aprengs.

– Pasakysiu, – atsakė motina, suėmusi šaltą tėvo ranką. – Dar kas nors?

– Taip, – atsakė tėvas perdžiūvusia burna, suskeldėjusiomis ir šerpetojančiomis lūpomis. – Na...

– Kas? – paklausė motina.

– Atsiprašau, širdele, – ištarė tėvas.

– Dėl ko? – paklausė motina.

– Dėl visko, – pasakė tėvas. – Dėl visų sumautų blogų dalykų, kuriuos esu padaręs. Atsiprašau.

– Nėra dėl ko atsiprašinėti, – pasakė motina, bučiuodama jo šaltą ranką. – Visiškai nėra dėl ko.

Kitą rytą lijo.

Aš stovėjau to pilko kambario kampe prie dengto radiatoriaus ir pro langą žiūrėjau į tirštą eismą, judantį Didžiojo Konkurso gatve. Kitapus gatvės plytinio prieškarinio pastato tarpduryje

mėtė monetas ir gėrė alų trys puertorikiečiai, vilkintys beisbolo striukėmis, jiems prie kojų radijas blerbė salsą.

Man už nugaros motina drėgnu rankšluosčiu trynė kaulėtas tėvo kojas, šveitė nuo jų pleiskanas ir purvą. Balta ranka braukdama nurimusias tėvo šlaunis, tyliai švilpavo.

– Ei, širdele, ar padarysi man paslaugą? – paklausė tėvas.

– Kokią? – Motina pakėlė akis ir paliovė švilpauti. – Skaudžiai trinu?

– Ne, – atsakė tėvas. – Viskas puiku. Bet pailsėk. Išeik į lauką. Truputį pailsėk. Aš noriu pasikalbėti su berniuku.

Motina pažvelgė į mane ir vėl pasisuko į tėvą. Linktelėjo galva, rankšluostį numetė į vonios kriauklę, nusišluostė rankas ir išeidama uždarė duris.

Mudu su tėvu žiūrėjome į kits kitą. Kambaryje buvo tamsu ir dvokė senu šunimi. Girdėjau, kaip už durų kalba ir garsiai juokiasi slaugės.

Tėvas ištraukė ranką iš po plonos baltos paklodės ir rudos antklodės ir paplekšnojo ja per lovą.

– Prieik arčiau, Kumštinuk, – paprašė tėvas. – Noriu tave kai ko paklausti.

– Klausk, – pasakiau. – Aš tave girdžiu.

– Prieik, – paprašė jis. – Nebijok. Aš tavęs nemušiu.

Priėjau prie lovos ir atsisėdau, jis nė akimirkos nenuleido nuo manęs akių. Jo veido oda atrodė kaip dirbtinė: buvo suplonėjusi, standžiai aptempusi skruostikaulius ir smakrą. Burna buvo pravira, iš jos sklido mirties kvapas.

– Ar tu mane myli? – paklausė jis.

Aš žiūrėjau į jį kaip žiūrėjęs.

– Ką? – nesupratau.

– Ar tu mane myli? – perklausė jis, sunkiai rydamas seilę.

– Tu niekada nesi nieko padaręs, kad šitai būtų lengva, – atsakiau.

– Velniop lengvumą, – pasakė tėvas. – Mano gyvenimas baigėsi ir aš noriu žinoti, ar tu mane myli.

– Ne, – atsakiau.

Tėvas atlošė galvą ant paremtos pagalvės, sugniaužė kumščius, akyse susitvenkė seniai pažįstamas pyktis.

– Atvesk čionai motiną, – paliepė jis. – O pats, po galais, dink man iš akių.

Tai buvo paskutinis kartas, kai mačiau tėvą gyvą.

XIX

1988 metų lapkričio 8-ąją, 7:08 ryto, mano tėvas Marijas Karkatera mirė. Septyniasdešimt vienerių metų amžiaus.

Po trijų dienų jo kūnas buvo kremuotas ir sekmadienio popietę Švenčiausiojo Sakramento bažnyčioje už jį buvo laikomos mišios. Mano motinos prašymu kunigas iš Filipinų mišias atnašavo itališkai.

Jose iš tėvo giminės dalyvavo nedaug kas: dvi jo seserys ir jaunesnysis brolis. Mes nepasikalbėjome nei prieš mišias, nei po jų.

Kitą rytą nuėjau į tylią Švenčiausiojo Sakramento bažnyčią – seną, savotiškai belaikį pastatą Vakarų 71-ojoje gatvėje. Atsiklaupiau prieš altorių, į atvirą plyšį įbrukau dešimties dolerių banknotą ir uždegiau tris dideles įžadų žvakes.

Viena buvo skirta tėvui. Žmogui, kurio niekada nesupratau. Žmogui, kurį keikiau šitiek metų. Žmogui, kurį mylėjau labiau už bet kurį kitą.

Antroji buvo skirta jo žmonai Greisei Karkaterai. Moteriai, kurią jis nužudė. Moteriai, kuri mane persekioja.

Trečioji buvo skirta man – tarsi tyli malda, kuria prašoma pagalbos gyvenime kovojant su savo kruvinu paveldu. Vienas aktas, viena laike sustingusi akimirka. Gyva mano vaizduotės akyse. Amžinai.

Tai buvo mano tėvo bausmė.

Dabar ji buvo mano.

◆

Motina Padėkos dienos šventes praleido su mano šeima, paskui vėl išskrido į Iskiją. Pirmą kartą per trisdešimt ketverius metus jautėsi esanti santarvėje su savimi ir savo pasauliu.

Ji kasdien dėvi juodus našlės drabužius ir dėvės juos iki mirties, gedėdama sielos to vyro, kuris jai suteikė šitiek priežasčių gyventi slegiamai neapykantos.

Aš daug laiko praleidžiu su savo vaikais, dešimtmete Keite ir šešiamečiu Niku.

Jie auga visiškai kitokiame pasaulyje nei tas, kuriame prabėgo mano vaikystė. Jie mato, kaip jų tėvai apsikabina ir bučiuojasi. Jie girdi atsitiktines šeimos kautynes ir kivirčus, būdingus visoms šeimoms, mato, kaip jie baigiasi šypsenomis ir gėlėmis.

Žinau, kad kaip tik dabar esu nepalyginamai geresnis vyras ir tėvas, nei kada nors buvo mano tėvas. Ir vis dėlto tėvas išmokė mane daugybės dalykų, kurių norėčiau išmokyti savo vaikus.

Aš noriu, kad jie pamatytų apšviestą „Jankių" stadioną, noriu stebėti jų veidus, kai jų pamilti žaidėjai pasirašo ant jų naujų beisbolo kamuolių. Noriu nusivesti juos į bokso rungtynes, pasikalbėti su jais apie Džimį Kegnį ir Hamfrį Bogartą ir sėdėti drauge su jais stingdančiose futbolo rungtynėse vėlyvą gruodį.

Noriu papasakoti jiems apie didžiuosius senuosius boksininkus bei gangsterius, apie kuriuos man pasakojo tėvas, nuo Ounio Medeno lygio iki „nepasitrauk" Džeiko La Motos širdyje. Noriu, kad mano vaikai žinotų, koks ypatingas būgnininkas buvo Čikas Vebas, kai sėsdavo prie savo būgnų rinkinio, ir kokius magiškus garsus Benis Gudmanas mokėjo išgauti klarnetu.

Kai mano vaikai paaugs, aš jiems papasakosiu apie jų senelį – ir gera, ir bloga.

Kiekvieną istoriją baigsiu žodžiais apie tai, kaip smarkiai aš jį mylėjau ir kaip sulig kiekviena praslenkančia diena man vis smarkiau jo stinga.

Krimsdavausi, kai žmonės man sakydavo, kad mano sūnus labai primena mano tėvą. Mano žmonai tai nepatikdavo dar labiau.

Ir vis dėlto negali paneigti to, kad Nikas paveldėjo mano tėvo šypseną, eigastį ir jo žavias manieras.

Neseniai vieną vakarą Nikas ir Keitė užmigo ant mano lovos. Aš pasilenkiau ir pabučiavau dukrą, nubraukiau nuo jos veido kaštoninius plaukus.

Tada pastebėjau, kad Nikas miega ant šono, prispaudęs rankas prie kojų, atkišęs pilvą, o iš pižamos kelnių kyšo užpakalis.

Lygiai taip miegodavo mano tėvas.

Pabučiavau sūnų ir švelniai paguldžiau jį nekaltesne poza.

Būti rūpestingam atsiperka.

Šitiek aš išmokau.

Epilogas

Kad palaidotum tėvelį, privalai kasti giliai.

Čigonų patarlė

Tėvas iškėlė mane iš lovos ir paėmė ant rankų, kai mudu abu išbudino mano naktinis verksmas.

– Nurimk, Kumštinuk, – pasakė tėvas. – Aš laikau tave. Nebijok. Atsipalaiduok. Aš čia.

Aš į jo pliką petį nusišluosčiau ašaras ir stipriai apkabinau jam kaklą.

– Tėveli, aš bijau, – pasakiau.

– Kas nutiko? – paklausė tėvas. – Kas tave išgąsdino?

– Nežinau, – pasakiau. – Tikriausiai vilkas.

– Na jau, na jau, Kumštinuk, – ramino tėvas. – Eime į kitą kambarį. Pažiūrėkim, ar rasim ko atsigerti. Pabėkim nuo to tavo sumauto vilko.

Mudu sėdėjome prie virtuvės stalo. Aš susigūžiau tėvo skreite, viena ranka vis dar buvau apsikabinęs jo petį. Abudu laikėme po 7UP butelį, tėvo buvo jau beveik tuščias.

– Jeigu žiūrėsi tuos baisius filmus, – pasakė tėvas, – visą laiką sapnuosi vilkolakius.

– Tai buvo ne vilkolakis, – pasakiau. – Tai buvo vilkas.

– Jokio skirtumo, – atsakė tėvas, baigdamas gerti sodos vandenį, tuščią butelį pastatė ant stalo.

– Man patinka tie filmai, tėveli, – pasakiau. – Tau jie irgi patiktų.

– Tai – tik filmai, – paaiškino tėvas. – Juose nėra nieko tikro.

– Tu man sakei, kad vilkolakiai – tikri, – paprieštaravau. – Tu sakei, kad ir vampyrai tikri.

– Aš pajuokavau, – paaiškino tėvas. – Be to, net jeigu jie ir būtų tikri, jie niekad iki čia neatsibelstų.

– Kodėl? – paklausiau.

– Nes čia *esu aš*, – pasakė tėvas. – Ir joks vilkolakis ar vampyras nesusiims su manimi. Supratai?

Aš linktelėjau galva ir gurkštelėjau sodos vandens.

– O Frankenšteinas? – paklausiau.

– O ką Frankenšteinas? – perklausė tėvas.

– Ar jis gali čionai ateiti? – gąsčiojau.

– Velniop tą Frankenšteiną, – pasakė tėvas. – Verčiau tegu jis nesirodo, kol aš čia.

– O dar kas nors? – nesilioviau.

– Dar kas nors? – perklausė tėvas glostydamas man pakaušį. – Nesirūpink dėl to, Kumštinuk. Tu saugus.

Aš pasilenkiau prie tėvo ir pabučiavau jam į skruostą, mano lūpoms jo barzda buvo tokia šiurkšti.

– Prisimink vieną dalyką, Kumštinuk, – pasakė tėvas. – Prisimink visiems laikams.

– Ką? – paklausiau.

– Aš esu čia dėl tavęs, – pasakė jis. – Tai vienintelė priežastis, dėl kurios aš čia esu.

– O mama? – paklausiau.

– Ir dėl jos, – pasakė tėvas. – Bet labiausiai dėl tavęs. Tu – mano vaikinas. Mano darbas – užtikrinti, kad tau nieko neatsitiktų. Nei šiąnakt. Nei kada nors.

– Ar tai tėvelių darbas? – paklausiau.

– Apie kitus tėvelius nežinau, – pasakė tėvas. – Ir man nė motais.

Tėvas paėmė man iš rankų 7UP butelį ir pastatė ant stalo greta tuščio savojo. Atsistojo, vis dar laikydamas mane ant rankų, ir nužingsniavo į mažą miegamąjį buto gale. Vėl paguldė mane į lovą ir iki pat kaklo užtraukė antklodes. Atsisėdo ant lovos prie manęs ir viena ranka apkabino mane per antklodę.

– Pamiegok, Kumštinuk, – pasakė tėvas. – Jau vėlu.

– O tu eini į darbą?

– Netrukus, – atsakė tėvas. – Bet pasistengsiu grįžti anksti. Gal nueisime šįvakar į rungtynes.

– Imtynių? – paklausiau.

– Mama sako, kad „Madison Square Garden“ bus Samartinas, – pasakė tėvas. – Po to pavalgysime pas kinus. Ar gerai?

– Nuostabu, – atsakiau plačiai šypsodamasis. – Pasakysiu mamai, kai ji pabus.

– Pasakyk, – pritarė tėvas stodamasis nuo lovos.

Jis pasilenkė, pabučiavo mane į kaktą ir į skruostus. Dar paglostė juos delnu, suglotnino plaukus ir nubraukė juos nuo akių.

– Myliu tave, Kumštinuk, – pasakė tėvas.

– Aš irgi tave myliu, tėveli, – pasakiau.

– Niekada tavęs nepaliksiu, vaikeli, – pasakė tėvas. – Niekada. Kad ir kur tu nueitum. Kad ir ką darytum. Aš esu čia. Kad ir kas būtų. Aš būsiu čia. Dėl tavęs. Visada. Niekada nepamiršk to. Supratai, Kumštinuk? Niekada nepamiršk.

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino Spaudos namai „ARX Baltica“
Veiverių g. 142b, Kaunas
www.arxbaltica.lt
Tiražas 2000 egz.

Romanas *Saugi vieta* – tai autobiografinis pasakojimas apie kelių italų šeimos kartų gyvenimą Amerikoje. Karas ir emigracija, sudėtingi ir trapūs tarpusavio santykiai, paauglių gatvės kovos...

Idealizuotas Iskijos salos Neapolio provincijoje paveikslas – pagrindinio veikėjo tėvonija, kur vyrai, užsivožę fetrines skrybėles, ir moterys, nešinos vytelių krepšiais su šviežiomis figomis. Baltos paklodės plaikstosi vėjyje ir juodos našlės gedi kalnuose. Kur puoselėjamos šeimos tradicijos. Vėliau karas šeimyną nubloškia į Ameriką, kur gyvenimas teka ne pagal tradicijas, o pagal griežtas taisykles. Tai – Pragaro virtuvė, kvartalas pačiame Manhatano viduryje, kur įsikūrę išeiviai iš Italijos, Airijos, Rytų Europos, ir Frenkas Sinatra cigarų dūmuose, vėliau Nilas Amstrongas mėnulyje ir nuolatinė kova dėl išlikimo emigrantų kvartaluose...

Pragaro virtuvė buvo mano namai, ir mane piktino kiekvienas, kuris tik mėgino tą padėtį pakeisti. Man buvo smagu dėl to, kad gyvenau rajone, kuris turėjo savo elgesio kodeksą, taisyklių, kaip neįsileisti pašalinių, o čiabuvius padaryti saugius. Kultūringiems liberalių pažiūrų žmonėms Pragaro virtuvė niekada nebuvo rojus. Bet vaikui ji buvo fantastiškas rajonas.

Saugi vieta – tai pirmiausia žmonės, su kuriais tu saugus, nes aplinka ne visada suteikia saugumo pojūtį.

Tą naktį aš jai viską išpasakojau. Nuo savo obsesijos dėl tėvo nusikaltimo iki baimės susilaukti vaikų. Mus išblaškydavo tik triukšmas lauke. Visa tai pasakodamas žinojau, kad mudu būsime kartu tiek, kiek norėsime. Mudu abu susiradome savo saugią vietą.

2007 m. „Baltos lankos" išleido LORENZO CARCATERROS romaną *Pragaro virtuvės vaikėzai* arba *Miegaliai*, pagal kurį buvo sukurtas filmas *Sleepers*.

ISBN 978-9955-23-221-6

www.baltoslankos.lt